

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता ।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

बगं संख्या

Class No.

पुस्तक संख्या

Book No.

रा० ४०/ N. L. 38.

182. Rd

84. 12

V. 4

MGIPC—S4—9 LNL/66—13-12-66—1,50,000.

*Under the patronage of the Government of Bengal, and dedicated,
by permission, to the Governor General of India.*

N C Y C L O P Æ D I A B E N G A L E N S I S,

Or a series of publications in English and Bengali,

Compiled from various sources,

ON HISTORY, SCIENCE, AND LITERATURE,

EDITED

BY THE REV. K. M. BANERJEA.

The following are some of the subjects which the series will embrace,—viz.

ANCIENT HISTORY;—Egypt, Babylon, Greece, Rome, India.

MANNERS, CUSTOMS, OPINIONS, &c. of the Egyptians, the Babylonians, the Persians, the Greeks, the Romans, the Hindus, and the other Asiatic nations.

MODERN HISTORY;—Of Europe, England, India, Bengal, America ; &c.

SCIENCE;—Geography, Mathematics, Natural Philosophy, Astronomy, Metaphysics, Moral Philosophy, &c.

BIOGRAPHY;—Of eminent men,—Politicians, Scholars, &c.—European and Asiatic, ancient and modern, more after the simple form of Cornelius Nepos than of the elaborate one of Plutarch.

MISCELLANEOUS READINGS;—Containing detached pieces of various kinds, adapted to the comprehensi-

of the natives of Bengal. Anecdotes, orations, speeches, accounts of travels and voyages may be embodied in these.

1. The volumes of this Encyclopædia are not to be necessarily inseparable from one another, except when they are parts of one and the same work.
2. They are generally not to consist of more than 300 pages or less than 100 pages each.
3. The editor cannot determine at present how many numbers are to be published yearly; the publishers cannot, therefore, ~~know~~ precisely what the annual cost of the series will be to subscribers. The value of the numbers annually published will perhaps average from 10 to 15 Rs.
4. To subscribers advancing 12 Rs. (which may be estimated as the average amount of subscription per annum) a discount of 20 per cent. will be allowed. Accounts will be rendered annually of the advances received and the books supplied.
5. To charitable and benevolent institutions subscribing for a large number of copies, a discount of 20 per cent. will be allowed.
6. Besides the Diglot edition in English and Bengali, another edition will be printed only in Bengali.

ALREADY PUBLISHED.

No. I. Hist. of Rome part I. (Diglot Edition.).....	2	8
" " (Bengali Edition.).....	1	4
" " Ditto to native students..	0	10
<i>* Both these editions of No. I are now out of print.</i>		
No. II. Geometry part I. (Diglot Edition.).....	2	8
" " (Bengali Edition.).....	1	0
" " Ditto to native students..	0	10
No. III. Miscellaneous part I. (Diglot Edition.)	2	8
" " (Bengali Edition.)	1	4
" " Ditto to native students....	0	10
No. IV. Hist. of Rome part II. (Diglot Edition.).....	2	8
" " (Bengali Edition.).....	1	4
" " Ditto to native students..	0	10

—
No. IV.

*Under the patronage of the Government of Bengal, and dedicated, by permission,
to the Governor General of India.*

ENCYCLOPÆDIA BENGALENSIS.

Or a series of publications in English and Bengali,

COMPILED FROM VARIOUS SOURCES,

ON HISTORY, SCIENCE, AND LITERATURE,

EDITED

BY THE REV. K. M. BANERJEA.

“ΨΥΧΗΣ ΙΑΤΡΟΙΟΥ”
Diod. Sic. I. 49.

History.

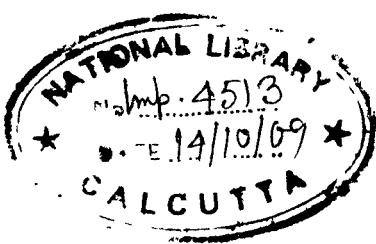
THE HISTORY OF ROME.

PART II.

—
CALCUTTA :

OSTELL AND LEPAGE, AND P. S. D'ROZARIO AND CO.

—
1846.

D'ROZARIO AND CO., PRINTERS, TANK-SQUARE.

THE HISTORY OF ROME.

PART II.

FROM THE CONQUESTS OF THE ROMANS IN
TRANSALPINE GAUL,

FREELY TRANSLATED FROM EUTROPIUS,

INTERSPERSED WITH ADDITIONAL MATTER FROM
HOOKE, GIBBON, NIEBUHR, ARNOLD, AND
OTHER SOURCES,

AND

CONTINUED FROM THE DEATH OF THE EMPEROR JOVIAN
TO THE DESTRUCTION OF THE WESTERN EMPIRE.

CALCUTTA :
OSTELL AND LEPAGE, AND P. S. D'AREZARIO AND CO.

1846.

বিদ্যাকল্পকরণ

ଅର୍ଥାତ୍ ବିଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟାବିଷ୍ୟକ ରଚନା

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମୋହନ ବନ୍ଦେୟପାଧ୍ୟାୟ

ଭାରା ମଂଗୁତୀତ ।

চতুর্থ-কাণ্ড ।

ରୋମ ରୁଜ୍ୟର ପୁରାବ୍ଲକ୍ତ

243

ଆନ୍ଦୋଲିଗିନ୍ ଗାଲେ ରୋମାନେରଦେର ଜ୍ୟାବଧି ଇଉତ୍ତୋପିଯମ ଲାଟିନ
ଅଛକାରକେର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ।

ମଧ୍ୟେ ୨ ଛକ, ଆର୍ଗନ୍ତ୍, ନିବର, ଗିବନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୁଚକଦିଗେର
ଅନ୍ତରେ ହିତେ ସଂଗ୍ରହୀତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବଲିତ ।

এবং জোবিয়ন রাজাৰ মৰণাবধি পশ্চিমখণ্ডেৱ
রাজ্যধূঃস পৰ্যন্ত বৰ্ণনা।

কলিকাতা লালদীঘির নিকট রোজারিও সাহেবের
যত্নালয়ে মুদ্রাঙ্কিত হইল।

ইং ১৮৪৬ শক ১৭৬৮

THE HISTORY OF ROME.

PART II.

THE HISTORY OF ROME.

CHAP. V.

IN the year of Rome 631, the consuls Gaius Cassius Longinus and Sextus Domitius Calvinus made war upon the Transalpine Gauls. The Romans were first led to carry their arms into Transalpine Gaul, by an application from the people of the Greek colony of Marseilles, to protect them against the assaults of some of the native tribes in their neighbourhood. An embassy to this effect remains recorded in one of the Fragments of Polybius, and appears to have taken place as early as the year of Rome 600; but no important consequences seemed to have followed from it immediately. About twenty-eight years afterwards, however, on a new complaint from the people of Marseilles, a Roman army attacked and conquered the Salyes, a tribe of Transalpine Gauls; and after their defeat, the Allobroges and Arverni, their neighbours, were accused of having given them assistance, and of having offered injuries also to the *Ædui*, another Gaulish tribe, which had before obtained the friendship of Rome.* The Allobroges, together with the Arverni and their king, Bituitus, were totally routed upon the banks of the Rhone; an immense multitude of them were either killed in battle,

---

* Arnold's History of the Later Roman Commonwealth.

ରୋମ ଦେଶେର ପୁରୀବୃକ୍ଷ ।

୫ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ରୋମ ନଗର ନିର୍ମାଣରେ ୬୩୧ ବଂସର ପରେ କାଇସି କେଶସ ଲାଙ୍ଗନ୍ସ ଏବଂ ସେକ୍ରଟ୍ସ ଦୋମିନିସ କାଲ୍‌ବିନ୍ସ ଆଲ୍‌ପ୍ସ ପାରଙ୍ଗ ଗାଲ ଦେଶେ ସୁନ୍ଦର ବିସ୍ତାର କରିଲେନ । ରୋମାନେରା ଉତ୍କୁ ପର୍ବତୀର ଅପର ପାରଙ୍ଗିତ ଗାଲ ଦେଶେ ବିଶ୍ଵାସ ପ୍ରଥମତ ଏହି କାରଣେ ଅନ୍ଧ-ଧାରି ହନ ଯେ ମାର୍ସେଲଙ୍କ ପ୍ରୀକ ଲୋକେରା ନିକଟବର୍ତ୍ତି କୋମ୍ବ ଜାତିର ଆକ୍ରମଣ ହଇତେ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ନିମିତ୍ତ ତାହାଦେର ନିକଟ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଯାଛି । ପୋଲିବିସ୍ୟେର ପ୍ରଷ୍ଟେର ଏକ ଥଣ୍ଡେ ଲିଖିତ ଆହେ ଯେ ମାର୍ସେଲଙ୍କ ଲୋକେରା ପୁର୍ବେଇ, ଅର୍ଥାଏ ରୋମୀୟ ବର୍ଷେର ୬୦୦ ବଂସରେ, ଏକପ ପ୍ରାର୍ଥନାଯ ରୋମଦେଶେ ଦୂତ ପ୍ରତ୍ସାପନ କରିଯାଛି, କିନ୍ତୁ ବୋଧ ହୁଏ ତଙ୍କାଲେ ରୋମାନେରା ତାହାତେ ବିଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରୋଗ କରେନ ନାହିଁ, ପରେ ଅଟ୍ଟାବିଂଶତି ବଂସର ଅତୀତ ହଇଲେ ମାର୍ସେଲଙ୍କ ଲୋକେରା ପୁନର୍ଭାର ଅନ୍ଧକୁଳ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲ ତାହାତେ ଏକ ଦଳ ରୋମାନ ସେନା ଆଲ୍‌ପ୍ସ ପାରଙ୍ଗ ମେଲିଏସ ନାମେ ଏକ ଗାଲୀୟ ଜାତିର ଉପର ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ପରାଜ୍ୟ କରିଲ । ଅନ୍ତର ଆଲୋତ୍ରୋଜିସ ଏବଂ ଆର୍ବଣ୍ଟାଇ ନାମେ ଯେ ତୁଇ ନିକଟଙ୍କ ଜାତି ତାହାଦେର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଛି, ଏବଂ ରୋମାନଦେର ମିତ ଇହୁଇ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗାଲ ଜାତିର ଉପର ଉପତ୍ରବ କରିଯାଛି, ତାହାଦେର ପ୍ରତି ରୋମାନେରା ଦୋଷାରୋପ କରିତେ ଜାଗିଲେନ,* ସୁତରାଂ ଯୁଦ୍ଧ ଉପଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ ଆଲୋତ୍ରୋଜିସ ଏବଂ ଆର୍ବଣ୍ଟାଇ ଲୋକେରା ଆର୍ବଣ୍ଟାଇ ରାଜୀ ବିଭୁ-ଇତ୍ସେର ସହିତ ଏକତ୍ର ରୋମ ନଦୀ ତୀରେ ସଞ୍ଚୂଗରିପେ ପରାନ୍ତ ହଇଲ,

* ଆର୍ବଣ୍ଟାଇ ରଚିତ ରୋମାନଦେର ସାଧାରଣ ଶାସନେର ଶେଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।

or drowned while flying across the river. A great deal of plunder, consisting of the gold chains of the Gauls, was brought to Rome. Bituitus surrendered himself to (or as others say was treacherously seized by) Domitius, and was conducted to Rome by the conqueror. Both the consuls triumphed in great glory.

During the consulate of Marcus Portius Cato and Quintus Marcius Rex, in the year 635 from the building of the city, a colony was planted at Narbo in Gaul. About the same time Metellus entered Dalmatia and occupied its capital. He was honoured with a triumph on his return to Rome, and there he assumed the surname of Dalmaticus.

In the year of Rome 639, the consul Cato waged war against the Scordisci, a people of Thrace, who had made an irruption into Macedon. The consul was, however, defeated with great slaughter ; scarce a man, it is said, escaped except himself. But the credit of the Roman arms was amply repaired soon after by Didius, the praetor of Illyricum, who fell upon the invaders suddenly, put them to the rout, and drove them back to their own country.

When Cæcilius Metellus and Cneus Carbo were consuls, the two brothers Metellus had each a triumph decreed to him the same day ; the one, for his successful expedition against the Scordisci in Thrace, the other, for his exploits in Sardinia.

Intelligence was brought to Rome about this time that the Cimbri and the Teutones had passed from

ଏବଂ ତାହାତେ ତାହାଦେର ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ରଣଶାଖି ଓ ପଲାଯନ କାଳୀନ ନଦୀ ଜଳେ ମଧ୍ୟ ହଇଲା, ରୋମାନେରା ଗାଲଦେର ଅନେକ ସ୍ଵର୍ଗ ହାର ଲୁଣ୍ଠିତ କରିଯା ଶୀଘ୍ର ନଗରୀତେ ଆନିଲେନ, ରାଜ୍ଞୀ ବିତୁଇତ୍ତମ ଦୋମିସିଯଲେର ନିକଟ ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେ (ଅଥବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚକେର କଥା ପ୍ରମାଣ ପ୍ରବଞ୍ଚନାଯ୍ୟ ଧୂତ ହଇଲେ) ଜୟକାରି ମେମାପତି ତାହାକେ ଲାଇୟା ରୋମେ ଆସିଲେନ, ପରେ ତୁଇ ଜନ କନ୍ସଲଇ ମହା ଗୋରବେ ଜୟ ଧାତା କରିଲେନ ।

ରୋମୀୟ ୬୩୫ ବତ୍ସରେ ମାର୍କ୍ସ ପୋର୍ସିଯିସ କେଟୋ ଓ କୁଇଟ୍ଟମ ମାର୍କ୍ସର କନ୍ସଲତ୍ତ ସମୟେ ଗାଲ ଦେଶୀୟ ନାର୍ବୀ ନାମକ ସ୍ଥାନେ ରୋମାନେରା ନିଜ ଲୋକ ପ୍ରେରଣ କରିଯା ଏକ ନଗର ସ୍ଥାପନ କରିଲେନ । ଏ କାଳେ ମେତେଲେସ କନ୍ସଲ ଦାଲ୍ମିସିଯା ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ତାହାର ପ୍ରଧାନ ନଗରୀ ଅଧିକାର କରିଯାଛିଲେନ, ଏକାରଣ ରୋମେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେ ତିନି ଜୟଧାତା କରଣେର ଅଭ୍ୟମତି ଏବଂ ଦାଲ୍ମିତିକମ୍ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ସ୍ଥିତ ମମାଦୂତ ହେଲେ ।

ରୋମୀୟ ୬୩୯ ଶାଲେ କ୍ଷର୍ଦ୍ଦିତ ନାମେ ଥ୍ରେସ ଦେଶୀୟ ଏକ ଜାତି ମାସିଦନ ଆକ୍ରମଣ କରାତେ କନ୍ସଲ କେଟୋ ତାହାଦେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାତେ ତୁହାର ଅନେକ ଲୋକ ବିନଷ୍ଟ ହେଲୁଥାତେ ପରାଭବ ହେଲା, କଥିତ ଆଛେ ତିନି ସ୍ୟଂ ବ୍ୟତି-ରିକ୍ତ ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟ କେହି ଏ ରଣେ ରକ୍ଷା ପାଇ ନାଇ, କିନ୍ତୁ ତ୍ରେପରେ ଇଲିରିକମେର ପ୍ରିତର ଦିଦିଯିସ ରୋମାନଦେର ଯୁଦ୍ଧଯଶଃ ପୁନରୁଚ୍ଛଳ କରିଲେନ, ତିନି ଆକ୍ରମଣକାରିଦେର ଉପର ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ଉପତିତ ହଇଯା ତାହାଦିଗଙ୍କେ ପରାଜୟ କରତ ନିଜଦେଶେ ତାଡ଼ାଇଯା ଦିଲେନ । ମିଲିଲିଯସ ମେତେଲେସ ଓ ନିୟମ ସଥିନ କନ୍ସଲ ଛିଲେନ, ତୁହାକାଳୀନ ମେତେଲେସ ନାମକ ତୁହି ଜ୍ଞାତାର ମଧ୍ୟେ ଏକ ଜନ ଥ୍ରେସ-ଯାର କ୍ଷର୍ଦ୍ଦିତରେ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଛିଲେନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଡିନିଯାତେ ବୀରତ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ, ଏଜନ୍ୟ ଏକ ଦିନେଇ ଉତ୍ସୟେ ଜୟଧାତା କରଣେର ବିଧାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

ଏ ସମୟେ ରୋମ ନଗରେ ସଂବାଦ ଆସିଲ ଯେ ସିଂ୍ହ ଏବଂ ତିଉ-ତୋନି ନାମକ ଜାତିଯା ଗାଲଦେଶ ହିତେ ଆସିଯା ଇତାଲିର

Gaul into Italy. The consul Carbo was sent to oppose their progress but failed in his attempt. They gained a complete victory over him, and though they knew not how to follow up their success, yet the alarm, which their irruption had caused, was not dispelled till many years after.

During the consulate of Scipio Nasica and Calphurnius Bestia, war was declared against Jugurtha, King of Numidia, who had usurped the throne by the murder of Adherbal and Hiempsal, the sons of Micipsa, and allies of the Roman people. Micipsa, the son of Masinissa, (the warm friend of the Romans towards the close of the second Punic war) divided his kingdom between his sons Hiempsal and Adherbal and his nephew Jugurtha; but on his death, Jugurtha, who was much older than his cousins, and who had acquired military experience and high distinction by serving in the Roman army at the siege of Numantia, at once proceeded to assassinate Hiempsal, and then openly invaded the dominions of the surviving prince Adherbal. He easily overcame him, stripped him of his territories, and obliged him to fly to Rome for refuge and redress. But dreading lest the Romans should avail themselves of so fair a pretext to seize upon the kingdom of Numidia for themselves, he strove to deprecate their enmity by employing bribery to a large extent among the members of the senate, and thus nothing was done in favour of Adherbal, except the sending a commission of ten senators to Africa, to divide the kingdom between him and Jugurtha. It is

মধ্যে প্রবেশ করিয়াছে, অতএব কঙ্গল কাবৰী তাহাদের দমনার্থ প্রেরিত হইলেন, কিন্তু তিনি আক্রমণকারিদের সহিত যুদ্ধ করিয়া জয়ী হইতে পারিলেন না, এই অসত্য লোকেরাই তাঁহাকে সম্পূর্ণরূপে পরাজিয় করিল, যদিও তাহারা জয় করণানন্দের আপনাদের প্রত্তাব বৃক্ষ করণের কৌশল জানিত না, তথাপি তাহাদের আক্রমণের শঙ্কা অনেক বৎসর পর্যন্ত প্রবল রহিল।

মুমিদিয়ার রাজা জুগর্থা, মিসিপ্সার পুত্র ও রোমানদের বন্ধু এচর্বল এবং হিএমসেলকে বধ করিয়া বল পূর্বক রাজ্যাধি কারী করিয়াছিল, একারণ সিপি ও নেসিকা ও কাল্ফনিয়া বিষ্টিয়ার কঙ্গলত্ব সময়ে রোমানেরা তাহার বিরুদ্ধে রণসজ্জা করিলেন। মিসিপ্সা মেসিনিসার পুত্র, যিনি দ্বিতীয় পুনিক যুদ্ধের শেষাবস্থায় রোমানদের প্রতি অনেক সৌহার্দ্য প্রকাশ করিয়াছিলেন। এই মিসিপ্সা মরণকালে আপন ছুই পুত্র হিএমসেল ও এচর্বল, এবং ভ্রাতৃপুত্র জুগর্থা এই তিনি জনের মধ্যে রাজ্য বিভাগ করিয়া যান, জুগর্থা পিতৃব্য পুত্রদ্বয়াপেক্ষা অধিক বয়স্ক ছিল, এবং ইমান্সিয়া দেশের আক্রমণ কালে রোমান সেনা মধ্যে যুদ্ধ করাতে রণ কৌশলে অত্যন্ত যশস্বী হইয়াছিল, সে মিসিপ্সার মরণানন্দের হিএমসেলকে গোপনে বধ করিয়া অন্য রাজ্যকুমার এচর্বলের অধিকার আক্রমণ করিল, পরে তাঁহাকে শীত্র পরাণ্ত করিয়া সমস্ত রাজ্য বল দ্বারা হরণ করিল, তাহাতে এচর্বল আত্মরক্ষার্থ রোমনগরে পলাইয়া প্রতীকার করণের মানসে সেনেটরদিগের নিকট সাহায্য প্রার্থনা করিল। অনন্তর জুগর্থা রোমানেরা যদি এই ছলে মুমিদিয়া রাজ্য আপনারাই গ্রহণ করে, এই আশঙ্কায় সেনেটরদিগকে অনেক উৎকোচ দিয়া স্বপক্ষে আনিতে চেষ্টা করিল, স্বতরাং এচর্বলের আহুকুল্যার্থ কিঞ্চিম্বাত্রও হির হইল না, কেবল দশজন সেনেটরের প্রতি এই ভারাপর্ণ হইল যে তাঁহারা আক্রিকাতে গিয়া যেন তাহার এবং জুগর্থার মধ্যে রাজ্য বিভাগ করিয়া দেন। কথিত আছে এই ভারঝাহি ব্যক্তিরাও

said, however, that this commission was also corrupted by Jugurtha, and thus was induced to assign to him by far the most valuable share of Micipsa's inheritance. Of this he took advantage, and in a short time he again attacked Adherbal, defeated him, shut him up in the strong town of Cista, and there besieged him for some months, till the Italian soldiers, who formed the most effective part of the garrison, persuaded Adherbal to surrender himself to his rival, and, stipulating only for his life, to rely for every thing else on the interposition of Rome. But no sooner had he given himself up, than Jugurtha ordered him to be put to death in torments.*

War being declared against him for such outrageous proceedings, the consul Calphurnius Bestia was sent to conduct it in Africa. The consul, corrupted by the bribes which the King of Numidia gave him, concluded an ignominious treaty of peace which was repudiated by the Senate. War was accordingly continued, and Spurius Albinus was sent the following year to carry on hostilities against Jugurtha. Albinus did little to repair the honor of his country. The season passed away without any decisive event; and when he returned to Rome to preside at the elections for the following year, his brother, under whose command he had left his army in Africa, sustained a severe defeat from the enemy, and was reduced to such difficulties as to purchase his retreat by a promise of evacuating Numidia

---

* Arnold's History of the Later Roman Commonwealth.

ଜୁଗର୍ଥାର ନିକଟ ଉଂକୋଚ ପାଇୟା ମିମିପମ୍ବାର ବିଷୟେ ଅତି ଉଂକୁଟାଂଶ ତାହାକେଇ ଦାନ କରିଯାଇଛିଲ । ଏହି ଶୁଯୋଗକ୍ରମେ ଜୁଗର୍ଥା ଅଙ୍ଗଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ ଏଟରବଲକେ ପୁନର୍ବାର ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ପରାନ୍ତ କରିଲ, ଏବଂ ସିଦ୍ଧା ନାମକ ଶୁଦ୍ଧ ନଗରେ ତାହାକେ ବଜ୍ର କରିଯା କତିପଯ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚତୁର୍ଦ୍ଵିକ ବେଟନ କରିଯା ଥାକିଲ, ପରେ ନଥର ରକ୍ଷକଦେର ମଧ୍ୟେ ଅତି ପରାକ୍ରାନ୍ତ ଇତାଲିୟ ମୈନ୍ୟେରୀ ଏଟରବଲକେ ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦିଲ ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟେ ନିମିତ୍ତ ରୋମାନଦେର ଆମୁକ୍ଲେନ୍ୟ ଉପର ନିର୍ଭର ରାଖିଯା ମଞ୍ଚାତି କେବଳ ଆୟ ପ୍ରାଣର କ୍ଷାର୍ଥ ସ୍ଥିକାର କରାଇୟା ଜୁଗର୍ଥାର ହସ୍ତେ ଆପନାକେ ସମପର୍ଗ କର । କିନ୍ତୁ ରାଜକୁମାର ଏହି ପ୍ରକାରେ ଆପନାକେ ସମପର୍ଗ କରିବାମାତ୍ର ଜୁଗର୍ଥା ତାହାକେ ନାନା ସତ୍ରଗୀ ଦିଯା ବଧ କରିତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଲ ।

ଜୁଗର୍ଥାର ଏହି ଅତ୍ୟାଚାରେର ନିମିତ୍ତ ଯୁଦ୍ଧୋପକ୍ରମ ହେୟାତେ କମଳ କାଲ୍ଫିନିର୍ଯ୍ୟମ ବିକିଯା ତାହାର ଦମନ କରିତେ ଆକ୍ରିକାୟ ପ୍ରେରିତ ହଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଶୁମିଦିଯା ରାଜେର ଉଂକୋଚେ ଭଟ୍ଟଚିନ୍ତ ହେୟାତେ ତାହାକେ ଶାନ୍ତି ନା ଦିଯା ବରଂ ତାହାର ମହିତ ଏକ ଅଧ୍ୟଶ୍ଵର ମଞ୍ଜିପତ୍ର ହିର କରିଲେନ, ମେନେଟରେରୀ ମେ ମଞ୍ଜିପତ୍ର ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଲେନ, ଶୁତରାଂ ତାହାତେ ଯୁଦ୍ଧର ଶେଷ ହଇଲ ନା । ପର ବେଳେ ଶୁରୁରିଯମ ଆଲ୍ବିନମ ଜୁଗର୍ଥାର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିତେ ପ୍ରେରିତ ହଇଲେନ, ଇନିଓ ସ୍ଵଦେଶେର ମାନ ରକ୍ଷା କରିତେ ପାରିଲେନ ନା, ଯୁଦ୍ଧର କାଳ ବୃଥା କ୍ଷେପଣ ହେୟାତେ ତିନି ଶୁତନ କମଳ ନିଯୁକ୍ତ କରିଗେର ମମୟ ଆକ୍ରିକାତେ ଆପନ ଭାତାର ଶାସନେ ମେନା ରାଖିଯା ରୋମେ ଅତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ, ତାହାର ଭାତା ମଞ୍ଚୁର୍ଗରପେ ପରାନ୍ତ ହଇଯା ଏମତ ହୁରବସ୍ତାଗ୍ରାନ୍ତ ହଇଲ ଯେ ପଲାଯନ କରଣାର୍ଥ ଦଶ ଦିନେର ମଧ୍ୟେ ଶୁମିଦିଯା ତ୍ୟାଗ କରିତେ ଅନ୍ତିକାର କରିଲ, କଥିତ ଆଛେ

within ten days, and, it is added, by concluding a treaty of peace, which, as might have been expected, was disavowed at Rome.

Quintius Caecilius Metellus was now sent to conduct the war. By a proper mixture of severity and moderation in his conduct, and by directing his measures with firmness, without however being too hard upon any individual, he reduced the army to the Roman discipline and recovered its vigor and strength. He defeated Jugurtha in several battles, and took or killed all his elephants. Metellus did not however enjoy an uninterrupted series of success ; he received also several severe checks from the activity of Jugurtha, who turned to the best account his own perfect knowledge of the country, and the peculiar excellence of his subjects in desultory warfare. Metellus had learnt how to guard against this kind of annoyance, and by acting upon the same system of intrigue and bribery which the enemy had so long employed with success, he brought the war very near to its desired termination. Meantime the famous Caius Marius, who had served with distinction under Metellus as his second in command, impatient of holding an inferior station, and coveting to himself the glory of conquering Jugurtha, had obtained leave to go to Rome, and offer himself as a candidate for the consulship. He was a man of low birth, and totally illiterate, but active and able, with power sufficient to make him feared by the nobility, and with an inveterate hatred against them, because their scorn of his mean condition galled his pride and impeded his way

ଝ୍ରେବ୍ସି ଏକ ସଞ୍ଜିପତ୍ର ହିର କରିଯାଇଲା କିନ୍ତୁ ତାହା ରୋମ ନଗରେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହୟ ।

ଅନୁତର କୁଇଟିଯିମ ସିସିଲିଆମ ମେତେଲମ ଆକ୍ରିକାତେ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ପ୍ରେରିତ ହିଲେନ, ଇନି ବିବେଚନା ପୂର୍ବକ କଥନ ବା ମୃଦୁତା କଥନ ବା କଟିନତା ଦେଖାଇଯା ଏବଂ କାହାରେ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁରତା ପ୍ରକାଶନା କରିଯା ଅଥଚ ଦୃଚ୍କଳପେ ବ୍ୟବହାର କରତ ମେନାଗଣେର ମୌଖିକ ଉପଯୁକ୍ତ ରୋମୀୟ ଶାସନ ପୁନଃହୃଦ୍ଧାପିତ କରିଲେନ, ଏବଂ ତମ୍ଭାରୀ ତାହାଦେର ବଳ ଓ ବିକ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହିଲ । ପରେ ଜୁଗର୍ଥାକେ ଅନେକ ବାର ଯୁଦ୍ଧ ପରାତ୍ମୁତ କରିଯା ତାହାର ହଣ୍ଡି ସମ୍ବୂହକେ କତକ ବଧ କତକ ହରଣ କରିଲେନ । କିନ୍ତୁ ତିନି ନିରାନ୍ତର ନିର୍ବିର୍ଯ୍ୟେ ଜୟ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, ମଧ୍ୟେ୨ ଘୋରତର ବିପଦେ ପତିତ ହଇଯାଇଲେନ, କେନନା ଜୁଗର୍ଥା ଅତି ନିପୁଣ ଛିଲ, ଏବଂ ତଦେଶେର ସକଳ ଅଂଶ ଉତ୍ତମକୁଳପେ ବିଦିତ ଥାକାତେ ଉତ୍ତମ ବିଷୟବୁଦ୍ଧି ରାଖିତ, ଅଂର ତାହାର ପ୍ରଜାରୀଓ ପୃଥିକଂ କୁନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଅତିଶ୍ୟ ପଟୁ ଛିଲ । ମେତେଲମ ଏବ୍ସ୍ତୁତ କୁନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ନିରାକରଣ କରିତେ ଶିଖିଯାଇଲେନ, ଆର ଶକ୍ତ ଯେ ପ୍ରକାର ଛଲ ଓ ଉତ୍କୋଚ ଦ୍ୱାରା ଏତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଇଲ ତନ୍ଦପ ଉପାୟ ଆପନିଓ ଅବଲହନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ତାହାତେ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରାୟ ଅବସାନ ହିଲ । ଇତ୍ୟବସରେ କାଇୟମ ମେରିଯମ ନାମକ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯୋଜା ଯିନି ମେତେଲମେର ଶାସନେ ବିତ୍ତିର୍ଯ୍ୟ ମେନାନୀ ହଇଯା ମହା ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ, ତିନି ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ହଇଯା ଜୁଗର୍ଥାକେ ଜୟ କରିଯା ଯଶସ୍ଵୀ ହିତେ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିଲେନ, ଏବଂ ରୋମ ନଗରେ ଗମନ କରିତେ ଅହୁମତି ପାଇଯା କଞ୍ଜଳ ପଦେର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହିଲେନ । ତିନି ନୀଚ କୁଲେ ଜୀବିତ, ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକୁଳପେ ବିଦ୍ୟାବିହୀନ ହଇଯାଓ ଏଗତ ଚତୁର ଓ କର୍ମଦଙ୍କ ଛିଲେନ ଯେ କୁଳୀନ ବର୍ଗେରା ତାହାର ଭୟେ ଭୌତ ହିତ,

to greatness.* He contrived to get himself elected consul and succeeded to the command of the army in Africa.

Metellus had already taken some of the most important towns in Numidia, and Jugurtha had been forced to obtain the assistance of Bocchus, king of Mauritania, when Marius arrived in Africa. He defeated them both in two battles with severe loss. The ally of Jugurtha was thereby induced to think of purchasing the favour of the Romans by betraying their enemy. Jugurtha was accordingly betrayed and delivered into the hands of the quaestor Cornelius Sylla, who conducted him to the general's head-quarters ; and thus ended the memorable Jugurthan war.

About this time Minucius Rufus obtained a victory over the Scordisci and the Triballi in Macedonia, and Servilius Caepio over the Lusitanians in Spain.

Two triumphs were decreed on account of the conquest of Jugurtha—one to Metellus, the other to Marius. Jugurtha with his two sons was led in chains before the chariot of Marius, and soon after put to death by order of the Consul.

While hostilities were still carried on in Africa against Jugurtha, great alarm and consternation prevailed at Rome, owing to the devastations which the Cimbri were spreading in Transalpine Gaul. In conjunction with the Teutones, the Tigurini, and the Ambrones (which were German and Gallie tribes) they defeated the

---

* Arnold's History of the Later Roman Commonwealth.

ଏବଂ ତିନିଓ କୁଳୀନଦେର ମହା ଦ୍ରେଷ୍ଟା ଛିଲେନ, କେନନା କୁଳୀନେରୀ ତାହାକେ ଅଥ ବଂଶୋନ୍ତବ ବଲିଯା ଘ୍ରା କରାତେ ତିନି ଅଭିମାନେ ମନ୍ଦକୁଣ୍ଡ ହିତେନ, ଆର ତାହାତେ ତାହାର ଯହତ୍ତର ପ୍ରତିଓ ବ୍ୟାଧିତ ଜୟିତ । ଏକଗେ କୌଶଳକ୍ରମେ ତିନି କନ୍ଦଳ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେ ଆକ୍ରିକାନ୍ତ ସେନାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାଯ ନିଯୁକ୍ତ ହିଲେନ ।

ମେରିଯିଲେର ଆକ୍ରିକାଯ ଆଗମନେର ପୂର୍ବେଇ ମେତେଲେମ ହୁଣି-ଦିଯୁର ଅନେକେ ୨ ଅତି ପ୍ରମିଳି ମନ୍ଦରୀ ଅଧିକାର କରିଯାଇଲେନ, ତାହାତେ ଜୁଗର୍ଥୀ ମାରିଟାନିଯାର ରାଜା ବୋକ୍‌ସେର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ବୁନ୍ଧ ହେଲ । ମେରିଯିଲ ହୁଇ ସୁନ୍ଦେ ତାହାରଦିଗେର ଅନେକ ଲୋକ ମନ୍ତ୍ର କରିଯା ଉତ୍ସକେଇ ପରାପ୍ରତ କରିଲେନ । ଜୁଗର୍ଥୀର ସାହା-ଯକାରି ରାଜା ଏହିକୁଣ୍ଠେ ପରାଜିତ ହିଲ୍ଲା ବିଶ୍ୱାସର୍ତ୍ତକତା ପୂର୍ବକ ରୋମନଦେର ହକ୍କେ ତାହାକେ ସମର୍ପଣ କରିଯା ଜୟକାରିର ଅମୁଗ୍ରହ ପାଇତେ ପ୍ରସାମ କରିଲେନ, ଅତେବ ଜୁଗର୍ଥୀ ପ୍ରତାରିତ ହିଲ୍ଲା କୁଇ-କୁଟିର କଣ୍ଠିଲ୍ୟମ ସିଲାର ହକ୍କେ ସମର୍ପିତ ହିଲ୍ଲ, ଏବଂ ସିଲା ତାହାକେ ସେନାପତିର ତାସୁତେ ଲାଇଯା ଗେଲେନ, ଇହାତେଇ ଜୁଗର୍ଥୀର ପ୍ରମିଳି ସୁନ୍ଦେର ଅବସାନ ହିଲ୍ଲ ।

ଏ ସମୟେ ମାଇନିଉଶମ ରକଫ୍ କ୍ରିର୍‌ମିଦେର ଏବଂ ମାସିଦମନ୍ତ୍ର ତ୍ରିବଲିନ୍ଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା କ୍ରତକାର୍ୟ ହିଲ୍ୟାଇଲେନ, ଏବଂ ସର୍ବିଲିଯମ ସିପିଓ ସ୍ପେନେ ଲୁସିତାନିଯାନଦିଗକେ ପରାଜିତ କରିଯାଇଲେନ ।

ଜୁଗର୍ଥୀର ପରାଜ୍ୟେର ନିମିତ୍ତ ଦୁଇବାର ଜୟ ଯାତ୍ରାର ବିଧାନ ହେଲ, ପ୍ରଥମତଃ ମେତେଲେମ ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ମେରିଯିଲ ତଦମୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେନ । ଜୁଗର୍ଥୀ ଦୁଇ ପୁନ୍ତ୍ରେ ସହିତ ଶୃଙ୍ଖଳେ ବନ୍ଦ ହିଲ୍ଲା ମେରିଯିଲେର ଶକ-ଟେର ସମ୍ମାନେ ନୀତ ହିଲ୍ୟାଇଲ, ଏବଂ କିମ୍ବଳକାଳ ପରେ କନ୍ଦଳେର ଆଜାତେ ତାହାର ପ୍ରାଗଦଶ ହିଲ୍ଲ ।

ଆକ୍ରିକାତେ ଯାବଂ ଜୁଗର୍ଥୀର ବିରକ୍ତେ ସୁନ୍ଦ ହିତେଲିଲ, ତାବଂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଲ୍‌ପମ ପାରଙ୍ଗ ଗାଲଦେଶେ ମିଥ୍ରିଦେର ଉଂପାତେ ରୋମ ନଗରୀ ମହା ଭୟାକୁଳା ହିଲ୍ୟାଇଲ, ତାହାରା ତିଉତୋନି, ତିଶୁରିନି, ଏବଂ ଆଶ୍ରୋନି ନାଗକ ଜର୍ମାଣ ଓ ଗାଲୀଯ ଜ୍ଞାତିଦେର ସହିତ ଏକତ୍ର

Roman consuls Manlius and Cæpion near the rive Rhone, cut to pieces their whole army, and captured their camps. It is said that scarce ten men escaped with the two commanders to carry the news of their defeat to Rome. The intelligence of such a disaster caused great consternation in the city. The victorious career of Hannibal in the second Punic war could scarcely have produced greater alarm. The Romans were fearing every moment lest the Gauls should pay a second visit to their capitol.

In this state of fear and perplexity all eyes were turned towards Marius, the conqueror of Jugurtha. He was elected consul a second time, and entrusted with the management of the war against the Cimbri and the Teutones. But the barbarians again forebore to cross the Alps and moved off into Spain, as they had done once before after the defeat of Carbo. This movement, as it protracted the war, gave Marius an opportunity by being re-elected, a third and a fourth time, to the consulship, to become thoroughly acquainted with his army, and to inure them to exertion. In his fourth consulship he had Luctatius Catulus for his colleague and it was then that he engaged in action with the Cimbri, who, re-inforced by some other German kordes, had attacked the Romans at once in Transalpine Gaul and towards the north-eastern side of Italy. The barbarians were totally routed ; two hundred thousand of them were taken in two successive battles, together with their general Teutobodus. The great service which Marius hereby did to his country, procured him

ହଇୟା ରୋନ ନଦୀର ନିକଟେ ମାନ୍ଦିଯମ ଏବଂ ସିପିଓ ନାମେ ଦୁଇ କନ୍ସଲକେ ପରାନ୍ତ କରିଯା ତାହାରେ ସମ୍ମତ ସେନା ସଂହାର କରତ ଶିବିର ହରଣ କରିଯାଛିଲ । କଥିତ ଆଛେ ଯେ ଉତ୍କ୍ରମ ଦୁଇ ସେନା-ପତିର ସହିତ ଦଶ ଜନ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣେ ରକ୍ଷା ପାଇୟା ରୋମ ନଗରେ ପରାଜ୍ୟେର ସଂବାଦ ଆନିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ଏ ସୋର ଦୁର୍ଘଟନାର ମମାଚାରେ ରୋତ୍ତୁ ନଗରେ ସକଳେର ମହା ଭୟ ଜମିଲ, ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁନିକ ଯୁଦ୍ଧକେ ହାନିବଲେର ଆକ୍ରମଣେ ଯେ ତାଙ୍କ ହଇୟାଛିଲ, ତାହା ଏତନ୍ତିକା ଅଧିକ ହୟ ନାହିଁ । ଯଦି ଗାଲିୟ ଲୋକେରା ପୁନଶ୍ଚ ତାହା-ଦେର ରାଜଧାନୀତେ ଉପସ୍ଥିତ ହୟ, ଏହି ଆଶଙ୍କାୟ ରୋମାନେରଦେର ଭୟ ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧରେ ବୁନ୍ଦି ପାଇତେ ଲାଗିଲ ।

ଏହି ଅକାର ଭୟ ଓ ଦୁର୍ଭାବନା ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥାତେ ଜୁଗର୍ଥାର ଜୟକାରି ମେରିଯମେର ଉପର ସକଳ ଲୋକେରଇ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ, ତାହାତେ ତିନି ଦ୍ଵିତୀୟବାର କନ୍ସଲ ହଇୟା ସିଦ୍ଧି ଓ ତିଉ-ତୋନିଦେର ବିରକ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରଣେର ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । କିନ୍ତୁ କାର୍ବୋର ପରାଜ୍ୟେର ପର ଏ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକେରା ଯେପ୍ରକାର ସ୍ପେନା-ଧଳେ ଗିଯାଛିଲ, ତନ୍ଦ୍ରପ ଏକଣେଓ ଆଲ୍ପମ ପାର ନା ହଇୟା ପୁନଶ୍ଚ ମେଇ ଦିକେ ଗମନ କରିଲ, ସୁତରାଂ ଯୁଦ୍ଧକେ କାଳବିଲେ ହେଉଥାତେ ମେରିଯମ ତୃତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥବାର କନ୍ସଲ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇୟା ସେମାଗଣକେ ସମ୍ପର୍କରୂପେ ପରିକ୍ଷା କରତ କ୍ରେଷ ସହିକୁତା ଅଭ୍ୟାସ କରାଇବାର ଯୁଦ୍ଧରେ ପାଇଲେନ । ଚତୁର୍ଥବାର କନ୍ସଲରୁ ସମୟେ ଲାକେଶସ କାଟୁଲସ ତାହାର ସହକାରୀ ଛିଲ, ତୁମ୍ଭାଲେ ତିନି ସିଦ୍ଧି-ଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ, ଆର ତଥନ ତାହାରା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଣ୍ଠକ ଜର୍ମାଣ ଜାତିର ସାହାଯ୍ୟ ଲାଇୟା ରୋମାନଦିଗଙ୍କେ ଏକେକାଳେ ଆଲ୍ପମ ପରିବତ ପାରନ୍ତ ଗାଲଦେଶେ ଏବଂ ଇତାଲିର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଭାଗେ ଆକ୍ରମଣ କରିଯାଛିଲ । ଉତ୍କ୍ରମ ମମୟେ ଏ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକେରା

though absent from the city, a consulship for the fifth time.

Meantime the Cimbri and the Teutones, of whom a large number were still hovering on the frontiers, passed into Italy. Marius and Catulus gave them battle with great success. They fought together and routed the enemy with immense loss. One hundred and forty thousand of the barbarians were slain in the battle or in the flight, and sixty thousand taken. Three and thirty standards were captured from the Cimbri, of which the army of Marius took two, and that of Catulus thirty-one. This last battle was decisive; the force of the barbarians was entirely broken, and triumphs were decreed to both the consuls.

It appears that for some time after the conquest of Jugurtha and the subjugation of the Cimbri, the Romans were relieved from the burden of maintaining foreign wars; the state of affairs in the city was also generally tranquil after the death of the popular leader Saturnius. But to this calm a terrible storm was now to succeed; and Rome, for the first time since the second Punic war, was to be engaged in a desperate contest in the very heart of Italy. In the year of Rome 662, during the consulship of Sextus Julius Cæsar and Marcius Philippus, a confederacy was formed by the several states of Italy against the Roman republic. The Marsi, the Picentes, the Peligni and others rose up in arms. They had continued for a long time in a state of dependence upon Rome; they acknowledged her supremacy and were reckoned among her allies;

ମଞ୍ଜରିକୁପେ ପରାମ୍ରତ ହିଲ, ଦୁଇବାର ଯୁଦ୍ଧର ପର ତାହାଦେର ସେନା-
ପତି ତିଉତୋବୋଦମ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଲୋକେର ସହିତ ଧୂତ ହିଲ ।
ମେରିଯମ ଏଇକୁପେ ଶକ୍ତ ଦମନ ପୂର୍ବିକ ଦେଶେର ମହୋପକାର କରାତେ
ଲୋକେରା ତାହାର ଅମୁଲପହିତିତେଇ ତାହାକେ ପଞ୍ଚମବାର କମ୍ଳଳ
ପଦାଭିଷିକ୍ତ କରିଲ ।

ମିଶ୍ର ଓ ତିଉତୋନିଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ଅନେକ ଲୋକ ଏଥିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଣ୍ତେ ଉପଦ୍ରୋହ ଥାକିଯା ପରେ ଇତାଲିତେ ପ୍ରବେଶ
କରିଲ, ମେରିଯମ ଏବଂ କାଟୁଜମ ତାହାଦେର ସହିତ ଶୁରୁତର ସଂଗ୍ରାମ
କରିଯା ତ୍ୟାନକ ଆଶାତ ପୂର୍ବିକ ପରାଜିତ କରିଲେନ, ତାହାତେ
ଏକ ଲକ୍ଷ ଚଞ୍ଚିଶ ମହୀୟ ଲୋକ ରଣଶ୍ରାଵୀ ଅଥବା ପଲାଯନ କାଳୀନ
ବିନଷ୍ଟ ହିଲ, ଏବଂ ସାନ୍ତି ମହୀୟ ଶକ୍ତ ହଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଲ, ଅପର
ତାହାଦେର ଦ୍ରୟକ୍ରିଏଶନ ପତାକା ଆହୁତ ହିଲ, ତାହାର ମଧ୍ୟେ
ମେରିଯମେର ସେନା ଦୁଇଟା ହରଣ କରେ, ଏବଂ କାଟୁଜମେର ଏକକ୍ରିଏଶନ ।
ଏହି ଶେଷ ଯୁଦ୍ଧ ଏଇ ଅମ୍ବତ୍ୟ ଜାତିଦେର ମୟୁଦୟ ସଙ୍ଗ ମଣ୍ଡ ହୋଇଗାତେ
ବିବାଦେର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହିଲ, ଏବଂ ଦୁଇ ଜୀବ କମ୍ଳଳି ଜୟହାତ୍ରାର
ଅମ୍ବମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ ।

ବୋଧ ହୁଏ କୁଗର୍ଭାର ପରାଜ୍ୟ ଓ ମିଶ୍ରଦେର ଦମନେର ପର ରୋମା-
ନେରା କିଯିବକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦେଶୀୟ ସଂଗ୍ରାମେର ଭାବର ହିତେ
ବିଶ୍ରାମ ପାଇଯାଇଲ, ଆର ଇତର ଦଲପତି ସେଟନିଯ୍ସେର ମରଣ-
ମନ୍ତ୍ର ନଗରେର ମଧ୍ୟେ ସକଳେ ନିର୍ବିରୋଧ ଅବସ୍ଥା ହିଲ, କିନ୍ତୁ
ମୁକ୍ତିମେ ଶାନ୍ତିର ସ୍ଥାନକୁ ତୁମ୍ଭଳ କଲାହ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ୍ତପ୍ରାୟ ହିଲ,
ଏବଂ ବିତୀଯ ପୁନିକ ଯୁଦ୍ଧର ନ୍ୟାୟ ପୁନର୍ବାର ଇତାଲିର ଗଧ୍ୟ-
ଭାଗେ ଏକ ଭୟକ୍ଷର ବିରୋଧ ସଟିବାର ଉପକ୍ରମ ହିଲ । ରୋମୀୟ
୬୬୨ ବିଶ୍ଵରେ ସେକ୍ରଟେସ ଜୁଲିଯମ ସିଜାର ଓ ମାର୍ସସ ଫିଲିପ-
ସେର କମ୍ଳଳ କାଳୀନ ଇତାଲିନ୍ହ ନାନା ଜାତିରା ରୋମରାଜ୍ୟର
ପ୍ରତିକୁଳେ ଏକେବାରେ ଉପପ୍ରବ କରଣାଥ ମିଲିତ ହିଲ, ଅର୍ଥାତ୍
ମାର୍ସି ପିମେନ୍ତି ପେଲିଗ୍ରି ପ୍ରଭୃତି ଲୋକେରା ଏକତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଧାରି
ହିଇଯା ଉଠିଲ । ତାହାରା ଅନେକ ଦିବସାବସି ରୋମାନଦେର ଅସୀନ
ହିଲ, ଏବଂ ରୋଗ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ଥିକାର କରିଯା ତାହାର
ମିତଗଣେର ମଧ୍ୟ ଗଣିତ ହଇଯାଇଲ । ରୋମାନ ସେନାର ଅନେକ

a large portion of the Roman army was formed of troops supplied by them; they could therefore justly claim a share of the dignity which Rome acquired by her conquests. The Romans, especially the Senate, were however naturally unwilling to admit them to the privileges of Roman citizenship. Several individual leaders, actuated by a liberal or a factious spirit, made fruitless attempts to procure for them the franchise of the city. Levius Drusus, in particular, distinguished himself by his efforts in forwarding this cause, and at last met his death by the dagger of an assassin. The Italians, already discontented on account of their not being placed on an equal footing with the Romans, were still more exasperated on finding that it was considered criminal at Rome to advocate their cause. They accordingly entered into a secret league with each other, and began to make an interchange of hostages. War was now openly declared, and both parties took the field (663 A. U. C.) These hostilities were kept up for four years, during which the Romans sustained some severe losses. Two consuls, Rutilius and Cato, and Cæpio, a youth of a noble family, were among the slain. The Italian generals, opposed to the Romans in this war, were Titus Vietius, Hierus Asinius, Titus Herennius and Aulus Cluentius. The Roman generals who combated them successfully were Caius Marius, consul for the sixth time, Cneus Pompeius and Cornelius Sylla. Sylla was particularly distinguished by his exploits. On one occasion he routed Cluentius and his whole army with scarcely any loss on his own side.

লোক তাহাদের দেশ হইতে সংগৃহীত হইত, স্বতরাং রোমানেরা তাহাদের সাহায্যে নানা রাজ্য জয় করিয়া যে প্রভুত্ব প্রাপ্ত হইয়াছিল, তাহারা ন্যায় মতে তাহাতে অংশী হইবার বাসনা করিতে পারিত, কিন্তু রোমানেরা বিশেষতঃ সেনেটরেরা তাহাদিগকে রোম নগরবাসিত্ব পদে নিযুক্ত করিতে স্বত্ত্বাত অসম্ভব ছিলেন, কোনূৰ দলপার্তি সৌজন্য অথবা দলাদলির আক্রোশ প্রযুক্ত তাহাদিগকে নগরবাসিত্ব স্বরূপ স্বৃধীন' পদ প্রদান করিতে নির্যাত্ক চেষ্টা করিয়াছিল, লিবিয়স দ্রন্স নামক এক ব্যক্তি এ বিষয়ে বিশেষ যত্ন প্রকাশ করিয়াছিলেন, কিন্তু তিনি কৃতকার্য্য না হইয়া বরং এক গুপ্তহস্তার খণ্ডে আপনিই প্রাণে বিনষ্ট হইলেন। ইতালিস্থ জাতিরা রোমানদের তুল্য পদ না পাওয়াতে পূর্বীবধি অসম্ভুক্ত ছিল, এক্ষণে তাহারা দেখিল যে রোম দেশে তাহাদের পক্ষে কেহ আনুকূল্য করিলে রাজসমাজে দৃষ্য হয়, অতএব আরো কুপিত হইল, এবং গোপনে পরম্পর মিল করিয়া আপনাদের মধ্যে প্রতিভূত স্বরূপ লোক পরিবর্ত করিয়া প্রাহ্ণ করিতে লাগিল, পরে উভয় পক্ষই প্রকাশ্যরূপে রণসজ্জা করিয়া (৬৬৩ খ্রিস্টাব্দ) যুদ্ধ ক্ষেত্রে প্রবেশ করিল। এই সংগ্রাম চারি বৎসর পর্যন্ত প্রবল থাকে তাহাতে রোমানদের ঘোরতর অনিষ্ট হয়, কুটিলিয়স এবং কেটো নামক দুই কন্সল ও সিপিও নামে মহৎ কুলোন্তৰ এক ব্যক্তি যুদ্ধক্ষেত্রে পঞ্চত্ব প্রাপ্ত হন। রোমানদের প্রতিকূলে যেই ইতালীয় সেনানী রণে নিযুক্ত হয়, তাহাদের নাম তাইতস বাইতিয়স, হাইরস আসিনস, তাইতস হেরেনিয়স এবং অলশ ক্লুএন্সিয়স; আর যেই রোমান সেনাপতি যুদ্ধে কৃতকার্য্য হয়েন তাঁহাদের নাম কাইয়স মেরিয়স (যিনি ষষ্ঠিবার কন্সল হয়েন), নিয়স পল্সিয়স এবং কর্ণিলিয়স সিলা। উক্ত যুদ্ধে সিলাই বিশেষরূপে শৈর্য্য প্রকাশ করিয়া যশস্বী হয়েন, তিনি একদা আপনার পক্ষে এক জন সৈন্যেরও অবিনাশে ক্লুএন্সিয়সের সমুদয় সেনাকে পরাস্ত করিয়াছিলেন, আর তিনি যে যুদ্ধে ক্ষুদ্রতর পদে নিযুক্ত

And it was during his consulship that the war, in which he had acted so gallantly in an inferior capacity, was at last terminated, in the fifth year after its commencement. The allies, partly gained over by concessions, partly intimidated by their defeats, laid down their arms, and returned to their allegiance.

After the revolt of the allied states was thus put down by conceding to them their much desired rights of Roman citizenship, Rome began to be distracted by terrible civil commotions, raised within herself by her own sons. These commotions began in the year 665 from the foundation of the city. Two parties had for a long time existed in the state; the one, devoted to the interests of the aristocracy, the other pretending to advocate the cause of the people. Neither party was content with pursuing their favourite objects in a constitutional way. Illegal and violent measures were often resorted to, in order to obtain their ends. Instances of these were plainly visible in the case of the Gracchi and the murder of Drusus. Similar scenes were now about to be exhibited in still more dreadful and sanguinary forms by Marius and Sylla.

These two men were at that time the most distinguished of their countrymen; the one was the conqueror of Jugurtha and of the Cimbri, the other was the subjugator of the Italian allies. Neither was however of a temperament to submit to or co-operate with the other. Marius, himself descended from a low and obscure family, looked upon the honors and privileges of the aristocracy with the utmost impatience, and, in

হইয়া এমত বিক্রম প্রকাশ করিয়াছিলেন, তাহা চারি বৎসর পর্যন্ত প্রবল থাকিয়া অবশেষে তাঁহারি কসলত্ব সময়ে অবসন্ন হয়। ইতালিস্থ জাতিরা বাণিজ বিষয় প্রাপ্তি হওয়াতে তুষ্ট হইয়া অথবা পরাজয় প্রযুক্ত ভীত হইয়া অন্ত্যাগ পূর্বক পুনর্কার রোমানদের অধীন হইল।

রোমানেরা এইক্রমে ইতালিস্থ জাতিদের নিতান্ত বাণিজ নগরবাসিত্ব পদ্ধ প্রদান পূর্বক তাহাদের আক্রোশ শাস্তি করিয়া এক্ষণে স্বদেশীয় লোক কর্তৃক উপাপিত ঘোরতর গৃহবিচ্ছেদে ব্যবিত হইতে লাগিল। রোম রাজ্যের মধ্যে অনেক কালা-বধি ছুই দল হইয়াছিল, তাহার মধ্যে এক দল কুলীন বর্গের পক্ষে ছিল, অন্য দল সাধারণ লোকের হিতার্থী বলিয়া অভিমন্ত করিত, কিন্তু ছুই দলের কেহই নিজৎ অভিপ্রায় সিদ্ধির নিমিত্ত নিয়মানুষ্যায় চেষ্টা কুরিয়া সন্তুষ্ট হয় নাই, উভয় পক্ষেই আপনাদের অভিলাষ পূরণার্থে পুনঃ২ বিবাদ করিয়া ব্যবস্থা বিকল্প অঙ্গাচার করিয়াছিল, গ্রাকসদ্বয়ের বিষয়ে এবং দ্রুসের হত্যাতে ইহার দৃষ্টান্ত পাওয়া গিয়াছে। সম্প্রতি মেরিয়স এবং সিলার দ্বারা তদ্বপ অবিহিত কার্য আরো ভয়ঙ্কর রক্তপাত পূর্বক সম্পাদ হইবার উপক্রম হইল।

উক্ত ছুই ব্যক্তিই ঐ সময়ে স্বদেশীয় লোকের মধ্যে অতি যশস্বী ছিলেন, এক জন জুগর্থা এবং সিদ্ধিরিদিগকে পরাজিত করিয়াছিলেন, অন্য জন ইতালিস্থ জাতিদিগকে দমন করেন, কিন্তু তাঁহাদের উভয়ের স্বত্বাব এমত উগ্র যে কেহ কাহার অধীন হইয়া অথবা পরস্পর একত্র মিলিয়া কার্য করিতে সশ্রাত হইতেন না। মেরিয়স আপনি ইতর কুলোন্তুর হইয়া কুলীনবর্গের প্রাধান্য ও সন্তুষ্ট দেখিয়া সহিষ্ণুতা করিতে

the true spirit of a demagogue, was always fond of inveighing against their haughtiness and arrogance. Sylla, full of the pride of nobility, entertained the most perfect contempt for the plebian classes, and could not endure to be controlled by any party. Marius put himself at the head of the popular party. Sylla represented the aristocracy of the commonwealth.

At the close of the Italian war, the popular party may be said to have been in a state of triumph. A most important measure, to wit, the admission of the allies to the rights of citizenship, had been conceded. Sylla was at this time appointed as consul to carry on war against Mithridates, king of Pontus, who had attacked the Roman dominions in Asia and Achaea. The army, which Sylla was to command, was the one employed near Nola, as that city still kept up the Italian or Social war, and refused to submit to the Romans. The consul joined his army shortly after and continued to press the siege of that revolted city.

In the mean time Marius obtained a decree from the people, by which the command of the army, destined to be sent against Mithridates, was transferred to himself. Instructions were sent to Sylla to give up the command into the hands of Marius. Sylla was naturally vexed at the supercession; he was still more exasperated on considering the intrigues by means of which his rival must have procured the order in question. He accordingly determined to resist it with his power. Secure in the affections of the army, and destitute of the moderation which distinguished mar-

পারিতেন না এবং অন্যান্য ইতর দলপতির ন্যায় তাহাদের মহস্তাভিমান ও গর্বের নিরস্তর কৃৎস্ব। সিলা আপন মহোদয় কুলের অভিমানে গর্বিত হইয়া ইতর লোক-দিগকে সম্পূর্ণরূপে হেয়জান করিতেন আর কাহারও শাসনে ধাকিয়া ধৈর্য্যবলম্বন করিতে পারিতেন না। একশে যেরিয়ম ইতর লোকদের দলপতি হইলেন, সিলা কুলীনবর্গের প্রধান সপক্ষ হইলেন।

ଇତାଲୀୟ ଜାତିଦେର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ଇତର ଦଲଙ୍କ ଲୋକେରା ଏକ ପ୍ରକାର ଅବଲ ହଇଯାଛିଲ କେନନା ତଥନ ଉତ୍ତର ଜାତିଦିଗଙ୍କେ ରୋମ ନଗର ବାସିନ୍ତ ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ କରାତେ ତାହାଦେର ଏକ ମହା ଅଭିଜ୍ଞାତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇଯାଛିଲ । ତ୍ର୍ୟକାଲୀନ ମିଳା ପଞ୍ଚମେର ରାଜ୍ୟ ମିଥିଦେତିସେର ବିରକ୍ତେ ସଂଗ୍ରାମ କରଣାର୍ଥେ କନ୍ୟଳ ପଦାଭିଷିକ୍ତ ହଇଯାଛିଲେନ, କେନନା ଏ ରାଜ୍ୟ ଏମ୍ବା ଏବଂ ଆକାଯାନ୍ତ ରୋମାନ ପ୍ରଦେଶେ ଆକ୍ରମଣ କରିଯାଛିଲେନ । ମିଳା ଯେ ସେନାର ଆଧିପତ୍ୟେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯାଛିଲେନ ତାହା ସେ ସମୟେ ମୋଳା ନାମକ ନଗରେର ସରିଥାନେ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହିଲ, କେନନା ଏ ନଗରଙ୍କ ଲୋକେରା ମୈତ୍ରୀଯ ଅର୍ଥାତ୍ ଇତାଲୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ଏଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବଲ ରାଖିଯା ରୋମାନଦେର ବଶୀଭୂତ ହିତେ ଅସମ୍ଭବ ଛିଲ । କିମ୍ବାକାଳ ପରେ କନ୍ୟଳ ମେହି ସେନାର ନିକଟ ଗମନ କରିଯା ଏ ଅବାଧ୍ୟ ନଗର ଦୃଢ଼କୁଳେ ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ইত্যবসরে মেরিয়ম রোমনগরে থাকিয়া লোক সমাজে এক ব্যবস্থা স্থাপন করাইলেন যে মিথিদেতিসের প্রতিকূলে প্রে-গার্থ প্রস্তুত সেনা তাহার আপনার শাসনস্থ হয়, তাহাতে সিলাৰ্ব উপর এই আজ্ঞা হইল যে সেনার আধিপত্য মেরিয়ম-সের হস্তে সমর্পণ কর। সিলা আপনি সেনানীত পদে বঞ্চিত হওয়াতেই কুকু হইলেন, পরে শক্ত খলতা পূর্বক উত্তোলন আজ্ঞা ধার্য করাইয়াছে এই ভাবিয়া আরো অধিক কুপিত হইলেন, অতএব তিনি সে আজ্ঞা সমুদয় বল পূর্বক অগ্রাহ্য করিতে প্রতিজ্ঞা করিলেন, আর আপনার প্রতি সৈন্যদের অঙ্গা আছে ইহা নিশ্চয় জানিয়া এবং অনেকালেক প্রাচীন বোঝান

a Roman general before him, he resolved to direct his march against Rome at the head of his soldiers, and there to take ample vengeance upon his opponents. The two military tribunes, who carried the decree for his supercession, were murdered by his indignant soldiers ; and the whole army advanced against the city under his command. In vain did the senate send repeated deputations to stay his march upon his own country. He disregarded their entreaties, and assaulted and took the city. The resistance which Marius attempted to offer was of no avail. Sylla was dominant at Rome. Marius and Sulpicius and all their adherents were declared public enemies, and a price was set on their heads. Sulpicius was betrayed by one of his slaves and put to death by the consul's orders. Marius fled from the city, and, after a series of romantic adventures, succeeded in escaping from his pursuers, and sought a refuge for the present in Africa. Sylla caused Cnæus Octavius and Cornelius Cinna to be elected consuls for the following year, and then departed with his army for Greece, there to check if possible the alarming career of Mithridates.

Mithridates was the king of Pontus and had Lesser Armenia, and the whole Pontick sea, together with the Bosphorus in his possession. He designed to expel Nicomedes, an ally of the Romans, from Bithynia, and sent word to the senate, saying that he would make war upon Nicomedes because of the injuries he had done him. The Senate returned for answer that the Romans would take up the cause of their ally, and that if Mi-

ମେନାନୀଦେର ଗୁଣେର ବିପରୀତେ ଧୀରତାଯି ବିରହିତ ହଇଯା ରୋମନ ଗରେ ସୈନ୍ୟରେ ଗମନ କରିଯା ମୟତ୍ତ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକେ ସଥେଷ୍ଟ ଶାନ୍ତି ଦେଇଯା ଧ୍ୟାନ କରିଲେନ । ମେନାମିଳିକୀୟ ସେ ଦୁଇ ଜନ କ୍ରିୟନ ତାହାର ମେନାନୀତ ରହିତ କରଗାର୍ଥ ଆଜା ପତ୍ର ଲାଇୟା ଦୂତ ସର୍କାରେ ଆମିଯା-ଛିଲ ତାହାଦିଗକେ ତାହାର ମୈନ୍ୟରେ କୋର୍ଦ୍ଧ ବଶତ ତେଜଗାଂ୍ର ବିମଟ କରିଲ, ପରେ ମୁଦ୍ରା ମେନା ତାହାର ଶାସନେ ରୋମନଗରେ ଯାତ୍ରା କରିତେ ଉଦ୍‌ଦୋଗ କରିଲ । ମେନେଟରେରା ତାହାକେ ସ୍ଵଦେଶେର ଅଭିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରାଯ କ୍ଷାନ୍ତ କରିତେ ବାରଷାର ଦୂତ ପ୍ରେରଣ କରିଲେନ, କୃଷ୍ଣ ସୁଧା ହଇଲ, ତିନି ତାହାଦେର ବିନାତି ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଯା ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ ନଗରେ ପ୍ରେବେଶ କରିଲେନ । ମେରିଯମ ତାହାକେ ବାଧା ଦିତେ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଛିଲ ତାହାତେ କୋନ କଳ ଦଶିଲ ନା, ସୁତରାଂରୋମ ନଗରେ ମିଳାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସାପିତ ହଇଲ, ଏବଂ ମେରିଯମ ସଲ୍ଲିସିଯମ ପ୍ରଭୃତି ତାହାର ବିପକ୍ଷ ଦଲରୁ ଯାବନୀୟ ଲୋକ ରାଜ୍ୟର ଶତ୍ରୁ ବଲିଯା ଦୋଷୀ ହଇଲ, ଅଧିକକ୍ଷ କେହ ତାହାଦିଗକେ ଧରିଲେ ଅଥବା ତାହାଦେର ମନ୍ତ୍ରକ ଛିନ୍ନ କରିଯା ଆନିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାରିତୋଷିକ ପାଇବେ ଏଗତ୍ୟୋଷଣା ପ୍ରାଚାର ହିଲୁ, ଇହାତେ ସଲ୍ଲିସିଯମେର ଏକ ଜନ ଦାସ ତାହାକେ ଧରାଇୟା ଦେଇ, ଏବଂ କନ୍ଦଲେର ଆଜାମତେ ତାହାର ପ୍ରାଣଶୁଦ୍ଧ ହୟ, ଆର ମେରିଯମ ନଗର ହିତେ ପଲାଯନ କରିଯା ଅନେକ ଅନୁତ ଆପଦ ବିପଦ ଉତ୍ତିର୍ଗ ହେତୁ ନିର୍ବିଷ୍ଟେ ଆକ୍ରିକାଯ ପଞ୍ଜାବୀ କିଯୁବିକାଳ ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ରିତ ହଇୟା ଥାକେନ । ମିଳା ନିଯମ-ଅକ୍ତେବିଯମ ଓ କର୍ଣ୍ଣିଲିଯମ ମିଳାକେ ପର ବ୍ସରେର କନ୍ଦଲ ନିୟୁକ୍ତ କରାଇୟା ଏଣିଶ ଦେଶ ଗମନ ପୂର୍ବକ ମିଥିଦେତିମେର ଭୟାନକ ବୃଦ୍ଧି ନିବାରଣ କରଗାର୍ଥ ସୈନ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ ।

ମିଥିଦେତିମ ପଞ୍ଜାବେର ରାଜ୍ୟ ଛିଲେନ ଆର କୁନ୍ତତର ଆର୍ମିନିଯା ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ମୁଦ୍ରା ପଞ୍ଜିକ ମୁଦ୍ରା ଓ ବକ୍ଷରମ ଅଧିକାର କରିଯା-ଛିଲେନ, ଏକଣେ ରୋମାନଦେର ବଜ୍ର ନିକୋମିଦିମ ନାମେ ବିଥି-ନିଯାର ରାଜ୍ୟକେ ରାଜ୍ୟଚୁତ କରିବାର ମାନ୍ସେ ମେନେଟରଦେର ନିକଟ ଦୂତ ପ୍ରେରଣ କରିଯା କହିଲେନ କେନିକୋମିଦିମ ତାହାର ଉପର ଅତ୍ୟାଚାର କରାତେ ତିନି ତାହାର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇୟାଛେ, ମେନେଟରେରା ଇହାତେ ଉତ୍ତର କରିଲେନ ସେ ରୋମା-

thridates made war upon Nicomedes, the Romans would engage in hostilities with him. The king of Pontus highly resented this reply. He attacked Cappadocia and deposed Ariobarzanes, the king of that country, because he was in alliance with Rome. He likewise invaded Bithynia and Paphlagonia, and expelled the king Pylæmon and Nicomedes, who were allies of the Romans. He next proceeded to Ephesus, and sent letters from thence to all the provinces in Asia Minor desiring that wherever any Roman citizens should be found, they should be put to death in one and the same day. It is said that no less than eighty thousand Romans and Italians were massacred agreeably to these orders.

While Mithridates was thus extending his dominion and exhibiting, like a second Hannibal, his hatred against the Romans in Asia, he was not unmindful of his interests in Europe. The Italian allies had, during the Social war, solicited his assistance against the Roman. His affairs in Asia did not then permit him to send an expedition into Europe. He now sent an army of one hundred and twenty-one thousand horse and foot, under the command of his general Archelaus, with instructions to make an irruption into Greece, and bring over the people of that country to his interests. Athens was soon induced by Ariston, an Epicurean philosopher, to declare for him. The other states of Greece were also brought over by Archelaus. But in the meantime Sylla arrived with his army, and began to obstruct the progress of Archelaus's career. He besieged hi

ନେରା ଆପନାଦେର ଶିକ୍ଷକେ କଥନାଗ କରିବେ ନା ଶୁତରାଂ ତିବି ନିକୋମିଦିସେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିଲେ ରୋମାନେରା ତାହାର ପ୍ରତିକୁଳେ ରଣମଞ୍ଜଳି କରିବେ । ପନ୍ତସରାଜ ଏହି କଥା ଶ୍ରେଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହିଲେନ, ଏବଂ କାପେଦୋମିଯା ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ତଥାକାର ରାଜୀ ଆରିଓବାର୍ଜେନିସକେ ରୋମାନ ଦେର ମିତ୍ର ଜାନିଯା ପଦ୍ଧୁତ କରିଲେନ, ପରେ ପେନ୍ଦ୍ରେଗୋନିଯା ଓ ବିଥିନିଯା ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ ରୋମାନଦେର ବଜ୍ର ପାଇଲିମନ ଏବଂ ନିକୋମିଦିସ ନାମକ ଛୁଇ ରାଜାକେ ସ୍ଵର୍ଗ ଅଧିକାର ହିଇତେ ନିରାକରଣ କରିଲେନ, ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏଫିସମେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ତଥା ହିଇତେ ଏସ୍ୟାମାଇନରେର ଯାବଦୀୟ ପ୍ରଦେଶେ ଏହି ଆଜ୍ଞା ଲିପି ଯୋଗେ ପ୍ରଚାର କରିଲେନ ଯେ ଯେଷାନେ କୋନ ରୋମାନ ଲୋକ ପାଓଯା ଯାଇ ସକଳକେଇ ଏକ ଦିନେ ଯେନ ବ୍ୟାଧି କରେ, କଥିତ ଆଛେ ଏହି ଆଦେଶାମୁଦ୍ରାରେ ଅଶୀତି ସହାୟ ରୋମାନ ଓ ଇତାଲୀୟ ଲୋକେର ହତ୍ୟା ହୁଯା ।

ଶିଥିଦେତିସ ଏହି କ୍ଲାପେ ଏସ୍ୟାଖଣ୍ଡେ ଆପନାର ରାଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରତ ରୋମାନଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଦ୍ଵିତୀୟ ହାନିବଲେର ନ୍ୟାୟ ଦେଷ ପ୍ରକାଶ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଆର ଇଉରୋପେଓ ଆପନାର ବିଷୟେ ମନୋ-ଯୋଗ କରିତେ କ୍ଷାନ୍ତ ହିଲେନ ନା, ପୂର୍ବେ ମୈତ୍ରୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟେ ସଥିନ ଇତାଲୀୟ ଲୋକେରା ରୋମାନଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ତାହାର ମାହାୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଯାଛିଲ, ତଥା ତିନି ଏସ୍ୟାର ମଧ୍ୟେ ଏୟନ୍ତ ପାକାତେ ଇଉରୋପେ ସେନା ପ୍ରେରଣ କରିତେ ପାରେନ ନାହି, ମଞ୍ଚପ୍ରତି ଏକ ଲଙ୍କ ଏକ ବିଂଶତି ସହାୟ ଅଷ୍ଟାରାତ୍ର ଓ ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ ଆର୍କିଲେୟସ ନାମକ ସ୍ବିଯ ସେନାପତିର ଶାସନେ ପାଠାଇଯା ଗ୍ରୀକ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ ତଥାକାର ଲୋକଦିଗକେ ସ୍ଵଦଲେ ଆନିତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଲେନ । ଏଥେକ୍ ଦେଶୀୟ ଲୋକେରା ଆରିଷ୍ଟନ ନାମକ ଏକ ଜନ ଇପିକୁରୀୟ ମତାବଳିଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତର ପରାମର୍ଶ ଶୀତ୍ର ତାହାର ସ୍ଵପକ୍ଷ ହିଲ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରୀକ ଜାତିରାଓ ଆର୍କିଲେୟସ କର୍ତ୍ତ୍କ ତାହାର ଦଲେ ପ୍ରବେଶିତ ହିଲ । ଇତିମଧ୍ୟେ ମିଳା ମୈତ୍ରୀୟ ତଥାୟ ଉପଚ୍ଛିତ ହିଲୁ ଆର୍କିଲେୟସେର ଜୟ ପ୍ରବାହେ ବାଧାଦିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହିଲେନ ଏବଂ ଏଥେମେର ନିକଟରେ ପାଇରିଯମେ ତାହାକେ ବେଷ୍ଟନ କରିଯା ପରେ ଏଥେକ୍ ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରେନ କରିଲେନ, ତାହାତେ ଆର୍କିଲେୟସ

at the Piræus, not far from Athens, and succeeded in reducing the city itself. Archelaus was totally defeated. Of his one hundred and twenty-one thousand men, scarce ten thousand, it is said, escaped with their general; while Sylla, it is added, lost only fourteen men.*

When Mithridates was informed of this defeat, he sent a re-inforcement of seventy thousand chosen men out of Asia to replenish his general's army in Greece. Archelaus was thereby enabled to fight two more battles with Sylla, but was defeated in both. In the first battle he lost twenty thousand of his men together with his son Diogenes; in the second all the forces of Mithridates were destroyed. As for Archelaus himself, he lay hid for three days in the marshes. Mithridates, hearing of these repeated disasters, sent instructions to his general to sue for peace, and to submit to whatever conditions the Romans might choose to dictate.

Meanwhile Sylla turned his arms against the Dardanians, the Scordisci, the Dalmatians, and the Maesians, and reduced them, partly by conquest, partly upon promise of quarter. And now the deputies, whom Mithridates had sent, came and solicited peace. Sylla said

---

* "Plutarch, Appian, and Eutropius make the loss on the side of the Romans to amount, the first to twelve, the second thirteen, and the last to fourteen men. It would seem that Sylla invented this fable himself: for in some memoirs of his, quote by Plutarch, he wrote, that, after the battle, he missed only fourteen of his men, two of whom returned to the camp before night."—*Hoole*.

ମଞ୍ଚ ଗୁରୁପେ ପରାଜିତ ହଇଲ, କଥିତ ଆହେ ତାହାର ଏକ ଲକ୍ଷ ଏକବିଂଶତି ସହ୍ୟ ଲୋକେର ମଧ୍ୟେ ଦଶ ଜନଙ୍କ ସେନାପତିର ସହିତ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ନାଇ କିନ୍ତୁ ମିଳାର ପକ୍ଷେ କେବଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୋକ ମାତ୍ର ବିନଷ୍ଟ ହଇପାଇଲା ।*

ମିଥିଦେତିମ ଏଇ ପରାଜୟେର ସଂବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ସେନାପତିର ଈମ୍ୟପଂକ୍ତି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଇତେ ଏସା ହଇତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହ୍ୟ ଉକ୍ତମ ଯୋଜା ତାହାର ନିକଟ ପ୍ରେରଣ କରିଲେନ, ତାହାତେ ଆକିଲେଯମ ମିଳାର ସହିତ ଆର ଦ୍ରୁତ ବାର ହଇବାର ସଂଗ୍ରାମ କରିତେ ସମର୍ଥ ହଇଲ କିନ୍ତୁ ଏକ ବାରଓ ଜୟ ହଇତେ ପାରେ ନାଇ, ପ୍ରଥମ ବାରେ ତାହାର ଆପନ ପୁଣ୍ୟ ଦାଇଓଜିନିମ ଏବଂ ବିଂଶତି ସହ୍ୟ ଈମ୍ୟ ରଣଶାଖା ହୟ ଆର ଦ୍ଵିତୀୟ ବାରେ ମିଥିଦେତିମେର ସମସ୍ତ ମେନା ବିନୟ ହୟ । ପରେ ଆକିଲେଯମ ପଲାଯନପର ହଇଯା ତିନ ଦିବମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳାଭୂମି ମଧ୍ୟେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥାକିଯା ଆଭାରକ୍ଷା କରିଲେନ । ଏଇ ରୂପ ଦୁର୍ଘଟନା ବାରଷାର ହେତୁକୁ ମିଥିଦେତିମ ସେନାପତିକେ ସଞ୍ଚିର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ଓ ରୋମାନେରା ମେ ପଣ ଚାହେ ତାହାତେଇ ସମ୍ମତ ହିତେ ଆଜା କରିଲେନ ।

ମିଳା ଇତିମଧ୍ୟେ ଡାକ୍ତେନିଯାନ, କ୍ଷତିର୍ମି, ଦାଲମ୍ବେସିଯାନ, ଏବଂ ମିସିଯାନ ନାମକ ଜାତିଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ତାହାରଦିଗେର କତକକେ ଜୟ କରିଯା ଓ କତକକେ ଆଶ୍ରୟ ଦିତେ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଯା ବଶିଭୂତ କରିଲେନ । ପରେ ମିଥିଦେତିମେର ପ୍ରେରିତ ଦୂର ଉପର୍ଦ୍ଦିତ ହଇଯା ସଞ୍ଚିର ପ୍ରମାଣ କରିତେ ତାହାର ଅନିଷ୍ଟା ନାଇ, ସଦି ପଞ୍ଚମେର ରାଜ୍ୟ ଏହି ପଣ

* “ପ୍ଲୁଟାର୍କ କହେନ ଉକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ରୋମାନଦେର ପକ୍ଷେ ଦ୍ଵାଦଶ ବ୍ୟକ୍ତି ନଟ ହୟ, ଆପିଯାନେର ମତେ ଅର୍ଯ୍ୟଦଶ, ଏବଂ ଇତ୍ରୋପିଯମେର ମତେ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ । ବୋଧ ହୟ, ମିଳା ଆପନି ଏ ଗଲ୍ଲ ରଚନା କରିଯା ଥାକିବେନ କେନନା ପ୍ଲୁଟାର୍କେର ଉକ୍ତତ କୋନ ଉପାଖ୍ୟାନ ମଧ୍ୟେ ତିନି ଲିଖିଯା-ଛେନ ଯେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ତାହାର କେବଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୋକ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୟ ତାହାର ମଧ୍ୟେ ଓ ଦ୍ରୁତ ଜନ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରେ ପୂର୍ବେ ଶିବିରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରେ” ।—ଇତି ହକ ନାମକ ଗ୍ରହକାରକେ ଉତ୍କି ।

he was not unwilling to grant peace, but he would grant it only on condition that the king of Pontus should relinquish his hold on the places he had conquered, and be content with his own hereditary possessions; and that he would pay to the Romans 200 talents for the expenses of the war and deliver to them seventy gallies with all their rigging. Mithridates was at first reluctant to submit to these conditions but consented to them eventually in a conference with Sylla. Considering the general severity of Roman vengeance, and the provocations which the king of Pontus had given by the massacre of the Romans, and by his hard dealings with their allies, the condition aforesaid must be pronounced to be mild. But the fact is that Mithridates was not more anxious for peace than Sylla himself, who was impatient to return to Rome in order to restrain the career of his political opponents and personal enemies. For while he was engaged in military operations in Achaia and Asia Marius, who had been forced to seek refuge in Africa took advantage of his absence, and returned to Italy at the invitation of the consul Cornelius Cinna. He landed in Tuscany and raised a large body of adherents by his insinuating orations. Cinna and Marius joined their forces together, and proceeded to take possession of Rome. As Cinna had brought forward the law of Sulpicius, repealed by Sylla, which granted the privileges of citizenship to the allies, all the Italian states took up his cause as their own. Cnaeus Pompeius came at the head of his army to espouse the cause of

ଦାନେ ସମ୍ପଦ ହନ, ଅର୍ଥାତ୍ ସହି ସମ୍ପଦ ପରାଜିତ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିଯା କେବଳ ପୈତୃକ ବିଷୟେ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ଥାକେନ, ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧର ବ୍ୟାସ ପରି-ଶୋଧନାର୍ଥ ରୋମାନଦିଗକେ ୨୦୦୦ ତାଲକୁ ମୁଦ୍ରା ଦେନ, ଓ ସମ୍ପତ୍ତିଥାନ ଜାହାଜ ପାଇଁ ପ୍ରତି ଶମୁଦର ଦ୍ୱୟେର ସହିତ ପ୍ରଦାନ କରେନ, ତବେ ଉପଶ୍ରିତ ସଂଗ୍ରାମେ ନିବୃତ୍ତ ହାଇତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଛେନ । ମିଥିଦେ-ତିସ ପ୍ରଥମତଃ ଏସକଳ ପାଶ ଶୀକାର କରିତେ ଅସମ୍ପଦ ହଇଯାଛି-ଦେନ, ପୁରକୁ ମିଳାର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିଯା ଅବଶ୍ୟେ ଅଞ୍ଚିକାର କରିଲେନ । ରୋମାନଦେର ମଧ୍ୟେ ସେ ପ୍ରକାର କଟିନଦଣ୍ଡ ବିଧାନେର ରୀତି ଛିଲ, ଏବଂ ମିଥିଦେତିସ ତାହାଦେର ଅନେକ ଲୋକକେ ବିନକ୍ତ କରିଯା ଓ ତାହାଦେର ବଞ୍ଚିଗଣେର ଉପର ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହେଲା ତାହା-ଦେର ଯନ୍ତ୍ରପ କ୍ଷୋଧାନଳ ଓ ଜ୍ଞାଲିତ କରିଯାଛିଲ, ତାହା ବିବେ-ଚନା କରିଲେ ଉକ୍ତ ପଣକେ ଅତି ସହଜ କହିତେ ହଇବେ, ଫଳତଃ ମିଳାଓ ମିଥିଦେତିମେର ନ୍ୟାୟ ସଞ୍ଚି କରଗାର୍ଥ ଅଭିଳାସୀ ଛିଲେନ, କେନନା ସ୍ଵଦେଶୀୟ ବିପକ୍ଷ ଓ ଆତ୍ମ ଶକ୍ତିବର୍ଗେର ଦମନାର୍ଥେ ତିନି ରୋମନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିତେ ଅନ୍ତର ହଇଯାଛିଲେନ । ତିନି ଆକ୍ରମୀ ଓ ଏସ୍ୟାର ଯୁଦ୍ଧ ନିଯୁତ୍ତ ଥାକାତେ ସେଇ ଅବଶ୍ୟର ପଲାଯନ ପର ମେରିୟମ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟେଗ ପାଇୟା ଆକ୍ରିକାନ ଆଶ୍ୟର ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ କରିଲିୟମ ମିଳାର ଆହ୍ଵାନାହୁମାରେ ଇତାଲିତେ ପୁନରାଗମନ କରିଯାଛିଲ, ପରେ ଟକ୍କେନିତେ ଅବରୋହଣ କରିଯା ମିଷ୍ଟ ଭାଷା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଲୋକକେ ନିଜ ଦଳକୁ କରିଯାଛିଲ । ଅନ୍ତର ମିଳା ଓ ମେରିୟମ ସମେନ୍ୟ ଏକତ୍ର ମିଲିଯା ରୋମ ନଗର ଅଧିକାର କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ । ଇତାଲୀୟ ଲୋକଦିଗକେ ରୋମାନଦେର ନ୍ୟାୟ ସ୍ଵାଧୀନ କରଗାର୍ଥ ସଲିଲିସିଯମ ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରେନ ମିଳା ତାହାର ଥଣ୍ଡନ କରିଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ମିଳା ତଦ୍ଵିଷୟେ ପୋଷକତା କିମ୍ବା ତାହାର ଦଳଭୂତ ହିଲ । ନିଯ୍ୟମ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚ ଆପନ ମୈନ୍ୟ ମମେତ ମେନେଟରଦେର ସ୍ଵପକ୍ଷେ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ଅଗ୍ରମର ହେଲା ଇତର ଦଳପତିଦିଗେର ରୋମ ନଗର ଅଧିକାର କରଣେ ବ୍ୟାଧାତ କରିତେ ଜାଗିଲେନ, ଅତଏବ ନଗରେର ପ୍ରାଚୀର ତଳେଇ ଯୁଦ୍ଧ ଉପଶ୍ରିତ ହିଲ, ସଦିଓ ଏହି ବିଗ୍ରହେ ତ୍ୱରିତ ବିବାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ, ତଥାପି ମେରିୟମ ଏବଂ ମିଳା ଅବିଲମ୍ବ ନଗର

the senate, and to prevent the capture of the city by the popular leaders. A battle was fought immediately under the walls of the capital, and, although it was itself indecisive, yet Cinna and Marius were enabled soon after to take possession of Rome and become sovereign arbiters of all her affairs. The noblest of the senators and several consular persons fell victims to their cruelties. A large number of their opponents was proscribed ; Sylla's house was pulled down ; his wife and children forced to seek shelter by flight. Many of the surviving senators fled for their lives, and came over to Sylla in Greece, beseeching him to return home and relieve his country.

Sylla accordingly now returned to Italy after making peace with Mithridates. At the head of his victorious army, he engaged in a civil war against the consuls Scipio and Norbanus. The latter he defeated in battle, not far from Capua. With the loss of only one hundred and twenty-four men on his own side, he slew seven thousand of the enemy, and took six thousand prisoners. He then proceeded against the other consul Scipio ; with him however he was not obliged to fight a battle ; the consul's whole army deserted to him whereby, without a single stroke or any bloodshed, he fully discomfited his adversary.

The popular party was however not yet fully subdued ; Marius was indeed dead some time ; but at the next election, his adopted son, the younger Marius, and Papirius Carbo, were become consuls, and they determined to hold out against their enemy. Before actually tak-

ଅଧିକାର କରିତେ ସଙ୍କଷ ଛଇଯା ତଥାକାର ସର୍ବ ବିଷୟେ ଏକାଧି-
ପତ୍ୟ କରିତେ ଆରମ୍ଭ କରିଲ, ଏବଂ ତାହାଦେର ଆଜ୍ଞୋଶ ଓ
କୃତାଯ ଅମେକ ମହୋଦୟ ସେମେଟର ଏବଂ କନ୍ଜୀଯ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାଣେ
ନଷ୍ଟ ହିଲେନ, ଆର ତାହାରା ବିପକ୍ଷ ଦଲେର ଅମେକ ଲୋକେର ନାମ
ମୃତ୍ୟୁଦ୍ଵାର୍ହ ବଲିଯା ଅନ୍ତିତ କରିଲ ଓ ସିଲାର ଗୃହ ଭପ୍ତ କରିଯା
ତାହାର ଶ୍ରୀପୁତ୍ରକେ ପଲାୟନପର ହିତେ ବାଧିତ କରିଲ । ପରେ
ସେନେଟରଦେର ମୃଦ୍ୟେ ଯାହାରା ରକ୍ଷା ପାଇୟାଛିଲ ତାହାରା ଆଗଭୟେ
ଶ୍ରୀମି ଦେଶ ପଲାୟନ କରତ ସିଲାର ନିକଟ ଉପସ୍ଥିତ ହିଯା
ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ପୂର୍ବକ ସ୍ଵଦେଶ ଉତ୍ସାର କରିତେ ବିନତି କରିଲ ।

ଅତେବ ସିଲା ମିଥ୍ରିଦେତିମେର ସହିତ ସଞ୍ଜି କରିଯା ଇତାଲିତେ
ପୁନରାଗମନ ପୂର୍ବକ ଆପନାର ଜୟିଷ୍ଠ ମେନାର ସମଭିବ୍ୟାହାରେ
ସିଂପାଓ ଓ ନବେନ୍ମ ଦୁଇ କନ୍ଜଲେର ସହିତ ଗୃହ ବିଚ୍ଛେଦ ଆରମ୍ଭ
କରିଲେନ, ଏବଂ କାପୁଯାର ନିକଟ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ନବେନ୍ମକେ ପରାମ୍ରଦ
କରିଯା ଶକ୍ତ ପଙ୍କେର ସମ୍ପୁ ସହାୟ ଲୋକକେ ହତ ଓ ଛୟ ସହାୟ
ଜନକେ ଧୂତ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଆପନାର ଦଲଙ୍କ କେବଳ
ଏକ ଶତ ଚତୁର୍ବିଂଶତି ଲୋକ ନଷ୍ଟ ହିଲ । ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ କନ୍ଜଲ
ସିଂପାଓ ପ୍ରତିକୁଳେ ରଣୟାତ୍ମା କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ସହିତ
ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ହିଲ ନା, କେମନା ଉତ୍କ କନ୍ଜଲେର ସମସ୍ତ ମେନା
ଆପନାଦେର ମେନାନୀକେ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ତାହାର ଦଲେ ଆସିଲ
ଶୁଭରାତ୍ରି ତିନି କୋନ ପ୍ରକାର ଅନ୍ତାୟାତ ଓ ରଜପାତ ନା କରି-
ଯାଓ ଶକ୍ତଜୟୀ ହିଲେନ ।

ସାଧାରଣ ଲୋକଦେର ଦଲ ଏଥମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଥର୍ବ ହିଲ ନା,
କେମନା ଯଦିଓ କିଯଦିବସ ପୂର୍ବେ ମେରିଯମେର ମୃତ୍ୟୁ ହିଯାଛିଲ,
ତଥାପି ମୂତନ କନ୍ଜଲ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାର ସମୟ ଯୁବା ମେରିଯମ ନାମେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାହାର ପୋଷ୍ୟ ପୁଅ, ଏବଂ ପେପିରିଯମ କାର୍ବୋ ଏଇ
ପଦାଭିଷିକ୍ତ ହିଯା ସିଲାର ପ୍ରତିକୁଳେ ସତ୍ର ପୂର୍ବକ ସଂଗ୍ରାମ
କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲ, ଆର ରଙ୍ଗଜ୍ଞତ୍ରେ ପ୍ରବେଶ କରଣେର ଅଗ୍ରେ
ସେଇ ଲୋକକେ କୁଲୀନ ବର୍ଗେର ଅନୁରାଗ ଅଥବା ଆପନାଦିଗେର
ଶକ୍ତ ବଲିଯା ଆଶଙ୍କା କରିଯାଛିଲ, ତାହାଦିଗେର ମକଳକେଇ ବଧ
କରିଲ । କିନ୍ତୁ ତଥନ ମେରିଯମେର ଦଲଙ୍କ ଲୋକଦେର ଆଧାନ୍ୟ

ing the field, they massacred all those whom they suspected to be attached to the aristocratical party, or to be unfriendly to themselves. But the days of the ascendancy of the Marian party were now numbered. A battle took place at a place called Sacriportum in which Sylla completely overthrew the younger Marius, and, with the loss of only four hundred of his own men, destroyed fifteen thousand of the enemy. This victory enabled the conqueror to take possession of Rome and place himself at the head of the government ; and although some of the Italian states attempted to deprive the victor of the power he had gained, and a desperate battle too was fought at the Colline gate, yet nothing could stop the triumphant career of Sylla. Lamponius and Carinas were totally routed ; of their seventy-nine thousand men, twelve thousand surrendered to the conqueror ; the rest were either slain in battle or fell afterwards victims to the insatiable rage of the dominant party. Præneste too, where Marius had taken refuge after the battle of Sacriportum was obliged to surrender, and Marius himself saw no other way of escaping from the vengeance of an irritated and conquering enemy but by suicide. The other consul Carbo escaped to Sicily from Ariminum, but was there executed as a common criminal by order of Cnæus Pompey. This Pompey was afterwards surnamed the Great. He was then a young man, only twenty-one years old. Sylla perceived his genius and his energy, and placed him at the head of his troops, thereby making him second to himself.

ଶେଷାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲ । ସେକ୍ରିପୋର୍ଟମ ନାମକ ଏକ ଗ୍ରାମେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥାତେ ମିଳା ଯୁବା ମେରିୟସକେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣକାମେ ପରାବୁତ କରିଲେନ, ଆର ଆପନାର ପକ୍ଷେ କେବଳ ଚାରି ଶତ ଲୋକ ହାରାଇଯା ଶକ୍ତ ପକ୍ଷେର ପଞ୍ଚଦଶମହାତ୍ର ମୈନ୍ୟକେ ରଣଶାଖି କରିଲେନ, ଏବଂ ଏଇ ଜ୍ୟାନନ୍ଦର ରୋମ ନଗର ଅଧିକାର କରିଯା ରାଜ୍ୟ ଶାସନେର କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ସଦିଓ କୋନ୍ୟ ଇତାଲୀୟ ଜ୍ଞାତିରା ଏଥିନିଓ ତାହାର ପରାକ୍ରମ ଧର୍ମ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯା କୋଲାଇନ ନାମକ ପୁରୁଷାରେର ସମ୍ବିଧାନେ ଘୋରତର ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଲ, ତଥାପି ତାହାର ଜୟଯୁକ୍ତ ପଥେ କେହି ବାଧା ଦିତେ ସମର୍ଥ ହୟ ନାହିଁ । ମେଲ୍ପୋନିୟସ ଓ କେରାଇନ୍ସ ନାମକ ବିପକ୍ଷ ମେନାପତିରା ତ୍ୱରିତ ପରାଜିତ ହିଲ, ଏବଂ ତାହାଦେର ଉନାଶୀତି ମହାତ୍ମା ମୈନ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ବ୍ରାଦଶ ମହାତ୍ମା ଯୁଦ୍ଧକାରିର ନିକଟ ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲ, ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୋକେର କିମ୍ବଦଂଶ ରଣଶ୍ଳଳେ ପ୍ରାଗତ୍ୟାଗ କରିଲ, ଏବଂ କିମ୍ବଦଂଶ ପ୍ରଭାବଶାଳି ସ୍ୟାକ୍ଷିଦେର ଅନିବାର୍ୟ କ୍ଷୋଧାନଳେ ସଂହାର ହିଲ । ମେରିୟସ ସେକ୍ରିପୋର୍ଟମେର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ସେ ପ୍ରିନେଟି ନଗରେ ଆଶ୍ରମ ଲାଇଯାଇଲେ, ତାହାଓ ଏକଣେ ମିଳାର ଅଧୀନ ହିଲ, ଇହାତେ ମେରିୟସ ଜୟିଷ୍ଠ ଓ କୁପିତ ଶକ୍ତର ହଣ୍ଡ ହିତେ ପରିଭାଗ ପାଇବାର ଉପାୟାନ୍ତର ନା ଦେଖିଯା ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଭାରୀ ପ୍ରାଗତ୍ୟାଗ କରିଲେନ । ଦ୍ଵିତୀୟ କମ୍ପଲ କାର୍ବୋ ଆରିମିନମ ହିତେ ମିସିଲିତେ ପଲାଇଯା ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷେ ଧୃତ ହିଯା ତଥାଯ ମିଯିସ ପଞ୍ଜିୟାନେର ଆଜାତେ ସାମାନ୍ୟ ଦସ୍ୱୟର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାଣେ ଦଣ୍ଡିତ ହିଲେନ, ଏହି ପଞ୍ଜିୟାନ ପରେ ମହାନ୍ ଉପାଧିକାରୀ ବିଖ୍ୟାତ ହେଯେନ, କିନ୍ତୁ ତ୍ୱରିତ କେବଳ ଏକ ବିଂଶତି ବ୍ୟକ୍ତି ବସର ବସନ୍ତ ଛିଲେନ, ମିଳା ତାହାର ବୁଦ୍ଧିକୌଣସି ଓ କ୍ଷମତା ଦେଖିଯା ମେନାନୀୟ ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ କରିତ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ତାହାକେଇ ଆପନାର ଦ୍ଵିତୀୟ କରେନ ।

Soon after his occupation of Rome, Sylla commenced a series of massacres, still more hateful than what the opposite party had done before. Hundreds of distinguished citizens, who had either actually favoured the Marian faction, or were supposed to be favourable to them—who had given cause for offence or alarm or were considered capable of ever proving dangerous to the dominant party, were proscribed without hesitation, and murdered without compunction.

The death of Marius and Carbo left the Commonwealth without consuls. Sylla took advantage of the interregnum and got himself appointed Dictator for an unlimited time, making Flaccus, one of his confidential partizans, his Master of the Horse. Having thus secured all real power to himself, Sylla was still willing that the year should be marked as usual by the name of two consuls; and accordingly Tullius Decula and Cornelius Dolabella were selected to wear the titles of the consular office.

After the death of Carbo, Pompey recovered possession of Sicily; and, as a few fugitives of the Marian party under the command of Domitius were still holding out in Africa, supported by Hiarbas king of Mauritania, he went over to that quarter to establish the authority of Sylla. Both Domitius and Hiarbas were defeated and slain. Pompey on his return enjoyed the honor of a triumph, although he was not of Senatorian rank, nor had ever filled any magistracy. Sylla too had a triumph on account of his victories over Mithridates.

ମିଳା ରୋମ ନଗର ଅଧିକାର କରିଯା କିଯୁକାଳ ପରେ ବିପକ୍ଷ ଦଲ ଅଟେ ଯାହାର କରିଯାଛିଲ ତଦପେକ୍ଷା ଆରା ଘୃଣିତକୁଳରେ ବିଜାତୀୟ ନରହତ୍ୟାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ । ଯାହାରା ମେରିଯିସେର ଦଲେର ବାସ୍ତବିକ ସହକାରିତା କରିଯାଛିଲ, ଅଥବା ଯାହାଦିଗକେ ଅନ୍ତରେ ତାହାଦେର ଅହୁକୁଳ ବଲିଯା ଅହୁମାନ କରା ଯାଇତ, ଆର ଯାହାରା ଜୟକାରୀର ବୈରାଙ୍ଗି କିମ୍ବା ଭୟଜନକ କୋନ କାର୍ଯ୍ୟ କରି-ଯାଛିଲ, କିମ୍ବା ଯାହାଦେର ପରେ କଥନ ପରାଜାନ୍ତ ଓ ଦୁର୍ଦାନ୍ତ ବୈରି ହିଥାର କ୍ଷମତା ଛିଲ, ଏମତ ଶତଃ ଖ୍ୟାତ୍ୟାପନ ଲୋକେର ନାମ ମୃତ୍ୟୁଦଶ୍ରାହ୍ ବଲିଯା ଅକାତରେ ଅଞ୍ଚିତ ହିଲ ଓ ତାହାରା ନିଷ୍ଠ-ରତୀ ପୂର୍ବିକ ହତ ହିଲ ।

ମେରିଯମ ଓ କାର୍ବୋର ଗୃତ୍ୟ ହିଲେ ତ୍ରକାଲୀନ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ କୋନ କନ୍ଦଳ ଛିଲ ନା, ମିଳା ଏହି ଅବସରେ ନିତ୍ୟ ଦିକ୍ଷେତର ପଦେ ଅଭିଧିକ୍ତ ହଇଯା ଫୁକ୍କାକୁମ ନାମକ ଆପନାର ଏକ ବିଶ୍ୱାସୀ ଅର୍ଥଚ ଦଲଭକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଅସ୍ତାରୁଚେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କରିଲେନ, ଏବଂ ପରେ ଯଦି ଓ ଏ କୁଳେ ବାସ୍ତବିକ ମମନ୍ତ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଆପନି ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ, ତଥାପି ଏମତ ବାମନା କରିଲେନ ନା ଯେ ମେ ବ୍ୟମର ଦେଶେର ମଧ୍ୟ କନ୍ଦଳ ନାମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିତାନ୍ତ ନା ଥାକେ, ଅତେବ ଟଲିଯମ ଡିକୁଳା ଓ କର୍ମଲିମୟ ଦୋଲେବେଳା କନ୍ଦଳ ଉପାଧି ଧାରଣାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ହିଲ ।

କାର୍ବୋର ମରଣାନ୍ତର ପଞ୍ଚ ପୁନର୍ଶ ମିଲିଲି ଅଧିକାର କରିଲେନ, ପରେ ମେରିଯିସେର ଦଲଭକ୍ତ କାଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ପଲାଯନପର ହଇଯା ମାରିଟାନିଯାର ରାଜ୍ୟ ହାୟାବାଦିସେର ଆହୁକୁଳେ ଦୋମିସିଯିସେର ଶାମନେ ଆକ୍ରିକାୟ ତଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଦୁର୍ଦାନ୍ତ ଥାକାତେ ଏହି ଥଣ୍ଡେ ମିଳାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ କରିତେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ଦୋମିସିଯମ ଓ ହାୟାବାସ ଉତ୍ସର୍କେ ପରାନ୍ତ ଓ ହତ କରିଲେନ, ଅପର ସ୍ଵଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟାବ୍ଲ୍କ ହଇଯା ମେନେଟର ପଦଙ୍କ୍ଷ ନା ହିଲେ ଓ ଏବଂ ବିଚାର ମହିମ୍ଭୀଯ କର୍ମ ମଲ୍ଲପର ନା କରିଲେ ଓ ଜୟଯାତ୍ରାର ଅହୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ । ମିଳା ଓ ମିଥ୍ରଦେତିସକେ ପରାଜୟ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟଯାତ୍ରା କରିଲେନ ।

Two very destructive wars were thus terminated ; the Italian, otherwise called the Social war, and the Civil war. Both were carried on for ten years, and caused the destruction of above a hundred and fifty thousand men, twenty-four consular persons, seven Praetorian, sixty Aedilician, and almost three hundred Senators.

CHAP. VI.

After causing himself to be appointed perpetual Dictator, Sylla introduced many laws and statutes for the government of the Commonwealth. Of these, some were intended to prevent the recurrence of those factions by which the city had been lately distracted others were designed for the better regulation of the affairs of the state, and the more equitable administration of justice. The aristocratical part of the constitution was strengthened, by the exclusion of the democratical part from most of the very important right and privileges it had before enjoyed. The Commonwealth was thereby reduced to a mere oligarchy, where almost all power and authority was engrossed by the Senate.

Sylla's government was now fully established ; and the ascendancy of his party, and the validity of his measures seemed no longer to depend on his continuing to hold the office of dictator. He himself had a fondness for the mere ostentation of power, so long as he possessed the reality ; and his favourite enjoyment

ଏই କ୍ଲପେ ଛୁଇ ଶୁରୁତର ସମରେ ଅବସାନ ହିଲ, ଅର୍ଥାଏ ମୈତ୍ରୀଯ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇତାଲୀୟ ଯୁଦ୍ଧର, ଓ ଦଲାଦଲି ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଗ୍ରୁ-ବିଛେଦେର ଶେଷ ହିଲ । ଉତ୍ତର ଦୁଇ ଯୁଦ୍ଧ ଦଶ ବର୍ଷର ବ୍ୟାପିଯା ପ୍ରବଲ୍ଲ ଛିଲ, ଆର ତାହାତେ ଏକ ଲକ୍ଷ ପଞ୍ଚାଶ ହାଜାର ମାମାନ୍ୟ ଲୋକ, ଓ କଞ୍ଜିଯ ଚତୁର୍ବିଂଶତି, ପ୍ରିତରୀଯ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ଇତାଲୀୟ ସାଂକ୍ଷିକ ଯୋଦ୍ଧା, ଓ ମୂଳ୍ୟାଧିକ ତିନ ଶତ ମେନେଟରେର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲ ।

୬ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ମିଲା ଆପନାକେ ନିତ୍ୟ ଦିନ୍ତେତର ପଦେ ଅଭିଧିକ୍ତ କରାଇଯା ରାଜ୍ୟ ଶାସନାର୍ଥ ଅନେକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ନିୟମ ସ୍ଥାପନ କରିଲେନ, କୋନ୍ତମିତିଥିର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହି ଯେ ନଗରେ ଯେମତ କଲହ ସମ୍ପ୍ରତି ହଇଯାଇଲ, ତତ୍କାଳ ଆର ନା ହେଲ, ଅପର କୋନ୍ତମିତିଥିର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତାଂପର୍ୟ ଏହି ଯେ ରାଜକୀୟ କର୍ମ ଯେନ ଉତ୍ତମକ୍ରମରେ ନିର୍ବିହାହ ହେଲ, ଏବଂ ବିଚାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯେନ ନ୍ୟାୟ ପୂର୍ବିକ ହେଲ । ଅଧିକନ୍ତେ ମାଧ୍ୟାରଗ ଲୋକେରା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ବିଷୟେ ପୂର୍ବେ ଯେ ଅଭୂତ ଓ କ୍ଷମତା ଭୋଗ କରିଯାଇଲ, ତିନି ତାହାର ଅଧିକାଂଶ ଲୋପ କରିଯା କୁଞ୍ଜିମବର୍ଗେର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କରିଲେନ, ତାହାତେ ରାଜକୀୟ ବ୍ୟାପାର କେବଳ ଅଞ୍ଚଲୋକେର ଶାସନେ ସମ୍ପନ୍ନ ହିତେ ଲାଗିଲ କେନନ୍ତି ମେନେଟରେରାଇ ଦେଶେର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଅଧିକାରୀ ହିଲେନ ।

ଏକଶେ ମିଲାର ଅଭୂତ ବକ୍ତୁଳ ହେଲୁାତେ ତାହାର ଦଲେର ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଏମତ ବ୍ୟକ୍ତିଶୀଳ ହିଲ ଯେ ତିନି ଆର ଦିନ୍ତେତର ହିଲ୍ୟା ନା ଥାକିଲେ ଓ ତଦିଵସୟେର ତ୍ରୁଟି ହେଲୁା ଅନ୍ତର୍ବାଦ୍ୟ ଛିଲ ନା । ଆର ରାଜକୀୟ ସମୁଦୟ ବ୍ୟାପାର ବାନ୍ଧବିକ ତାହାର ଅଧୀନ ଥାକାତେ ଉଚ୍ଚପଦେର ଆଡ଼ିଷ୍ଟର ମାତ୍ରେ ବିଶେଷ ପ୍ରୟାସ ଛିଲ ନା । ତିନି ଜାନିତେନ ଯେ ରାଜ୍ୟର ମାମାନ୍ୟ କର୍ମ ନିର୍ବିହାହର ଭାବ ହିତେ ଯୁକ୍ତ ହିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ଉପଭୋଗେ ଅଧିକ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ଅତଏବ ଫୋରମ ନାମକ ପ୍ରେସ୍ଟ ସ୍ଥାନେ ଶୋକମତ୍ତା କରାଇଯା ଆପନାର ଦିନ୍ତେତରରେ କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ, ଏବଂ ଆହୁ ରଙ୍ଗକଦିଗ୍ମକେ ବିଦ୍ୟା କରିଯା

the gratification of his sensual and intellectual appetites, might be pursued more readily, if he relieved himself from the ordinary business of the administration of the Commonwealth. Accordingly, having assembled the people in the forum, he made a formal resignation of the dictatorship, dismissed his lictors, and professing that he was ready to answer any charges against his late conduct, continued to walk up and down for some time, accompanied only by his friends, and then withdrew quietly to his house.*

Marcus Æmilius Lepidus and Quintus Catulus being consuls, the year following Sylla's abdication, several wars broke out afresh. One was carried on in Spain, another in Pamphilia and Cilicia, a third in Macedonia, a fourth in Dalmatia. The war in Spain was stirred up by Sertorius, an adherent of the Marian faction, who, fearing for his life from the fate of his fellow-partizans, and hopeless of any mercy from the vengeance of his dominant enemies, saw no other means of self-preservation, but by exciting the Spaniards to take up arms under his command. Q. Cæcilius Metellus, the son of that Metellus who had conquered Jugurtha, and Lucius Domitius were sent as general to effect his subjugation. Domitius was slain by Herculeius, a general of Sertorius; Metellus kept up the war with various success, but as he was not sufficient alone for carrying on the operations, Cneus Pompey was sent to reinforce him. Sertorius continued to

---

* Arnold's History of the Later Roman Commonwealth.

କହିଲେନ ଯେ ସଦି କେହ ତାହାକେ କୋନ ବିଷୟେ ଦୋଷି ଜାନ କରିଯା ଅପବାଦ କରିତେ ଚାହେ ତବେ ସାହା ବକ୍ତବ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କହକ, ତିନି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନେ ପ୍ରକ୍ଷ୍ଟ ଆହେନ । ପରେ କିମ୍ବାକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ନିଜ ବଞ୍ଚୁଗଣେର ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଇତ୍ସ୍ତତ ଭମଣ କରିଯା କୁଶଲେ ଗୁହେ ଗମନ କରିଲେନ * ।

ସିଲାର ଦିତ୍ତକ୍ରତରସ୍ତ ପରିତ୍ୟାଗେର ପର ବ୍ୟସରେ ଇମିଲିଯମ ଲେପିଡମ ଏବଂ କୁଇଟ୍ସ କାଟୁଲମ କଙ୍ଗଳ ହଇଲେ ଅନେକ ମୁତ୍ତମ ସଂଗ୍ରାମ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହଇଲ । ତମ୍ଭାଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ପେନ ଦେଶେ, ବ୍ରିତୀଯ ପେନ୍ଫିଲିଯା ଓ ସିଲିସିଯାତେ, ତ୍ର୍ଭୀଯ ମାସିଦୋନିଯାତେ, ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ବିଗ୍ରହ ଦାଲମେସିଯାତେ ହେଲ । ମେରିଯମେର ଦଳଭୁକ୍ତ ସଟ୍ଟୋରିଯମ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ପେନୀୟ ରଣ ଉଥାପିତ କରେନ, ତିନି ଆଉ ସମଭିବ୍ୟାହାରି ଲୋକେରଦିଗେର ହର୍ଭାଗ୍ୟ ଦେଖିଯା ଶକ୍ତି ଜୀବନେ ମତ୍ୟ ହଇଯା ଏୟିବେଳେ ମହାବଳ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର କ୍ରୋଧ ଦର୍ଶନେ ଅଭ୍ୟାଶ ପାଇବାର ଆଶାଯ ନିରାଶ ହଇଯା ବିବେଚନା କରିଯାଇଲେନ ଯେ ତାହାର ଆପନାର ଶାଶନେ ସ୍ପେନୀୟ-ଦିଗକେ ସଂଗ୍ରାମୋଷାହି ନା କରିଲେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ରଙ୍ଗାର ଉପାୟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଯେ ମେତେଲମ ଜୁଗର୍ଥାକେ ପରାଭୂତ କରେନ ତାହାର ପୁରୁଷ ସିଲିଯମ ମେତେଲମ ଏବଂ ଲୁସିଯମ ଦୋମିସିଯମ ତାହାର ପରାଜ୍ୟାର୍ଥ ମେନାପତି ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଯା ପ୍ରେରିତ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ସଟ୍ଟୋରିଯମେର ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ହର୍କି ଉଲିଯମେର ହଞ୍ଚେ ଦୋମିସିଯମ ମାରା ପଡ଼ିଲେନ । ମେତେଲମେର ରଣଚେଷ୍ଟା କଥନବା ସଫଳ କଥନବା ବିକଳ ହେଲୁଥାତେ ତିନି ଏକାକିତା ଅଯୁଦ୍ଧ ଆର ସଂଗ୍ରାମ ନିର୍ବାହ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା, ଅତଏବ ନିଯମ ପଞ୍ଚ ତାହାର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ପ୍ରେରିତ

* ଆରମ୍ଭ ରଚିତ ରୋମାନଦେର ମାଧ୍ୟାରଣ ଶାଶନେର ଶେଷ ବୃକ୍ଷାନ୍ତ ।

contend against both these generals, but was at last slain by his own men in the eighth year of the war. His death enabled the Roman generals to terminate the war, and to reduce the whole of Spain to the obedience of Rome.

Appius Claudius was sent to Macedonia after his consulship. He fought some slight battles against various tribes, inhabiting the province of Rhodope in Thrace, and then died of disease. Cneus Scribonius Curio, also a consular person, was sent to succeed him in the command of the army. He conquered the Dardanians, and penetrated as far as the Danube; and within three years, terminated the war,—richly deserving by his successful career a triumph, such as was usually decreed to victorious generals on their return home, and as he was himself subsequently honoured with.

Publius Servilius, late consul, a man of equal vigour and activity, was sent to Cilicia and Pamphilia. He subdued Cilicia and captured the most celebrated cities of Lycia, as well as Phaselis, Olypus, and Coricium, Cilicia. He also invaded the country of the Isaurian and forced the inhabitants to submission; and thus put an end to the war within three years. He was the first Roman who ever marched over Mount Taurus. On his return home, he received the honor of a triumph and obtained the surname of Isauricus.

ହଇଲେନ । ସଟ୍ଟୋରିଯମ ଉତ୍କୁ ଉଭୟ ସେନାପତିର ପ୍ରତିକୂଳେ କିଯାଣ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷେ ମେହି ଆୟୋଧ୍ୟନର ଅଟେ ବରେ ଆହୁପଞ୍ଚିଆ ଲୋକ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ହତ ହଇଲେନ । ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲେ ରୋମାନ ସେନାପତିରୀ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ କରିଯା ମୁଦ୍ରାଯି ସ୍ପେନ ଦେଶକେ ଶ୍ରୀଭ୍ରାତା ରୋମାନଦେର ଶାଶନାଧୀନ କରିଲେନ ।

ଆପିଯମ କ୍ଲାଇଯମ ଆପନାର କନ୍ଦଳହ୍ରେ ପରେ ମାସିଦୋନିଆ ଦେଶେ ପ୍ରେରିତ ହଇଯା ଥେବ ଦେଶର ରୋଦପି ନାମକ ପ୍ରଦେଶରେ ନାନାଜ୍ଞାତୀୟ ଲୋକର ସହିତ କତିପାଯ କୁଦ୍ର ୨ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା ପରେ ପୀଡ଼ା ବଶତଃ ପଞ୍ଚତ୍ଵ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଯେନ । ଅନୁସର କ୍ଲାଇବୋନିଆ କୁରିଓ ନାମକ ଆର ଏକ କନ୍ଦଳୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେନା ପତିତ ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯା ଡାର୍ଡେନିଆନଦିଗକେ ପରାତ୍ମତ କରତ ଡେନିଉବ ନନ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, ଏବଂ ତିନ ବିଂସରେ ମଧ୍ୟେଇ ତାହାର ଯୁଦ୍ଧର ଶେଷ ହଇଲ । ତିନି ଉତ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମେ ହୃତ-କାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ମହାଗୋରରେ ଜୟ ଯାତ୍ରା କରଗେର ଯୋଗ୍ୟ ହଇଲେନ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୟବୀର ସେନାପତିଦିଗେର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କାଳୀନ ଯେ ଅକାର ମମାଦର ହିତ ତତ୍ତ୍ଵପ ମଧ୍ୟାଦାର ମହିତ ପରେ ଜୟ ଯାତ୍ରାର ଅଭୂମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଯେନ ।

ପୂର୍ବତନ କନ୍ଦଳ ପବ୍ଲିଯମ ସରବିଲିଯମ ନାମକ ଏକ ଅତି ପରା-କ୍ରମୀ ଓ କର୍ମଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ସିଲିସିଆ ଏବଂ ପେନ୍ଫିଲିଯାତେ ପ୍ରେରିତ ହଇଯା ପ୍ରଥମୋତ୍ତ ଦେଶ ଜୟ କରିଯା, ଲିସିଆର ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର ସକଳ, ତଥା ସିଲିସିଆ ଦେଶର ଫେସିଲିସ, ଓଲିପସ, ଏବଂ କୋର୍ବିକମ ନଗରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, ପରେ ଆଇସିରିଆ ଦେଶ ବେଷ୍ଟିନ କରତ ତଦେଶବାସି ଜନଗଣକେ ବଲପୂର୍ବକ ଆପନାରଦେର ଅଧୀନତା ସ୍ଥାକାର କରାଇଲେନ, ଏହି କ୍ଲପେ ବସ୍ତର୍ତ୍ତୟ ମଧ୍ୟେ ତାହାର ମୁଦ୍ରା ବିଗ୍ରହେ ଅବସାନ ହଇଲ । ରୋମାନଦେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମେ ତିନିଇ ଟାରମ ପର୍ବତେର ଉପର ଦିଯା ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା କରିଯାଇଲେନ, ଅତେବ ସ୍ଵଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହଇଯା ମହା ଆଦିରେ ଜୟ ଯାତ୍ରା କରିଯା ଆଇସିରିକମ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ ।

Cneus Casconius was sent as proconsul to Illyricum. He subdued a great part of Dalmatia, reduced Salona, and, thus terminating the war, returned to Rome after two years.

Meanwhile Rome was again distracted by an incipient civil war. The Consul Marcus Aurelius Lepidus had manifested his opposition to the aristocratical party, even during the lifetime of Sylla, and had boldly inveighed against his dictatorial tyranny. He was now seriously bent on exciting a contest, and imitating the conduct of Sylla. His open advocacy of the popular cause induced many of the allies to join his standard. Numbers also of the lowest and most profligate inhabitants of Rome flocked to his party. He marched at the head of his army towards Rome, and approached almost to the very walls of the city. The Senate were however fully prepared to receive him. A battle was fought, in which he was easily checked and defeated. He then retired to Sardinia, and there died of disease. His sedition was thus completely quelled in the course of one summer.

Several triumphs were now celebrated at the same time; those of Metellus and Pompey, on account of their conquest of Spain; that of Curio, on account of his victories in Macedonia; and that of Servilius on account of his exploits in Isauria.

In the year of Rome 679, while L. Lucullus and Marcus Aurelius Cotta were Consuls, Nicomedes, king of Bithynia, expired, bequeathing his territories to the Roman people.

ଅପର ନିଯମ କଷ୍ଟାନିଯମ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତିନିଧି କନ୍ଦଳ ହଇୟା ଇଲିରିକମେ ପ୍ରେରିତ ହଇଲେନ, ତିନି ଦାଳମେସିଆର ଅଧି-କାଂଶ ଜୟ କରିଯା ସେଲୋନି ନାମକ ନଗର ଆପନାର ଅଧୀନେ ଆନିଲେନ, ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ସମାପନ କରିଯା ତୁଇ ବ୍ୟସର ପରେ ରୋମେ ଅତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ରୋମ ନଗରେ ପୁନର୍ଭାର ଗୃହ ବିଚ୍ଛେଦ ହଇବାର ଉପ-କ୍ରମ ହଇଲ । ଇମିଲିଯମ ଲେପିଡମ ନାମକ କନ୍ଦଳ କୁଳୀନ ବର୍ଗେର ପ୍ରତି ଦେଷ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ସିଲାର ଜୀବନ୍ଦଶାତେଇ ତାହାର ଦିକ୍ଷେତରୀୟ ଦୌରାନ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦ୍ଵାରା କରିଯାଛିଲେନ, ପରେ ବିବାଦ ଉଥାପିତ କରିଯା ଆପନି ଏ ସିଲାର ଆଚରଣାମ୍ଭ୍ୟାରୀ କର୍ମ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ । ତିନି ସାଧାରଣ ଶୋକେରଦେର ସପକ୍ଷ ହୁଓଯାତେ ଅନେକ ଇତାଲୀୟ ଜାତି ତାହାର ଯୁଦ୍ଧପତାକାର ତଳେ ସମାଗମ ହଇଲ, ଏବଂ ରୋମ ନଗରବାସିରଦେର ମଧ୍ୟେ ଅନେକ ଅଧିମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଟ ଶୋକେରୀ ତାହାର ଦଲଙ୍କ ହଇଲ, ଅତଏବ ତିନି ନିଜ ଦଲଭୂତ ସେନାର ସମ୍ଭବ୍ୟାହାରେ ରୋମ ନଗରେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ପ୍ରାୟ ପ୍ରାଚୀରେର ନିକଟ ପଥ୍ୟନ୍ତ୍ରମାତ୍ର ହଇଲେନ, ସେନେଟରେରୋତ୍ତ ତାହାର ଆଗମନ ସଂବାଦେ ରଗମଜ୍ଜା କରିଯା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହଇୟାଛିଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇବାମାତ୍ର ତାହାର ପରାଭବ ଓ ଦମନ ଶୀତ୍ରିତ ହଇଲ । ଅନୁତ୍ର ତିନି ସାର୍ଦ୍ଦିନିଯାତେ ଗମନ କରିଯା ରୋଗ ବଶତଃ ପଞ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ, ଏଇକୁଣ୍ଠେ ଏକ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ଝତୁର ମଧ୍ୟେ ହେଲାନ୍ତିର ତାହାର ରାଜବିଦ୍ରୋହିତାର ନିବାରଣ ହୟ ।

ପୂର୍ବୋତ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ମୂହରେ ନିରିତ୍ତେ ଏକେକାଲେ କଏକ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରାର ସଟା ହଇଲ, ମେତେଲେମ ଏବଂ ପଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀ ଦେଶ ଜୟ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ, କୁରିଓ ମାସିଦନେ ଏବଂ ସର୍ବିଲିୟମ ଆଇମିରିଯାତେ ବୀରତ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇୟାଛିଲେନ ତଥିମତେ ତାହାରୀଓ ତତ୍ତ୍ଵ ଆନ୍ତର ହେଯନ ।

ରୋମୀୟ ୬୭୯ ବ୍ୟସରେ ଲୁକମ୍ବ ଏବଂ ମାକ୍ସ କଟାର କନ୍ଦଳର ସମଯେ ବିଥିନିଯାର ରାଜ୍ୟ ନିକୋମିଦିନ୍ ପଞ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ, ତିନି ରୋମାନଦିଗକେ ଆପନ ବିଷୟେ ଅଧିକାରି ନିଯୁକ୍ତ କରିଯା ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରେନ ।

And now war broke out afresh between the Romans and Mithridates, king of Pontus. That the peace which Sylla had concluded with him was not likely to last long, might have been easily foreseen, and the conduct of Muræna, the Roman proconsul, who, regardless of the treaty, had commenced hostilities, but failed to make any impression, served only to exasperate and embolden his adversary. The second war with Mithridates under Muræna did not however continue long. A peace was concluded between the king and the proconsul by order of the Dictator Sylla.

But as neither the first nor the second treaty was put down in writing, Mithridates sent an embassy to the Senate, desiring that the terms agreed upon should be defined. The thoughts of the Romans were at the time too much engrossed with their intestine trouble and divisions to allow them to attend to their Asiatic affairs. The king's ambassadors could not obtain an audience from the Senate, and returned without an answer to their master's request.

Mithridates does not appear to have regretted this seeming insult to his dignity. He had long been meditating a third struggle with the Roman power, and actually making preparations for that purpose. He considered the death of Nicomedes a suitable opportunity for declaring hostilities. He would not allow Bithynia to become a Roman province, according to the late king's will; and so he attacked it at once by sea and land.

Cotta and Lucullus were, as we have seen, consuls at

ଅପର ପଣ୍ଡସରାଜ ମିଥିଦେତିସେର ସହିତ ରୋମାନଦେର ପୁନର୍ଭାର ସୁନ୍ଦର ଉପଶ୍ରିତ ହିଲ । ମିଳା ଉତ୍ତର ରାଜାର ସହିତ ଯେ ସଞ୍ଜି ହିର କରିଯାଇଲେନ ତାହା ବହୁ କାଳସ୍ଥାୟି ହିଟେବେକ ଏମତ୍ତ କଥନି ବୋଧ ହେଁ ନାହିଁ, ମୁରିନା ନାମକ ରୋମାନଦିଗେର ପ୍ରତିନିଧି କଞ୍ଚଳ ଏ ସଞ୍ଜିର ବ୍ୟତିକ୍ରମେ ସଂଗ୍ରାମ ଉପଶ୍ରିତ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାତେ କୋନ ଫଳ ହିଲ ନା, କେବଳ ବିପକ୍ଷ ତୃପତିର କ୍ରୋଧ ଓ ସ୍ପର୍ଶକାର ସ୍ଵର୍ଗ ହିଲ, ଆର ତିମିଓ ମିଥିଦେତିସେର ପ୍ରତିକୂଳେ ବ୍ୟାପକ କାଳମୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଥାକିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, ଦିକ୍ତେତର ମିଳାର ଆଜ୍ଞାକ୍ରମେ ତାହାକେ ରାଜାର ସହିତ ସଞ୍ଜି କରିତେ ହିଯାଇଲ ।

ମିଥିଦେତିସେର ସହିତ ଯେ ତୁଇ ସଞ୍ଜି ହିର ହେଁ ତାହାର ଏକଟିରେ ନିୟମ ଲିଖିତ ହେଁ ନାହିଁ, ଏକାରଣ ମିଥିଦେତିସ ସେନେଟରଦିଗେର ନିକଟ ଦୂର ପାଠାଇୟା ଲିପିଦ୍ଵାରା ସଞ୍ଜିପତ୍ରେର ନିୟମ ଧାର୍ୟ କରିତେ ବାସନା କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତଂକାଲେ ରୋମାନେରା ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ଓ ସ୍ଵଦେଶୀୟ କଲହେତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟନ୍ତ ଛିଲେନ, ସୁତରାଂ ଏମ୍ବା ଧନ୍ୟବାଦ ବିଷୟେ ମନୋଧୋଗ କରିତେ ଅବକାଶ ପାଇୟେନ ନାହିଁ, ଅତଏବ ରାଜାର ଦୂରେରୀ ସେନେଟରଦିଗେର ସହିତ ମାକ୍ଷାଂ କରିତେ ଅକ୍ଷମ ହିଯା ଆପନାରଦିଗେର ପ୍ରଭୁର କଥାର କୋନ ଉତ୍ତର ନା ପାଇୟା ସଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ ।

ସେନେଟରେରା ଏଇକୁପେ ରାଜାର କିଞ୍ଚିତ ଅନାଦର କରିଲେ ତିମି ଅମନ୍ତଷ୍ଟ ହିଲେନ ନା, କେନନ୍ତା ରୋମାନଦିଗେର ସହିତ ତୃତୀୟ-ବାର ସଂଗ୍ରାମ କରଗାରେ ବହୁଦିବସାବଧି ତାହାର ଘାନ୍ସ ଛିଲ ଏବଂ ତମିଗିକେ ସମ୍ମତ ଉଦ୍ୟୋଗରେ କରିଯାଇଲେନ, ପରେ ନିକୋମି-ଦିମେର ମୃତ୍ୟୁ ହେଁଯାତେ ଘନୋଭିଲ୍ୟାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେନ, ଅତଏବ ଶୁତ ନିକୋମିଦିମ ରାଜାର ଦାନପାତ୍ରମାରେ ରୋମାନଦିଗେର ବିଧିନିଯା ଦେଶେ ଅଧିକାର ହ୍ରାପନେ ଆପନ୍ତି କରିଯା ଏକେବାରେ ଜଳେ ଜଳେ ଐ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ ।

କଟା ଏବଂ ଲୁକଲ୍ସ ତୃତୀୟ କର୍ମଶଳ ଥାକାତେ ଉଭୟେଇ ପଣ୍ଡସ ରାଜେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିତେ ପ୍ରେସିତ ହିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତୁଇ ଅନେ ସମାନଭାବେ କୁତକାର୍ୟ ହିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, କଟା ଚଳିଦିମେର

that time. Both were sent against the king of Pontus but they met with various success. Cotta was defeated in the open field at Chalcedon and driven to take refuge within the walls of the city,—and was there besieged by the enemy. Lucullus met with better fortune. He advanced to the relief of his colleague and thereby induced the king to raise the siege of Chalcedon, and remove to Cyzicium, in the hope of being able to establish himself in Asia after the reduction of that populous and wealthy town. Lucullus marched against him while he was engaged in the siege of Cyzicium, and, taking an advantageous position, found means to intercept all his supplies. Though extremely distressed by want of provisions, Mithridates would not still abandon his enterprize, but continued to press the siege of Cyzicium with great vigor. He was however at last defeated, and forced, with his army already wasted by famine, to fly to Byzantium now called Constantinople. The fleet too that he had sent to support the revolt of Spartacus in Italy was overtaken by the Roman consul and entirely destroyed. The three admirals who commanded the expedition were taken prisoners, one of whom, Marius by name, being Roman and an adherent of Sertorius, was put to death by torture. Lucullus in this manner destroyed no less than one hundred thousand of the enemy in the course of one winter and summer.

In the year of Rome 680 Marcus Licinius Lucullus who was cousin to the consul of the same name, en-

ନିକଟସ୍ଥ ରଣକ୍ଷେତ୍ରେ ପରାବୃତ ହଇଯା ନଗରୀଯ ପ୍ରାଚୀରେର ମଧ୍ୟେ ଆଶ୍ରମ ଲାଇଜେନ, ସେ ସ୍ଥାନେଓ ଶକ୍ତରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଲ । କିନ୍ତୁ ଲୁକଲମ ତାଦ୍ବ୍ରତ ହୁବସ୍ତୁ ହେୟନ ନାହିଁ, ତିନି ସହ୍ୟୋଗୀ କନ୍ଦଲେର ମାହାୟାର୍ଥ ଅଗ୍ରମର ହଇଲେ ତାହାର ଶକ୍ତ ଚଲ୍‌ସିଡନ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ସିଜିକମ ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲ, ଏବଂ ମନେ କରିଲ ଯେ ଏ ଧନାଟ୍ୟ ଜନପଦ ଅସ୍ଥିନ, କରିତେ ପାରିଲେ ଏମ୍ୟା ଥଣ୍ଡେ ଅବାଧେ ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହଇବେକ, କିନ୍ତୁ ତିନି ଏ ନଗର ଆକ୍ରମଣ କରିତେଛେନ ଏମତ ମମରେ ଲୁକଲମ ରଣସଜ୍ଜାଯ ସାତା କରିଯା ଏକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନେ ଶିବିର କରନ୍ତ ରାଜଦଳଙ୍କ ଲୋକେର ଖାଦ୍ୟାଦି ଆହରଣେ ବ୍ୟାପାତ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ମିଥ୍ରିଦେତିସ ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟେର ଅପ୍ରତୁଲ ହଇଲେଓ ନିଜ ଚେଷ୍ଟାଯ କ୍ଷାନ୍ତ ନା ହଇଯା ବରଂ ଆରୋ ଆଙ୍ଗୋଶ ପୂର୍ବକ ସିଜିକମ ନଗର ବେଷ୍ଟନ କରିଯା ଥାକିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଅନେକବାର ଯୁଦ୍ଧ ପରାବୃତ ହେୟାତେ ଅବଶେଷେ ଅନାହାରେ ନିର୍ମଳ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସେନା ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ସମ୍ପ୍ରତି କନ୍ତ୍ରା-ଶିଲୋପଳ ନାମେ ପ୍ରମିଳ ନଗର ଯାହା ପୂର୍ବେ ବିଜାନ୍ତିରମ ନାମଧେୟ ଛିଲ ତଥାଯ ପଲାୟନ କରିଲେନ । ଅପର ଇତାଲିତେ ସ୍ପାର୍ଟେକ୍ସ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ରୋମାନଦେର ବିରକ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେଛିଲ, ତାହାର ମହକାରିତା କରଗାର୍ଥ ଯେ ଜାହାଜ ମୟୁହ ପ୍ରେରିତ ହଇଯାଛିଲ ତାହାଓ ରୋମାନ କନ୍ଦଲେର ହଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଯା ମୟୁଦୟ ନଷ୍ଟ ହଇଲ, ଏବଂ ଜାହାଜଙ୍କ ତିନ ଜନ ସେନାନୀ ଧୂତ ହଇଲେ ମାର୍କ୍ସ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵଯଂ ରୋମାନ ଓ ସଟ୍ଟୋରିଯିସେର ଦଲଭୂକ୍ତ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଜୟକାରି ବୀରେର ଆଜାତେ ବିବିଧ ଘନଗା ପାଇଯା ହିତ ହଇଲ । ଏହି କୁପେ ଲୁକଲମ ଏକ ବ୍ସରେ ହେମନ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଖତୁର ମଧ୍ୟେ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷୀୟ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ନଷ୍ଟ କରିଲେନ ।

ରୋମୀୟ ୬୮୦ ବ୍ସରେ ମିଥ୍ରିଦେତିସେର ପ୍ରତିକୂଳେ ଯୁଦ୍ଧକାରି

gaged in the war against Mithridates, received Macedonia for his province.

The revolt of Spartacus, just mentioned, occasioned a new and fierce war, suddenly raised, in Italy. In the city of Capua, one Lentulus caused a considerable number of slaves to be trained to the profession of gladiators, which was that of fighting for the amusement of spectators. Seventy-eight of these slaves effected their escape from their training school, under the command of Spartacus, one of their own number. This was a man of extraordinary abilities, both as a soldier and a general. His skill and intrepidity, prudence and moderation, were equally remarkable. Small and despicable as the band was with which he made his escape, he soon succeeded in raising a formidable army of malcontents, who chose him and two other persons, Chrysus and Cœmaus, as their generals, and wandered through Italy, plundering and ravaging wherever they came. From a trifling beginning, this insurrection shortly grew into a contest, no less fierce than Hannibal's in the second Punic war. The insurgents amounted to almost sixty thousand armed men. They defeated several Roman generals, of whom two were consuls. But they could not contend long against the power and resources of Rome. They were eventually vanquished in Apulia by the Proconsul Licinius Crassus;—Spartacus himself after exhibiting extraordinary feats of heroism falling in the action. The war was terminated in the third year, after it had proved exceedingly calamitous to Italy.

রোমান কঙ্গলের পিত্ত্ব্য পুর্ণ লিসিনিয়স লুকলস মাসিদোনিয়া দেশ স্বকীয় প্রদেশ স্বরূপে প্রাপ্ত হইলেন ।

পুর্বোক্ত স্প্যাটেকস উপপ্লব করিয়া অক্ষয়াৎ ইতালির মধ্যে যে এক ভয়ঙ্কর সূতন যুক্ত উপস্থিত করে তাহার বৃত্তান্ত এই, কাপুয়া নগরে লেন্টুলস নামক এক ব্যক্তি এক দল গোলামকে দর্শক লোকের কৌতুকার্থে পরম্পর খজনধারি হইয়া কৃত্রিম যুক্ত শিখিরার নির্মিতে রাখিয়াছিল, তাহাদের মধ্যে অষ্ট সপ্তান্তি জন আপন দলস্থ স্প্যাটেকসের শাসনে শিক্ষাগার হইতে পলায়ন করে, এই ব্যক্তি যুক্ত ব্যাপারে এবং সেনা পতির কার্য্য অত্যন্ত নিপুণ ছিল, তাহার সাহস, বুদ্ধি, ধৈর্য্য ও বিবেচনা সকলি আশ্চর্য্য, অতএব যদিও প্রথমতঃ অত্যন্ত কুস্ত লোকের সহিত পলায়ন করিয়া অস্ত্রধারী হয় তথাপি কৌশলজনক বিরোধোৎসাহি অনেক লোককে স্বপক্ষ করিয়া এক ভয়ঙ্কর সৈন্য দল সংগ্রহ করিল, তাহারা তাহাকে এবং কিমস ও ইনমেয়স নামক আর দুই জনকে অধ্যক্ষ করিয়া সমন্ত ইতালি ব্যাপিয়া সুট এবং অত্যাচার করিতে লাগিল । এই উপপ্লবের কারণ ও আন্দোলনস্থ অতি সামান্য, কিন্তু তাহাতে অবিলম্বে এমত ভয়ানক সংগ্রামের উপক্রম হইল যে দ্বিতীয় পুনিক যুক্ত সংক্রান্ত হানিবলের সমর তুল্য ঘোর ভয়জনক হইয়া উঠিল । উক্ত বিদ্রোহকারিদের পক্ষে প্রায় ষষ্ঠি সহস লোক ছিল সুতরাং তাহারা দুই জন রোমান কঙ্গল এবং অনেক রোমান সেনানীকে, পরাস্ত করিল, আর যদিও কিয়ৎকাল ভূরিঃ উৎপাত করণে সমর্থ হইল তথাপি রোমানদের পরাক্রম ও স্থির সম্পত্তির বিরুদ্ধে অনেক কাল উৎপাত করিতে পারিল না, অবশেষে কুশস নামক প্রতিনিধি কঙ্গল দ্বারা আপুলিয়া দেশে পরাস্ত হইল । স্প্যাটেকস আপনি অনুত্ত বীর্য্য প্রকাশ করিয়াও শেষে রণশায়ী হইয়াছিল, এই যুক্ত দুই বৎসর পর্য্যন্ত ইতালি দেশের মহাত্মুগতি জয়ে, পরে তৃতীয় বৎসরে তাহার অবসান হয় ।

In the year 682 from the building of the city, when Cornelius Lentulus and Aufidus Orestes were consuls the Roman commonwealth had still two great wars to maintain; the Mithridatic and the Macedonian. The two Luculli had the management of these wars. Lucius Lucullus, we have seen, fought successfully at Cyzicium against Mithridates, and afterwards destroyed the fleet which was sent to support the insurrection of the gladiators. He now set out in pursuit of the king, who, unable to maintain himself anywhere, had escaped to the interior of his own territories. Thus was the war transferred to Pontus, which was invaded by the Roman general after he had recovered Paphlagonia and Bithynia. There he took Sinope and Amisus, both cities of great renown. A second battle was fought at Cabira where Mithridates had brought a large army collected from all parts of his kingdom. But the fortune of Lucullus prevailed. Thirty thousand chosen men on the king's side were routed by five thousand the Romans. In his own kingdom, too, Mithridates did not know how to defend himself, nor even how to render the sieges of his towns difficult for the Romans although the towns themselves held out very bravely. He actually allowed himself to be driven out of his own country. The enemy plundered his camp, took possession of his kingdom, and reduced Lesser Armenia which he had seized some time before. Mithridates threw himself into the arms of his son-in-law Tigranes, king of Armenia.

This Tigranes was at that time the most powerful k

ରୋମୀୟ ୬୮୨ ବ୍ୟସରେ ଲେଣ୍ଟୁଲସ ଏବଂ ଅରେଟିସ ନାଥେ ଦୁଇ ଜନ କମ୍ବଲ ନିୟୁକ୍ତ ହସ୍ତ, ତୁଳାଲେ ରୋମାନଦିଗେର ମିଥିଦେତିସେର ସହିତ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ମାସିଦନ ଦେଶେ ଅପର ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରବଳ ଛିଲ, ଲକଲସ ନାମକ ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଦୁଇ ଯୁଦ୍ଧ ନିର୍ବାହେର ଭାବ ପ୍ରାହଣ କରିଯାଇଲେନ । ପୂର୍ବେ ଉତ୍ତର ହଇଯାଇଁ ଲୁସିଯମ ଲକଲସ ମିଜିକମ ନଗର ସମ୍ବିଧାନେ ମିଥିଦେତିସେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା କ୍ରତକଦ୍ୟ ହେଯେନ, ପରେ ଇତାଲୀୟ କୌତୁକାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ଯୋଜାଦେର ରାଜ୍ୟବିଦ୍ୟୋହେ ମାହାୟ କରଣାର୍ଥେ ପ୍ରେରିତ ଜାହାଜ ସମ୍ମ ନଷ୍ଟ କରେନ, ଏକ୍ଷଣେ ତିନି ପଲାୟନପର ରାଜାର ଉତ୍ତଦେଶେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ । ଏଇ ନୃପତି କୁତ୍ରାପି ଆଶ୍ରଯ ନା ପାଇୟା ଆପନ ରାଜ୍ୟର ଅନୁର୍ବର୍ତ୍ତି ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେନ, ତାହାତେ ପଞ୍ଚମେର ମଧ୍ୟେ ଯୁଦ୍ଧ ଉପାସ୍ତିତ ହଇଲ, କେନମା ରୋମାନ ମେନା-ପତି ପାଫେଗୋନିଯା ଓ ବିଥିରିଯା ଅଧିକାର କରଣାନ୍ତର ପଞ୍ଚମ ରାଜକେ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ତଥାକାର ସିନୋପି ଏବଂ ଆମି-ମୁନ ନାମକ ଦୁଇ ପ୍ରମିଳ ନଗରୀ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । ତଦନଷ୍ଟର କେବାଇରାତେ ପୁନଶ୍ଚ ଏକ ସଂଗ୍ରାମ ହେଯ, ସେ ହୁଲେ ମିଥିଦେତିସ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ହିତେ ଭୂରି ୨ ମୈତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା ଉପାସ୍ତିତ କରେନ, କିନ୍ତୁ ଲୁକଲସେର ସୌଭାଗ୍ୟାଦୟ ହେତୁ ପାଂଚ ମହାୟ ମାତ୍ର ରୋମାନ ମୈତ୍ରୀତେ ରାଜପକ୍ଷିୟ ତ୍ରିଂଶୁ ମହାୟ ଉତ୍କଷ୍ଟ ମେନାକେ ପରାଭିତ କରିଲ, ଫଳତଃ ମିଥିଦେତିସ ସଦେଶ ମଧ୍ୟ ଓ ଦୈବି ନିରାକରଣ କୌଶଳେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଛିଲେନ ଏବଂ ତାହାର ଅଧୀନ ନଗରାତ୍ମକ ଲୋକେରା ବଜ୍ରୀହିର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଲେ ଓ ତିନି ଦେ ସକଳ ନଗରକେ କ୍ରତିମ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁବ ଦୁଗମ୍ୟ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ ଶୁତରାଂ ରୋମାନେରା ତାହାକେ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ କରିଯା ତାହାର ଶିବିର ଲକ୍ଷ୍ମନ ଓ ରାଜ୍ୟହରଣ କରିଲ, ତିନି ପୂର୍ବେ ଯେ କୁନ୍ତ୍ରତର ଆର୍ମିନିଯା ଜୟ କରିଯାଇଲେନ ତାହା ଓ ଏକ୍ଷଣେ ଶକ୍ତ ହସ୍ତେ ପାତିଲ ।

ଉତ୍ତର ଟାଇଗ୍ରେନିସ ତୁଳାଲେ ଏସ୍ୟାର ମଧ୍ୟେ ଅତି ପରାକ୍ରମ-ଶାଲି ରାଜା ଛିଲେନ, ତିନି ପାର୍ଥିଯାନଦିଗକେ ଅନେକବାର ପରା-

in Asia. He had often vanquished the Parthians and had taken possession of Mesopotamia, Syria, and part of Phœnicia. He reigned in great glory, flattered by his courtiers and feared by all around him. His successes had, however, produced a baneful effect on his mind. He was inflated with pride, and believed himself to be incapable of a defeat. When the enemy was at his very door, he at first considered it to be beneath his dignity to give battle to a general whom he despised. He commissioned one of his courtiers to go with 300 horse and a strong body of foot, and bring the Roman consul alive, putting his army to the sword.

On Mithridates' escape to Armenia, Lucullus sent Appius Claudius to Tigranes to demand the delivery of the vanquished fugitive, and to declare war in case of his refusal. A haughty prince, accustomed to flattery, was not likely to submit to such a demand, though struck by the fortitude and the presence of mind which the Roman ambassador displayed. Lucullus accordingly resolved to carry the war into Armenia in quest of his fugitive enemy, and invaded the kingdom of Tigranes. He laid siege to Tigranocerta, a city of great note and the capital of that kingdom. The Armenian army was routed and dispersed like chaff.* With only eighteen thousand men under his command, Lucullus defeated the six hundred thousand archers and other armed men the king had brought into the field, and cut off a great part of his immense army. He then pen-

---

* Niebuhr's Lectures.

ଭାବୁ କରିଯା ମିସୋପୋଟେମିଆ, ସିରିଆ, ଏବଂ ଫିନିସିଆର କିଯ-
ଦିଶ ଅଧିକାର କରିଯାଇଲେ, ଏବଂ ଅମାର୍ତ୍ତୁଗଣେର ବନ୍ଦିତ ଓ
ସର୍ବଜନେର ଭୟକ୍ଷାନ ହିୟା ମହା ଗୌରବେ ରାଜ୍ଞି କରିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ତାହାର ଧାରାବାହିକ ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅନୁଃକରଣେ ଅନେକ
କୁସଂକ୍ଷାର ଜୟିଯାଇଲି, ତିନି ଅଭିମାନେ ମତ ହିୟା ଆପନାକେ
ଅଜ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରିଲେ, ତରିମିତ୍ତ ଶକ୍ତ ନିକଟତ୍ତ ହିଲେ ଓ
ବ୍ୟୋମନୀ ସେଲାପତିକେ ଅବଜ୍ଞା କରିଯା ପ୍ରଥମତଃ ଗନେ କରିଯା-
ଛିଲେ ଯେ ତାହାର ମହିତ ସ୍ୟଙ୍କ କରିଲେ ମୟ୍ୟାଦାର ଲାଘବ
ହିଲେ, ଏକାରଣ ଏକ ଜନ ଅମାର୍ତ୍ତକେ ଆଦେଶ କରେନ ଯେ ତିନି
ସହସ୍ର ଅଶ୍ୟ ଏବଂ ସଥେଟ ପଦାତିକ ଲାଇୟା ଗିଯା ରୋମାନ
କମ୍ପଲେର ସମସ୍ତ ମେନା ସଂହାର କରତ ତାହାକେ ସଜୀବ ଧରିଯା
ଆନ ।

ମିଥ୍ରିଦେତିମ ଆର୍ମିନିଆତେ ପଲାଯନ କରିଲେ ଲୁକଲମ
ଆପିଯିମ କ୍ଲିନିସକେ ଟାଇଗ୍ରେନିମେର ନିକଟ ଏହି ନିବେଦନ
କରିଲେ ପାଠାଇଲେନ ଯେ ପଲାଯିତ ଏବଂ ପରାବୂତ ରାଜ୍ଞାକେ
ଆମାରଦିଗେର ହଣ୍ଡେ ସମର୍ପଣ କରି ନଚେ ଆସରା ଯୁଦ୍ଧ କରିବ ।
ରୋମାନ ଦୂତ ଆସିଯା ସାହସ ଓ ଗାସ୍ତିର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବକ ଏହି କଥା କହିଲେ
ଆର୍ମିନିଆ ରାଜେର ଚମ୍ବକାର ବୋଧ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ସକଳେର
ବନ୍ଦନାଭାଜନ ହୋଇ ତାହାର ଅଭ୍ୟାସ ଛିଲ, ସୁତରାଂ ଏହି
କୁପ ତଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ନିବେଦନ ଅଗ୍ରାହ କରିଲେନ । ଅତଏବ ଲୁକଲମ
ପଲାଯିତ ଶକ୍ତର ଉଦ୍ଦେଶେ ଆର୍ମିନିଆତେ ସମେନ୍ୟ ଗମନକରା
ଧାର୍ୟ କରିଯା ଟାଇଗ୍ରେନିମେର ରାଜ୍ୟ ଉପତିତ ହିଲେ,
ଏବଂ ତୁଥାକାର ରାଜଧାନୀ ଟାଇଗ୍ରେନୋସ୍ଟା ନାମକ ଅତି ପ୍ରେସିକ
ମଗରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, ପରେ ଯୁଦ୍ଧ ଉପାଶିତ ହିଲେ ଆର୍ମି-
ନିଯାନ ମେନା ତୁଷେର ନ୍ୟାୟ ଉଚ୍ଛିନ୍ନ ହିତେ ଲାଗିଲ,* ଲୁକଲମ
କେବଳ ଅଟ୍ଟାଦଶ ସହସ୍ର ଲୋକ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଆସିଯା ରାଜ୍ଞାର
ଛୟ ଲକ୍ଷ ଧର୍ମର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଧାରି ମୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତକେ ପରାନ୍ତ
କରିଯା ଏହି ଅସଂଖ୍ୟ ଚମ୍ବ ଅନେକାଂଶ ନଟ କରିଲେନ, ପରେ

* ନିବର ନାମକ ଏହିକାରକେର ପୁଣ୍ୟ ହିତେ ଉଦ୍ଧିତ ।

trated into Mesopotamia and fixed his head quarters at Nisibis, of which he took possession, and where he made the brother of the Armenian king a prisoner.

After these exploits, Lucullus meditated the conquest of Parthia. But a mutiny breaking out in his army, he found himself unable to follow his successes. The kings of Armenia and Pontus, rejoiced at the disaffection in the enemy's camp, were not remiss in taking advantage of it. Mithridates routed the Roman lieutenant left in charge of Pontus, and re-entered his own kingdom ; and, defeating the detachment which Lucullus had sent under Triarius, again got possession of the greater part of his dominions.

Lucullus had drawn upon himself the suspicion of protracting the war in order to enrich himself ; and now, just at the time when he was not favoured by fortune, his adversaries increased their exertions that the command against Mithridates might be given to Pompey.*

The other Lucullus, who had the government of Macedonia, was the first Roman that made war upon the Bessi, and defeated them in a great battle in Mount Hæmus. He attacked and reduced their city Uscudama in the course of a single day. He also took Cabyle and penetrated as far as the Danube. He next attacked many cities lying above Pontus, and destroyed Apollonia, and made himself master of Calatis, Parthenopolis, Tomi, Ister, and Byzia.—He returned to

---

* Niebühr.

ମିସୋପୋଟମିଆତେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ନିମ୍ନବିଷ ନଗର ଅଧିକାର କରତ ସେଇ ସ୍ଥାନେ ଆପନ ମୂଳ ଶିବିର ସ୍ଥାପନ କରିଲେନ ଆବ୍ରତ୍ୟା ଆମିନିଆ ରାଜ୍ୟର ଭୂତାକେ କାରାରୁକ୍ତ କରିଲେନ ।

ଲୁକଲ୍ସ ଏହି ୨ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶେର ପର ପାର୍ଥିଯା ଦେଶ ଜୟ କରିତେ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ନିଜ ସୈନ୍ୟସମ୍ମହେର ମଧ୍ୟେ ତୁମୁଲ କଲାହ ଉପାସିତ ହୋଇଥାତେ ମନ୍ତ୍ରାମନୀ ସିର୍ବ୍ରକ୍ଷିତ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ଆମିନିଆ ଓ ପଞ୍ଚମେର ରାଜ୍ୟର ଶକ୍ତର ଶିବିରେ ଗୃହବିଛେଦ ଉପାସିତ ଦେଖିଯା ଆମନ୍ଦଚିତ୍ରେ ଆପନାଦେର ଲାଭେର ଚେତ୍ତା କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ପଞ୍ଚମ ଦେଶ ରକ୍ଷାର୍ଥ ଯେ ରୋମାନ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯାଇଲ ମିଥ୍ରିଦେତିମ ତାହାକେ ପରାଭୂତ କରିଯା ସ୍ଵଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟାବ୍ରତ ହଇଲେନ, ଏବଂ ଲୁକଲ୍ସ ଟାଇଏରିଯମେ ଶାମନେ ଯେ ସୈନ୍ୟଗଣ ପାଠାଇଯାଇଲେନ ତାହାର ଦିଗ୍ବେଳୀକେ ଓ ପରାନ୍ତ କରିଯା ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ପୁନର୍ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ ।

ତେବେଳେ ଲୁକଲ୍ସେର ଉପର ରୋମାନ ଲୋକଦେର ଏମତ ସମ୍ବନ୍ଧ ହଇଯାଇଲ ଯେ ତିନି ଅର୍ଥେ ଲୋଭେ ଶୀଘ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ କରିତେବେଳେ ନା, ପରେ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଦୀତୀଗ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ନିଜ ସେନାଗଣି କଲାହ ଉପାସିତ କରାତେ ତାହାର ବିପକ୍ଷେରା ସେଇ ସ୍ଥ୍ୟୋଗେ ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ପଞ୍ଚିକେ ସେନାନୀ ନିଯୁକ୍ତ କରଣାଥ୍ ଅଧିକ ଯତ୍ନ କରିତେ ଲାଗିଲ ।*

ଲୁକଲ୍ସ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିନି ମାସିଦନେର ଆଧିପତ୍ୟ କରେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ ତିନି ରୋମାନଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ବେସି ଜ୍ଞାତିଦେର ଉପର ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ହିମସ ପର୍ବତେ ଯେଇତର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ତାହାଦିଗକେ ପରାଭୂତ କରେନ, ଏବଂ ଏକ ଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ ତାହାରଦିଗେର ଅଞ୍ଚୁଦାମା ନାମୀ ନଗରୀ ବେଷ୍ଟନ କରିଯା ଅଧିକାର କରେନ, ପରେ କେବାଇଲ ନଗର ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଡେନିଉବ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ, ଅନ୍ତର ପଞ୍ଚମେର ଉପରିରୁ ଅନେକ ନଗର ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ଏପଲୋନିଆ ନାମେ ପୁରୀ ଉଚ୍ଛିତ କରିଲେନ,

* ନିବର ।

Rome after the termination of the war. Both the Luculli were allowed to triumph; Lucius triumphed with the greater glory, since he had fought against Mithridates and returned a conqueror of such great kingdoms. But though the Macedonian war had then terminated, that against Mithridates was still going on, or rather was renewed with fresh vigor, since the king of Pontus took advantage of the distractions among the Romans, which led to Lucullus's supercession, and strengthened himself by new levies.

The Cretan war, which had been unjustly commenced by M. Antonius, was concluded about the same time. Q. Metellus, who had been consul in the year 684, was sent, after his consulship, into Crete as his province. He carried on his operations very successfully; vanquished the enemy in several memorable battles, and was looking forward to the reduction of the whole island, when the Cretans, hearing of the extraordinary powers committed to Pompey for the suppression of piracy, and of his merciful treatment of those whom he had conquered, sent a deputation to him in Pamphylia, requesting him to receive their submission. Pompey sent orders to Metellus to abstain from further hostilities in the island, and despatched an officer of his own to receive the proffered submission. Metellus treated the message with contempt, and, pursuing his operations with vigor, soon completed the conquest of the whole island. He was honoured with the appellation of Creticus, and allowed to triumph on his return, though not before some

ଏବଂ କାଳାଭିସ, ପାର୍ଥିଦ୍ରୋପଲିସ, ତୋମାଇ, ଇନ୍ଦ୍ର, ବିଜିଯା ପ୍ରଭୃତି ଜନପଦ ଆପନାର ଅଧୀନେ ଆନିଲେନ, ଓ ସୁନ୍ଦାନ୍ତେ ରୋମେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ । ଉତ୍ତର ଦୁଇ ଜନ ଲୁକଲ୍ସ ଜ୍ୟୋତିର୍ବାଚାର ଅଶ୍ଵମତି ପାଇୟାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଲୁମିୟିଲ ଲୁକଲ୍ସ ଅଧିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାଭାଜନ ହିଲେନ କେବନା ତିନି ମିଥ୍ରିଦେତିସେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ମହେୟର ରାଜ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବାଚାରରେ । ମାସିଦମେର ଯୁଦ୍ଧ ଯଦିଓ ଶେଷ ହିଲୁଛିଲ ତଥାପି ତଥନ ମିଥ୍ରିଦେତିସେର ମହିତ ସଂଗ୍ରାମେର ଅବସାନ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ ଯୁଦ୍ଧ ବରଂ ପୁନଶ୍ଚ ଏବଳ ହିଲୁଛିଲ, କେବନା ରୋମନଦେର ମଧ୍ୟେ ସେ ଗୋଲିଯୋଗେର ନିମିତ୍ତ ଲୁକଲ୍ସ ପଦଚୂତ ହେଲେନ ପକ୍ଷସ ରାଜ୍ୟ ମେଟି ସମସ୍ତ ଗୋଲିଯୋଗେର ସଂବାଦେ ହାଟ୍ଟିଚିନ୍ତ ହିଲୁଛା ମୁତନ କେବନା ସଂଗ୍ରାହ ପୁର୍ବିକ ଆପନାର ପରାକ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି କରିଯାଛିଲେନ ।

ଏ ମଗ୍ନେ ଆନ୍ତୋନି ନାମକ ସେନାପତି କ୍ରିଟ ଉପଦ୍ଵୀପେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ କରିଯା ଆରମ୍ଭ କରିଯାଛିଲ ତାହାର ଅବସାନ ହିଲ । ମେତେଲ୍ସ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିନି ୬୮୪ ବ୍ୟସରେ କନ୍ଜଳ ହିଲୁଛିଲେନ ତିନି ଏ ଉପଦ୍ଵୀପେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିତେ ପ୍ରେରିତ ହିଲେନ, ପରେ ସଂଗ୍ରାମେ କ୍ରତ୍କାଯ୍ୟ ହିଲୁଛା ଶତକେ ବାରହାର ପରାଜ୍ୟ କରିଯା ସମୁଦୟ ଉପଦ୍ଵୀପ ଅଧୀନ କରିବାର ପ୍ରତୀକ୍ଷାଯ ଆହେନ ଏହିତ ମମୟେ ପଞ୍ଚ ସାମୁଜ୍ଜ୍ଞିକ ଦୟୁତିଦିଗେର ଦମନାର୍ଥ ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଆର ସୁଶିଳ ସ୍ଵଭାବ ଅଧୁକ୍ତ ପରାଜିତ ଲୋକ-ଦିଗେର ପ୍ରତି ମେହ ପ୍ରକାଶ କରାତେ କ୍ରିଟାନେରା ତାହା ଶୁନିଯାପେ ଫ୍ରିଲିଯାତେ ତାହାର ନିକଟ ଦୂର ପାଠାଇୟା କହିଲ “ଆମରା ତୋମାର ବଶୀଭୂତ ହିତେଛି ଆମାଦିଗକେ ଆପନ ଆଶ୍ରିତ କର” । ପଞ୍ଚ ତାହାଦେର ନିବେଦନ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଯା ମେତେଲ୍ସକେ ଉତ୍ତର ଉପଦ୍ଵୀପେ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ନିଷେଧ କରିଲେନ, ଏବଂ ତଥାକାର ଲୋକେର-ଦିଗକେ ବଶୀଭୂତ ବଲିଯା ଗ୍ରହଣ କରଗାର୍ଥେ ଆପନାର ଏକ କର୍ମ-ଚାରିକେ ପ୍ରେରଣ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ମେତେଲ୍ସ ତାହାର ନିଷେଧ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଲେନ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମେ ତ୍ରଟି ନା କରିଯା ଶୀତ୍ର ସମୁଦୟ ଉପଦ୍ଵୀପ ଜ୍ୟୋତିର୍ବାଚାର କରିଲେନ । ତିନି ଉତ୍ତରନ୍ୟ କ୍ରିଟିକ୍ସ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେନ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିର୍ବାଚାର ଅଶ୍ଵମତି ପାଇୟେ ପରସ୍କ ପଞ୍ଚିର ଆଦେଶ ଆମାନ୍ୟ

years after his conquest, because of his disregard of Pompey's authority.

About the same time (though some say nearly thirty years before this period) the kingdom of Lybia was added to the Roman Empire by the will of King Apion. The great cities of Berenice, Ptolemais, and Cyrene were thereby included in the dominions of the Romans.

Meanwhile the sea was greatly infested by pirates. Piracy was an old evil in the eastern parts of the Mediterranean. The inhabitants of the mountainous parts of Cilicia had probably been practising this profitable kind of warfare for a long time; for pirates and arch-pirates are mentioned in those parts as early as the Macedonian time, but they were then insignificant in comparison to what they were at this time.* The pirates had become so daring, that depredations were committed in the neighbourhood of Rome itself. The vicinity of the metropolis was no security for life or property. The Romans themselves, though victorious in so many parts of the world, were as much in terror of those banded robbers as any other people. Sailing was safe to nobody. The suppression of an evil so crying, was entrusted to Pompey, who was vested with extraordinary powers over the whole Mediterranean. Pompey executed his commission with great expedition and good fortune; and, in seven weeks from the time of his leaving Italy for the East, he had cleared every corner of the sea from the enemy, and

---

* Neibuhr.

କରିଯାଇଲେନ ଏକାରଣ ତ୍ବାର ଜୟଯାତ୍ରାତେ କଏକ ବ୍ୟସର ବିଜେତା
ହଇଯାଇଲା ।

ଏକାଳେ (କୋନ୍ୟା ଲୋକେର ମତେ ଉତ୍ତାର ତିଥ ବ୍ୟସର ପୂର୍ବେ)
ଆପିଯନ ରାଜ୍ୟର ଦାନପାତ୍ରଙ୍କାରେ ଲିବିଯା ଦେଶ ରୋମ ରାଜ୍ୟର
ମହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୟ, ତାହାତେ ବେରିନିମି ତଳମାଇସ ସାଇରିନି
ପ୍ରଭୃତି ଥାର ନଗର ରୋମାନଦେର ଅଧୀନେ ଆଇଲେ ।

ଏହି ସମୟେ ସମୁଦ୍ରର ଉପର ଅମେକ ଦୟୁର ଉତ୍ତପାତ ହଇତେ ଜାଗିଲ,
ମେଦିତରେନିଯାନ ସାଗରେ ପୂର୍ବଭାଗେ ଏ ପ୍ରକାର ଉପତ୍ରର ମୁତ୍ତ
ନହେ, ସିଲିସିଆ ଦେଶର ପର୍ବତମଯ ଅଞ୍ଚଳେର ଲୋକେରା ବହୁକାଳୀବଧି
ଉତ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟେ ଧନୋପାର୍ଜନ କରିତ, ମାସିଦୋନିଯାନଦେର ମମା-
ବଧି ନାନାବିଧ ନାବିକ ତକ୍ରରେ ବର୍ଣନ ଲିଖିତ ଆଛେ, କିନ୍ତୁ
ଏହିମଧ୍ୟେ ତାହାରା ସେଇପ ହର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ହଇଯା ଉଠିଲ ପ୍ରାଚୀନ କାଳେ
ତକ୍ରପ ହୟ ନାହିଁ, ଏ ଦସ୍ତ୍ୟଦେର ଏମତ ସ୍ପର୍ଶା ହଇଯାଇଲ ଯେ ରୋମ
ନଗରେର ସହିଧାନେ ଓ ତକ୍ରରବୃତ୍ତିତେ କ୍ଷାନ୍ତ ହିତ ନା, ନଗରେର
ନିକୁଟେ ଓ କେହ ଧନ ପ୍ରାଣ ବିଷୟେ ନିର୍ଭର୍ୟେ ଥାକିତେ ପାରିତ ନା,
ରୋମାନେରା ଦିଗଭିତ୍ୟ କରିଯାଇଲ ତଥାପି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେର ନ୍ୟାୟ
ଏ ତକ୍ର ଦଲେର ଭୟେ ଭୀତ ହିତ ଆର କେହି ନିର୍ଭର୍ୟେ ଜାହାଜେ
ପମନ କରିତେ ପାରିତ ନା, ଅତେବ ପଲ୍ଲିର ଉପର ଏ ଦାରୁଣ
ଉତ୍ତପାତ ଦୟନ କରିବାର ଭାର ଅର୍ପିତ ହଇଲ, ମୁତ୍ତରାଂ ତିନି ସମୁଦ୍ର
ମେଦିତରେନିଯାନ ସାଗରେ ଉପରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିତେ ବିଶେଷ କ୍ଷମତା
ଆସୁ ହଇଲେନ । ପଲ୍ଲି ଏ କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ କରଣେ ଅତି ସହର ହଇଯା
ଶୀଘ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଲେନ, ତିନି ସାତ ମଞ୍ଚାହେର ମଧ୍ୟେ ସମୁଦ୍ରର
ଅତ୍ୟେକ ଅଂଶ ହିତେ ଦୟୁରିଗକେ ନିରାକରଣ କରିଲେନ, ଆର
ସେଏକାର କାର୍ଯ୍ୟକୌଶଳ ବୁଦ୍ଧି ଓ ମୁଣ୍ଡିତାର ମହୁସ୍ୟଦେର ମର୍ମା-

had provided for the stability of his victory by those measures of wisdom and goodness, which alone, in public as well as in private conduct, can permanently ensure a happy result.*

After the subjugation of the pirates, Pompey was appointed, as has been already intimated, to supersede Lucullus, and conduct the war against Mithridates and Tigranes. Mithridates lost in a single battle all that he had gained. With the loss, it is said, of only twenty men and two centurions on his own side, Pompey defeated him in a battle by night in Lesser Armenia, plundered his camp, and slew forty thousand of his men. Mithridates fled, with his wife and two attendants. He was an object of terror, and even of hatred to his own family. In times of misfortune, when he gave vent to his grief with Oriental fury, his own domestics and even his children used to tremble, and to wish for his destruction. Machares, one of his sons who had concluded a separate peace with the Romans committed suicide from fear of his father. Pharnaces another of his sons, excited a mutiny among his soldiers, and put himself at its head. This insurrection so unnaturally raised by a son against his own father assumed a serious and an awful character, and Mithridates, fearing every moment to be murdered by his son put an end to his life by poison. Such was the unhappy and miserable end of a man, who continued for forty years to contend against Roman supremacy, and

---

* Arnold.

ଶ୍ଵରାଯୁ ସରଜ ହଇତେ ପାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ପୁନର୍ଭାର ଐତିହାସିକ ସାହିତ୍ୟର କୋମ ସନ୍ତୋବନା ରାଖିଲେନ ନା ।

ପୂର୍ବେ ଉତ୍ତର ହଇଯାଛେ ଯେ ପଞ୍ଚ ଦୟୁଗଣେର ଦମନାନ୍ତର ମିଥ୍ରିଦେତିସ ଓ ଟାଇଗ୍ରେନିସର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରଗାରେ ଶୁକଳାଦେଶର ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ ତାହାତେ ମିଥ୍ରିଦେତିସ ସେଇ ଦେଶ ଜୟ କରିଯାଇଲେ ମେ ସମ୍ପତ୍ତି ଏକ ଯୁକ୍ତେଇ ହାରାଇଲ, କଥିତ ଆହେଁ ଯେ ପଞ୍ଚିର ପକ୍ଷେ କେବଳ ବିଂଶତି ଶୋକ ଓ ଦୁଇ ଜନ ଶତସେନାପାତ୍ତି ବିନଟି ହୟ ତଥାପି ତିନି କୁଦ୍ରତର ଆମିନିଆତେ ରଜନୀଯୋଗେ ରାଜାକେ ଯୁଦ୍ଧ ପରାବୁତ କରିଯା ତାହାର ଶିବିର ଝୁଟୁନ ଓ ଚଳିଶ ସହସ୍ର ମୈନ୍ ହତ୍ୟା କରେନ । ମିଥ୍ରିଦେତିସ ଏହି କଟଗେ ପରାବୁତ ହଇଯା ଦୁଇ ଜନ ସହଚରେର ସହିତ ଅପନାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲାଇଯା ପଲାୟମ କରିଲ, ତାହାର ଆୟ ପରିଜନେଇ ତାହାକେ ଭୟ ଓ ଘୃଗ୍ନା କରିତ, କୋନ ଦୁର୍ବଟନୀର ସମୟେ ତିନି ଏମତ ଉମ୍ମତ ହଇଯା ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ଯେ ତାହାର ସନ୍ତୋନ ଓ ଭୂତ୍ୟର ତାହାଦେଖିଯା ଭୟେ କଲ୍ପିତ କଲେବର ହଇତ ଏବଂ ମନେଇ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତ । ତାହାର ଏକପୁଞ୍ଜେର ନାମ ମେକେରିଲ, ତିନି ରୋମାନଦେର ସହିତ ସତତ ସଞ୍ଚି କରିଲେ ତୁର କରିଯାଇଲେନ ଏକାରଣ ପିତାର ଭୟେ ଆସାହତ୍ୟା କରିଲେନ । ଆର ଏକ ପୁଞ୍ଜେର ନାମ କାର୍ରିମିସ, ତିନି ମେନ୍ଗଣେର ମଧ୍ୟେ ଉପହୀବ ଉଠାଇଯା ଆପନି “ତାହାଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହଇଲେନ, ପୁନ୍ନ ହଇଯା ପିତାର ବିକଳେ ଏମତ ବିଦ୍ରୋହ କରାତେ ମେ ବ୍ୟାପାର ଅତିଶ୍ୟ ଭୟକ୍ଷର ହଇଲ, ମିଥ୍ରିଦେତିସ ପୁନ୍ନ ଦ୍ୱାରା ହତ ହଇବାର ଆଶକ୍ତା ଆପନି ବିଷପାନ କରିଯା ପ୍ରାଣତାଗ କରିଲେନ । ମିଥ୍ରିଦେତିସ ରାଜା ରୋମାନର ପରାବୁତ କରିଲେ ଏବଂ କରଗାରେ ଚଳିଶ ବଂସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ଚେଷ୍ଟା କରିଯା ଯୁଦ୍ଧବୀରତ୍ୱ ଓ ମେନ୍ମାନୀୟ ଉତ୍ୟ ବିଷୟେ

who during the contention had highly distinguished himself both as a soldier and a general. He died at the Cimmerian Bosphorus at the age of 72, after a reign of 60 years.

Pompey now directed his arms against Tigranes, who sued for peace and was glad enough to obtain it without minding his honor or his interest. He came into the Roman camp, sixteen miles from Artaxata, and there on his knees surrendered his diadem into the conqueror's hands. Pompey courteously returned it to him, and treated him with honor and respect; but wrested from him all his possessions, except Armenia Proper, and forced him to pay a heavy sum of money. He was obliged to give up Syria, Phoenicia, and Sophene, and to pay six thousand talents, as a penalty for his unprovoked hostility against the Roman people.

After the conquest of Mithridates and Tigranes, Pompey turned his attention to the settlement of the provinces which acknowledged the supremacy of Rome. He made war upon the Albans, a people inhabiting the country between the Euxine and the Caspian seas, and thrice defeated their King Orodes. The vanquished sought his favor by presents and letters of submission. The Roman general was thereby induced to grant him pardon and peace. He likewise directed his arms against Arthaces, King of the Iberians, who was forced to surrender himself and beg for peace. The lesser Armenia he settled upon Deiotarus, king of the Galatians, who had assisted him in the war against Mithridates. Paphlagonia he restored to Attalus and Philæ-

ମେପୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷେ ତାହାର ଏହି ଦୂର୍ଗତି ହଇଲ । ତିନି ୬୦ ବଂସର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ୭୨ ବଂସର ସ୍ୟାଙ୍କ୍ରମ କାଳେ ଶିଥରିଯାନ ବସ୍କରସେ ପଞ୍ଚତ ପାଇଲେନ ।

ଅନୁଷ୍ଠର ପଞ୍ଚି ଟାଇପ୍ରେନିସେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ହଇଲେନ ତାହାତେ ଟାଇପ୍ରେନିସ ମାନ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ି ନା କରିଯା ରୋମାନଦେର ପ୍ରକାଶିତ ପଣେ ସମ୍ମତ ହଇଯା ସଜ୍ଜିର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେନ, ଏବଂ ଆର୍ଟିକ୍ସଟା ହଇତେ ଯୋଡ଼ଣ ମାଇଲ ଭୟଗ କରିଯା ଉଚ୍ଚ ଜୟବୀରେ ଶିବିରେ ଆସିଯା ନତଜାତୁ ହଇଯା ତାହାର ହଞ୍ଚେ ଆପନାର ଯୁକୁଟ ସମର୍ପଣ କରିଲେନ, ପଞ୍ଚି ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପୁର୍ବକ ଏଇ କିରାଟ ତାହାକେ ପ୍ରତ୍ୟପଣ କରିଯା ଯଥୋଚିତ ସମାଦର କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଆର୍ମିନିୟା ପ୍ରପର ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ତାହାର ସମ୍ମତ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଲେନ ଏବଂ ଅନେକ ଧନ ଲାଇଲେନ ଅତ୍ୟବ ଟାଇପ୍ରେନିସ ସିରିଯା ଫିନିସି ଏବଂ ସୋଫିନି ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ବାଧ୍ୟ ହଇଲେନ, ଏବଂ ରୋମାନଦିଗେର ସହିତ ଅକାରଣେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯାଇଲେନ ଏନିମିତ୍ତେ ତାହାକେ ଛଯ ମହା ଯୁଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡ ଦିତେ ହଇଲ ।

ମିଥିଦେତିସ ଏବଂ ଟାଇପ୍ରେନିସେର ପରାଜ୍ୟ ପରେ ପଞ୍ଚି ରୋମାନ-ଦିଗେର ଅଧିକୃତ ଦେଶ ସମ୍ବହେର ଶାସନାଦିର ନିୟମ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ, ଅପର ଇଉକ୍ସ୍‌ଟିନ ଏବଂ କାଲ୍‌ପିଯାନ ସମୁଦ୍ରେର ମଧ୍ୟଦ୍ଵାରା ନିବାସି ଆଲ୍‌ବାନ ନାମକ ଏକ ଜାତିର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ତାହାରଦିଗେର ରାଜ୍ୟ ଅରୋଡ଼ିସକେ ତିନିବାର ପରାଭ୍ରତ କରିଲେନ, ଏଇ ରାଜ୍ୟ ପରାଭ୍ରତ ହଇଯା ତାହାର ନିକଟ ଉପର୍ତ୍ତୀକର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିନୟ ପରି ବାରା ଦୟା ପ୍ରାର୍ଥନା କରାତେ ତିନି କାନ୍ତ ହଇଯା ସଜ୍ଜ କରିଲେନ । ତିନି ଆଇବିରିଯାନଦିଗେର ରାଜ୍ୟ ଆର୍ଦ୍ଦେଶିସେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଲେନ, ଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶରଗାଗତ ହଇଯା ସଜ୍ଜିର ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ପରେ ତିନି ଗାଲେସିଯାନଦେର ଅଧିପତି ଦାଇଓତେରମକେ କହିତର ଆର୍ମିନିୟା ଦେଶ ଦାନ କରିଲେନ କେନମା ଏଇ ରାଜ୍ୟ ମିଥିଦେତିସେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ତାହାର ଆହୁକୁଳ୍ୟ କରିଯାଇଲ । ଅନୁଷ୍ଠର ଆତେଲେସ ଓ ପାଇଲିମିନିସକେ ପୁନର୍ଶ ପାଞ୍ଚେଗୋମିଯା ରାଜ୍ୟର ଅଧିପତି କରିଲେନ ଆର ଆରିଟାର୍କସକେ କଲ୍ପି-

menes, and made Aristarchus king of the Colchians. He then conquered the Ituræans and defeated the Arabians. He next proceeded to Syria, where he presented Seleucia, a city near Antioch, with its freedom, in consideration of its refusing submission to Tigranes. He restored their hostages to the Antiochians, and being much struck with the beauty of the grove which he saw in the rich and well-watered possessions of the Daphnensians, he enabled the people to improve and enlarge it by granting them a spacious tract of land. His interference was also solicited by the two princes of the Jews who were then contending with each other for the crown. He declared himself in favor of Hyrcanus, one of the contending parties; and as Aristobulus, the other party, did not submit to his decision, he invaded Judea and took the temple of Jerusalem after a siege of three months. Twelve thousand of the Jews were slaughtered in the assault, whereby the temple was taken; the rest were admitted to quarter. Pompey gave great offence to the vanquished, by entering into their sacred building, and forcing himself, not only into the Holy Place, but also into the Holy of Holies, where none but their high priest was allowed admittance, and that only for one day in the year. The capture of the temple and the subjugation of the Jews put an end to this long Asiatic war.

The intelligence of Pompey's victories in Asia and of his conquest of Jerusalem, produced great rejoicings at Rome. Extraordinary honors were voted to him by the senate, on the motion of the consul Tullius Cicero, the

ଯାନ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀତ୍ତେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଲେଇ, ଏବଂ ଆଇଟି ଉପରୀରୁ ଓ ଆରବି ଲୋକେରଦିଗକେ ପରାଜ୍ୟ କରିଯା ଲିରିଯା ଦେଶ ଯାତ୍ରା କରିବ ମିଳୁଅନ୍ତା ମାତ୍ରୀ ଆଷ୍ଟି ଓକେର ସାମହିତ ଅପରୀକେ ବ୍ୟାଧିନ କରିଲେଇ କେନଳା ତଥାକାର ଲୋକେର ଟାଇଥ୍ରେନିଲେର ବ୍ୟାଷ୍ଟ ହୟ ନାହିଁ । ପରେ ଆଷ୍ଟିଗୁର ଅପରାହ୍ନ ଲୋକେଲା ଯେବେ ବ୍ୟାଜିକେ ପ୍ରତିଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିପେ ସମର୍ପଣ କରିଯାଇଲି ତାହାର ଦିଗକେ ମୁକ୍ତ କରିଲେଇ, ଆରଦାକନେନ୍ଦ୍ରସିଂହାନଦେର ଉର୍ବରା ଏବଂ ତେତମ ଜଳଯ ଭୂମିତେ ଏକ ରୂପ୍ୟ ସ୍ଵରେ ଶୌଭା ଚନ୍ଦ୍ରକୃତ ହୁଏ ଏ ବନ ସ୍କିର ନିମିତ୍ତ ତଥା କାର ଲୋକଦିଗକେ ଏକ ପ୍ରଶନ୍ତ ଦେଶ ଦାର କରିଲେଇ । ଏ କାଳେ ଯିହଦିଦିଗେର ହୁଇ ରାଜକୁମାର ରାଜ୍ୟଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତିର ବିଷୟେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ବିରୋଧ କରିତେଛିଲ ତାହାର ଓ ତାହାକେ ଆପମାନେର ବିବାହ ମିଳିତ କରିଯା ଦିତେ ଆହାନ କରିଲ, ତିମି ଏ ବିବାହିରଦେର ମଧ୍ୟେ ହରକେମ୍ବ ରାମକ ରାଜପୁତ୍ରେର ପକ୍ଷେ ମୀମାଂସ କରିଲେଇ, କିନ୍ତୁ ଆରିଷ୍ଟୋବିଉଲ୍ସ ନାମକ ଅପର ବିଦ୍ୟାନୀ ତାହାତେ ସମ୍ମତ ହେଲନା, ଇହାତେ ତିନି ଯିହଦିଦିଗେର ଦେଶ ଯାତ୍ରା କରିଯା ତିମ ମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିଆନ୍ତ ଅକ୍ରମ୍ୟ କରିବ ଯିରୁଶାଲମେର ମନ୍ଦିର ଅଧିକାର କରିଲେଇ, ଏ ଆକ୍ରମଣେ ଦ୍ଵାଦଶ ମହାତ୍ମ ପିହନ୍ଦି ଲୋକ ମନ୍ତ୍ର ହୟ କିନ୍ତୁ ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିରଦିଗକେ ତିନି କହା କରିଲେଇ । ପଞ୍ଚ ଏ ପରାଜିତ ଦେଶର ଧର୍ମାଳୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ପ୍ରାଚୀର ଦିଗକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁରୁଚିତ କରିଯାଇଲେଇ କେନଳା ଏ ପ୍ରାଚୀଦେର ମଧ୍ୟେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଂଶେ ବଜାହାରୀ ଗମନ କରିଯା ପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନେ ଓ ପ୍ରବେଶ କରିଯାଇଲେଇ, ସେ ସ୍ଥାନେ କେବଳ ମହାୟାଜ୍ଞକ ବସରେର ମଧ୍ୟେ ଏକ ଦିବମ ଗମନ କରିତେ ପାରିଲେନ ତନ୍ତ୍ରିକ ଅନ୍ୟ କାହାରେ ତଥାର ପଦାର୍ପଣ କରିଶେର ଅଧିକାର ଛିଲ ନା । ଯିହଦିଦିଗେର ପରାଜ୍ୟ ଓ ମନ୍ଦିର ହରଣେର ପବେଇ ଏମ୍ୟାର ବହୁକାଳ ସ୍ଥାଯି ଯଜ୍ଞର ଅବଳାନ ହେବ ।

ପଞ୍ଚ ଏମ୍ୟାର ସୁକ୍ରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଇଥାଇଲା ଓ ଯିରୁଶାଲମ ଜର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇଲା ଏ ସଂବାଦ ଅବଶେ ରୋମ ଲଗରେ ମହାନନ୍ଦ ହେଲା ଏବଂ ସେନେଟ ମହାମତୀ ମଧ୍ୟେ ତିନି ଅପର୍ବ ସମ୍ମାନ ଭାଜନ ହେଲେଇ, ସିସିରୋ ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାତ୍ମା ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ବେର୍ତ୍ତା ତଥାନ କନ୍ଦଳ

great orator and philosopher, who set forth his merits with all his eloquence.

The consulship of Cicero was distinguished by the discovery and suppression of Catiline's conspiracy. This man must not be classed among the ordinary leaders of the popular party who opposed the authority of the senate ; nor with such men as the Gracchi, who, although their meditated changes threatened to affect the tenure of property, yet proposed no more than that which an unrepealed law of the republic had already sanctioned, and who, with all their rashness and violence would have shrunk from the thought of shedding the blood of the noblest of their country-men.* Two years before Cicero's consulship, Catiline had formed a conspiracy with the view of murdering the consuls and proclaiming himself master of Rome. He was obliged to relinquish his bloody design on that occasion in consequence of the ill success of his plans. He now renewed his plots against the commonwealth in Cicero's consulship, and formed a strong party at Rome, who were to murder Cicero on a fixed day, and bring about

their desired revolution in the state. Cicero got secret information of all their plans ; and made use of a clever statagem in order to obtain such evidence as might render their conviction strictly legal. He availed himself of the presence of some ambassadors from the Allobrogians, who had come to Rome in order to obtain redress from the senate against their governors.

---

* Arnold.

ଛିଲେନ, ତିନି ଏ ରୂପ ମୁଦ୍ରା କରଣେ ପ୍ରକାଶ କରତ ବହତର ସହକ୍ତାର ମହିତ ପଞ୍ଚିର ଶୁଣବର୍ଣନ କରିଲେନ ।

ସିମିରୋର କମ୍ବଲଦ୍ୱା ସମୟେ କାଟିଲିନ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର କୁମତ୍ରଗା ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଓ ତାହାର ଦମନ ହୟ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅମେକ ଇତରଦମଲପତି ସେନେଟରଦିଗେର ବିପକ୍ଷ ଓ ଅବାଧ୍ୟ ହିୟାଛିଲ ବଟେ କିନ୍ତୁ ଏ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ତାହାରଦିଗେର ମହିତ ଗଣ୍ୟ କରା ଯାଇତେ ପାରେ ନା, ଆର ପ୍ରାକମଦିଗେର ନ୍ୟାୟ ସାହ୍ୟରୀ ଅନେକକେ ଆପନାରଦିଗେର ଶ୍ଵାବର ବିଷୟେ ବଖିତ କରିତେ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଯାଛିଲ ତାହାରା ଓ ଉକ୍ତ କାଟିଲିନେର ସଦୃଶ ନହେ କେନନା ତାହାରଦିଗେର ପ୍ରକାଶ ଦେଶେ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ନିୟମାଭ୍ୟାସି ଛିଲ ଆର ତାହାରା ଅବିବେଚକ ଓ ପ୍ରଚାନ୍ଦଭାବ ହିୟିଲେ ଓ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ମହିତମ ଲୋକେର ହିୟାର ପ୍ରକାଶବେ ତାହାରଦିଗେର ଲୋମାଖଣ୍ଡ ହିୟିତ । ସିମିରୋ କମ୍ବଲ ହିୟାବାର ଦୁଇ ବର୍ଷର ପୁର୍ବେ କାଟିଲିନ କମ୍ବଲଦିଗକେ ନଷ୍ଟ କରିଯା ଆପନି ରୋମାନଦେଶେର ରାଜୀ ହିୟିବେ ଏହି ସଙ୍କଳ୍ପେ କଏକ ଲୋକେର ମହିତ ଗୋପନେ ମତ୍ରଗା କରିଯାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ତ୍ବକାଳେ ତାହାର ସଂକଳ୍ପେ ବ୍ୟାଧାତ ହୟ ଏକାରଣ ରକ୍ତାରକ୍ତି କରଣେ ଅଭିଗ୍ରାୟ ତ୍ୟାଗ କରେ, ପରେ ସିମିରୋର କମ୍ବଲଦ୍ୱା ସମୟେ ପୁନର୍ଭୀର ରାଜ୍ୟେର ପ୍ରତିକୁଳେ ତର୍ଜନ ମତ୍ରଗା କରିଯା ରୋମ ନଗରେ ଏକ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ଦଳ ବନ୍ଧ କରିଲ, ତାହାରଦେର ତାଁପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ସେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନେ ସିମିରୋକେ ବଧ କରିଯା ଦେଶେ ଉପର୍ଦ୍ଵର କରିବେ । ସିମିରୋ ଏହି କୁମତ୍ରଗା ଗୋପନେ ଅବଗତ ହିୟା ତାହାରଦିଗେର ଦୋଷ ସପ୍ରମାଣ କରିଯା ବ୍ୟବସ୍ଥାଭ୍ୟାସରେ ଦଶ କରଣାର୍ଥେ ଛିଲ ଥାରା ଏକ ଉପାୟ ହ୍ରିର କରିଲେନ । ସେଇ ସମୟେ ଆଲୋ ବ୍ରଜିସ ଜାତିଦେର କଏକ ଜନ ଦୂତ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଶାମନକର୍ତ୍ତୁଗଣେର ଅତ୍ୟାଚାର ହେତୁକ ସେନେଟରଦିଗେର ନିକଟ ପ୍ରାର୍ଥନାୟ

The ambassadors had been drawn into the conspiracy by Catiline, and were initiated into the whole plan ; and they now revealed it to Cicero, who, for the sake of appearance, ordered the praetors Valerius Flaccus and C. Pomptinus to arrest them. Letters of Catiline addressed to his accomplices were found among their papers, and the evidence was complete.* The conspirators were seized ; a decree was passed in the senate, declaring them guilty of treason ; they were carried to a secret cell under ground in the public prison and there strangled.

Catiline himself had retired from Rome on Cicero's first charging him with the conspiracy in the Senate-house, and before the proofs of his guilt, mentioned above, were found. He joined the army of malcontents he had raised in Etruria for the effectual fulfilment of his designs against his country. The other Consul Antonius was sent against him at the head of an army. Catiline was defeated and slain.

During the consulship of D. Junius Silanus and L. Muraena, Metellus was honored with a triumph for his conquest of Crete, and Pompey for his successful exploits in the Piratic and the Mithridatic wars. The pomp and magnificence displayed in Pompey's triumph exceeded all that was ever exhibited. The son of Mithridates, the son of Tigranes, and Aristobulus, king of the Jews, were led before his chariot. The conqueror displayed among other trophies a list of the

---

* Niebuhr.

ରୋମଗରେ ଆସିଥାଇଲି; କାଟିଲିନ ତାହାରଦିଗକେ ସ୍ଥିର କୁଟୋର ମହକାରି କରିଯା ମନ୍ତ୍ର ବିଷୟ ଜ୍ଞାପନ କରେ ତାହାରା ଆସିଯା ସିସିରୋର ନିକଟ ମକଳ କଥା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଲ, ତାହାତେ ତିନି ଛଳ କରିଯା ଫ୍ଲାକସ ଏବଂ ପଞ୍ଚଟିନ୍ସ ନାମକ ଛାଇ ଜନ ନଗରର ପ୍ରିନ୍ତରକେ ତାହାଦିଗକେ ଧରିତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଲେନ, ପରେ ମହଚରଦିଗେର ପ୍ରତି ନିବେଦିତ କାଟିଲିନେର ସାଙ୍କରିତ ତିପି ତାହାରଦିଗେର କଗଜ ପତ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥାଏ ମନ୍ତ୍ରଗୁରୁ ରୂପେ ଦୋଷ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହାଇଲ । ଅନୁଷ୍ଠର କୁମନ୍ତ୍ରଣା କାରିଯା ଧୂତ ହାଇଲେ ମେନେଟରେର ତାହାରଦିଗକେ ରାଜବିଦ୍ରୋହି ବଜିଯା ଦୋଷୀ କରିଲେନ ତାହାତେ ତାହାରା ମକଳେଇ କାରାଗାରେର ମଧ୍ୟେ ମୁଣ୍ଡିକାର ମୀଚଛ ଏକ ଗୁପ୍ତ ଗହୁରେ ନୀତ ହାଇଯା କଟ୍ଟପେଷଣ ଦ୍ୱାରା ହତ ହାଇଲ ।

ତେବେଳୀନ କାଟିଲିନ ସ୍ୟାଂ ରୋମେ ଉପହିତ ଛିଲ ନାମେ ପର୍ବତ ମେନେଟମତମଧ୍ୟେ ମିସିରୋର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମତଃ ଅପବାହିତ ହାଇଯା କୋମେର ପୁର୍ବୋତ୍ତ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକାଶ ହାଇବାର ଅପ୍ରେ ଧଳାଯନ କରେ, ଏବଂ ଇତ୍ତରିଯାତେ ସ୍ଵଦେଶେର ଅନିଷ୍ଟ କଙ୍ଗନ ମିକ୍ରି ନିମିତ୍ତେ ସେ ରାଜବିଦ୍ରୋହି ଦୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଯାଇଲ ତାହାରଦିଗେର ନିକଟ ଗମନ କରିଲ, ଅତେବ ଆଜ୍ଞାନି ନାମକ ମପର କମଳ ତାହାର ଦମନାର୍ଥେ ପ୍ରେରିତ ହାଇଲେ କାଟିଲିନ ପରାଜିତ ହାଇଯା ହତ ହାଇଲ ।

ମିଶନ୍ସ ଏବଂ ମୁରିନା ନାମକ ହୁଇ ଜନେର କମଳାତ୍ମ କାଳେ ମତେଳ୍ସ କ୍ରିଟ ଉପଭୂତି ଜୟଳାତ୍ମ ହେତୁ ଜୟଯାତ୍ରାର ଅଭ୍ୟମତି ପାଇଲେନ, ଏବଂ ପଞ୍ଚିଓ ମିଥ୍ରିଦେତିସେର ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାତ୍ମକ ଦର୍ଶାଗଣେର ପତିକୁଳେ ମହାବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରାତେ ତର୍କପ ମନ୍ତ୍ରମ ପ୍ରାପ୍ତ ହାଇଲେନ । ପଞ୍ଚିର ଜୟଯାତ୍ରାର ସେ ଖଟା ଓ ଆଡିଶର ହୟ ପୂର୍ବେ ଧିନ ତାଦୂଷ ହୟ ନାଇ, ମିଥ୍ରିଦେତିସ ଓ ଟାଇପ୍ରେନିସେର ପୁଞ୍ଜେରା ।

tributes which the republic had acquired from the countries subdued by him. For some time after these wars, the Roman world appears to have enjoyed the blessings of peace and tranquillity, though these were not of long duration.

About the year of Rome 693 Julius Cæsar, who afterwards became sole sovereign of the Empire, returned from Spain, where he had displayed great military and political abilities, and presented himself a candidate at once for the honors of a triumph and a consulship. But as he could not legally sue for both honors at the same time, he retracted his demand for a triumph and continued his application for a consulship. He was accordingly elected to this office with L. Bibulus for his colleague.

Pompey, Cæsar, and Crassus were then the most powerful men in the commonwealth: the first, because of his influence and popularity as a general; the second because of his eloquence, his liberality, and his superior military abilities; the third, because of his immense wealth. They had entered into a league and solemnly pledged themselves to one another to allow no measures to pass in the state without their joint approbation. This league is commonly called the *First triumvirate* of Rome.

Cæsar was desirous of obtaining the permanent command of an army for a longer period than was usual in order to have a standing veteran force at his disposal. His influence in the state, supported by the power of Pompey, procured the accomplishment of his

ଏବଂ ଯିହଦିଦିଗେର ରାଜ୍ଯ ଆରିଟବୁଲସ ତାହାର ରଥେର ଅଗ୍ରେ ମୀତ ହଇଲ, ଏବଂ ତାହାର ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ଦେଶ ହିତେ ସେଇ କର ଉପରେ ହଇଯାଛିଲ ଏଇ ଜୟବୀର ତାହାର ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଲିପି ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ । ଏହି ସକଳ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷଣେ ରୋମାନେରା ଶାନ୍ତି ଓ ସଞ୍ଜିର କଳ ଭୋଗ କରିତେ ଅବକାଶ ପାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତାହା ବହକାଳ ରହିଲ ନା ।

ରେଷ୍ମୀ ଶର୍କେର ପ୍ରାୟ ୬୯୩ ବର୍ଷରେ ଜୁଲିୟମ ସିଜର ଯିନି ପରେ ରୋମଦେଶେ ଏକାଧିପତ୍ୟ କରେନ ତିନି ମେଣେ ବହୁବିଧ ରାଜନୀତି ଓ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଯା ନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହଇଯା ଏକେକାଳେ ଜୟଯାତ୍ରାର ଅମୁମତି ଓ କନ୍ୟାକ୍ଷେତ୍ର ପଦ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଏଇ ଉତ୍ତର ପ୍ରାର୍ଥନା ଏକେକାଳେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମତେ ହିତେ ପାରିତ ନା ଏକାରଣ ଜୟଯାତ୍ରାର ଅଭିଲାଷ ତ୍ୟାଗ କରିଯା କନ୍ୟାକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରାୟାସ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏବଂ ବିବୁଲସ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହିତ କନ୍ୟା ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହିଲେନ ।

ପଞ୍ଚି, ସିଜର, ଏବଂ କ୍ରୁଶମ ଏହି ତିନ ଜନ ତ୍ୱରିକାଳେ ଦେଶର ମଧ୍ୟେ ଅତି ପରାକ୍ରମଶାଲୀ ଛିଲେନ, ମେନାନୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଶ୍ୱର ଦକ୍ଷତା ହେତୁ ପଞ୍ଚି ସାଧାରଣେର ମାନ୍ୟ ଓ ପ୍ରିୟ ହଇଯାଛିଲେନ, ସିଜର ମଦ୍ବଜ୍ଞତା ଦାତ୍ୱତ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରର ପୁଣ୍ୟପ୍ରୟୁକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଲାଷ ତ୍ୟାଗ କରିଯା କନ୍ୟାକ୍ଷେତ୍ର ହେଲେନ, କ୍ରୁଶମ ଅତି ଧନାଟ୍ୟ ଛିଲେନ । ଏହି ତିନ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକଥିରେ ଏକତ୍ର ପରାମର୍ଶ କରିଯା ପରିପରାର ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ କରିଲେନ ଯେ ଆପନାରଦିଗେର ସକଳେର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ନା ହଇଲେ ଦେଶର ମଧ୍ୟେ କୋନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପିତ ହିତେ ଦିବେନ ନା । ଏହି ମିଳନ ରୋମଦେଶର ପ୍ରଥମ ତ୍ରିଯହରେଟ ଅର୍ଥାତ୍ ତିନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାଶନ ବଲିଯା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ସିଜର ଗାଲ ଦେଶେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାରେର ଅତିରିକ୍ତ କାଳ ବ୍ୟାପିଯା ମେନାନୀତ ପଦ ପାଇତେ ବାସନା କରିଲେନ କେବଳ ତାହା ପାଇଲେ ତିନି ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କୁଶଳ ମେନାର ଚିରଶାଶନ କର୍ତ୍ତା ହିତେ ପାରିବେନ । ଦେଶର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ଯେ ଶୁଖ୍ୟାତି ଛିଲ ତ୍ୱରିକାଳର ପଞ୍ଚିର ମହାନଭାବୀ ଶୀଘ୍ର ତାହାର ଅଭିଲାଷ

wish without difficulty. Gaul (Cisalpine and Transalpine) and Illyricum were voted to him as his provinces with four legions. Cæsar now commenced a series of successful exploits, which he has himself recounted in his *Commentaries*, and which gradually rendered him the first man in the Roman Empire. He began with the conquest of the Helvetii, the inhabitants of the country now called Switzerland, and pursued his career of victory as far as the British channel, braving every danger and subduing every foe that opposed his progress. In about nine years he reduced to the obedience of Rome all that immense extent of country, then known by the general name of Gaul, and enclosing, between the Alps, the rivers Rhine and Rhone, and the Ocean, a tract of land measuring 6,000 miles in circumference. Nor was his victorious career restrained by the sea itself. He crossed the channel which separated the British Isles from the continent, and invaded Britain. The inhabitants of Britain were at that time a people so obscure, that before Cæsar's invasion they were scarcely known to the Romans, even by name. Cæsar subdued them without difficulty, and imposed a tribute upon them, bringing with him hostages when he returned to the continent for the fulfilment of the treaty stipulated. The Britons were however not properly conquered until the time of the emperor Claudius.

Cæsar had also turned his arms against the Germans on both sides of the Rhine, although he was not able to make any strong impression beyond that river.

ପୁରୁଷ ହାଇଲ, ତିନି ଆଲ୍ପମ୍ ପର୍ବତେର ଉତ୍ତର ପାରନ୍ତ ଗାଲ ଦେଶେର ଏବଂ ଇଲିରିକମେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାଯି ନିୟୁକ୍ତ ହଇଯା ଚାରି ଲିଙ୍ଗିଯନ ମେନା ଆପନାର ଶାସନେ ପାଇଲେନ । ମିଜର ଏହି କ୍ରମେ ଏମତ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ ହଇଯା ଯୁଦ୍ଧବୀରଙ୍ଗ ଏକଶ କରିତେ ଆରମ୍ଭ କରିଲେନ ଯେ ତନ୍ଦାରୀ କ୍ରମ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ହଇଯା ଉଟ୍ଟିଲେନ, ଏହି ସକଳ ଯୁଦ୍ଧବୀରଙ୍ଗର ବର୍ଣନା ତାହାର ନିଜ ରଚିତ ଗ୍ରହେ ବିସ୍ତାରିତ ଆଛେ । ନିଜର ପ୍ରଥମତଃ ହେଲ୍‌ବିସିଯାନ ଅର୍ଥାଏ ଏକଣେ ଯାହାକେ ସ୍କୁଇଜରଲେଣ୍ଡ କହେ ମେଇ ଦେଶେ ପ୍ରଜାଗଣକେ ଜୟ କରେନ ପାରେ କୋନ ଶକ୍ତି ତମ ନା ପାଇଯା ଏବଂ ସକଳ ବିଦ୍ୟକାରି ଶକ୍ତିକେ ଥର୍ବ କରିଯା ତ୍ରିଟିସ ଚାମେଲ ନାମକ ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପନାର ଜୟପଦବୀ ବିସ୍ତାର କରିଲେନ, ଅପର ଯେ ଏକାଣ ଦେଶ ଆଲ୍ପମ୍ ପର୍ବତ ଏବଂ ରାଇନ ଓ ରୋନ ନଦୀ ଆର ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୀମାବନ୍ଧ ହଇଯା ସାମାନ୍ୟ ଗାଲ ନାମେ ବିଖ୍ୟାତ ଛିଲ ଆର ଯାହାର ପରିଧି ପରିମାଣ ୬୦୦୦ ମାଇଲ, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରମ୍ଭେ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ଅଧିନେ ଆନିଲେନ । ଆର ତାହାର ଜୟପଦବୀ ସମୁଦ୍ରେତେବେ ରକ୍ତ ହାଇଲ ନା, ତିନି ମାଗର ପାର ହଇଯା ତ୍ରିଟେନ ଉପଦ୍ଵୀପ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, ତ୍ରେକାଳେ ଉତ୍ତର ଉପଦ୍ଵୀପଙ୍କ ଲୋକେରୀ ଏମତ ଅପରିଚିତ ଛିଲ ଯେ ମିଜରେର ଆକ୍ରମଣରେ ପୁରୁଷ ରୋମାନେରୀ ପ୍ରାୟ ତାହାର-ଦିଗେର ନାମତ ଅବଗତ ଛିଲ ନା, ମିଜର ଅକ୍ରେଷେ ତାହାରଦିଗକେ ଭୟ କରିଯା କର ପ୍ରଦାନ ସ୍ଵିକାର କରିତେ ବାଧିତ କରିଲେନ ଏବଂ ମଞ୍ଜି ପାତ୍ରେର ନିୟମ ପାଲନାର୍ଥ ପ୍ରତିତ୍ବୁ ସ୍ଵରୂପ ଲୋକ ଲାଇଯା ଗାଲ ଅହାଦ୍ଵୀପେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ କ୍ଲଦିଯିସ ରାଜାର ପୁରୁଷ ତ୍ରିଟେନେରୀ ପ୍ରକୃତରୂପ ପରାଜିତ ହୟ ନାହିଁ ।

ମିଜର ରୋନ ନଦୀର ଉତ୍ତର ଭୀରଙ୍ଗ ଜର୍ମାଣ ଜାତିରଦେର ସହିତ ଓ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ଏ ନଦୀର ଅପର ପାରେ ତାହାର-

When he first took possession of his government in Gaul, he found that the Gauls regarded the Germans with the greatest terror, as a people far more warlike than themselves; and after his conquest of the Helvetii, ambassadors came from several parts of Gaul, complaining of the inroads the Germans had made in their country, and of the oppression and tyranny which Ariovistus, their king, exercised against them. Cæsar attended to these complaints, and made war upon the Germans. They were routed with great loss, and retreated across the Rhine to their own country.

Cæsar had likewise waged war against two other German tribes, the Usipetes and the Tenchteri, who had come across the Rhine and made war upon the Belgians on the Meuse. His victory over them was however sadly stained with treachery. He negotiated with them and demanded their leaders to appear before him. When they came honestly and without suspicion, he attacked the people while they were without their leaders.* The Germans, surprised by this unexpected attack, threw down their arms and fled in great consternation. They attempted to cross over to their own country at the confluence of the Rhine and Meuse, but perished almost to a man.

In addition to these conflicts with the Germans, Cæsar crossed the Rhine twice in order to give them battle in their own country. His first expedition was

---

* Niebuhr.

ଦିଗକେ ଦୟନ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ତିନି ଯଥକାଳୀନ ଗାଲ ବେଶେର ଶାସନକର୍ତ୍ତ୍ଵ ପଦ ପ୍ରଥମତଃ ଗ୍ରହଣ କରେନ ତଥକାଳେ ମେହି ଦେଶରୁ ଲୋକେରା ଜର୍ମାଣଦିଗକେ ଅପନାରଦିଗେର ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୁଦ୍ଧବୀର ତାନ କରିଯା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ତଥ କରିତ । ଅପର ହେଲ୍-ବିସୀଯ-ଦିଗେର ପରାଜୟାନକ୍ତର ଗାଲଦେଶେର ଅନେକାଂଶ ହିଟେ ଦ୍ଵାରା ଆସିଯାଇ ତାହାର ନିକଟେ ଜର୍ମାଣଦିଗେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଏହି ନିବେଦନ କରିଲ ଯେ ତାହାରା ଗାଲ ମେଶେ ଅର୍ଯ୍ୟାୟ ଆକ୍ରମଣ କରିଯାଛେ ଏବଂ ତାହାରଦିଗେର ରାଜୀ ଆରିଓବିଟ୍ସ ସକଳେର ଉପର ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅଭ୍ୟାଚାର କରିତେହେ । ସିଜର ଦୂତଗଣେର ନିବେଦନେ ମନୋଯୋଗ କରିଯା ଜର୍ମାଣଦିଗେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରଭୃତି ହେଲେନ, ଏବଂ ଏହି ରଣେ ଅମେକ ଜର୍ମାଣ ନଷ୍ଟ କରିଲେନ, ତାହାତେ ତାହାଯା ପରାଭୂତ ହେଲ୍ଯା ରୋନ ମନୀର ପର ପାରହିତ ସ୍ଵଦେଶେ ପଲାଯନ କରିଲ ।

ସିଜର ଜର୍ମାଣଦିଗେର ଆରା ହୁଇ ଜାତି ଅର୍ଥାଂ ଉମିପିତ୍ତସ ଏବଂ ତେଣୁତେରିଦିଗେର ବିରକ୍ତେ ଶନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଛିଲେନ, କେନାମ ତାହାରା ରୋନ ନନ୍ଦୀ ପାର ହେଲ୍ଯା ମୋ ନନ୍ଦୀ ତୌରେ ବେଳ୍-ଜୟାନଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଛିଲ । ତିନି ତାହାର-ଦିଗକେ ପରାନ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାରଣା ପୂର୍ବକ ଜୟଳାଭ କରାତେ ତାହାର ଜୟେ କଲଙ୍କ ସ୍ମର୍ଣ୍ଣ ହେଲ୍ଯାଛିଲ । ସିଜର ସଞ୍ଜି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରଣେ ଛଲେ ତାହାରଦିଗେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଗଣକେ ଆପନାର ନିକଟ ଆସିତେ ଆଦେଶ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାତେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷରୀ ମନ୍ଦେହ ନା କରିଯା ସରଳାନ୍ତକରଣେ ଉପାସ୍ତିତ ହେଲେ ପର ତାହାରଦିଗେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବିହୀନ ସେନାଗଣକେ ଆକ୍ରମଣ କରେନ, ସୁତରାଂ ଜର୍ମାଣେରା ଅକ୍ୟାଂତ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥାଏ ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ମହାଭାତ୍ୟ ପଲାଯନ କରତ ରୋନ ଏବଂ ମୋ ନନ୍ଦୀର ସଂଯୋଗ ଛଲେ ପାର ହେଲ୍ଯା ସ୍ଵଦେଶେ ଗମନ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସକଳେଇ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲ ।

ଜର୍ମାଣଦିଗେର ସହିତ ଉତ୍ତର ସଂଗ୍ରାମ ସାତିରିକ୍ଷି ସିଜର ହୁଇବାର ରୋନ ନନ୍ଦୀ ପାର ହେଲ୍ଯା ତାହାରଦେର ସ୍ଵଦେଶେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଛିଲେନ । ପ୍ରଥମତଃ ତିନି ସିକହିରିଦିଗେର ବିରକ୍ତେ ରଖ୍ୟାତ୍ରୀ କରେନ,

directed against the Sicambri, and took place soon after the defeat of the Usipetes and Tenchteri; the second, against the Suevi, for their assisting and encouraging some of the Gallic insurgents. Neither of these expeditions produced any important consequences, or made any additions to the territories of the Romans. The Rhine still continued the boundary of their empire.

The long successful career of Cæsar in Gaul was not without its reverses. It was chequered by some severe losses, disappointments, and defeats. On one occasion, two of his lieutenants, Sabinus and Cotta, with the legions and cohorts under them, were surprised in their march by Ambiorix, king of the Eburones, and entirely destroyed. On another occasion, the Roman camp at Aduatrica, under another lieutenant, was attacked by a body of Germans, and the detachment brought to the very brink of destruction. Cæsar himself suffered a defeat personally from the Arverni who also cut off one of his legions. The partial disaster last mentioned, which occurred in his attempt to suppress the conspiracy and revolt among the Gauls headed by Vercingetorix, was fully repaired afterwards by the extinction of that conspiracy and the surrender of the insurgent chief.

Meantime, while Cæsar was still pursuing his conquests in Gaul, Crassus, one of his colleagues in the *triumvirate*, had made an expedition into Parthia. He sustained a disastrous defeat in the neighbourhood of Carræ from Surena, a general of Orodes, king of the

ତାହା ଉତ୍ସିପତିମାନ ତେଷତେରିଦିଗେର ପରାଜ୍ୟେର କିଞ୍ଚିତ୍ ପରେ ହ୍ୟ । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ଶୁଇବିଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରେନ କେନା ତାହାରା କୋମନ୍ ଗାଲୀଯ ବିଜ୍ଞୋହକାରିଦିଗକେ ସାହ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହ ଦିଯାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇ ରଗ୍ୟାଜାର ମଧ୍ୟ କୋମଟିତେ ବିଶେଷ ଫଳୋତ୍ପତ୍ତି ଅଥବା ରୋଗାନଦିଗେର ରାଜ୍ୟବ୍ରକ୍ତି ହୟ ନାହିଁ, ରୋନ ନଦୀଇ ତାହାଦେର ରାଜ୍ୟର ସୀମା ହଇଯା ରହିଲ ।

ମିଜର ଗାଲଦିଶେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା ନିରଣ୍ଟର କୃତକାର୍ୟ ହଇଯା-ଛିଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟେବ ବିପରୀତ ସଟନା ହଇଯାଛିଲ ଏବଂ ତାହାତେ ଦୁଇ ଏକ ବାର ତାହାର ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟ ସଟିଯାଛିଲ ଆର ତିନି ସ୍ୱର୍ଗ ନିରାଶ ଓ ପରାଭୂତ ହଇଯାଛିଲେନ । ଏକ ବାର ମେବିନ୍ସ ଏବଂ କଟୀ ନାମକ ତାହାର ଦୁଇ କର୍ମଚାରୀ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ୟ ସହିତ ଯାତା କରତ ଇବୁରୋନିଦିଗେର ରାଜ୍ୟ ଆସିଓରିକ୍ସେର ଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଷାଂଶ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହଇଯା ମକଳେଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିନଟ ହୟ । ଦ୍ଵିତୀୟବାର ଆହୁଏତିକା ଗ୍ରାମକୁ ରୋଗାନ ଶିବିର ଅନ୍ୟ ଏକ କର୍ମଚାରୀର ଶାମନେ ଥାକିଯା ଏକ ଦଲ ଜୟାଗ ଲୋକ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହଇଯାଛିଲ ତାହାତେ ତଥାକାର ସମ୍ପନ୍ନ ମେନା ବିନଟ ପ୍ରୋଯ୍ ହଇଯାଛିଲ । ଆର ଏକ ବାର ମିଜର ଆପନି ଆବର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାତିଦେର ଦ୍ୱାରା ପରାନ୍ତ ହୟେନ ତାହାତେ ତାହାର ସମୁଦୟ ଏକ ଲିଙ୍ଗିଯନ ମେନା ବିନଟ ହ୍ୟ, ବର୍ସିଙ୍ଗେତୋରିକ୍ସ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାମନେ ଗାଲ ଜ୍ଞାତିରା ଏକତ୍ର ମନ୍ତ୍ରଣା କରିଯା ଉପପ୍ଲବ କରିଯାଛିଲ, ମିଜର ତାହା ନିବାରଣ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଯା ଏ ବିପତ୍ତିତେ ପରିତ ହଇଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଉପପ୍ଲବ କାରି-ଦିଗକେ ଦମନ କରିଯା ଏବଂ ତାହାରଦିଗେର ଦଲପତ୍ତିକେ ଆପନାର ଅଧୀନେ ଅନିଯା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରତୀକାର କରିଲେନ ।

‘ସଂକାଳୀନ ମିଜର ଗାଲ ଦେଶ ଜୟ କରିତେଛିଲେନ ତେକାଳେ ତାହାର ସହ୍ୟୋଗ ତ୍ରିଯାସ୍ତିର କ୍ରଶ୍ମ ପାର୍ଥ୍ୟୀ ଦେଶେ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ମକ କରିଯା ଅରୋଦିମ ନାମକ ତଥାକାର ରାଜ୍ୟର ମେନାପତି ଶୁରିନାର ଦ୍ୱାରା କାରିଗ୍ରାମେର ସରିଧାନେ ସୋର ବିପଦେ ପଡ଼ିଯା ପରାଭୂତ ହଇଯାଛିଲେନ, ଏବଂ ଶକ୍ତିର ପ୍ରତାରଣାଯ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହଇଯା ଆପନାର ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଅତି କ୍ଷମତାପନ୍ନ ପୁତ୍ରେର ସହିତ ହତ ହଇଯାଛିଲେନ

Parthians. He was also himself treacherously taken and slain, with his son, a young man of great talent and ability. The wreck of the Roman army escaped under C. Cassius, the quæstor, who, by his prudence and resolution, somewhat repaired the honor of his country, and returning within the Euphrates, vanquished the enemy in several battles.

Though Pompey and Cæsar had at first entered into a league, and for some years carried on their respective operations in harmony, yet a spirit of jealousy and rivalry began now to manifest itself between them. The death of Crassus had left them the two most powerful men in the commonwealth. Pompey's long residence in Italy had furnished him with ample opportunities of extending his influence over his countrymen, and he had accordingly become the most popular man in Rome. Cæsar's successes in Gaul had won the affection and esteem of his companions in arms and these were still further enhanced by his liberality and kind-heartedness. At the head of his veteran and conquering legions, he was become formidable to all his contemporaries. Pompey, who had himself procured his rival a long-continued command in his province, and thereby contributed to his greatness as a general, began to be alarmed by the power he had acquired.

A civil war was the inevitable result, and a most deplorable and fierce struggle it proved. Great was the carnage which marked its course, and fatal were the consequences which it produced. The constitution of

ରୋମାନ ସେନାର ମଧ୍ୟେ ଯାହାରା ଆଗେ ରଙ୍ଗ ପାଇଯାଛିଲ ତାହାରା କେଶମ କୁଇଷ୍ଟରେ ଶାସମେ ପଲାୟନପରି ହଇଲ, ଏ କେଶମ ଅତି ବିବେଚକ ଓ ବିଜ୍ଞାନ୍ତ ଛିଲେନ, ତିନି ଇଉଫ୍ରେତିସ ନନ୍ଦୀପାରେ ପ୍ରତ୍ୟା-ବ୍ରତ ହଇଯା ଶତ୍ରୁକେ ଅନେକ ବାର ପରାନ୍ତ କରନ୍ତ କିମ୍ବା ପରିମାଣେ ଦେଶେର ଅର୍ଜୁ ରଙ୍ଗ କରେନ ।

ସନ୍ଦିଓପିନ୍ଦୀ ଏବଂ ସିଜର ପ୍ରଥମତଃ ପରମ୍ପରା ମିଳନ କରିଯା ଅନେକ ଦିବସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପନାଦେର ମମନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବିରୋଧେ ନିର୍ବାହ କରିଯାଛିଲେନ ତଥାପି ପରେ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ବିବାଦ ଓ ଈର୍ଷାର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ହଇତେ ଲାଗିଲ, କ୍ରାଶସେର ମରଣାନ୍ତର ତାହାରାଇ ଦେଶେର ମଧ୍ୟେ ସର୍ବପ୍ରଥାନ ହଇଯାଛିଲେନ । ପଲ୍ଲି ବହୁ କାଳାବଧି ଇତାଲିର ମଧ୍ୟେ ବାସ କରିଯା ସଦେଶୀୟ ଲୋକେରଦିଗକେ ଆପନାର ଅରୁଗତ କରିବାର ଅନେକ ସୁଯୋଗ ପାଇଯାଛିଲେନ ସୁତରାଂ ତିନି ରୋମେର ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରାନ୍ଥାରଣେର ଅତିଶ୍ରୀଯ ହଇଯାଛିଲେନ । ସିଜର ଗାଲ ଦେଶେ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ସମ୍ଭିବ୍ୟାହାରି ଯୋଜାଦିଗେର ମେହେ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ତାଜନ ହଇଯାଛିଲେନ, ତାହାର ଦାତ୍ତ୍ଵ ଓ ଦୟାଶୀଳତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଏ ମେହେର ଆରୋ ବୃଦ୍ଧି ହଇଯାଛିଲ ସୁତରାଂ ଏମତ ରଗ କୁଶଳ ଅଥଚ ପ୍ରୀଣ ଜୟବୀର ସୈନ୍ୟମାନ୍ତ ତାହାର ଅରୁଗତ ଥାକାତେ ତିନି ମକଳ ଲୋକେର ଭୟଭାନ ହଇଯା-ଛିଲେନ, ପଲ୍ଲି ଗାଲ ପ୍ରଦେଶେ ତାହାର ବହୁ କାଳ ବ୍ୟାପି କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାପଣେ ଆଶ୍ରମ୍ଭଳ୍ୟ କରାତେ ତାହାର ସେନାନୀତ ପ୍ରଭାବେର ନିମିତ୍ତ ହଇଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପରେ ତାହାର ବିଜାତୀୟ କ୍ରମତା ଦେଖିଯା ଶକ୍ତି ହଇତେ ଲାଗିଲେନ ।

ସୁତରାଂ ଏକ ଗୃହ ବିଛେଦେର ଉପକ୍ରମ ହୁଏଥାତେ କ୍ରମଶ ଭୟକ୍ରମ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲ, ଏ ସଂଗ୍ରାମେ ଘୋରତର ରକ୍ତାରକ୍ତି ବ୍ୟାପାର ହୟ ଏବଂ ଅବସାନ କାଳେ ଓ ଦାର୍ଢଳ ଫଳ ଜମେ ତାହାତେ

the commonwealth was itself overturned ; the republican government was in reality wholly abolished, and an absolute monarchy was ultimately substituted.

When the conquest of Gaul was completed by the suppression of the insurrection headed by Vercingetorix, Cæsar expressed a desire of being allowed to stand as a candidate for a consulship, without disbanding his legions and while absent from Rome. He also demanded that the term of his command over the army might be prolonged. Pompey was at first disposed to support a part of his wishes ; but Marcellus, Bibulus, and Cato were entirely opposed to them. He was last ordered to dismiss his troops and return home a private citizen. Cæsar had offered, while the question was still pending, to give up his command, Pompey would set the example ; the peremptory order of the Senate, absolutely requiring him to resign his office, served only to inflame his anger and to exasperate his legions ; and as the opposition which the Tribunes made to the decree was disregarded, it appeared in the light of an unconstitutional hardness against a general who had distinguished himself by such brilliant exploits, and therefore presented it in a still more invidious form to Cæsar. The act of the Tribunes in flying from Rome, as if for their lives, and seeking refuge in his camp, rendered the aspect of things far worse. He refused to submit to the decree of the Senate, marched at the head of his torious legions and took possession of Rome. The consuls, together with Pompey and nearly the whole

ରୋମଦେଶେ ରାଜ୍କୀୟ ନିୟମେର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହୁଏ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଶାଶନ ବସ୍ତୁତଃ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉଚ୍ଛିତ ହିୟା ଅବଶେଷେ ରାଜାର ଏକାଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ହୁଏ ।

ବର୍ସିଙ୍ଗେତୋରିକ୍ସେର ଶାଶନେ ଯେ ଉପଲ୍ବିବ ଉଥିତ ହୁଏ ତାହାର ଦମନାନ୍ତର ଗାଲ ଦେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜିତ ହିୟେ ସିଜର ମୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତକେ-ବିଦାୟ ନା କରିଯା ରୋମ ନଗରେ ଅମୁପଶ୍ଚିତ ଥାକିଯାଓ କ୍ରମିତ ହିୟେ ବାମନା କରିଲେନ, ଏବଂ ଆରା ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେନାପତିର ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାକେନ ଏମତ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ । ପଞ୍ଚ ପ୍ରଥମତଃ ତାହାର ଅଭିଭାବେର ଯେ-କିଞ୍ଚିତ ପୋଷକତା କରିତେ ମନ୍ତ୍ର କରିଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ମାର୍ମେଲମ, ବିବୁଲମ, କେଟୋ, ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପକ୍ଷତା କରିଲେନ, ରୁତରାଂ ମେନେଟ ସମାଜେ ତାହାର ପ୍ରତି ଏହି ଆଦେଶ ଧାର୍ୟ ହିୟି ଯେ ତିନି ମୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ବିଦାୟ କରିଯା ଏକାକୀ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନ୍ୟାୟ ନଗରେ ଅତ୍ୟାୟୁତ ହୁଏନ । ସିଜର ଏହି ବିଷୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହିୟାର ପୁର୍ବେ କହିଯାଛିଲେନ ଯେ ପଞ୍ଚ ଯଦି ଅଗ୍ରେ ମୈନ୍ୟ ବିଦାୟ କରେନ ତବେ ତିନି ଓ ତାହା କରିତେ ଅମୟତ ହିୟିବେନ ନା, କିନ୍ତୁ ଏକଣେ ମେନେଟ ସମାଜେ ଶୁଦ୍ଧ ତାହାର ପ୍ରତି ମେନାପତିତ ପଦ ତ୍ୟାଗ କରିଦେଇ ଆଦେଶ ହୁଏଥାତେ ତାହାର କୋଥ ପ୍ରଭାବିତ ହିୟି ଏବଂ ତାହାର ମେନାଗଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହିୟା ଉଠିଲ, ଆର ମେନେଟର ଉତ୍କର୍ଷ ଆଦେଶେ ତ୍ରିବୁନେରା ଆପନ୍ତି କରିଲେନ ଓ ମେ ଆପନ୍ତି ପ୍ରାହ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ଏ କାରଣ ଐ ଆଦେଶ ଏକ ଜନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୁତକାର୍ୟ ମେନା-ମୀର ପ୍ରତିକୁଳେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରଦ୍ଧ ଆକ୍ରୋଷେର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତୀତ ହିୟେ ଲାଗିଲ, ଏବଂ ସିଜର ସ୍ଵର୍ଗ ମେନେଟରଦ୍ଵିଗକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିସକ ଜୀବ କରିଲେନ, ଅଧିକତ୍ତ ତ୍ରିବୁନେରା ଯେନ ପ୍ରାଣ ଭାବେ ରୋମ ହିୟେ ପଲାଇଯା ତାହାର ଶିବିରେ ଅଗ୍ରମ ଲାଗିଲେ ଉତ୍ସବ ପକ୍ଷେର ମନୋ-

body of the Senate and the nobility, being ill-prepared to offer opposition to his career in Italy, went over into Greece, and there commenced their preparations for the impending contest.

Cæsar found himself absolute master of Rome when he arrived in the city. He had the treasury broken open, as the keys were concealed, and he disposed of every thing like a sovereign monarch. L. Metellus, one of the Tribunes, offered some opposition, but he was put down without much ceremony. It was feared that Cæsar's arrival at Rome would be followed by the same sort of bloody proscriptions which had stained the conduct of Marius and Sylla; that the nephew of Marius would follow in the footsteps of his uncle. But he did not act with harshness towards any one. Whether he was naturally gifted with tenderness of heart or not, he certainly understood that humanity, no less than honesty, was the best policy for a man, in whatever circumstances he might be placed.

After having hastily made the most necessary arrangements at Rome, Cæsar marched through southern Gaul into Spain. There he fought and subdued Afranius, Petreius, and Varro, generals of Pompey, together with their large and powerful armies. He conquered them no less by his kindness of heart, than his military talents. The desertion among the enemy's troops became so general, that, in the end, their commanders were obliged to capitulate. All the Roman in Spain surrendered to him. Those soldiers who were unwilling to serve in the conqueror's army of

তঙ্গ আরো অধিক হইল। সিজর সেনেটরদিগের আদেশ অমান্য করিয়া আপনার দিগ্নিজয়ি সেনার সমত্বব্যাহারে যাত্রা করত রোম নগর অধিকার করিলেন। কসলেরা ইতালির গথ্যে তাঁহার রণযাত্রায় ব্যাখ্যাত করিতে অক্ষম হইয়া পল্পি এবং প্রায় সমস্ত সেনেটর ও কুলীনবগের সহিত একত্র হওত গ্রীষ দেশে পমন করিয়া তথায় যুদ্ধের উদ্দেশ্য করিলেন।

সিজর, রোম নগরে পঁছছিয়া একাধিপত্য প্রাপ্ত হইলেন, বিপক্ষ লোকেরা রাজকোষের চাবি লুকাইয়া রাখিয়াছিল এক-রুপ তিনি কোষদ্বারা বলদ্বারা মুক্ত করিয়া সর্বাধিপতি রাজাৰ ন্যায় ষেছাক্তমে কার্য্য করিতে লাগিলেন। মেতেলস নামক এক জন ত্রিবুন তাঁহার বিরুদ্ধে ক্ষতি করিয়াছিল কিন্তু তিনি তাঁহাকে শীত্র নিষ্কৃত করেন। লোকে মনে করিয়াছিল যে সিজর রোম নগরে উপনীত হইয়া মেরিয়েস ও সিলার ন্যায় অনেক রক্তারতি ও প্রাণিহত্যা করিবেন, এবং সকলেই এমত আশঙ্কা করিয়াছিল যে মেরিয়েসের ভাগিনেয় মাতুলের পদবী অবলম্বন করিবেন, কিন্তু সিজর কাহারো প্রতি নিষ্ঠুরতা প্রকাশ করিলেন না, তিনি স্বত্বাবতঃ করণাদ্রিচ্ছত্ব ছিলেন কি না তাঁহার মীমাংসা সহজ নহে, কিন্তু নিশ্চয় বুঝিতেন যে সর্বাবস্থায় যত্নয়ের পক্ষে সত্যবাদিত্ব এবং দয়াবীরত্ব ই যথার্থ বুদ্ধিকৌশল।

সিজর রোম নগরে আবশ্যক কার্য্য স্বরায় নির্বাহ করিয়া গাল দেশের দক্ষিণাংশ দিয়া স্পেনে যাত্রা করিলেন এবং তথায় আফেনিয়স, পেত্রিয়স, এবং বারো নামক পল্পির তিনি জন সেনানীকে অনেক সৈন্য সামন্ত সহিত পরাভূত করিলেন। তিনি তাঁহারদিগকে যেমত যন্ত্রকৌশলে জয় করিয়াছিলেন দয়া-শীলতাতে বরং ততোধিক কৃতকার্য্য হয়েন। তাঁহার স্বশীলতা দেখিয়া শক্রপক্ষীয় অনেক সেনা স্বদল পরিত্যাগ পূর্বক তাঁহার পক্ষে আসিল, তাহাতেই তাহাদের অধ্যক্ষদিগকে শরণাপন্ন হইতে হইল, সুতরাং স্পেন দেশস্থ সমস্ত রোমান স্লোক তাঁহার অধীনতা স্থাকার করিল, যাহারা তাঁহার দলস্থ হইয়।

tained a free departure, and Cæsar was at once master of all Spain.

After the settlement of his affairs in Spain, Cæsar returned to Rome, and was then appointed Dictator. He established certain laws and regulations calculated to secure order, and afford relief, especially to those who were oppressed by heavy debts. As the civil war had raised the value of money by reducing that of property, he forced the creditors to accept lands as payment, in lieu of money, at the same rate at which property was valued before the commencement of the war. His measures were calculated to redress the grievances of the people, and to correct the abuses that had crept into the administration of the internal affairs of the city. He could not however attend for a long time to the municipal interests of Rome; Pompey and his adherents were at the head of a large force in Greece, and it was by no means decided as yet which party was to be eventually dominant; Cæsar accordingly set out for Brundusium after his army returned from Spain, and in spite of the naval superiority of his opponents, went over to Greece, there to determine the long-pending contest.

Although his forces were very inferior to those of Pompey, Cæsar advanced towards Dyrrhachium and ventured to besiege him. This was an attack which Pompey did not much care about, as he received his supplies from the sea. Cæsar, who had no such means of providing for his army, was obliged to forage

ସଂଗ୍ରାମ କବଣେ ଅମ୍ଭାତ ହଇଯାଛିଲ ତାହାରଦିଗକେ ତିନି ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଗମନ କରିତେ ଅଭ୍ୟୁଗତି ଦିଲେନ ଏବଂ ଏକେବାରେ ମମ୍ଭତ୍ ସ୍ପେନେର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ ।

ସ୍ପେନ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟାପାର ସମାପ୍ତ ହଇଲେ ପର ସିଜର ରୋମ ନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନାମନ୍ତ୍ରର ଦିକ୍ଷେତର ପଦେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହଇଯା ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ସୁଧାରା କରଣାର୍ଥ ଅନେକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ନିୟମ ସ୍ଥାପନ କରିଲେନ, ମେ ନିୟମେର ଏକ ତାଃପର୍ୟ ଏହି ସେ ଯାହାରା ଖଣ କରିଯା ଅତି ଭାରା-କ୍ରାନ୍ତି ଛିଲ ତାହାରଦେର କ୍ଳେଶ ମୋଚନ ହୁଯ । ଅପର ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ସ୍ଥାବର ବିଷୟେ ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରୁମ ହୁଏବାତେ ଟାକା ଅଭିଶୟ ମହାର୍ଥ ହଇଯାଛିଲ, ଅତଏବ ଖଣ୍ଡିଦିଗେର ପରିବାଗେର ନିମିତ୍ତ ଏହି ଆଦେଶ କରିଲେନ ସେ ମହାଜନଦିଗକେ ଖଣ ପରିଶୋଧାର୍ଥ ଟାକାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯୁକ୍ତେ ପୂର୍ବେ ଚଲିତ ମୂଲ୍ୟାନୁମାରେ ସ୍ଥାବର ବିଷୟ ଗ୍ରହଣ କରିତେ ହଇବେକ । ସିଜର ସେହି ନିୟମ ଧାର୍ୟ କରିଲେନ ତାହାତେ ସାଧାରଣେ ହୁଏଥ ମୋଚନେର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଲିତ ଅଶ୍ଵତ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମନୋଧୋଗ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା । କେମନା ପଞ୍ଚ ସ୍ଥିଯ ବନ୍ଧୁଗଣେର ସହିତ ଗ୍ରୀଶ ଦେଶେ ପ୍ରକାଶ ମେନା ସଂଗ୍ରାହ କରିଯାଛିଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ଅବଶ୍ୟେ କାହାର ଆଧିପତ୍ୟ ନ୍ତିର ହିତେ ତେବେଳେ ତାହାର ନିଷ୍ଚଯ ହୁଯ ନାହିଁ, ଅତଏବ ସିଜର ନିଜ ସୈନ୍ୟମାନ୍ତ ସ୍ପେନ ହିତେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେ ବ୍ରଦୁ-ସିଯମେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ, ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷେର ଅନେକ ଜାହାଜ ଥାକିଲେଣ କେଶଲକ୍ରମେ ତଥା ହିତେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହଇଯା ବନ୍ଧକାଳ ସ୍ଥାଯି ଏଇ ବିବାଦେର ନିଷ୍ପାତି କରିତେ ଗ୍ରୀଶ ଦେଶେ ଉପନୀତ ହିଲେନ ।

ସିଜରେର ମେନା ପଞ୍ଚିର ଅପେକ୍ଷା ଅଲ୍ଲତର ଛିଲ ତଥାପି ତିନି ଦିରାକିଯମେ ଗମନ କରିଯା ତଥାଯ ସାହସ ପୂର୍ବକ ଶତ୍ରୁ ଉପର ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଚିର ଖାଦ୍ୟାଦି ସମୁଦ୍ର ଦିଯା ଆସିତ ଏକାରଣ ଏଇ ଆକ୍ରମଣେ ତିନି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଯେନ ନାହିଁ । ସିଜରେର ସୈନ୍ୟରକ୍ଷାର୍ଥ ତାଦୁଶ ସୁଯୋଗ ନା ଥାକାତେ ତାହାକେ

in the country. He tried to bring the war to a close at Dyrrhachium, but he was repulsed with considerable loss. Pompey at that moment showed resolution : he gained a part of the line of fortifications which had been constructed by the besiegers, and thus destroyed the blockade. Cæsar's loss on that day was very great ; his soldiers began to despond, and he himself nearly despaired of success.* But Pompey knew not how to improve his advantages. Cæsar himself remarked afterwards, that he could only have been conquered that day, and that Pompey knew not how to conquer.

After this catastrophe, Cæsar would not continue the war at Dyrrhachium, and marched, notwithstanding the obstacles in his way, into Thessaly. Pompey followed him there, and the hostile armies at length met in the plains of Pharsalia. The advice among the most prudent of the friends of Pompey was to wait patiently, and gradually to destroy the army of Cæsar by famine, desertion, and the like ; but most of his officers were so intoxicated with their thoughts of victory, that they considered moderation or caution to be a disgrace to themselves. Cæsar too was very anxious to bring matters to a decision ; he clearly saw that delay was unfavorable to him, and he had the highest confidence in his own talents as a general, and felt a contempt for those who surrounded Pompey. The Pompeian party themselves brought about the necessity of a battle, and Cæsar had scarcely time to call

---

* Niebuhr.

ଗ୍ରାମେର ମଧ୍ୟେ ଥାନ୍ୟାଦିର ଚେଟୀ କରିତେ ହଇଲ୍, ଅତ୍ୟବ ତିନି ଦିରାକିଯମେଇ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ କରିତେ ଯତ୍ନ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାତେ ତାହାର ଅନେକ ଲୋକ ନଷ୍ଟ ହଇଲ୍ ଓ ଆପନି ସିଟେନ୍ୟ ପଳାଯନ ପର ହଇଲେନ । ପଞ୍ଚ ମେଇ ସୁଯୋଗେ ଆପନ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଶକ୍ତର ନିର୍ମିତ ପରିଧାର କିଯଦିଂଶ ଅଧିକାର କରତ ଆକ୍ରମଣ-କାରିଦେର ଚେଟୀ ବିଫଳ କରିଯାଇଲେନ, ମେଇ ଦିବସେ ସିଜରେର ଅନେକ ଲୋକ ନଷ୍ଟ ହଇଲ୍, ତାହାତେ ତାହାର ମେନାଗଣ ନିରୁତ୍ସାହ ହଇଲେ ଲାଗିଲ୍-ଏବଂ ତିନି ଆପନି ଓ ଯୁଦ୍ଧର ବିସୟେ ନିରାଶ ହଇଲେନ,* ଏହୁଲେ ପଞ୍ଚ ସଂକିଞ୍ଚିତ ହୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଇଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ ତିନି ଜୟମିତ୍ତିର କୌଶଳେ ମିଥ୍ରଗ ହିଲେନ ନା, ସିଜର ଆପନି ସ୍ଵିକାର କରିଯାଇଲେନ ଯେ ଶକ୍ତ ପକ୍ଷୀୟଙ୍କ କେବଳ ମେଇ ଦିନେ ତାହାକେ ପରାବୃତ କରିତେ ପାରିତ ପରନ୍ତ ପଞ୍ଚ ଜୟ କରିବାର ଧାରାଯ ଅନଭିଜ୍ଞ ।

ଉତ୍ତର ଦୁର୍ବିନାର ପର ସିଜର ଦିରାକିଯମେ ଆର ନା ଥାକିଯା ପଥି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟାଘାତ ସତ୍ରେ ଓ ଥେମେଲିତେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ, ପଞ୍ଚ ତାହାର ପଶ୍ଚାଦଭିତ୍ତି ହଇଯାଇ ତଥାୟ ଗମନ କରିଲେ ଫାର୍ମ-ଲିଯା କ୍ଷେତ୍ରେ ଉତ୍ୟପକ୍ଷୀୟ ମେନା ପରମ୍ପରାଭିମୁଖ ହଇଲ୍, ତଥନ ପଞ୍ଚର ଅତି ବିବେଚକ ମିତ୍ରଗଣ ତାହାକେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦିଲେନ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ନା କରିଯା ବିଲସ କର ତାହାତେ ଶକ୍ତପକ୍ଷୀୟ ମେନାଗଣ ଥାନ୍ୟାଦିର ଅପ୍ରତୁଲ ଓ ଶ୍ରେଣୀଭୂତ ଲୋକେରଦେର ପଳାଯନ ପ୍ରଯୁକ୍ତ କ୍ରମ ନଷ୍ଟ ହଇବେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର କର୍ମଚାରୀର ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଜୟଲାଭେର ଆଶାୟ ଏମତ ମଜ୍ଜ ହଇଯାଇଲି ଯେ ବିବେଚନା ଓ ଶୈର୍ଯ୍ୟବଳମ୍ବନକେ ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜ୍ଞାନ କରିତେ ଲାଗିଲ୍ । ସିଜର ଆପନି ଶୀତ୍ର ବିଯାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିତେ ବାଞ୍ଚଣୀ କରିଯାଇଲେନ କେନନା ତିନି ଜାନିତେନ ଯେ ବିଲସ କରିଲେ ତାହାର ଅମଙ୍ଗଲେର ସନ୍ତୋବନା, ତାହାର ନିଜ ମେନାନୀତି ଗୁଣେ ମଞ୍ଚର ବିଶ୍ଵାସ ଛିଲ ଆର ପଞ୍ଚର ସମଭି-ବ୍ୟାହାରି ଯୋଜାଦିଗକେ ତିନି ହେୟଜ୍ଞାନ କରିତେନ । ଅନୁଷ୍ଠର

* ମିବର

back the three legions which he had sent to Scotusa for the purpose of foraging.

No battle in which the Romans were engaged had ever been more important than the one now fought at Pharsalia ; nor had greater armies, or under better commanders ever encountered each other. The empire of the world itself was at stake ; the conqueror of the Gauls and Germans on one side, and the subjugator of the pirates, of Mithridates, of the Jews and Arabians on the other side, were the respective generals ; the veteran legions of Cæsar, inured to exertion and accustomed to conquer, were opposed to the great body of the Roman nobility ; and both parties were animated with the eagerness and the iron courage which always distinguished the Roman soldiery. The armies, thus marshalled against one another, were so fierce that they might have easily accomplished the conquest of the whole world, if they had acted in unison. On the part of Pompey stood the great majority of the patricians, and of Senatorial, Prætorian, and Consular persons, who had already subdued mighty nations, together with 40,000 infantry and 7,000 cavalry, exclusive of the eastern auxiliaries. Cæsar's army consisted of less than 30,000 infantry, and 1,000 horse.

This battle at once decided the long-continued struggle. Pompey was completely overthrown. His whole army was routed. The victors pursued their success and advanced to the enemy's camp, when Pompey

ପଞ୍ଚିର ଦଲଙ୍କ ଲୋକେରାଇ ଶୀଘ୍ର ସୁନ୍ଦର ଉପକ୍ରମ କରିଲ, ସିଜର ତିନ ଲିଜିଯନ ସେନାକେ ଥାଦ୍ୟାଦି ଆହରଣ କରିତେ ପାଠାଇଯା ଛିଲେନ ତାହାରା ଅତ୍ୟାଗମନ ନା କରିତେ ୨ ସଂଗ୍ରାମାର୍ଥ ହଇଲ ।

କାର୍ମେଲିଯା କେତେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ହଇଲ ରୋମାନେରା ତର୍ଜନ ଘୋରତର ସଂଗ୍ରାମ ପୂର୍ବେ କଥନ କରେ ନାହିଁ, ଏବଂ ଏମତ୍ତେ ୨ ମହିତୀ ସେନା ଅଥବା ଏତାଦ୍ରଶ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କଥନ ପରମ୍ପରାର ରଖେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୟ ନାହିଁ, ଏଇ ସୁନ୍ଦର ଗତାତ୍ୟମାରେ ଏକପକ୍ଷେ ପୃଥିବୀମଣ୍ଡଳେର ଆଧିପତ୍ୟ ହିରି ହଇବାର ସ୍ତରାବନା ଛିଲ, ପରମ୍ପରା ବିରୋଧକାରି ସେନାନୀର-ମଧ୍ୟେ ଏକ ପକ୍ଷେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଗାଲ ଓ ଜର୍ମାଣଦିଗେର ଜୟକାରୀ, ଏବଂ ଅପରପକ୍ଷୀୟ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଯିହନ୍ଦି, ଆରବି, ନାବିକ ଦସ୍ୟ ଓ ମିଶ୍ରିଦେ-ତିମେର ଦମନକାରୀ, ଆର ସିଜରେ ଯେ ସକଳ ପ୍ରବୌଣ ଯୁଦ୍ଧବୀରେରଦେର ଅନେକ କାଳାବଧି ପରିଶ୍ରମ ସହିଷ୍ଣୁତା କରିବାର ଓ ଦିଗ୍ନୁଜମି ହଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ଛିଲ ତାହାରା ରୋମାନଦିଗେର କୁଲୀନବର୍ଗେର ପ୍ରତିକଳେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ହଇଲ, ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦଲଙ୍କ ଲୋକେରାଇ ରୋମୀୟ ସେନାର୍ ସାଭାବିକ ଉତ୍ତରାତ୍ମକ ଓ ଲୋହେର ନ୍ୟାୟ ଛର୍ବେନ୍ଦ୍ର୍ୟ ବିଜ୍ଞମେ ଉତ୍ସାହାବିତ ହଇଲ, ଉତ୍ତ ହୁଇ, ଦଲଙ୍କ ସେନା ପରମ୍ପରାର ବିରକ୍ତେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ହିଂସା ଏମତ ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତକ ଓ ପ୍ରଚଣ୍ଡବସ୍ତାବ ହଇଯାଛିଲ ଯେ ତାହାରଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ଏକ୍ୟ ଥାକିଲେ ଅନାୟାସେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ ଜୟ କରିତେ ପାରିତ । ପଞ୍ଚିରପକ୍ଷେ କୁଲୀନବର୍ଗେର ଏବଂ ସେମେଟ ପ୍ରିତର ଓ କଞ୍ଜୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦେର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଏଇ ବ୍ୟାପାରେ ଅଗ୍ରମର ଛିଲେନ, ତାହାରା ବାରାସାର ମହା ପରାକ୍ରମଶାଲି ଜାତିଦିଗକେ ପରାନ୍ତ କରେନ, ଏକ୍ଷଣେ ତାହାରଦେର ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ପୂର୍ବ ଥଣ୍ଡେର ସାହାଯ୍ୟ କାରିଗଣ ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ୪୦୦୦୦ ପଦାତିକ ଓ ୭୦୦୦ ଅଷ୍ଟାରାତ୍ର ମୃଗ୍ନୀତ ହଇଯାଛିଲ । ସିଜରେ ପକ୍ଷେ ସମୁଦ୍ରାଯେ ୩୦୦୦୦ ପଦାତିକ ଓ ୧୦୦୦ ଅଷ୍ଟାରାତ୍ର ଲୋକ ଓ ଛିଲନା ।

ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବହୁ କାଳବ୍ୟାପି ଗୃହବିଜ୍ଞଦେର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହଇଲ, ଏବଂ ପଞ୍ଚି ସମ୍ପର୍କରୁପେ ପରାଜିତ ହିଲେନ ଓ ତାହାର ସମସ୍ତ ସେନା ଚିନ୍ମତିନ୍ଦ୍ର ହଇଲ । ଜୟିଯଣ୍ଡୁ ବିରେରା କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ଶକ୍ତର ଶିବିର ପ୍ରୟୟନ୍ତ ଅଗ୍ରମର ହିଲେ ପଞ୍ଚି କ୍ରୋଧାବ୍ିତ ହୁଇଯା ଉଥାନ ପୂର୍ବକ

started up in a rage and exclaimed, “ Not even here will they leave us ! ” and then betook himself to flight. His camp was plundered. The luxuries of Asia, the rich furniture, and other costly articles therein collected, all fell into the hands of the conqueror. Whole cohorts laid down their arms and surrendered, when they learnt that Cæsar had prohibited the infliction of any injuries on those who asked quarter.

From the plains of Pharsalia, Pompey fled to Larissa and thence to Milylene. He ultimately resolved to seek a refuge in Egypt, and embarked for Alexandria hoping to find protection from young Ptolemy, whose father was under no common obligations to him. After a series of adventures he arrived in Egypt with his wife Cornelia on board. The king of Egypt was induced to form a plot for his assassination in order to ingratiate himself with Cæsar. Pompey was murdered by Ptolemy’s emissaries before he could land; his head was then cut off and embalmed, for presentation together with his ring, to the conqueror. Cæsar is said to have shed tears when he saw the head of so great a man, and at one time his own son-in-law.

Notwithstanding the attempt which Ptolemy made to obtain Cæsar’s favor by the treacherous assassination of Pompey, he soon found himself involved in contest with the Roman dictator, who, instead of recognising him as king of Egypt, claimed the right of arbitrating in the dispute then pending between him and his sister Cleopatra, relative to the execution of

ଚିତ୍କାର ଶକେ କହିଲେନ “ଉହାରା ଆମାରଦିଗକେ ଏହାମେଓ ବିଶ୍ରାମ କରିତେ ଦିବେନା” ଏହି କଥା କହିଯା ପଲାଯନପରି ହଇଲେନ । ତାହାର ମନ୍ତ୍ର ଶିବିର ଲୁଟ୍ଟିତ ହୋଇଥାତେ ତିନି ଏହ୍ୟ ଥଣ୍ଡ ହଇତେ ଏକ୍ଷୟ ତୋଗାର୍ଥ ଯେଇ ମହାର୍ଘ୍ୟ ଓ ମୁଶୋଭନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁମୂଳ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାହ କରିଯାଇଲେନ ସକଳି ଶକ୍ତ ହଥେ ପଡ଼ିଲ, ପରେ ମିଜର ଶରଗାପନ ଲୋକଦିଗକେ ଆସାତ କରିତେ ନିଷେଧ କରିଯାଇଛେନ ଇହା ଶୁଣିଯା ତାହାର ଭୂରିର ମୈତ୍ରୀ ଅତ୍ର ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ମିଜରେର ଅଧୀନ ହଇଲ ।

ପଞ୍ଚିକାର୍ମେଲିଯାର କ୍ଷେତ୍ର ହଇତେ ପ୍ରଥମତଃ ଲାରିସାତେ ପଲାଯନ କରେନ ଏବଂ ତଥା ହଇତେ ମାଇଟିଲିନେ ଗିଥାଚିଲେନ, ଅବଶ୍ୟେ ଇଜିପ୍ତ ଦେଶ ଆଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଜାହାଜେର ଦ୍ୱାରା ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦ୍ରିଆତେ ପ୍ରତ୍ୟାନ କରିଲେନ, ମେ ଦେଶର ମୃତ ରାଜୀ ପୁର୍ବେ ତାହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଧ୍ୟ ଛିଲେନ, ଏଜନ୍ୟ ତଳମି ନାମକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁବରାଜ ହଇତେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଲେନ । ଅତଏବ ପଥିମଧ୍ୟ ନାମା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଘଟନାର ପରେ କର୍ଣ୍ଣିଲିଯା ନାମ୍ ଦ୍ଵୀର ମନ୍ତ୍ରଭିବ୍ୟାହରେ ଇଜିପ୍ତେ ଉପଗ୍ରହିତ ହଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଇଜିପ୍ତରାଜ ମିଜରେର ଅନୁଗ୍ରହଭାଜନ ହଇବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାଯ ପଞ୍ଚିକାକେ ବଧ କରିତେ ଗୋପନେ କଲ୍ପନା କରିଯାଇଲେନ, ଶୁତରାଂ ତିନି ନୌକା ହଇତେ ଅବରୋହଣ କରିବାର ପୁର୍ବେଇ ତଳମିର ଦୂର୍ତ୍ତରୋ ତାହାକେ ବଧ କରତ ମନ୍ତ୍ରକ ଛିମ୍ବ କରିଯା ତାହାର ଅଙ୍ଗୁରୀର ସହିତ ମିଜରେର ନିକଟ ଉପଷ୍ଟିତ କରିଗାର୍ଥେ ଶୁଗଙ୍କି ମଶଲାତେ ତାହା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଲ । କଥିତ ଆଛେ ଯେ ମିଜର ପଞ୍ଚିର ଛିମ୍ବ ମନ୍ତ୍ରକ ଦର୍ଶନେ ଅକ୍ରମିତ କରିଯାଇଲେନ କେମନ୍ତା ତିନି ମହେଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଏକ କାଳେ ଜାମାତୀ ଛିଲେନ ।

ତଳମି ବିଶ୍ୱାସୀତକ ହିୟା ପଞ୍ଚିକାକେ ବଧ କରିଯା ମିଜରେର ଅନୁଗ୍ରହଭାଜନ ହଇତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତାହା ନିଷ୍କଳ ହଇଲ ମିଜରେର ସହିତ ଶୀଘ୍ରଇ ତାହାର ଅମିତ୍ରତା ଜନ୍ମିଲ । ମିଜର ତାହାକେ ଇଜିପ୍ତରାଜ ବଲିଯା ସ୍ଵିକାର ନା କରିଯା ମୃତ ରାଜେର ଦାନପତ୍ର ବିଷୟେ ତାହାର ଭଗନୀ କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ସହିତ ଯେ

their father's will. Cæsar announced it as his decision that Ptolemy and Cleopatra should both dismiss their armies, and repair to his quarters at Alexandria, there to state their respective pretensions before him. The king's officers highly resented this summons as an insult offered to the crown of Egypt, and collected their army in order to besiege Cæsar at Alexandria. But Cleopatra obeyed ; and, trusting to the influence of her charms, presented herself before the Dictator. Ptolemy's army, unable to cope with the conqueror of Gaul, was ultimately defeated, and the king himself lost in the Nile. It is said his body was found in a golden coat of mail. Thus, notwithstanding the dangers which threatened him at first, Cæsar reduced Alexandria, and placed Cleopatra on the throne of Egypt. The Library which was founded by Ptolemy Philadelphus, was burnt to ashes by the Egyptian army at the outbreak of this war.*

After the settlement of Egypt, Cæsar, though anxious to return to Italy, was obliged to march into Asia, there to restrain the progress of Pharnaces, the son of Mithridates the Great. This prince had assisted Pompey in Thessaly, and now raised an insurrection in Pontus ; he seized upon many provinces of the Romans and defeated Domitius Calvinus the general of Cæsar. On the very day of his arrival in Pontus, and without allowing himself any rest, Cæsar at once at-

---

* Niebuhr.

ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଯାଛିଲ ସେହାୟମାରେ ତାହାର ଶୀମାଂଶୁ କରିତେ ବାନନ୍ଦ କରିଲେନ । ତିନି ତଳମି ଓ କିନ୍ତୁପାତ୍ରାକେ ଏହି ଆଜ୍ଞା କରିଲେନ ଯେ ଉତ୍ତରେ ଆପନୀ ୨ ମୈନ୍ୟ ମାନ୍ସଟ ବିଦ୍ୟାୟ କରିଯା ଆଲେକଜ୍ଞନ୍ତ୍ରିଯା ନଗରେ ତାହାର ଆଲୟେ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଯାଇବା ଧିକାରେ ମସଙ୍କେ ଆପନାଦେଶ ବକ୍ତ୍ବୟ ନିବେଦନ କରୁନ । ତଳମିର କର୍ମଚାରିରା ଏ ଆଜ୍ଞାପାଲନେ ଇଜିପ୍ତରାଜ୍ୟର ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜ୍ଞାନ କରୁଯା ମହା କ୍ଷୋଧେ ମୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରତ ସିଜରକେ ଆଲେକଜ୍ଞନ୍ତ୍ରିଯାନଗରେ ଆକ୍ରମନ କରିତେ ଅଭିଜ୍ଞା କରିଲ । କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ରୋମାନ ଜ୍ୟୋତିରେ ଆଦେଶ ମାନ୍ୟ କରିଲେନ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଶରୀରେ ଲାବଗ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ସିଜରକେ ମୋହିତ କରିବାର ଅତ୍ୟାଶ୍ୟାର ତାହାର ନିକଟ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲେନ । ତଳମିର ମେନାଗଣ ଗାଲଦେଶର ଜ୍ୟୋତିର ଯୋଜାର ମହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ଅକ୍ରମ ହଇଯା ଅବଶେଷ ପରାନ୍ତ ହଇଲ, ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ ନଦୀତେ ଜଳମୟ ହଇଲେନ, କଥିତ ଆହେ ଯେ ତାହାର ଶରୀର ପରେ ଏକ ସ୍ଵର୍ଗ ନିର୍ମିତ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏଇକୁପେ ସିଜର ପ୍ରଥମତଃ ସଂକିର୍ତ୍ତିତ ବିପଦଗ୍ରାନ୍ତ ହଇଲେନ ପରେ ଆଲେକଜ୍ଞନ୍ତ୍ରିଯା ନଗର ଆପନ ଅଧୀନେ ଆନିଯା କିନ୍ତୁପାତ୍ରାକେ ଇଜିପ୍ତରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଲେନ । ଏ ଯୁଦ୍ଧର ଆରାତ୍କାଳେ ତଳମି ଫିଲାଦେଲ୍ଫ୍ସ ନାମକ ନୃପତି କର୍ତ୍ତ୍ରକ ସଂସ୍ଥାପିତ ପୁଣ୍ଯକାଳୟ ଇଜିପ୍ତଦେଶୀୟ ମେନାଗଣ ଦ୍ୱାରା ତନ୍ମୀଳିତ ହୁଏ ।

ଇଜିପ୍ତ ଦେଶୀୟ ଉତ୍କଳ ବିଷୟ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପରେ ସିଜର ଇତାଲିତେ ଅତ୍ୟାଗମନ କରଗର୍ଥେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ହଇଲେନ ତାହାକେ ନିର୍ଥିଦେତିମେର ପୁତ୍ର ଫାରେନ୍ସିମେର ବଳ ଥର୍ମ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଏମ୍ୟାଖଣ୍ଡେ ଯାତ୍ରା କରିତେ ହଇଲ । ଏ ରାଜକୁମାର ଥେସେଲିତେ ପଞ୍ଚିର ମାହାୟ କରିଯାଇଲେନ, ପରେ ପଞ୍ଚମେର ମଧ୍ୟ ଉପପ୍ଲବ ଉଠାଇଯା ରୋମାନେରଦେର ଅନେକ ପ୍ରଦେଶ ଅଧିକାର କରିଯା ସିଜରେର ନିଯୁକ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦୋଷିମିସିଯସ କାଳ୍‌ବିନମ୍ସକେ ପରାଭୂତ କରିଯାଇଲେନ, ସିଜର ଯେ ଦିନେ ପଞ୍ଚମେ ଉପନୀତ ହେଲେ ମେଇ ଦିନେଇ ବିଶ୍ରାମ ନା କରିଯା

* ଲିବର ।

tacked the enemy and totally routed his army. It is of this victory that he sent to Rome the famous account, *veni, vidi, vici.*

Cæsar now returned to Rome in order to quell a dangerous insurrection among his own troops in Italy. His presence and his self-possession succeeded immediately in restoring order. But he could not long remain in the capital. Many of his political opponents, the relics of the Pompeian party, had repaired to Africa after the battle of Pharsalia, and were there still holding out against him. His victory could not be complete, nor his authority be firmly established so long as they were left unconquered. They were supported by Juba, king of Numidia, and were determined to make another effort in defence of the Commonwealth. The republican army had among its leaders Cornelius Scipio, the father-in-law of Pompey, descended from the distinguished family of Scipio Africanus, M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato and L. Cornelius Faustus, son of Sylla the Dictator. It was a great advantage to Cæsar that Bocchus, king of Mauritania, and a Roman adventurer of the name of Sittius, who had a regiment under his command, declared for him, and helped his cause by infesting the territories of Juba. Cæsar gave battle to the Pompeian generals in the neighbourhood of Thapsus, and successively routed his Roman and Numidian adversaries. Faustus, the son-in-law of Pompey, fell in the hands of the enemy and was slain by order

ଏକେକାଳେ ଖତ୍ରର ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ ମଞ୍ଚର୍ଗର୍ଭପେ ପରାତ୍ମବ କରେନ । ତିନି ରୋମ ଦେଶେ କେବଳ ତିନି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶକ ଦ୍ୱାରା ଏଇ ଜୟେର ସଂବାଦ ପ୍ରେରଣ କରିଯାଇଲେନ ଯଥ । “ବିନାଇ, ବାଇଦାଇ, ବାଇସାଇ” ଅର୍ଥାତ୍ “ଆମ ଆସିଲୁମ, ଦେଖିଲାମ, ଜୟ କରିଲାମ” ।

ଏଇ ସକଳ କ୍ରିୟାର ପର ସିଜର ଇତାଲିନ୍ ସେନାଗଣେର ମଧ୍ୟେ ତୁମୁଲ କୁଳହ ନିବାରଣାର୍ଥ ରୋମ ନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହଇଲେନ, ତିନିଉପର୍ଦ୍ଵାରା ତାହାର ମନେର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଦର୍ଶନେଇ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ ହେଲ, କିନ୍ତୁ ରୋମ ନଗରୀତେ ତିନି ଅନେକ କାଳ ଯାପନ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା, ତାହାର ରାଜକୀୟ ବିପକ୍ଷ ଲୋକେରା ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଚିର ଦଲଭୁକ୍ତ ଅବଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିରା ଫାର୍ମେଲିଆ କ୍ଷେତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ଆଫ୍ରିକାତେ ଗମନ କରିଯା ତଥନ ପ୍ରୟୟ୍ୟ ପ୍ରାତିକୁଳ୍ୟ କରିତେଇଲୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଦିଗକେ ପରାନ୍ତ ନା କରିଲେ ତାହାର ଜ୍ୟ ମଞ୍ଚର ହିତେ ପାରିତ ନା ଏବଂ ତାହାର ଆଧିପତ୍ୟ ଓ ଦୃଚକ୍ରମରେ ସ୍ଥାପିତ ହିତ ନା । ଏଇ ବିପକ୍ଷ ଲୋକେରା ଯୁଦ୍ଧଦିଯାର ରାଜୀ ଜୁବାର ଆହୁକୂଳ୍ୟ ପାଇୟ ସାଧାରଣ ଶାସନ ରକ୍ଷାର୍ଥ ଆର ଏକର୍ବନ୍ଦିର ସତ୍ତ୍ଵ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଯାଇଲ, ତାହାରଦେର ସେନାଗଣେର ମଧ୍ୟେ ପଞ୍ଚିର ଶକ୍ତିର କର୍ଣ୍ଣିଲ୍ୟମ ସିପିଓ (ଯିନି ସିପିଓ ଆଫ୍ରିକେନେର ଉତ୍ତର ବିଶେ ଉପର) ଏବଂ ପିତ୍ରିଯମ, ବାରୋ, କେଟୋ, ଓ ଦିନ୍ତେତର ସିଲାର ପୁତ୍ର କର୍ଣ୍ଣିଲ୍ୟମ ଫନ୍ଟସ, ଇହାରୀ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଛିଲେନ । ଏଇ ସକଳ ଯୋଜାଦିଗେର ଆକ୍ରମଣେ ସିଜରେର ଅନେକ ହୀନ ହିବାର ମନ୍ତ୍ରାବନା ଛିଲ, କିନ୍ତୁ ସିତିଯମ ନାମେ ଏକ ଜନ ଭରମକାରୀ ରୋମାନ ତ୍ରେକାଳେ ଏକ ଦଲ ଶତ୍ରୁଧାରି ଲୋକେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥାକିଯା ମାରିଟେ ନିଯାରାର ରାଜୀ ବୋକମେର ମନ୍ତ୍ରିବ୍ୟାହାରେ ସିଜରେର ସ୍ଥପକ୍ଷତାଚରଣ କରତ ଜୀବୀ ରାଜାର ଅଧିକାରେ ଉପଦ୍ରବ କରିତେ ଲାଗିଲ, ତାହାତେଇ ସିଜରେର ମଞ୍ଜଳ ହେଲ । ଅପର ତିନି ଥାପ୍ସମ ପ୍ରାମେର ମନ୍ତ୍ରିଧରନେ ପଞ୍ଚିର ଦଲଙ୍କ ସେନାନୀଗଣେର ମହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ରୋଗୀଯ ଓ ଯୁଦ୍ଧଦୀଯ ବିପକ୍ଷବର୍ଗକେ କ୍ରମଶଃ ପରାନ୍ତ କରିଲେନ, ପରେ ପଞ୍ଚିର ଜ୍ଞାଗାତୀ ଫନ୍ଟସ ଶତ୍ରୁହଙ୍କେ ପତିତ ହେଲୁ ସିଜରେର ଆଜ୍ଞାତେ ହତ ହେଲେନ, ଆର ସିପିଓ, ପିତ୍ରିଯମ

Cæsar. Scipio, Petreius, and Juba killed themselves when they found that all was lost.

Cato was not present at the battle of Thapsus. He was at the head of a small detachment at Utica. When intelligence was brought to him of the disastrous defeat of his friends at Thapsus, he still did his best to hold out against the enemy. Finding, at last, that his cause was become hopeless, he advised the citizens to surrender to the conqueror, and desired his son to seek pardon by a timely submission. His anxiety, however, for the safety of those about him appears less amiable, when we find him too proud to accept for himself that mercy which he wished to procure for them, and resisting with passionate violence the solicitations of his son, that he would consent to live for his sake. When the evening came, he retired to his own apartment, and employed himself for some time in reading one of Plato's "Dialogues," endeavouring, it is said, to lull the suspicions of his friends by seeming to take a lively interest in the fate of those who were escaping by sea from Utica, and by sending several times to the sea side to learn the state of the wind and the weather. But towards morning, when all was quiet, he stabbed himself. He fell from his bed with the blow, and the noise of his fall immediately brought his son and his servants into the room, by whose assistance he was raised from the ground, and an attempt was made to bind up the wound. These efforts to save him were vain; for Cato no sooner had recovered his self-possession, than he tore

ଏବଂ ଜୁବା ଆପନାଦିଗକେ ନିରନ୍ତର ଦେଖିଯା ସହକ୍ରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ ।

କେଟୋ ଥାପ୍ମ୍ସ ଗ୍ରାମେର ଯୁଦ୍ଧ କାଳୀନ ତଥାଯ ଉପସ୍ଥିତ ନାଥାକିଯା ଉତ୍ତିକା ନଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୈନ୍ୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିତେ-ଛିଲେନ, ତିନି ସେଥାନେ ଶିତ୍ରପକ୍ଷୀୟ ଲୋକେର ଛୁର୍ଗତିର ସଂବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇ ଶକ୍ତିନିରାକରଣେର ଚେଷ୍ଟାତେ ଶିଥିଲ ହେୟନ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଆପନାର ସବୁ ନିଷ୍ଫଳ ଦେଖିଯା ନଗରବାସି ଲୋକ-ଦିଗକେ ମିଜରେର ଶରଣାଗତ ହଇତେ ପରାମର୍ଶ ଦିଲେନ ଏବଂ ନିଜ ପୁଣ୍ୟକେ କହିଲେନ ଯେ ଜୟିଷ୍ଠ ମେନାପତିର ନିକଟ ଶୀଘ୍ର ଅଧୀନତା ଖୀକାର କରିଯା କହିବା ପ୍ରାର୍ଥନା କର । କେଟୋ ମନ୍ତ୍ରଭ୍ୟାହାରି ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରାଗରକ୍ଷାର୍ଥ ଯେ ଉଂକଟ୍ଟା ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ ତଙ୍ଗନ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଅନୁରାଗ କରିତେ ହଇତ, କିନ୍ତୁ ତିନି ଅଭିମାନ କରିଯା ଆପନାର ପ୍ରାଗରକ୍ଷାର୍ଥ ଜୟବୀରେର ନିକଟ କହିପ୍ରାପ୍ତିର ପ୍ରୟାସ କରେନ ନାହିଁ ଆର ତାହାର ପୁଅ ତାହାକେ ଆଭାହତ୍ୟା ହଇତେ ନିରସ୍ତ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଅନେକ ଅନୁରୋଧ ଓ ବିନତି କରିଲେବୁ ତିନି ଉତ୍ତରଭାବ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ମେ କଥା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଯାଇଲେନ ଏକାରଣ ସମ୍ପର୍କ ଅନୁରାଗ କରିବା ଯାଇତେ ପାରେ ନା । ତିନି ଶୂର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପର ନିର୍ଜ କୁଠରୀତେ ଗିଯା କିଯଂକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ଲେଟୋ ରଚିତ ଗ୍ରହ ପାଠ କରିତେ ଲୋଗିଲେନ ଆର ଯେବେ ଲୋକ ଉତ୍ତିକା ନଗର ହଇତେ ଜ୍ଞାହାଜ ଆରୋହଣ କରିଯା ପଜାଇତେ ଛିଲ ଆପନାର ବିଷୟେ ବଞ୍ଚିଗଣେର ଆଶଙ୍କା ଦର କରଣାର୍ଥ ମଧ୍ୟେୟ ଛଲ କରିଯା ତାହାରଦିଗେର ଶୁଭ୍ରଶୁଭ ସଂବାଦ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ, ଏବଂ ଶମୁଦ୍ରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ ହଟେଯାଇଁ କିମା ତାହାର ବିବରଣ ଜ୍ଞାନି-ବାର ନିମିତ୍ତ ବାରଷାର ଲୋକ ପାଠାଇଲେନ, ପରେ ରଜନୀ ଅବସାନ ହଇବାର କିଯଂକାଳ ପୂର୍ବେ ବଞ୍ଚିବର୍ଗକେ ଶ୍ରିରଚ୍ଚିତ ଦେଖିଯା ଆପନାର ଶରୀରେ ଛୁରିକାଯାତ କରତ ଖୁଟା ହଇତେ ନୀଚେ ପରିତ ହଇଲେନ, ତାହାର ପୁଅ ଓ ଭୃତ୍ୟେର ଖୁଟାହିତେ ପତନ ଶକ୍ତ ଶ୍ରେଣ କରିଯା କୁଠରୀର ମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ତାହାକେ ଧରିଯା ଭୂମି ହଇତେ ତୁଳିଲ ଏବଂ ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ କ୍ଷତ ବଞ୍ଚନେର ଚେଷ୍ଟା କରିଲ, କିନ୍ତୁ ତାହାରଦେଇ ଯଦ୍ରେ କୋଣ ଫଳ ଦର୍ଶିଲ ନା କେମନା ତିନି ଯଂକିଷ୍ଣ ମଚେତମ ହଇବା-

open the wound again in so effectual a manner that he instantly expired.*

After the termination of the war in Africa, Cæsar returned to Rome, but was soon called away to Spain, where Pompey's sons, Cnæus and Sextus, had again stirred up a formidable war. A terrible battle was fought at Munda, in which Cæsar was so near being conquered, and his troops were giving way with such panic, that he leaped from his horse and offered to expose his life as a common soldier in the front of the line, that he might escape the disgrace, after so many glorious campaigns and brilliant conquests, of falling, at the age of fifty-six, into the hands of men, far his juniors in age, in experience, and in military reputation. His presence of mind and his address restored order in his ranks, and infused fresh ardour into his troops, who rallied quickly and gained the day. This hard-earned victory proved decisive. Pompey's sons were totally routed; Cnæus endeavoured to save himself by flight, but was taken and slain; Sextus succeeded in his escape, and kept himself concealed until the death of Cæsar.

The battle of Munda terminated the civil war. Cæsar returned to Rome and celebrated his triumphs over the various foreign enemies he had subdued, during a continued series of wars, in Gaul, in Egypt, in Pontus, and in Numidia. The triumphs, which were exhibited with great pomp and ceremony, lasted for four days: Vercingetorix, the Gallic Chief, whose for-

---

* Arnold.

ମାତ୍ର ପୁନର୍ଭାର ମେଇ କ୍ରତ ଏମତ ବିଦୀର୍ଘ କରିଲେନ ଯେ ତୃକ୍ଷଗାନ୍
ତାହାତେ ପଞ୍ଚତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲ ।

ଆକ୍ରିକାନ୍ତ ମୃଦ୍ରାମ ଅବସାନ ହିଲେ ସିଜର ରୋମ ନଗରେ
ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅନେକ କାଳ ତଥାଯ ହିର ଥାକିତେ
ପାରିଲେନ ନା, ତାହାକେ ଶୀତ୍ର ଲ୍ପେନେ ଯାତ୍ରା କରିତେ ହିଲ
କେମନା ନିଯମ ଓ ସେକ୍ସ୍ଟ୍ସ ନାମକ ପଞ୍ଚିର ଦୁଇ ପୁଅ ତଥାୟ
ଘୋରତର ମୃଦ୍ରାମ ଉପହିତ କରିଯାଛିଲ । ଅପର ମଣ୍ଡାଗ୍ରାମେ ଏକ
ଭୟାଳକ ଯୁଦ୍ଧ ହେ, ସେ ଯୁଦ୍ଧେ ସିଜର ପ୍ରାୟ ପରାନ୍ତ ହେଲେନ ଏବଂ
ତାହାର ମେନାଗଣ ମହାଭାସେ ପଲାୟନପର ହେ ତାହାତେ ତିନି
ଅସ୍ଥିହିତେ ଭୂମିତେ ଜନ୍ମ ଦିଯା ସାମାନ୍ୟ ମୈନ୍ୟର ଶ୍ରେଣୀର
ଅଗ୍ରଭାଗେ ଥାକିଯା ଶତ୍ରୁର ଅନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହିଯା
କହିଲେନ ଯେ ଅନେକ କାଳାବ୍ଧି ସଶୋଭାଜନ ପୂର୍ବକ ଯୁଦ୍ଧ
କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହିଯା ସ୍ଟ୍ର୍ ପଞ୍ଚାଶତମ ବର୍ଷ ବୟାହର କାଳେ ଯଦି ବିଷୟ
ବୁଦ୍ଧି ଓ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ଏବଂ ବୟାହରେ କୁନ୍ତର ଏମତ ଲୋକେର
ହୁଣେ ପତିତ ହେଲେନ ତବେ ମହତ୍ତ୍ଵ ଲଜ୍ଜାର ବିଷୟ ଏବଂ ତାହା ହିତେ
ମୃତ୍ୟୁ ବରେ ଶ୍ରେଯ । ତାହାର ଏହି ସାହସ ଓ କର୍ମଚାରୀପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶନେ
ପଲାୟନୋଦ୍ୟତ ମୈନ୍ୟଗଣ ଶ୍ରେଣୀମଧ୍ୟେ ହିର ହିଯା ଯୁଦ୍ଧ କରତ
ଜୟଲାଭ କରିଲ, ଏବଂ ଏହି କ୍ଲେଶଲକ୍ଷ ଜୟତେହି ରଣେର ଅବସାନ
ହିଲ । ପଞ୍ଚିର ପୁଅଭୋର ସମ୍ପର୍କରୁଗେ ପରାନ୍ତ ହିଲ, ନିଯମ
ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର୍ଥ ପଲାଇତେ ଚେଟା କରିଯାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିହୁଣେ
ପଡ଼ିଯା ନଷ୍ଟ ହିଲେନ, ଆର ସେକ୍ସ୍ଟ୍ସ କୌଶଳ ପୂର୍ବକ ପଲାଇଯା
ସିଜରେର ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁକାଇଯା ଥାକିଲେନ ।

ମଣ୍ଡାର ଧୁଦେତେ ଗୁହ୍ୟିଛେଦେର ଶେଷ ହିଲ ପରେ ସିଜର ରୋମ-
ନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହିଯା ଗାଲ ଇଜିପ୍ତୁ ପତ୍ରର ଏବଂ ନୁମିଦିଯାତେ
ସେ ବିଦେଶୀୟ ଶକ୍ତିକେ ପରାନ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ ତଙ୍କନ୍ୟ ଜୟଯାତ୍ରା
କରିଲେନ, ଏହି ଜୟଯାତ୍ରା ଚାରି ଦିନ ବ୍ୟାପିଯା ମହା ଘଟା ଓ
ଆଡ଼ିଷର ପୂର୍ବକ ସମ୍ପର୍କ ହିଲ, ଗାଲୀୟ ଅଧିପତି ବସି ଶେତ୍ରଭୋରିକ୍ସ
(ଆଲିସିଯା ନଗରେ ଯାହାର ଭୟାନକ ବିଦ୍ରୋହିତା ଦୟନ ହେ) ଏବଂ
କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ଭଗିନୀ ଆର୍ମିନୋମ୍ବୀ, ଓ ନୁମିଦିଯାର ପରାଜିତ
ରାଜାର ପୁଅ ଜୁବା, ଆର ଏମ୍ୟ ଥିଲେର ପରାଭୂତ ରାଜା ଫାନେସିସ,

midable conspiracy he had crushed at Alesia ; Arsinoe, the sister of Cleopatra ; Juba, the son of the vanquished king of Numidia ; and Pharnaces, his Asiatic captive ; were successively led in chains to set forth his glory. After his triumphs, he distributed various largesses of provisions and money among the populace, and entertained them with splendid spectacles and magnificent feasts. Dramatic and other similar shows were publicly exhibited, at an enormous expense, which won the affections of the multitude and easily reconciled them to the despotic sway of the conqueror. The senate, too, had, from the commencement of his successful career in the civil war, been bestowing on him powers and honors with a lavishness of which no parallel was to be found in the previous history of Rome. These powers and honors were now multiplied still more profusely. It was voted that he should be called the "father of his country," and that the title "imperator" should be prefixed to his name ; that his person should be declared sacred ; and that he should be appointed dictator for life. The month in which he was born, and which had till then been called Quintilis, was now named Julius, or July, in honor of him. Money was stamped with his image and a guard of senators and citizens of the equestrian order was voted for the security of his person. These votes appear to have passed while he was absent in Spain ; on his return therefrom, the whole body of the senate waited upon him to communicate to him the decrees they had voted in his honor. Cæsar for

ଇହିରା ମକଳେଇ ତ୍ାହାର ସଶୋବ୍ଦିର ନିମିତ୍ତେ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳେ ବଜ୍ର ହଇଯା ନୀତ ହଇଲ । ଜୟୟାତ୍ରୀ ସମାପ୍ତ ହଇଲେ ପର ସିଜର ମୟୁନ୍ତ ଲୋକଦିଗେର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଥାଦ୍ୟ ଦ୍ରୁବ୍ୟାଦି ଏବଂ ଧନ ବିତ୍ରଳ କରିଲେନ ଏବଂ ସାଧାରଣେର ଆମୋଦେର ନିମିତ୍ତ ମାନା ପ୍ରକାର କୌତୁକ ଓ ଭୋଜନୋଷବ ବିଷ୍ଟାର କରିଲେନ, ଆର ବଛବ୍ୟମ କରିଯା ନାଟକାଦି କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟକ୍ରମେ କରାଇଲେନ ତାହାତେ ମକଳେଇ ତ୍ାହାର ଅମ୍ବୁରାଗ କରିତେ ଲାଗିଲ ଏବଂ ତ୍ାହାର ଏକାଧିପତ୍ୟ କୋନ ଆପଣି କରିଲ ନା । ମେନେଟରେରା ଓ ତ୍ାହାର ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜୟ ପଦବୀର ଉପକ୍ରମ ଦେଖିଯା ତ୍ାହାକେ ଏମତ ୨ ମୟୁନ୍ତ ପଦେ ଅଭିସିନ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ ଓ ଏତାଦୁଶ ମୟ୍ୟାଦା ସ୍ତ୍ରୀକ ଉପାଧି ଦିଯାଛିଲେନ ଯେ ରୋମଦେଶେ ତନ୍ଦ୍ରପ କେହ କଥନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୟ ନାହିଁ, ଏକଣେ ତ୍ାହାରା ସେଇ ପଦ ଓ ଉପାଧିର ଆବେ ବ୍ରଦ୍ଧି କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଯା ନିୟମ କରିଲେନ ଯେ “ସ୍ଵଦେଶେର ପିତା” ଓ “ଅସିପତି” ଏହି ୨ ଉପାଧି ସିଜରେର ନାମେ ସଂମୁନ୍ତ ହଇବେକ ଏବଂ ତ୍ାହାର ଶରୀରକେ ପବିତ୍ର ବଲିଯା ମାନ୍ୟ କରା ଯାଇବେ ଏବଂ ତିନି ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଦିନେର ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାକିବେନ ।

ବେଳେରେ ଯେ ମାସେ ତ୍ାହାର ଜୟ ହଇଯାଛିଲ ପୂର୍ବେ ମେ ମାସେର ନାମ କ୍ରନ୍ଟିଲିସ ଛିଲ ଏକଣେ ତାହାର ଆଥ୍ୟ ଜୁଲିୟସ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁଲାଇ ବଲିଯା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହଇଲ, ଅଧିକର୍ତ୍ତା ଟାକାର ଉପର ତ୍ାହାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍ଗିତ ହଇବାର ବିଧି ହଇଲ ଏବଂ କଏକ ଜମ ମେନେଟର ଓ ଅଷ୍ଟାରୋହି ଲୋକ ତ୍ାହାର ରକ୍ଷାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଲ । ତିନି ଶ୍ରେଣେ ଗମନ କରିଲେ ମେନେଟରେ ଏହି ୨ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଛିଲେନ, ପରେ ତ୍ାହାର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନାନ୍ତର ମକଳେ ମୁଗ୍ଧାର୍ଥ ମୟୁନ୍ତ ଲିଖିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲଇଯା ତ୍ାହାର ନିକଟ ଉପାଦିତ ହଇଲେନ, ତ୍ାହାରଦେର ମହିତ ସାନ୍ଧ୍ୟାତ କରିବାର କାଳେ ସଥୋଚିତ ମମାଦର ପୁରଃମର ଆସନ ହିତେ ଉଥାନ କରିତେ ସିଜରେର ସ୍ମରଣ ହୟ ନାହିଁ, ଉପବିଷ୍ଟ ହଇଯାଇ ତାହାରଦିଗକେ ଦର୍ଶନ ଦିଯାଛିଲେନ, ଏହି ମୁଶ୍ମିଲତାର ଦ୍ରଟି କେବଳ ଅନ୍ୟମନକ୍ଷ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହଇଯାଛିଲ କିନ୍ତୁ ମେନେଟରେରା ମେ ଦୋଷ କଥନ ମାର୍ଜନା କରିଲେନ ମା, ନିକଟରୁ ଲୋକଦେର ପ୍ରତି ତ୍ାହାର ଅହଙ୍କାରାଚରଣେ ମକଳେଇ ବିରତ ହଇଲ, ଆର

got to show his respect for the august persons who waited upon him, and received them without rising from his seat. This want of politeness, which arose perhaps from mere thoughtlessness, was never forgiven him. His haughty behaviour towards those around him, likewise gave great offence. The extensive powers which were voted him and by which all the offices in the Commonwealth, which were before in the gift of the people, were placed at his sole disposal, naturally excited the envy of many a senator; and although he had refused the insignia and title of king, which were offered him by Antony, one of his known adherents, yet both the offer and the rejection were considered to be parts of a plan concocted for the purpose of trying the sense of the populace. A large body of patricians and senators looked upon him as a tyrant, who, not content with engrossing all real power in the state, intended also to destroy whatever vestige yet remained of a republic, and to bring back the days of a hateful monarchy. A conspiracy was accordingly formed to remove him by assassination in the Senate house; and as the ides of March was supposed to be the day appointed for investing him with the honors of a king, the conspirators fixed that very day for the execution of their murderous design.

The leaders in this conspiracy were Brutus and Cassius, both of whom had been generals of Pompey in the battle of Pharsalia, and were afterwards pardoned by Cæsar. In common with most of their accomplices, they were under no common obligations to

ତୁହାକେ ଦେଶୀୟ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରାତେ ଯେ ୨ ରାଜକୀୟ କର୍ମ ପୂର୍ବେ ସାଧାରଣେ ହଣ୍ଡେ ଛିଲ ସକଳ ଏକଣେ ତୁହାର ଇଚ୍ଛାଧୀନ ହଇଲ, ତାହାତେ ଓ ଅମେକାନେକ ସେନେଟରଦିଗେର ଅନୁଃକରଣେ ଈର୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍କ ହଇଲ । ଅଧିକଷ୍ଟ ଆମ୍ବାନି ନାମକ ତୁହାର ଏକ ଦଲ-ଭୂତ୍ର ଲୋକ ତୁହାକେ ରାଜ ପରିଚନ ଓ ରାଜ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଲେ ଓ ତିନି ତାହା ଗ୍ରହଣ କରେନ ନାହିଁ, ଇହାତେ ସକଳେ ମନେ କରିଲ ଯେ ପ୍ରଜାରଦେର ପରୀକ୍ଷାର୍ଥ ଛଲ କରିତେଛେନ, ଅତଏବ କୁଳୀନବର୍ଗ ଓ ସେନେଟ ସମାଜଙ୍କ ଅନେକ ଲୋକ ତୁହାକେ ଦୁଃଖ୍ୟ କପଟୀ ଜ୍ଞାନ କରିଯା ଗମେନ ଅନୁମାନ କରିଲ ଯେ ତିନି ଦେଶୀୟ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଓ ମନ୍ତ୍ରସ୍ଥ ହେଁନ ନାହିଁ ଏବଂ ରାଜାର ଏକାଧିପତ୍ୟସ୍ଵରୂପ ଅପରୂପ ନିୟମ ପୁନଃନ୍ମାପନ କରିଯା ସାଧାରଣ ଶାସନେର ଯେ ୨ ଲକ୍ଷଣ ଏଥିନ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଛେ ତାହାଙ୍କ ଲୋପ କରିତେ ଇଚ୍ଛା କରେନ । ଅନୁଷ୍ଠାନିକ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିରା ପରମ୍ପରା ମନ୍ତ୍ରଗା କରିଯା ଶ୍ଵର କରିଲ ଯେ ତୁହାକେ ସେନେଟାଗାରେ ଗୋପନେ ବ୍ୟବ କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଆର ମାର୍ଚ ମାସେର ୧୫ ତାରିଖେ ତୁହାର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ସୌମ୍ୟ ହେଁବାତେ ଉତ୍ସୁକ ମନ୍ତ୍ରଗା କାରିରା । ମେଇ ଦିନେଇ ତୁହାକେ ନଷ୍ଟ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲ ।

ମିଜରେର ବ୍ୟବ କରଣାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରଗାକାରିରଦେର ମଧ୍ୟେ କ୍ରୁତମ ଏବଂ କେଶମ ପ୍ରଧାନ, ତୁହାରୀ ଉତ୍ସୁକେ ଫାର୍ମେଲିଆର ଯୁଦ୍ଧ ପଞ୍ଚିର ପଞ୍ଜୀୟ ମେନାପତି ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ମିଜର ତୁହାରଦିଗକେ କ୍ଷମା କରିଯାଇଲେନ, ଅତଏବ ତୁହାରୀ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ବ୍ୟବ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହେଁନ ତୁହାର ନିକଟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଗାକାରିରଦେର ନ୍ୟାୟ ଅମାଧାରଣ ଉପକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ, ଆର ସଂକାଳେ ଏ ହତ୍ୟାର କଳ୍ପନା କରେନ ତ୍ରେକାଳେ ଓ ମିଜରେର ଶାସନେ ବିଶ୍ୱାସ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହେର ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ଛିଲେନ । ବିଶେଷତଃ କ୍ରୁତମ ପଞ୍ଚିର

the person they now intended to destroy; and at the very time they formed the conspiracy, they held confidential appointments under Cæsar. Brutus especially though he fought for Pompey in the civil war, was an object of great fondness with the conqueror, who had known and loved him from his childhood. And yet so romantic was the sentiment of patriotism with which the conspirators were possessed, that they stopped not to consider what means they employed in order to accomplish an end that was connected in their estimation with the interests of their country. The treachery and ingratitude of murdering a bene factor, to whose clemency they owed their lives, and of laying violent hands on a ruler, whose authority they acknowledged by holding office under his commission, were justified in their opinion by the supposed liberty which their act would confer on their country. Brutus in particular, who was descended from Junius Brutus, the destroyer of monarchy and the first consul of Rome, thought himself called upon to save, by every means in his power, the constitution founded by his ancestor.

Cæsar received several warnings against the conspirators, whose designs, in spite of the profound secrecy they observed, had been suspected by some of his friends. But, secure in the affections of the people whom he had obliged by his largesses, and presuming on the gratitude of those against whom he was warned, he resisted the importunities of his friends and refused to provide for his safety. On the fifteenth day

ପରେ ସୁନ୍ଦର କରିଲେ ଓ ମିଜରେର ଅତିଶୟ ପ୍ରିୟ ଛିଲେନ ମିଜର
ତାହାକେ ବାଲ୍ୟକାଳୀବଧି ଜ୍ଞାନିତେନ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମେହ କରିତେନ,
ତଥାପି ଐ ମତ୍ରଗାକାରିରଦେର ଅନୁଷ୍ଠାନକରଣେ ଏମତ ଅନୁତ୍ତ ସ୍ଵଦେଶ
ବାସଲ୍ୟ ସ୍ଵରୂପ ତାବେର ଉଦୟ ହଇଲ ଯେ ଦେଶେର ଉପକାର ସାଧି-
ବାର ଛଲେ ଯେ କର୍ମ କରିତେ ଉଦୟ ହଇଲ ତାହାର ତଦ୍ଦ୍ଵାତନ୍ତ୍ର କିଛୁଇ
ବିବେଚନା କରିଲ ନା । ଯାହାର ଦୟାତେ ତାହାରଦେର ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା
ହଇଯାଛେ ଏବଂ ଯାହାର ଶାସନେର ବଶୀତ୍ତୁ ହଇଯା ତାହାରା ରାଜ-
କୀଯ କର୍ମ ନିର୍ବାହ କରିତେଛେ ଏମତ ମହୋପକାରି ଗୁରୁତର ଲୋ-
କେର ବଧେ ବିଶ୍ୱାସ୍ୟାତକତା ଓ କୃତ୍ୟତା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଯାଇତେଛେ,
କିନ୍ତୁ ତାହାରଦେର ବୁଦ୍ଧିତେ ତାହାତେ କୋନ ପାପ ବୋଧ ହଇଲ ନା
କେନା ତାହାରା ମନେ କରିଲେକ ତଦ୍ଦ୍ଵାରା ଦେଶେର ମଧ୍ୟେ ସାଧୀନତା
ସ୍ଥାପନେର ସନ୍ତାବନା । ଆର ତ୍ରୁଟିସ ପୁର୍ବିତନ ଟାକୁଇମେର ନିରାକରଣ
କର୍ତ୍ତା ଅଥଚ ରୋମେର ପ୍ରଥମ କନ୍ଦଳ ଜୁନିଯିମ ତ୍ରୁଟିମେର ବଂଶେ
ଉତ୍ସପନ ହଇଯାଛିଲେନ ଏକାରଣ ମନେ କରିଲେନ ଯେ ପିତ୍ତଳୋକ
କର୍ତ୍ତକ ମଂଦ୍ସାରିତ ଶାସନ ତାହାର ସର୍ବପ୍ରକାରେ ରକ୍ଷା କରା
ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉତ୍କ ମତ୍ରଗାକାରିରା ଆପନାରଦେର କଳନା ଅତି ଗୋପନେ
ରାଖିଯାଛିଲ ତଥାପି ମିଜରେର କୋନ୍ଦର ବନ୍ଧୁରା ତଦ୍ଵିଷୟେର ଯେ-
କିଞ୍ଚିତ ଆଭାସ ଶୁବ୍ରମ କରାତେ ତାହାକେ ସାବଧାନ ହିତେ କହିଯା-
ଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଯେ ସକଳ ଲୋକେରଦିଗକେ ବହୁ ବଦାନ୍ୟତା ଦ୍ଵାରା
ଆପନାର ଅମୁଗ୍ନତ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାରା ଅବଶ୍ୟ ତାହାକେ
ମେହ କରିବେ ଏବଂ ଯାହାରଦେର ନାମେ ଉତ୍କ କୁମତ୍ରଗାର ଅପବାଦ
ଶ୍ରୀ କରିଲେନ ତାହାରା ସକଳେଇ ତାହାର ଅମୁଗ୍ନିତ ଅତଏବ
ଏମତ କର୍ମ କି ପ୍ରକାରେ କରିବେ, ଏହି ତାବିଯା ମିଜର ବନ୍ଧୁଗଣେର
କଥା ପ୍ରମାଣ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର କୋନ ଉପାୟ ନା କରିଯା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ

March he went in state to the Senate-house, where the conspirators surrounded him on pretence of interceding for the recall of one of their banished friends and, on a signal given, fell upon him with their daggers. The first blow was given by Casca, which was immediately seconded by the other accomplices. Cæsar attempted to resist and make his escape, but was soon overpowered and fell covered with twenty-three wounds.

CHAP. VII.

The events which immediately followed the death of Cæsar proved that the conspirators had committed an act that was as rash as it was violent. A large and formidable body of citizens and soldiers appeared noway thankful for the murder of their benefactor and their general; and the Senate, which assembled on the seventeenth day of March, dared not declare him a tyrant or invalidate his acts, but decreed, on the contrary, that the late dictator should be honoured with the usual funeral rites paid to distinguished persons, and that Antony should deliver to the multitude an oration in his praise. The friends and opponents of Cæsar seem to have been in mutual dread of one another for the same Senate which ordered these honors to be paid to his memory, passed a general act of amnesty by which the conspirators were exempted from any punishment which might be considered due to their offence. But the multitude, who remembered Cæsar'

ରହିଲେନ, ଏବଂ ମାର୍ଚ୍ଚମ୍ବେର ୧୫ ଦିବସେ ସଥେବୀଚିତ ବୀତ୍ୟଶ୍ଵରାରେ ସେନେଟାଲ୍ସେ ଗମନ କରିଲେନ, ତଥାଯ ଉତ୍ତର ମନ୍ତ୍ରାଳୟକାରିରା ଆପନାରଦେର ଅନ୍ଦେଶହିତେ ଦର୍ଶିତ ଏକ ଜଳ ବଞ୍ଚାର ନିମିଷତେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର ଛଲେ ତାଁହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ ବୈଷ୍ଟନ କରିଲ, ପରେ ଏକେକାଳେ ସକଳେଇ ତାଁହାକେ ଛୁରିକାଘାତ କରିତେ ଲାଗିଲ । ପ୍ରଥମତଃ କାଙ୍କ୍ଷା ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଘାତ କରେ, ତାହାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଅନ୍ୟ ସକଳେଇ ତାଁହାର ଉପର ପତିତ ହୁଁ । ସିଜର ତାହାରଦେର ଆକ୍ରମଣ ନିରାକରଣ କରିଯା ବାହିରେ ଆସିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ଅନେକ ବିଗଞ୍ଚ ଥାକାତେ ଏକାକୀ ତାହା କରିତେ ନା ପାରିଯା ଶରୀରେର ଅଯୋବିଂଶତି ଦେଶେ ଆହତ ହିୟା ପ୍ରାଣତ୍ୟଗ କରିଲେନ ।

୭ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ସିଜରେର ମରଣାନ୍ତର ସେ ଗୋଲମ୍ବୋଗ ଉପସ୍ଥିତ ହଇଲ ତାହାତେଇ ତାଁହାର ହତ୍ୟାକାରିଦିଗେର ଅବିବେଚନୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଶୀତ୍ର ମପ୍ରମାଣ ହଇଲ, ନଗରେର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଏବଂ ବହୁତର ସୈନ୍ୟ ଆପନାରଦେର ମହୋପକାରି ଅଧ୍ୟକ୍ଷେର ବଧେର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଷ୍ଟ ହଇଲ, ତମ୍ଭିମିତ ମାର୍ଚ୍ଚମ୍ବେର ୧୭ ଦିବସେ ସେନେଟେର ସେ ସଭା ହୁଁ ତାହାତେ ସିଜରେର ନାମ ଅତ୍ୟାଚାରି ବଲିଯା କଲଙ୍କା-ହିତ କରିତେ ଅଥବା ତାଁହାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର କୋନ ନିୟମେର ଅନ୍ୟଥା କରିତେ କାହାରେ ସାହସ ହଇଲ ନା, ବରଂ ସକଳେ ଏହି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେନ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହୋଦୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦିଗେର ନ୍ୟାୟ ତାଁହାର ଦେହେର ଆଦାର ପୂର୍ବକ ସମାଧି ହଇବେ ଏବଂ ଆନ୍ତୋନି ଲୋକସମାଜେ ତାଁହାର ନୀନା ଗୁଣ ବିସ୍ତାର କରତ ବ୍ୟକ୍ତତା କରିବେନ । ବୋଧ ହୁଁ ସିଜରେର ଶକ୍ତ ଓ ମିତ୍ରେଃ ପରମ୍ପରେର ଭାୟେ ଭୀତ ହଇଯାଇଲ କେନନା ସେ ସଭାତେ ତାଁହାର ନାମେର ସମ୍ମ କରିବାର ଆଦେଶ ହଇଲ ତାହାତେଇ ଏକ ସାଧାରଣ ଦୋସମାର୍ଜନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିଯା ତାଁହାର ହତ୍ୟାକାରିଦିଗକେ ତାହାଦିଗେର ଅପରାଧେର ଦେଶ ହଇତେ ମୁକ୍ତ କରିଲ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେରା ସିଜରେର ଯୁଦ୍ଧବିକ୍ରମ ମୂରଣ କରତ ତାଁହାର ନାମେରେ ଅଶ୍ଵରାଗେ ମର୍ତ୍ତ ହଇଲ ଏବଂ ତାଁହାର

brilliant achievements with admiration, and his liberalties with gratitude and regret, were not to be easily reconciled to the murder of their commander; and Antony, who secretly desired to raise an uproar against the conspirators, artfully excited the feelings of the populace, while pretending only to pacify them. In the funeral oration which he delivered, he adverted with great effect to the excellencies which distinguished the late dictator's character, and expatiated on his heroic exploits in so many parts of the world, as well as on his charities and largesses, and above all, on the munificent bequests contained in his will. This oration excited the resentment and regret of the people, and infuriated them to such a degree that they ran in all directions, bent on mischief and bloodshed. The conspirators were accordingly obliged to leave the city for fear of their lives.

While things were in this unsettled state, C. Octavius, Cæsar's grand nephew, returned from Greece on hearing of his uncle's assassination. As Cæsar had in his will declared him his heir and adopted son, he came forward to assume the name of Cæsar, and to claim the privileges which that adoption conferred on him. Antony, who was himself seeking to establish his authority in the place of Cæsar, gave no encouragement to the young aspirant. This soon produced rupture between them; and as Antony was shortly after engaged in open war with the senate, Octavius, though only eighteen years old, cast in his lot with the republican party.

ବଦାନ୍ୟତା ନୈମେ କରିଯା କୃତଜ୍ଞତାପୂର୍ବକ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁରୁଚିତ୍ ହଇତେ ଲାଗିଲ, ଶୁତରାଂ ତାହାର ବସେ ତାହାରଦେର କ୍ରୋଧ ଉତ୍ତରୋ-ତର ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ ହଇଲ ଏବଂ ଆନ୍ତୋନି ମିଜରେର ହତ୍ୟାକାରି-ଦେର ପ୍ରତିକଲେ ଲୋକ ମୁହଁକେ କିଞ୍ଚ କରିତେ ବାଞ୍ଚା କରିଯା ତାହାରଦେର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ କରିବାର ଛଲେ ଚତୁରତା ପୂର୍ବକ ବରଂ ଆରୋ ବ୍ରଦ୍ଧି କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲେନ, ଅତଏବ ଦେହେର ମମାଧି ମସଜିଯ ବକ୍ତୃତାତେ ତିନି ଅତି ମନୋହର ତାଷାଯ ଗତ ଦିନ୍ଦେତରେ ଅମ୍ବଖ୍ୟ ଗୁର୍ବରଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ପୃଥିବୀର ତିର୍ଯ୍ୟକ ଥିଲେ ମିଜର ଯେ ଯୁଦ୍ଧବୀରରୁ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତି ଯେ ବଦାନ୍ୟତା ବିସ୍ତାର କରିଯାଛିଲେନ ବିଶେଷତଃ ଉଇଲପତ୍ରେ ଯେ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଦାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବକ ଆପନାର ବିଷୟ ବିଭାଗ କରିତେ ଆଦେଶ କରିଯାଛିଲେନ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଉତ୍କୃତ ବଜ୍ଞା ଅତି ମୁଲିତ ଭାଷାଯ ବାହଲ୍ୟ କରିଯା ପ୍ରଚାର କରିଲେନ । ଏ ବକ୍ତୃତା ଶୁବ୍ରଣେ ବାବଦୀୟ ଲୋକ କୁରୁଚିତ୍ ଓ ରାଗଜ୍ଞ ହଇଯା ମିଜରେର ହତ୍ୟାକାରିଦିଗକେ ନଟ କରଣୀୟ ଉତ୍ୟନ୍ତପ୍ରାୟ ହତ୍ୟାକାରିଦିଗକେ ଧାର୍ଯ୍ୟାନ ହଇଲ, ହତ୍ୟାକାରିରା ତାହା ଦେଖିଯା ପ୍ରାଣଭୟେ ନଗର ହଇତେ ପଳାଯନ କରିଲ ।

ରୋମ ନଗରେ ଏହି ରୂପ କୋଳାହଲ ହଇତେହେ ଏମତ ସମୟେ ମିଜରେର ଭର୍ଗନୀର ଦୌହିତ୍ର ଅକ୍ରେବିସମ ନାମେ ଏକ ଯୁବକ ତାହାର ମରଣେର ସଂବାଦ ଶୁଣିଯା ଗ୍ରୀକ ଦେଶ ହଇତେ ଇତାଲିତେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ, ମିଜର ସ୍ତ୍ରୀୟ ଉଇଲ ପତ୍ରେ ତାହାକେ ପୋଷ୍ୟପୁଣ୍ୟ ଓ ବିଷୟାଧିକାର ବଲିଯା ନିଯୁକ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ, ଅତଏବ ତିନି ମିଜର ନାମ ଗ୍ରାହଣ କରଣୀୟ ଓ ବିଷୟାଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟର୍ଥ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ୍ୟ ହଇଲେନ; କିନ୍ତୁ ଆନ୍ତୋନି ସ୍ଵର୍ଗ ମିଜରେର ପଦ ପାଇବାର ଜନ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗବାନ୍ ଛଲେନ ଏକାରଣ ଉତ୍କୃତ ଯୁବକେର ଆକାଜକା ପୂରଣେର ନିମିତ୍ତ କୋନ ଉଂସାହ ଦିଲେନ ନା, ଶୁତରାଂ ତାହାରଦେର ଦୁଇ ଜନେର ପରମ୍ପର ମନୋଭଙ୍ଗ ହଇଲ, ଆର ଆନ୍ତୋନି କିଯଦିବସ ପରେ ମେନେଟମତାର ପ୍ରତିକଲେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପେ ଯୁକ୍ତ ଆରଣ୍ଟ କରାତେ ଅକ୍ରେବିସମ ଅର୍ଯ୍ୟାଦଶ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ବସ୍ତରୁମେ ମଧ୍ୟାରଣ ଶାମନେର ମପକ୍ଷ ଲୋକଦିଗେର ମହିତ ମିତତା କରିଲେନ ।

Rome was now again distracted by a civil war. Antony was declared a public enemy for continuing hostilities with Decimus Brutus in Cisalpine Gaul contrary to the prohibition of the Senate ; and the two consuls, Pansa and Hirtius, together with Octavius, Cæsar's heir, who afterwards became emperor under the name of Augustus, were sent against him. They marched boldly to meet him, and defeated him at Mutina. The two consuls however fell in the action notwithstanding the victory, and Octavius became the sole commander of the army of the Commonwealth. Antony meanwhile effectually made his escape and fled towards Gaul.

He was there joined by Lepidus, who was at one time Master of the Horse under Cæsar ; and had at this juncture the command of a large army. Octavius, too, soon after made his peace with Antony, through the influence of Lepidus, and marched to Rome with his army, as if determined to revenge the murder of his father who had adopted him in his will. On his arrival in the city, he caused himself to be elected consul, though but twenty years old ; and had a decree passed by means of his colleague Pedius, condemning all the assassins of Cæsar.

The three generals Octavius, Antony, and Lepidus held a meeting, shortly after, in an island near Bononia, and constituted themselves a triumvirate for settling the affairs of the Commonwealth. They then proscribed a large number of Senators who were either opposed to their schemes, or otherwise obnoxious.

ଅତ୍ୟବେଳେ ରୋମଦେଶେ ପୁରୁରୀର ଗୃହବିଜ୍ଞେଦ ଉପହିତ ହିଲ, ଆଣ୍ଟୋନି ସେନେଟ୍‌ମତାର ନିସେଥ ଅମାନ୍ୟ କରିଯା ସିମାଲ୍‌ପିନ ଗାଲେ ଦେସିମସ କ୍ରତ୍ସେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ର୍ବର୍ତ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ, ଏକାରଣ ତିନି ସାଧାରଣେର ଶକ୍ତ ବଲିଯା କଳକ୍ଷିତ ହଇଲେନ, ପରେ ପାଞ୍ଚ ଓ ହର୍ଷନ ନାମେ ଦୁଇ କନ୍ସଲ ଏବଂ ସିଜରେର ବିଷୟା-ଧିକାରି ଅକ୍ତେବିଯମ (ସିନି ଅବଶେଷେ ଅଗନ୍ତସ ନାମେ ସର୍ବାଧିପତି ହେଲେନ) ଏହି ତିନ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଣ୍ଟୋନିର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରଣାର୍ଥ ପ୍ରେରିତ ହଇଲୁଣ, ଏବଂ ସାହସ ପୁରୁରୀ ମୁଦିନା ପ୍ରାମେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ଶକ୍ତକେ ପରାତୃତ କରିଲେନ । ଐ ମୁଗ୍ରାମେ ଯଦିଓ ସେନେଟ୍‌ପକ୍ଷୀୟ ଲୋକେରା କ୍ରତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେନ ତଥାପି କନ୍ସଲେରଦେର ଦୁଇ ଜନେର ପକ୍ଷକୁ ହୟ, ଯୁତରାଂ ଅକ୍ତେବିଯମ ଏକାକୀ ମମନ୍ତ୍ର ସେନାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ । ଇତ୍ୟବସରେ ଆଣ୍ଟୋନି ପଲାୟନ କରିଯା ଗାଲ-ଦେଶେର ଅଞ୍ଚଳେ ଗମନ କରିଲେନ ।

ମେ ଷ୍ଟଲେ ଲେପିଦମ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସିନି ପୁରୁରୀ ସିଜରେର ଶାସନଙ୍କ ଅଷ୍ଟାକ୍ରତ୍ରେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଛିଲେନ ଏବଂ ଐ ସମୟେ ଏକ ମହତୀ ସେନାର ଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ କରିତେନ ତିନି ଆଣ୍ଟୋନିର ସହିତ ଯିମନ କରିଲେନ । ଅକ୍ତେବିଯମ୍‌ଓ ତ୍ବାହାର ଅଷ୍ଟରୋଧେ ଆଣ୍ଟୋନିର ସହିତ ମିତତା କରିଯା ଦୈନ୍ୟମନ୍ତ୍ର ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ସିଜରେର ହତ୍ୟାକାରିଗଣେର ଦଣ୍ଡ କରଣୋଦୟତ ପ୍ରାୟ ହଇଯା ରୋମ ନଗରେ ପ୍ରାସ୍ତାନ କରିଲେନ, ଏବଂ ତଥାପି ଉପନୀତ ହଇଯା ବିଂଶତି ବନ୍ସର ମାତ୍ର ବସନ୍ତରେ ଆପନାକେ କନ୍ସଲ ପଦେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରାଇଲେନ, ପରେ ତ୍ବାହାର ଆଦେଶେ ପେଦିଯମ ନାମକ ସହ୍ୟୋଗୀ କନ୍ସଲ ଦ୍ୱାରା ସିଜରେର ବଧକାରି ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ବିଧାନେର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଚାର ହିଲ ।

କିମ୍ବଦିବସାନନ୍ଦ ଅକ୍ତେବିଯମ ଆଣ୍ଟୋନି ଏବଂ ଲେପିଦମ ଏହି ତିନ ସେନାନୀ ବନୋନିଯାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଉପଦ୍ୱିପେ ପରମ୍ପରା ମାଳକାଂ କରିଯା ସ୍ଵଦେଶୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରେ ନିର୍ମିତ ଆପନାର-ଲିଙ୍ଗକେ ତ୍ରିଯଷ୍ଟିରତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ତିନ ସହ୍ୟୋଗୀ ଶାସନ କର୍ତ୍ତାର ପଦେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଲେନ, ପରେ ସେନେଟ୍‌ରଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ଯାହାରା ତ୍ବାହାରଦେର ପ୍ରଣାଳୀବିତ ନିୟମେର ବିରକ୍ତାଚାରଣ କରିଯାଇଲ ଅଥବା

ous to them, collectively or individually. Hateful as all sanguinary proscriptions always are, the present one was rendered still more so by the unnatural ferocity with which the triumvirs sacrificed their nearest relations, in order to maintain their power or to keep up unity among themselves. The orator Cicero himself was proscribed and barbarously murdered.

The murder of Cicero was the foulest stigma on the character of the Triumvirs. He was entitled to the gratitude of the Commonwealth, not only by the public services he had rendered as senator and consul but also by his vigorous and successful efforts to improve and enrich the language of his countrymen. It was through him that the Roman literature attained its perfection. The Latin of Cicero, that is the language spoken in his time by men of education is with the greatest justice recognised as the most perfect.* The murder of a scholar and a philosopher always noted for his mild and peaceful disposition was an act of gross barbarity, disgraceful to the tyrants who perpetrated it, and dishonourable to the country which tolerated it.

While Rome was the scene of such fearful proscriptions, Brutus and Cassius, the principal assassins of Cæsar, were establishing their power in the East. They made themselves masters of Macedonia, Achæa and Asia, and had the command of all the legions in those quarters. The Triumvirs could enjoy no sec-

---

* Niebuhr.

ସମ୍ମାନ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଭାବେ ତୀହାରଦେର ଅପିମ ହଇୟାଛିଲ ଏମତ ଭୂରିୟ ମହୋଦୟ ଲୋକେର ନାମ ମୃତ୍ୟୁଦ୍ଵାର୍ଯ୍ୟ ବଲିଯା ଅଛିତ କରିଲେନ । ଦୋଷଗୁଣେର ବିଚାର ନା କରିଯା ଏକପ ନାମାଙ୍କଳ ପୂର୍ବକ ପ୍ରାପି ହତ୍ୟା କରା ସର୍ବତେଇ ଶୃଗୁର ବିସ୍ୱ, କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ତ୍ରିଯତ୍ରିଦିଗେର ରକ୍ତାରକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକ ସ୍ଥିତ ହଇଲ କେନନ । ତୀହାର ଅପନାରଦେର ଆଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନେର ଏବଂ ପରମ୍ପରେର ମଧ୍ୟ ଏକ ରାଧିବାର ମାନ୍ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୟଚିତ୍ର ହଇୟା ଜ୍ଞାତି କୁଟୁଷ୍ଟକେଓ ବଧ କରିଲେନ୍, ଅଧିକତ୍ତ ସିସିରୋ ନାମକ ମହାପଣ୍ଡିତ ଓ ମଦ୍ଭକ୍ତାକେ ଓ ନିଷ୍ଠୁରତା ପୂର୍ବକ ନଷ୍ଟ କରେନ ।

ସିସିରୋର ବଧ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତ୍ରିଯତ୍ରିଦିଗେର ଚରିତ୍ରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଳକ ହଇଲ, ଏ ମହାଭା ସେନେଟର ଏବଂ କମ୍ବଲ ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ ହଇୟା ଦେଶେର ଅଶେଷ ଉପକାର କରିଯାଛିଲେନ, ବିଶେଷତଃ ସଜାତୀୟ ଭାସାର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ଉନ୍ନତି ବିଷୟେ ମହାଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇୟା ଯାବଦୀୟ ରୋମାନ ଲୋକେର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଯୋଗ୍ୟ ହଇୟାଛିଲେନ । ରୋମୀୟ ବିଦ୍ୟା ତୀହାର ଦ୍ୱାରାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ହସ, ତିନି ଆପନି ଯେ ପ୍ରକାର ଲାଟିନ ବାଣୀ କହିତେମ ଓ ନିଜ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥେ ଯେ ପ୍ରକାର ବାକ୍ୟ ବିନ୍ୟାସ କରିଯାଛେନ ଆର ତୀହାର ସମୟେ ମୁଶିକିତ ପଣ୍ଡିତଗୁଣେର ମଧ୍ୟେ ଯେ କ୍ଲପ କଥୋପକଥନେର ରୀତି ଛିଲ ଲାଟିନ ଭାସାର ଦେଇ ଧାରାକେଇ ଯଥାର୍ଥକ୍ରମେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉତ୍ସକ୍ଷେତ୍ର କହା ଯାଇତେ ପାରେ । ଅତଏବ ଦଶନବେଜ୍ଞ ସୁଧୀର ପ୍ରଶାସ୍ତି-ଚିତ୍ର ଓ ବିଚକ୍ଷଣ ଏତାଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତିର ହତ୍ୟାଯ ବିଜାତୀୟ କୁରତା ପ୍ରକାଶ ପାଯ, ଏବଂ ଏ ଦୁରନ୍ତ ଶାସନ କର୍ତ୍ତାଦିଗେର ନାମେ ମହା କଳକ ସ୍ପର୍ଶ, ଅପର ଯେ ସ୍ଥାନେ ଏମତ ଅଭ୍ୟାଚାର ବିନାବାଧୀୟ ହଇୟାଛିଲ ମେ ଦେଶେର ଲଜ୍ଜାର ସୀମା ନାହିଁ ।

ସଂକଳିନୀ ରୋଗ ନଗରେ ଏମତ ଭୟାନକ ରକ୍ତାରକ୍ତି ହଇତେ-ଛିଲ ତେବେଳେ ସିଜରେର ହତ୍ୟାକାରିଗୁଣେର ମଧ୍ୟ କ୍ରତୁ ଓ କେଶମ ନାମେ ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ପୂର୍ବ ଦେଶେ ଆପନାରଦେର ପ୍ରଭୁତ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରତ ମାସିଦୋନିଯା, ଆକାନ୍ତା, ଏବଂ ଏମ୍ବା ଅଧିକାର କରିଯା ତଥାକାର ସମସ୍ତ ସେନାକେ ନିଜ ଶାସନାଧୀନ କରିଯା-

rity as long as their opponents were so powerful in the East ; they resolved to bring matters to a crisis by proceeding against them with their armies. Octavius and Antony accordingly set out for Greece ; Lepidus remained behind for the defence of Italy. Brutus and Cassius came forward from Asia to oppose the advancing enemy, and the hostile armies met at length in the neighbourhood of Philippi. The first battle was by no means decisive. The division commanded by Octavius was overthrown by the troops of Brutus, while that which was commanded by Cassius was routed by Antony. But though each party was thus partially successful and partially defeated, the groundless despondency of Cassius gave an unfortunate turn to the affairs of the republicans. Ignorant of the success which had crowned the efforts of his colleague, he gave up all for lost when he was himself overthrown by his adversary ; and mistaking a detachment of friends for enemies, he put an end to his life by suicide, for fear of falling into the victor's hands. His fatal mistake was soon reported to Brutus who bitterly lamented the fate of his friend as *the last of the Romans*. In the midst of his regret for the misfortune of his colleague, he was fully alive to his duty, and gave a second battle to the Triumvirs. This second battle decided the contest. The army of Brutus was completely overthrown ; many of the nobility who fought by his side were slain ; and he himself, finding no way of escape, terminated his existence by his own sword.

ଛିଲେନ । କିମ୍ବରେଇ ଦେଖିଲେନ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତ ପୂର୍ବ ଥଣ୍ଡେ ଏମତ ପରାକ୍ରମଶାଲୀ ଥାକିବେ ତାବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପନାରୀ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହଇତେ । ପାରିବେନ ନା ଏକାରଣ ଶକ୍ତ ବିନାଶାର୍ଥ ସମେନ୍ୟ ସେଇ ଅଙ୍ଗଳେ ଗମନ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେନ, ଏବଂ ଲେପିଦମକେ ଇତାଲି ରକ୍ଷାର ଭାବ ଦିଯା ଆନ୍ଦୋଳି ଏବଂ ଅନ୍ତେବିଯମ ଏଇଶ ଦେଶେ ଅନ୍ତାନ କରିଲେନ । କ୍ରତୁ ଏବଂ କେଶମ ଓ ତୁଳାରଦେର ଆଗମନ ସଂବାଦେ ଅଗ୍ରମର ହଇୟା ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହଇଲେନ, ତାହାତେ ଉତ୍ସବ ଦଳଙ୍କ ମେନାରୀ ଫିଲିପାଇ ଗ୍ରାମେର ସମ୍ବିଧାନେ ପରମ୍ପରାଭିମୁଖ ହଇଲ । ପ୍ରଥମ ବାର ସେ ସଂଗ୍ରାମ ହୁଏ ତାହାତେ କୋନ ପକ୍ଷେ ଜୟାଜୟେର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନ୍ତେବିଯମେର ଶାସନଙ୍କ ଚମଗଣ କ୍ରତୁମେର ଦ୍ୱାରା ପରାତୃତ ହୁଏ ବଟେ, କିନ୍ତୁ କ୍ରତୁମେର ସହ୍ୟୋଗି କେଶମେର ଶାସନାଧୀନ ମୈନ୍ୟବ୍ୟହାର ଓ ଆନ୍ଦୋଳି ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହଇୟାଛିଲ ସ୍ଵତରାଂ କୋନ ପକ୍ଷେ ମଞ୍ଚର ଜୟାଜୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ତଥାପି କେଶମେର ଅମ୍ବଳକ ଭାସ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତ୍ରିଯୁଦ୍ଧରଦିଗେର କାର୍ଯ୍ୟ ମିନ୍ଦିର ଉପକ୍ରମ ହିଲା । କେଶମ ସହ୍ୟୋଗି ମେନାନୀର ଜୟାଲାଭେର ସଂବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହନ ନାହିଁ ସ୍ଵତରାଂ ଆପନି ପରାନ୍ତ ହଇଲେ ନିରପାଇ ଜୀବନ କରେନ, ଏବଂ ଏକ ଦଳ ଅଗ୍ରମର ସ୍ଵପକ୍ଷୀୟ ମେନାକେ ଅମସତଃ ବିପକ୍ଷ ବୋଧ କରିଯା ଜୟିକ୍ଷଣ ଶକ୍ତ ହସ୍ତେ ପତିତ ହଇବାର ଶକ୍ତ୍ୟାନ ଆହୁତ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରେନ । କ୍ରତୁ ତୁଳାର ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଓ ତୁଳାତିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ କରିଯା ତୁଳାକେ “ଅନ୍ତିମ ରୋମାନ” ବଲିଯା ତୁଳାର ଗରନେର ନିମିଷତ ବିଷୟଚିତ୍ରେ ବିଳାପ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । କିନ୍ତୁ ସହ୍ୟୋଗିର ଅମଙ୍ଗଳ ହେତୁକ ଶୋକାର୍ତ୍ତ ହଇଲେ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନେ କ୍ରଟି ନା କରିଯା ତ୍ରିଯୁଦ୍ଧର ଦିଗେର ସହିତ ପୁନଶ୍ଚ ରଣେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ । ଏଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ରଣେ କ୍ରତୁମେର ମେନା ମଞ୍ଚରଙ୍କରପେ ପରାନ୍ତ ହିଲ ଓ ଅନେକ କୁଳୀନ ବର୍ଗୀୟ ଲୋକ ତୁଳାର ପକ୍ଷେ ଯୁଦ୍ଧ କରତ ହତ ହିଲ ଏବଂ ତିନି ଆପନି ପଲାୟନେର ପଥା ନା ଦେଖିଯା ସହସ୍ର ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଲେନ ।

The battle of Philippi placed the whole Roman empire at the mercy of the victors. There was now no friend of the republic strong enough to offer any opposition. They formed a new division of the empire, and, disregarding their colleague Lepidus, share the different provinces between themselves. Spain, Gaul, and Italy were allotted to Octavius; Asia, Pontus and the East to Antony.

In Italy however Octavius met with some opposition from the consul L. Antonius, the brother of the Triumvir, who would not sanction the depredations which the army, now flushed with success, were committing against the people. His resistance was of no effect. The troops he commanded were unable to contend with the veteran legions of Octavius. He was accordingly defeated and taken at Perusia; his principal adherents were put to the sword, though he was himself spared for the sake of his brother.

The contest between L. Antonius and Octavius had threatened a rupture between the Triumvirs themselves but on Antony's return to Italy after the fall of Perusia a peace was concluded between him and his colleague at Brundusium. This treaty put off the threatened rupture for a time, but could not secure the permanent tranquillity of the Commonwealth. Those who had fought so many battles in order to destroy the republican spirit of their constitution, and had massacred those that stood in their way, were not likely to continue faithful to one another when they had no common enemy to subdue; nor could men of such restless

ଫିଲିପାଇର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ସମୁଦୟ ରୋମ ରାଜ୍ୟ ଦୁଇ ଜୟବୀରଦିଗେର ଶାସନାଧୀନ ହଇଲ, ତଥନ ଦେଶେର ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବନିଯମୁଖ୍ୟାୟି ସାଧାରଣ ଶାସନେର କୋନ ସ୍ଵପକ୍ଷ ଲୋକେର ଏମତ ଶକ୍ତି ଛିଲ ନା ଯେ ତାହାରଦିଗକେ ବାଧା ଦେଯ, ଅତେବତ ତାହାରୀ ପୁନର୍ବାର ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ ପୂର୍ବକ ଇତାଲିଙ୍କ ସହ୍ୟୋଗ ଲେପିଦମକେ ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତ ସମୁଦୟ ପ୍ରଦେଶ ଦୁଇ ଅଂଶେ ବିଭକ୍ତ କରିଲେନ, ତାହାତେ ଅକ୍ରେ-ବିଯମ ଶ୍ଵେତ ଗାଲ ଓ ଇତାଲି ଏହି ମକଳ ଦେଶେର ଅଧିକାରୀ ହଇଲେନ, ଏବଂ ଆନ୍ତୋନି ଏସ୍ୟା ପତ୍ରମ ଏବଂ ପୂର୍ବଥଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ ।

ପରାନ୍ତ ଅକ୍ରେବିଯମ ଇତାଲିତେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେ କନ୍ଦଳ ଲୁସିଯମ ଆନ୍ତୋନି ନାମେ ସହ୍ୟୋଗ ଦିଯଷ୍ଟରେର ଭ୍ରାତା ତାହାକେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବାଧା ଦିଲେନ । ଅକ୍ରେବିଯମେର ମେନାଗଣ ପୂର୍ବୋତ୍ତ ଜୟଲାତେ ଶ୍ରୀତ ହଇଯା ରୋମୀଯ ପ୍ରଜାରଦିଗେର ପ୍ରତି ଯଥେଛୁ ଉପ-ଦ୍ରବ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଯାଛିଲ, ଲୁସିଯମ ଆନ୍ତୋନି ଏଇ ଉଂପାତ ନିବାରଣ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲେନ କିନ୍ତୁ କୋନ ଫଳ ଦଶିଲ ନା, ତାହାର ଅଭିନବ ମୈନ୍ୟେରୀ ଅଛିରେ ଅକ୍ରେବିଯମେର ସୁଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରୟୋଗ ଯୋଜାଦିଗେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ଅକ୍ଷମ ହଇଲ, ଯୁଦ୍ଧରାଂତିର୍ଣ୍ଣ ପରାନ୍ତ ହଇଯା ପେନ୍ଦିଯା ନଗରେ ଧୂତ ହଇଲେନ, ତାହାର ଦକ୍ଷତ୍ବୁତ୍ ଲୋକେର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିରା ହତ ହଇଲ କିନ୍ତୁ ତିନି ଆପଣି ଭ୍ରାତାର ଅଭ୍ୟାସେ କ୍ଷମାପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ ।

ଲୁସିଯମ ଆନ୍ତୋନି ଓ ଅକ୍ରେବିଯମେର ମଧ୍ୟ ଯେ ବିବାଦ ହଯ ତ୍ରୈପ୍ରୟୁକ୍ତ ଦିଯଷ୍ଟରଦିଗେରେ ପରାନ୍ତର ବିଚ୍ଛେଦ ହଇବାର ସମ୍ଭାବନା ହଇଯାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ପରମିଯା ନଗରେର ପରାଜ୍ୟାନନ୍ତର ଆନ୍ତୋନିଇତା-ଲିତେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେ ବୁନ୍ଦୁସିଯମ ପ୍ରାମେ ଅକ୍ରେବିଯମ ତାହାର ସହିତ ସର୍ଜି କରିଲେନ ତାହାତେ କିଯତ୍କାଳେର ଜନ୍ୟ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟ ବିଚ୍ଛେଦେର ନିବାରଣ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ଟିରସ୍ତାଯିନୀ ମିତତା ଜୟିଲ ନା । ଫଳତଃ ଯାହାରା ଦେଶୀୟ ସାଧାରଣ ଶାସନେର ପ୍ରଥା ଲୋପ କରଣାର୍ଥ ବାରଷାର ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ଆପଣାରଦେର ଅତି-ଆୟ ସିଦ୍ଧିର ନିମିତ୍ତ ସମ୍ମତ ବିଦ୍ୟୁକ୍ତାର ଲୋକକେ ନିର୍ଦ୍ଦୟାଚିତ୍ର ସାଧାରଣ ଦେଶେ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାରା ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତର ଅବିଦ୍ୟମାନେ

ambition remain satisfied until one or the other became sole sovereign of the empire.

Meanwhile Sextus Pompey, the son of Pompey the Great, who, as we have seen, remained concealed among the Celtiberians after the battle of Munda, had issued from his retreat on the death of Cæsar, and made himself master of Sicily, at the head of a large band of adventurers. He was there joined by the relics of the party that adhered to Brutus, and caused great uneasiness to Octavius and Antony, by means of his fleet and of the army he had mustered. A peace was however concluded between him and the Triumvir at Misenum, and tranquillity was seemingly restored to the republic.

In those days M. Agrippa distinguished himself by the success with which he conducted the affairs entrusted to him in Aquitania; and L. Ventidius overthrew the Parthians who had invaded Syria. The disastrous defeat of Crassus had long been a source of great humiliation to the Romans, who had never been able to wipe off their disgrace by any successful operations against the Parthians. That disgrace had been still more deepened by the irruption which the Parthians made into Syria, and the facility with which they conquered the provinces in that quarter. Their success was mainly owing to the advice and assistance rendered them by a Roman officer, T. Labienus, who belonged to the party of Brutus and Cassius, and sought refuge in the Parthian Court in order to escape the disastrous consequences of the battle of Philippopolis.

ପରମ୍ପରରେ ବିଶ୍ୱାସ ପାତ୍ର ହଇଯା ଥାକିବେଳ ଏହିତ ମନ୍ତ୍ରର ନହେ, ଏତାଦୁଶ ଗୌରବାକାଞ୍ଜିକ ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ ଲୋକେରା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଏକାଧି-ପତ୍ୟ କରିତେ ନା ପାରିଲେ କଥନ କାନ୍ତ ହୟ ନା ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ମହାନ୍ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ପଲ୍ଲିର ପୁଞ୍ଜ ମେକ୍‌ସ୍ଟମ ଯିନି ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟକ୍ତିରେ ପଲାୟନପର ହଇଯା ସିଜରେର ଭାବେ ମେଲ୍‌ଟି-ବ୍ରୀରଦିଗେର ଦେଶେ ଲୁକ୍ଷାୟିତ ଛିଲେନ ତିନି ସିଜରେର ମୃତ୍ୟୁମଂବାଦ ଶ୍ରବନେ ଗ୍ରୋପନ ଚାନ୍ଦ ହଇତେ ବହିର୍ଗତ ହଇଯା ଭୂରି ୨ ଗ୍ରହତ୍ୟାଗି ତ୍ୱରଣକାରି ଲୋକଦିଗକେ ଦଲବକ୍ତ କରିଯା ତାହାରଦେର ସମଭି-ବ୍ୟାହାରେ ସିସିଲୀ ଉପଦ୍ଵୀପ ଅଧିକାର କରିଲେନ, ଏବଂ ଏ ସ୍ଥାନେ କ୍ରତ୍ସେର ପକ୍ଷିୟ ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୋକଦିଗେର ସହିତ ମିଲିଯା ଆପନାର ଜ୍ଞାହାଜ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ସଂଗ୍ରୂହୀତ ମେନାର ଆଶ୍ଵକୁଳ୍ୟ ଅମେକ ଉତ୍ୟାତ କରତ ଅକ୍ରେବିଯମ ଓ ଆନ୍ତୋନିର ଅନ୍ତଃକରଣେ ଉଦ୍ଦେଶ ଜମାଇଯା ଦିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପରେ ମାଇସିନମ ପ୍ରାମେ ତ୍ରିଅସ୍ତରଦିଗେର ସହିତ ତାହାର ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟକ୍ତିର ହୁଏ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ କିଯୁକ୍ତକାଳେର ନିଗିନ୍ତ ଶାନ୍ତିର ସଫ୍ରାର ହଇଲ ।

ଏ ସମୟେ ଆଗ୍ରିପା ଆକୁଇତ୍ୟାନିଯା ଦେଶେ ଯେ କର୍ମେର ଭାର ଲାଇସାଙ୍ଗିଲେନ ତାହା ସୁଚାରୁକୁଣ୍ଠେ ନିର୍ବାହ କରିଲେନ, ଏବଂ ବେନ୍ଟିଦିଯମ ସିରିଯା ଦେଶେର ଆକ୍ରମଣକାରି ପାର୍ଥିଯାନଦିଗକେ ଜୟ କରିଲେନ । କ୍ରାଶମେର ହୁଗ୍ରତି ଓ ପରାଭବାବଧି ରୋମାନେରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ହଇଯାଛିଲ ଆର ମେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ବାରେ ପାର୍ଥିଯାନଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ଜୟଲାଭ କରତ ଆପନାଦେର ଲଜ୍ଜା ରକ୍ଷା କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ, ଅତ୍ୟବ ପରେ ପାର୍ଥିଯାନେରା ସିରିଯା ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ତଥାକାର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ମହଞ୍ଜେ ଜୟ କରିଲେ ତାହାରଦେର ଲଜ୍ଜା ଆରୋ ଅଭିରତ ହଇଲ । ପାର୍ଥିଯାନେରା ଲେବିନ୍ସ ନାମକ ଏକ ଜନ ରୋମାନକର୍ମଚାରିର ପରାମର୍ଶ ଓ ଆଶ୍ଵକୁଳ୍ୟ ଏ ଜୟଲାଭ କରିଯାଛିଲ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ପୂର୍ବେ କ୍ରତ୍ସ ଓ କେଶମେର ଦଲତକୁ ଲୋକ ଛିଲ, ଫିଜିପାଇର ସୁଦେର ହୁଗ୍ରତି ଦେଖିଯା ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର୍ଥେ ପାର୍ଥିଯାନ ରାଜ୍ୟର ନିକଟ ପଲାଇଯା ଆଇସେ, ଏବଂ ସଥନ ଆନ୍ତୋନି ଇଜିଗ୍ନ୍ତୀଯ ରାଣୀ କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ପ୍ରଗୟେ ମତ ହଇଯା ଆଜ୍ୟବିଶ୍ୱତ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଶିଥିଲ

He took advantage of the weakness to which the Roman provinces in Asia were reduced by Antony's neglect of public business, and of his forgetfulness of himself in the embraces of Cleopatra, queen of Egypt. He counselled the Parthian king to avail himself of the favourable moment for taking possession of Syria. But Antony now came to himself, and, soon after the peace of Brundusium, despatched Ventidius to attack Labienus. The total overthrow of the Parthians was the result of this attack. The Roman provinces were all reclaimed, and Pacorus, the son of king Orodus, was himself slain. The last battle, in which the king's son lost his life, was the more grateful to the Romans, because it is said to have taken place on the same day on which, many years before, Crassus sustained his disastrous defeat from Surena, the general of the Parthian monarch. Ventidius was the first Roman conqueror who was honoured with a triumph at Rome on account of his exploits against the Parthians.

The peace concluded between Sextus Pompey and the triumvirs did not last a long time. Octavius and Pompey soon found reasons for proclaiming hostilities, which terminated at length in the defeat of Pompey in a naval engagement, and his murder at Mitylene, where he was endeavouring to save himself by flight.

About the same time as S. Pompey's murder, Antony had made an expedition into Parthia. He met with some advantages at first, but suffered much from famine and pestilence on his return, which induced

ହତ୍ୟାତେ ରୋମାନେରଦେର ଏମ୍ବୁ ଖଣ୍ଡ ମାନ୍ଦୀର ପ୍ରଦେଶେର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ଵାସ ହୟ, ତଥମ ଉତ୍କ୍ଷେପିତ୍ତ ସେବିନ୍ସ ସ୍ଵଯୋଗ ପାଇୟା ପାର୍ଥୀଯାରାଜକେ ସିରିଯା ଦେଶ ଅଧିକାର କରିତେ ପରାମର୍ଶ ଦେନ, କିନ୍ତୁ କିଯଂକାଳ ପରେଇ ଆନ୍ତୋନି ରମଣୀର ମୋହନ ହାତେ ସଂକିଳିତ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ହଇୟାଛିଲେନ, ଅତ୍ୟବ ବ୍ରଦ୍ଦୁସିଯମେର ସଙ୍ଗ ନିର୍ବିହାନକୁ ବେଣ୍ଟିଦିଯମକେ ଲେବିନ୍ସେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ନିୟୁକ୍ତ କରିଲେନ ତାହାତେ ପାର୍ଥୀଯାନେରା ମଞ୍ଚୁରୀରିପେ ପରାତ୍ମତ ହଇଲ, ଆର ରୋମାନେରା ଆପନାରଦେର ହତ ପ୍ରଦେଶ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ ଏବଂ ପାର୍ଥୀଯାରାଜ ଅରୋଦିଯେର ପୁନ୍ନ ପେକୋରମ ସ୍ଥର୍ଯ୍ୟ ହତ ହଇଲେନ, ଏ ରାଜକୁମାର ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରେନ ତାହାତେ ରୋମାନେରଦେର ବିଶେଷ ହ୍ୟାଜମ୍ବ କେନନ୍ତି ଅନେକ ବଂସର ପୂର୍ବେ ଯେ ଦିବସେ କ୍ରାଶମ ପାର୍ଥୀଯାନ ସେନାନୀ ସୁରିନା ଦ୍ୱାରା ଛରବହାସିତ ଓ ପରାତ୍ମୁତ ହୟେନ ସେଇ ଦିନେଇ ଏଣ୍ ସଂଗ୍ରାମ ହୟ । ପାର୍ଥୀଯାନେରୀ ପରାପ୍ରତି ହଇଲେ ରୋମାନେରଦେର ମଧ୍ୟେ ବେଣ୍ଟିଦିଯମ ପ୍ରଥମେ ତଦର୍ଥ ଜୟଯାତ୍ରାର ସମ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତ ହୟେନ ।

ସେକ୍ସ୍ଟେସ ପଞ୍ଚ ଓ ତ୍ରିଯତ୍ରିଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ଯେ ସଙ୍ଗ ହଇୟାଛିଲ ତାହା ବହୁକାଳ ପ୍ରେବ ରହିଲ ନା, ଅଜ୍ଞେବିଯମ ଏବଂ ପଞ୍ଚ ଉତ୍ତର୍ୟେଇ ବିରୋଧ କରନେର ଛଲ ପାଇୟା ଯୁଦ୍ଧ ବିନ୍ଦାର କରିଲେନ ତାହାତେ ପଞ୍ଚ ଏକ ମାମ୍ବିକ ସଂଗ୍ରାମେ ପରାତ୍ମୁତ ହଇଲେ, ଏବଂ ଅବଶ୍ୟେ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର୍ଥ ପଲାଯନପର ହଇଲେ ମାଇତିଲିନ ଦେଶେ ମାରା ପଡ଼ିଲେନ ।

ପଞ୍ଚର ବିନାଶ ସମୟେ ଆନ୍ତୋନି ପାର୍ଥୀଯା ଦେଶେ ଦୈନ୍ୟ ମାନ୍ଦୀର ମାଇୟା ଯାତ୍ରା କରିଯାଛିଲେନ, ତୁମାର ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରଥମତଃ ସଂକିଳିତ ପିନ୍ଧ ହଇୟାଛିଲ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କାଳେ ହରିକ ଓ ମରକ ଅସୁନ୍ଦ ଅନେକ କ୍ଲେଶ ହଇଲ ଏବଂ ଶକ୍ତରା ତାହା ଦେଖିଯା

the enemy to ~~sue~~ pursue him closely while he was retreating. He sustained heavy losses and came back as a vanquished fugitive.

An open rupture between Antony and Octavius now came on. After the peace of Brundusium, Antony had married Octavia, the sister of his colleague ; but the charms of Cleopatra induced him to repudiate a connection formed from political considerations, and to receive the queen of Egypt for his wife. The two leaders in the Commonwealth had for some time been charging each other with ambition and injustice ; they no longer felt any regard for one another. Octavius resented the injury done to his sister ; and the counsels of Cleopatra served to widen the breach already visible between the two arbiters of the Roman empire. Not satisfied with the influence she had acquired over the mind of Antony, she aspired to the honor of being received as queen at Rome. The weakness with which Antony allowed himself to be governed by her counsels disgusted his own countrymen to such a degree that they looked upon his contest with Octavius as the attempt of a foreign power to obtain supremacy over Rome, rather than a mere domestic struggle between two parties of Romans. It was the interest of Octavius to encourage this feeling in the Roman populace, and thereby gain their affection and sympathy for himself.

The contest between Antony and Octavius was brought to a crisis at Actium, a city in Epirus, where a great naval engagement was fought between the par-

ବହୁ ଆକ୍ରୋଶ ପୂର୍ବକ ତାହାର ପଶଚାତ୍ତର ହଇଲ ମୁତରାଂ ତିନି ଦୋର ଦୁରବସ୍ଥାର ପରାଜିତ ଓ ପଲାଯିତ ଲୋକର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତ୍ୟା-
ଗମନ କରିଲେନ ।

ଅନ୍ତର ଆନ୍ଦୋଳି ଓ ଅକ୍ଷେବିଯମେର ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହଇଲ । ବ୍ରଦ୍ଧୁମିଯମେର ସଙ୍ଗ ନିର୍କାରଣେର ପର ଆନ୍ଦୋଳି ଆପନ ସହ୍ୟୋଗିର ଭଗିନୀ ଅକ୍ଷେବିଯାକେ ବିବାହ କରିଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ଲାବଣ୍ୟ ଦଶନେ ମୁକ୍ତ ହଇଯା ବିଷୟ କର୍ମ ସାଧନେର ଅମୁରୋଧେ ଗୃହୀତା ଏଇ ପତ୍ରୀକେ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଇଜିପ୍ଟ ଦେଶେର ରମଣୀୟ ରାଜୀକେ ଆପନାର ମହିଷୀ କରେନ, ଅଧିକଷ୍ଟ ଉତ୍ତ ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନେକକାଳୀବ୍ୟାଧି ରାଜ୍ୟଲୋଭି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାଚାରି ବଲିଯା ପରମ୍ପରର ଅପବାଦ କରିଲେନ, ଏବଂ ତାହାରେର ମଧ୍ୟ ମୁସ୍ତ ଓ ସନ୍ତାବେର ବିଚ୍ଛେଦ ହଇଲ । ଅକ୍ଷେବିଯମ ଭଗିନୀକେ ଦୁର୍ଗା ଦେଖିଯା କୁପିତ ଛିଲେନ, ଏବଂ କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ମଦ୍ରଗ୍ୟ ତାହାରଦେର ପରମ୍ପର ବିଚ୍ଛେଦର ବୃଦ୍ଧି ହଇଲ । ଏଇ ରମଣୀ ଆନ୍ଦୋଳିର ହାଦୟ ହରଣ କରିଯାଓ ମନ୍ତ୍ରୁଷ୍ଟ ହନ ନାହିଁ, ରୋମ ନଗରୀର ମଧ୍ୟ ରାଜମହିଷୀ ବଲିଯା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହିତେ ଅଭିଳାଷ କରିଯାଛିଲେନ । ରୋମୀୟ ଲୋକେରା ଆନ୍ଦୋଳିକେ କୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଏ କାମିନୀର ଅମୁଗ୍ରତ କିନ୍କର ସ୍ଵରୂପ ଦେଖିଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରତ ହଇଯାଛିଲ ମୁତରାଂ ଅକ୍ଷେବିଯମେର ସହିତ ତାହାର ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହଇଲେ ତାହାରୀ ସଦେଶୀୟ ଦୁଇ ଦଳ ସଂକାନ୍ତ ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ ନା କରିଯା । ରୋମନଗର ଜୟାର୍ଥ ବିଦେଶୀଙ୍କ ଜ୍ଞାତିର ଉପଦ୍ରବ ବୋଧ କରିଲ । ଅକ୍ଷେବିଯମ ଓ ପ୍ରଜାରଦେର ମନେର ଏଇ ଭାବ ବୃଦ୍ଧି କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲେନ କେନନା ତାହାତେ ତାହାର ମଙ୍ଗଲେର ସନ୍ତ୍ଵାବନା ।

ଏପିରିସ ଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଏକଟ୍ରେମ ନଗର ସମ୍ବିଧାନେ ଆନ୍ଦୋଳି ଓ ଅକ୍ଷେବିଯମେର ମଧ୍ୟ ବିବାଦେର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହଇଲ । ତଥାଯା ଏକ ମହା

ties. Antony's cause was ruined by his own effeminity. Before the action was in any way decided, Cleopatra betook herself to flight with her Egyptian gallies. Antony followed her, regardless of his honor and his interests. His fleet was accordingly completely destroyed, and when he escaped to Egypt he found that all was lost. Octavius pursued his success with great energy, and besieged his rival in Egypt. Antony, reduced to the last state of despair, and seeing no hope of repairing his cause, put an end to his life by suicide. Cleopatra followed the same example when she perceived that the conqueror intended to grace his triumph by leading her captive through the streets of Rome; she applied an asp to her breast and thereby expired. Egypt was reduced to a Roman province upon her death, and Cornelius Gallus was appointed its governor. This was the first Roman governor ever placed over Egypt.

After the battle of Actium and the death of Antony, Octavius found himself sole master of the Roman empire. None was able or willing to offer him any resistance. On his return to Rome, twelve years after he was made consul, the senate began to heap upon him all the powers and honors in the state. He affected to resign his office at first; but his moderation was considered a mere pretence, and he was urgently requested to undertake the government of the empire. The title of *Imperator* had already been conferred upon him; he was now still further honoured with the surname of Augustus, and was henceforth designated

সামুদ্রিক সংগ্রাম হওয়াতে আন্তোনির স্বীকৃত স্বৈর্ণতাদোষে সম্পর্ক অনিষ্ট হইল, জয়াজয় নির্জীবণের পূর্বেই ক্লিওপাত্রা ইর্জিশুয়ীয় জাহাজ সমুদ্র লইয়া পলায়নপরা হইলেন তাহাতে আন্তোনি মান সন্তুষ্ট ও হিতাহিতি কিঞ্চিত্তাত্ত্ব বিবেচনা না করিয়া রমণীর পশ্চাত্ত গমন করিলেন, সুতরাং তাঁহার সমস্ত জাহাজ নষ্ট হওয়াতে তিনি ইজিপ্টে উপনীত হইয়া দেখিলেন যে তাঁহার আর উপায় নাই। ইতিমধ্যে অক্টোবিয়স মহাবীর্য প্রকাশ পূর্বক কৃতকৃর্য হইয়া ইজিপ্ট দেশে তাঁহাকে আক্রমণ করিলেন, আন্তোনি ঘোর ছুর্গতিতে পড়িয়া উক্তারের কোন পথ না দেখিয়া স্বহস্তে প্রাণত্যাগ করিলেন, ক্লিওপাত্রা ও জয়বীর তাঁহাকে রোমনগরে রাজমার্গ দিয়া বক্ষনপূর্বক নীত করিয়া জয়বীরার ঘট। করিবেন এই আশঙ্কায় প্রাণয়জনের ন্যায় মরণাভিলাষিণী হইয়া বক্ষস্তলে কালসর্প সংঘোগ করিয়া প্রাণত্যাগ করিলেন। তাঁহার মরণানন্দের ইজিপ্ট রোম রাজ্যাধীন প্রদেশ বলিয়া গৃহীত হইল এবং কর্ণিলিয়স গেলস তথাকার শাসন কর্তৃত্বপদে অভিষিক্ত হইলেন, ইনিই ইজিপ্ট দেশের প্রথম রোমীয় শাসক।

এক্টিয়ম যদ্বের ও আন্তোনির মৃত্যুর পরে অক্টোবিয়স রোম রাজ্যের একাধিপত্য প্রাপ্ত হইলেন, তাঁহাকে বাধা দিতে কাহারও শক্তি ছিলনা এবং ইচ্ছাও হইলনা, তিনি প্রথম কল্পনা প্রাপ্তির দ্বাদশ বৎসর পরে রোমে প্রাত্যাবৃত্ত হইলে সেনেটরের। রাজ্যের সমস্ত উচ্চ পদ ও ক্ষমতা তাঁহাকে প্রদান করিলেন। প্রথমতঃ তিনি ঐ সকল পদ প্রাপ্তে বিরাগ প্রকাশ করিয়াছিলেন কিন্তু লোকে সে বিরাগকে ছল মাত্র জ্ঞান করিয়া তাঁহাকে রাজ্য শাসনের ভার স্বীকার করিতে বিনয় পূর্বক অনুরোধ করিল। তিনি পূর্বেই “অধিপতি” এই উপাধি প্রাপ্ত হইয়াছিলেন, এক্ষণে তদতিরিক্ত “অগন্তস” উপাধি দ্বারাও প্রতিষ্ঠিত হইলেন, সুতরাং তদবধি সিজর অগন্তস নামধেয় হইয়াছেন। সমস্ত রাজ্যের উপর তাঁহার স্বেচ্ছাচুর্যায়ি আধিপত্য হইল আর বদিও পূর্বতন সাধারণ

by the names of Cæsar Augustus. He was invested with despotic power over the whole empire, and though the forms of the Commonwealth were still preserved, the state was in reality reduced to an absolute monarchy. He did not assume the title of king, and the title of Imperator signified at that time nothing more than a general; and yet he has been justly considered the first emperor of Rome, in the modern acceptation of the term. As sole sovereign, he reigned forty-four years; and, including the twelve years during which he shared his power with Antony and Lepidus, his government lasted fifty-six years. He died a natural death at the age of seventy-six, at Nola, at the house which had belonged to his father, and in which his father had died. He was buried in the Campus Martius at Rome.

The benignity and equity with which he exercised his power during his long reign as sole sovereign, effaced every recollection of his previous cruelties. The people considered him in all respects a god-like man; there was scarcely any one more successful in his wars or more moderate in time of peace. For four and forty years he held the government of the empire alone and uncontrolled, and yet the people could scarcely have wished for a better sovereign. He was liberal to all persons, and especially faithful to his friends, whom he raised to great honors, and thereby rendered them almost equal to himself in dignity.

The state of Rome was the most flourishing in the time of Augustus. The boundaries of the empire were

ଶାସନେର ବାହ୍ୟ ଚିତ୍ରେ କୋନ ବୈଲଙ୍ଘ୍ୟ ହୟ ନାହିଁ ତଥାଚ ଦେଶର ମଧ୍ୟେ ରାଜ୍ଞୀର ଏକାଧିପତ୍ୟ ବାନ୍ତବିକ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଅଗନ୍ତୁମ “ରାଜ୍ଞୀ” ନାମ ପ୍ରାହ୍ଲଦ କରେନ ନାହିଁ ଆର “ଅଧିପତି” ଶବ୍ଦେ ତୁ-କାଳେ କେବଳ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ମାତ୍ରକେ ବୁଝାଇଛି, ତଥାପି ତାହାକେ ରୋମ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ୍ ବଲିଯା ବର୍ଣନ କରାତେ କୋନ ଦୋଷ ନାହିଁ, ଏକାଧିପତି ହଇଯା ତିନି ଚତୁର୍ବ୍ୟାରିଂଶ୍ୟ ବଂସର ରାଜ୍ୟ କରେନ ଆର ଶୁର୍କେ ଆନ୍ତୋନି ଓ ଲେପିଦମେର ସହଯୋଗେ ସେ ଦ୍ୱାଦଶ ବଂସର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରେନ ତାହା ସଙ୍କଳନ କରିଲେ ତାହାର ରାଜସ୍ତର ଶିତି ସର୍ବଶୁଦ୍ଧ ଷଟ୍ ପଞ୍ଚାଶ୍ୟ ବଂସର ହୟ । ପରେ ଷଟ୍ ସନ୍ତ୍ରତି ବର୍ଷ ବୟାହମେ ନୋଲା ଗ୍ରାମରେ ପିତୃଭବେ ରୋଗଗ୍ରହ ହଇଯା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରେନ, ମେହି ଗୁହେ ତାହାର ପିତାର ଓ ମୃତ୍ୟୁ ହଇଯାଛିଲ, ରୋମନଗରେ କାମ୍ପିସ ମାର୍ଶିସ ନାମକ କ୍ଷେତ୍ରେ ତାହାର ସମାଧି ହୟ । ତିନି ବହ ଦିବସ ବ୍ୟାପି ଏକାଧିପତ୍ୟ କାଳେ ସେ ସୁଶୀଳତା ଓ ନ୍ୟାୟାଚରଣ ପୂର୍ବକ ରାଜସ୍ତ କରେନ ତର୍ଜନ୍ୟ ପ୍ରଜାବର୍ଗ ତାହାର ପୂର୍ବତନ କୁରତା ମଲ୍ଲଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ହଇଯାଛିଲ, ଏକାରଣ ସକଳେଇ ତାହାକେ ଦୈବ ବ୍ୟକ୍ତି ବଲିଯା ଜୀବ କରିତ, ଫଳତଃ ତାହାର ନ୍ୟାୟ କେହ କଥନ ମୁକ୍ତ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୁକ୍ଷମାନ୍ତେ ଦୈଵ୍ୟଶୀଳ ହୟ ନାହିଁ । ତିନି ଚତୁର୍ବ୍ୟାରିଂଶ୍ୟ ବଂସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକାକୀ ନିର୍ବିଘ୍ନେ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିଲେ ଓ ସର୍ବଦା ଏମତ ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ସେ ପ୍ରଜାବ୍ୟୁହ ତଦପେକ୍ଷା ସୁଶୀଳତର ରାଜ୍ଞୀର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେ ପାରିତ ନା, ତିନି ସକଳ ଲୋକେର ପ୍ରତି ବଦାନ୍ୟ ଏବଂ ବିଶେଷରୂପେ ବନ୍ଦୁବଂସଲ ଛିଲେନ, ଅଧିକତ୍ତ ମିତ୍ରବର୍ଗକେ ଏମତି ସମ୍ମାନ ପଦଶ୍ରୀ କରେନ ସେ ତାହାରା ପ୍ରାୟ ତାହାର ସନ୍ଦର୍ଭ ମାନ୍ୟ ହଇଯାଛିଲ ।

ଅଗନ୍ତୁମେର କାଳେ ରୋମଦେଶ ଅତି ଉତ୍ସତିଶାଳୀ ହଇଯାଛିଲ, ଅନେକ ହଳେ ଶୁତନ୍ୟ ପରିଦେଶର ସଂଯୋଗେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୀମା

greatly extended by the addition of new provinces in various quarters. Egypt was incorporated into the empire, as we have seen, on the death of Cleopatra and a Roman officer was appointed as its governor. Dalmatia, though previously conquered several times, was not thoroughly subdued before the reign of Augustus. Cantabria, Pannonia, Aquitania, Illyricum, Rhætia, and all the maritime cities of Pontus, including Bosphorus and Panticapæon, as well as the Vindelii and the Salassi in the Alps, were brought under the subjection of Rome. Several battles were also successfully fought against the Dacians, and the Germans were driven with immense loss beyond the river Elbe a great way on the other side of the Rhine. The war in Germany was conducted by Drusus, the step-son of the emperor, as that in Pannonia was carried on by Tiberius, another son of his wife Livia, and afterward adopted as his successor. Tiberius is said to have removed three hundred thousand prisoners out of Germany, and settled them on the left bank of the Rhine in Gaul. Armenia too was reclaimed from the Parthians in the reign of Augustus, and amicable relations were formed with the Parthians themselves. Phraates, their king sent four of his sons as hostages, whom the emperor received and treated with the greatest kindness, bringing them up in the customs of the Romans and instructing them in the arts and superior knowledge of Europe. He availed himself also of his friendly connexion with Phraates, to procure from him the restoration of all the Roman standards and prisoners

ବାହୁଦ୍ୟକୁପେ ବିନ୍ଦୁରିତ ହେଲାଛିଲ । ଇଜିପ୍ଟଦେଶ କ୍ଲିଓପାତ୍ରାର ମରଣାନ୍ତର ରୋଗ ରାଜ୍ୟର ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ହୟ ଏବଂ ଏକ ଜନ ରୋମାନ କର୍ମଚାରୀ ତଥାକାର ଶାସନକର୍ତ୍ତ୍ବ ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହୟ, ଦାଲମ୍ବେସିଆ ବାରସ୍ବାର ପରାଜିତ ହିଲେନ୍ତ ତୁହାର ରାଜ୍ୟରେ ପୂର୍ବେ ସଂପର୍କରୁପେ ଥର୍ମ ହୟ ନାହିଁ, ଆର କେଟେବ୍ରିଆ, ପେନୋନିଆ, ଆକୁଇଜ୍ଜନିଆ, ଇଲିରିକମ, ରିସିଆ, ଏବଂ ବନ୍ଦରସ, ପେଣ୍ଟିକେ-ପିଯନ୍ ପ୍ରଭୃତି ପଞ୍ଚଦେଶର ସମୁଦ୍ରତୀରରୁ ନଗର ଓ ଆଲ୍ଲାସ ପର୍ବତରୁ ବିନ୍ଦିଲିସି ଏବଂ ସାଲାସିଦେର ଜନପଦ, ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ରୋଗ ରାଜ୍ୟର ଅଧିନ ହୟ । ତିନି ଦେଶୀନାନ୍ଦିଗେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଓ କାନ୍ଦକାର ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେନ ଏବଂ ଜର୍ମାଗର୍ଦିଗେର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ନଷ୍ଟ କରିଯା ରାଇନ ନଦୀର ଅପର ପାଶେ ଅନେକ ଦୂରରୁ ଏବଂ ନାମ୍ବୀ ଏକ ତରଞ୍ଜିନୀର ପାରେ ତାହାଦିଗକେ ନିଷ୍କାସିତ କରିଯାଇଲେନ । ଜର୍ମାଣ ଦେଶୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ତୁହାର ପତ୍ରୀର ପୁଣ୍ୟ ଦ୍ରୁଷ୍ଟିରେ ଦ୍ୱାରା ସଫଳ ହୟ ଏବଂ ପେନୋନିଆର ଯୁଦ୍ଧ ତାଇବିରିୟମ ନାମେ ତୁହାର ପୋଷ୍ୟପୁଣ୍ୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରେନ, ମେଇ ତାଇବିରିୟ ଲିବିଯା ନାମୀ ତୁହାର ମହିମୀର ଅନ୍ୟ ଏକ ତମୟ ସାହାକେ ପରେ ଆପନାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇଲେମ । କଥିତ ଆଛେ ତାଇବିରିୟମ ଜର୍ମାଣ ଦେଶ ହିତେ ତିନି ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ଆନିସ୍ତା ରାଇନ ନଦୀର ବାମ ପାର୍ଶ୍ଵ ଗାଳ ଦେଶେ ହାପିତ କରେନ ଅଗନ୍ତମେର ରାଜ୍ୟରୁ କାଳେ ଆର୍ମିନିୟାଦେଶ ପାର୍ଥିଯାନ୍ଦିଗେର ହଣ୍ଡ ହିତେ ପୁନର୍ଭୀର ହତ ହୟ ଏବଂ ପାର୍ଥିଯାନ୍ଦିଗେର ସହିତ ଓ ମିତତା ହାପନ ହୟ । ପାର୍ଥିଯାରାଜ କ୍ରେତିମ ଆପନାର ଚାରି ପୁଣ୍ୟକେ ପ୍ରତିଭୁଷକୁପେ ରୋଗ ନଗରେ ପ୍ରେରଣ କରିଲେନ, ଅଗନ୍ତମ ତାହାରଦିଗକେ ସୁହେର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ରୋମାନଦିଗେର ଆଚାର ସ୍ଵର୍ଗାର ଏବଂ ଇଉ-ବୋପିଯ ମହବୁର ଜାନ ବିଦ୍ୟାତେ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇଲେନ, ଏବଂ

which had been taken in the expeditions of Crassus and Antonius.*

The victories over the Germans of which we have spoken were however chequered with severe disasters. While the Roman arms were triumphant on the other side of the Rhine, and Q. Varus was charged with the command of the legions between the Rhine and the Elbe, a conspiracy was formed by a German chief, named Arminius, for the purpose of surprising and cutting off the whole Roman army. Although the Roman general received several warnings against the conspirators, he disregarded them all, and considered himself sufficiently secure with the conquering legions under him. Arminius and his associates concerted their measures with the utmost secrecy, and then suddenly appeared with their troops, and attacked the Romans at a time when they were perfectly unprepared to defend themselves. The total destruction of the Roman army was the consequence. Those who survived escaped into Gaul, and all the conquests which the Romans had made beyond the Rhine were irrecoverably lost. An expedition was afterwards sent into Germany under the command of Tiberius in order to retrieve the honor of the Roman arms ; but he was satisfied with merely over-running and laying waste a district of considerable extent, and then led back his army within the Rhine, pretending to have sufficiently repaired the disgrace of Varus's disaster, by the ravages he committed in the enemy's country.

---

* Arnold.

ଫ୍ରେତିସେର ସହିତ ମିତତାର ସୁଯୋଗେ କ୍ରାଶସ ଓ ଆନ୍ତୋନିର ଯୁଦ୍ଧ୍ୟାତା କାଳୀମ ହତ ରୋମାନ ପତକା ଓ ବନ୍ଦିଗଣକେ ପୁନର୍ବାର ଆସ୍ତି ହଇଲେନ ।

ଅଗନ୍ତୁସ ସଦିଓ ଏଇକ୍ରପେ ନାନା ଜାତିର ଉପର ଜୟଲାଭ କରି-
ଯାଇଲେନ ତଥାପି ଜର୍ମାଣଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ତାହାର ଅମେକ
ଅନିଷ୍ଟ ହଇଯାଛିଲ । ରୋମାନେରା ରାଇନ ନଦୀର ଅପର ପାରେ
ଜାଯିଛିଲେ ସ୍ଥକାଳେ ତିନି ବେରସକେ ରାଇନ ଓ ଏଲ୍‌ବ ଏଇ
ନଦୀଦୟେର ମଧ୍ୟକ୍ଷଳେର ଦେନାନୀ ନିଯୁକ୍ତ କରେନ ତଥନ ଆର୍ମିନିୟମ
ନାମେ ଜର୍ମାଣଦିଗେର ଏକ ଜନ ପ୍ରଦାନ ଲୋକ ସମସ୍ତ ରୋମାନ
ଦେନାକେ ହଠାତ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ବିନଷ୍ଟ କରଣାର୍ଥ ଗୋପନେ ଘନ୍ତାଣ
କରିଯାଛିଲ, ବେରସ ତଦ୍ଵିଷୟେର କିଞ୍ଚିତ ଆଭାସ ଶୁଣିତେ ପାଇଯା-
ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଆପନାର ଜାଯିଷ୍ଠ ସୈନ୍ୟଗଣେର ପ୍ରତାପେର ଉପର
ନିର୍ଭର ଥାକାତେ ମେ କଥାଯି ଉପେକ୍ଷା କରେନ ଅତ୍ୟବ ଆର୍ମିନିୟମ ନିଜ
ଦଲଭୁକ୍ତ ଲୋକେର ସହିତ ଗୋପନେ ଆଜ୍ଞା କଲ୍ପନା ସାଧନେର ଉପାୟ
ହିଁର କରିଯା ପରେ ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ସିସେନ୍ୟେ ଉପାୟିତ ହଇଯା ରୋମାନ-
ଦିଗେର ଉପର ଆକ୍ରମଣ କରିଲ, ତ୍ରୁକ୍କାଳେ ରୋମାନେରା ଓ ଏକାର
ଉପାତେର କୋନ ଆଶକ୍ତା ନା କରିଯା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଛିଲ ସ୍ଵତବଂ୍ଧ
ଆପନାରଦିଗକେ ରକ୍ଷା କରିତେ ପାରିଲ ନା, ତାହାରଦେର ପ୍ରାୟ
ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହଇଲ, ଯାହାରା କୌଶଳକ୍ରମେ ରକ୍ଷା ପାଇଲ
ତାହାରା ଗାଲଦେଶେ ପଲାୟନ କରିଲ ଅତ୍ୟବ ରାଇନ ନଦୀର ଅପର
ପାରେ, ତାହାରଦେର ଅଧିକୃତ ସମ୍ବଦ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ହଇଲ ।
ଅନ୍ତରେ ତାଇବିରିଯମ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଯୋଜନାଦେର ଲଜ୍ଜା ରକ୍ଷାର୍ଥ ଜର୍ମାଣ
ଦେଶେ ଏକବାର ରଣ୍ୟାତା କରିଯାଛିଲେ କିନ୍ତୁ ତଥାକାର ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ
ଦେଶ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ କରିଯାଇ କ୍ଷାଣ୍ଟ ହେଯେନ, ଏବଂ ଶକ୍ତର ରାଜ୍ୟ ଉପଦ୍ରବ
କରାତେଇ ବେରସେର ପରାଜ୍ୟେର ସଥୋଚିତ ପରିଶୋଧ ହଇଯାଛେ ଏଇ
ସୋଷଣା କରତ ରାଇନ ନଦୀ ପାର ହଇଯା ସିସେନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରେନ ।

The Scythians and Indians, to whom the name of the Romans had been unknown before, sent presents and ambassadors to Augustus. Galatia too, which was before an independent kingdom, was reduced to a Roman province under him, M. Lollius being first appointed to govern it as Proprætor. The fame and reputation of Augustus were extended in all quarters, and he was held in such respect, even among the barbarians, that foreign kings, who were in alliance with the Roman people, founded cities in his honor, and called them Cæsaria. A city of this name was built in Mauritania by king Juba; another was founded in Palestine which kept up its celebrity for several centuries afterwards. Many kings also came to Rome from their own countries, and ran by his chariot or his horse, dressed in the toga after the Roman fashion.

Augustus thus lived, respected and loved by his subjects, who were led to forget the atrocities with which the earlier part of his life was stained, by the justice and moderation of his administration as emperor. He was deified after his death according to the idolatrous customs of the time. He left the empire in a very happy and prosperous state to his successor, Tiberius, his step-son and son-in-law, and afterward adopted by himself and appointed his heir.

The Augustan age has been celebrated as the most flourishing epoch in the history of Roman literature. Livy, Virgil, Horace, Ovid, and many others of great literary reputation belonged to this age. Some critics are however of opinion that it is a mistake to speak

ଅଗନ୍ତମେର ସଶ ସର୍ବତ୍ର ବାହ୍ୟକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁତ ହଇଯାଇଲ, ମିଦିଆନ ଓ ଭାରତବର୍ଷୀୟ ଲୋକେରା ପୁର୍ବେ କଥନ ରୋମାନେର-ଦେର ନାମଓ ଶୁଣେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାରାଓ ଏଥିମ ତାହାର ନିକଟ ଉପଚୌକନ ସମେତ ଦୂତ ପ୍ରେରଣ କରିଲ । ତାହାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କାଳେ ଗାଲେସିଆ ଦେଶ ଯାହା ପୁର୍ବେ ସ୍ଵାଧୀନାବସ୍ଥାଯ ଛିଲ ତାହାଓ ରୋମାନେରଦେର ଅଧୀନେ ଆସିଲ ଏବଂ ଲୋଲିୟମ ପ୍ରତିନିଧି ପ୍ରିତର ସ୍ଵରମେ ଶ୍ରୀମତଃ ତଥାକାର ଶାସନ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଲେନ । ଅଗନ୍ତମେର ସ୍ଵର୍ଗାତି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ବ୍ୟାପିଯା ଛିଲ ଇହାତେ ଅମଭ୍ୟ ଲୋକେରାଓ ତାହାକେ ସଥେଟି ମାନ୍ୟ କରିତ ଆର ରୋମାନେରଦେର ମିତ୍ର ଅନେକ ବିଦେଶୀୟ ନୃପତି ତାହାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାର୍ଥ ନଗର ନିର୍ମାଣ କରିଯା ସିଜେରିଯା ନାମେ ପ୍ରମିଳ କରିଯାଇଲ, ମାରିଟେନିୟାର ରାଜୀ ଜୁବା ଏ ନାମେ ଏକ ନଗର ନିର୍ମାଣ କରେନ ଏବଂ ଯିନ୍ଦିରଦେର ଦେଶେ ଓ ଏଇ ରୂପ ଏକ ଜନପଦ ସ୍ଥାପିତ ହଇଯା ବଞ୍ଚକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖ୍ୟାତ୍ୟାପନ ଥାକେ, ଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ନରପତି ସ୍ଵଦେଶ ହିତେ ରୋମେ ଆଗ୍ରହ କରିଯା ରୋମାନେରଦେର ରୀତ୍ୟମୁଖ୍ୟ ତୋଗା ନାମକ ଉତ୍ତରିଯ ବନ୍ଦ୍ର ପରିଧାନ କରତ ତାହାର ରଥ ଅଥବା ଅଶ୍ଵେ ପାର୍ଶ୍ଵେ ଧାବମାନ ହଇଛି ।

ଅଗନ୍ତମ ଏଇକ୍ରମେ ପ୍ରଜାବ୍ୟହେର ଆଦର ଓ ମେହେର ପାତ୍ର ହଇଯା କାଳ୍ୟାପାନ କରିଯାଇଲେନ, ପ୍ରଜାରା ତାହାର ସର୍ବ-ଧିପତ୍ୟ କାଳେର ସ୍ଵଶୀଳତା ଓ ନ୍ୟାୟାଚରଣ ଦେଖିଯା ଯୌବନ-କାଳେର ଦୀରାଜ୍ୟ ବିନ୍ଦୁତ ହଇଲ, ଏବଂ ତ୍ରିକାଳୀନ ଅଳୀକ ପର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥାମନାରେ ତାହାର ମରଗାନନ୍ତର ତାହାକେ ଦେବତା ବଲିଯା ପୁର୍ଜୀ କରିତେ ଲାଗିଲ । ରୋମରାଜ୍ୟ ତାହାର ଶାସନେ କୁଶଳାବସ୍ତାଯ ଥାକିଯା ଅବଶେଷେ ତାହାର ଅଧୀନ ହଇଲ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ପତ୍ରୀର ପୁର୍ଜୀ ଓ ଜାମାତା ଏବଂ ପରେ ତାହାର ଉତ୍ତରା-ଧିକାରି ସ୍ଵରମେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ପଣ୍ଡିତେରା କହେନ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳାପେକ୍ଷା ଅଗନ୍ତମେର ସମୟେ ରୋମାନ ବିଦ୍ୟାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉନ୍ନତି ହଇଯାଇଲ, ଲିବି, ବର୍ଜିଲ, ହୋରେସ, ଓବିଦ ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡିତେର ଦ୍ୱାରା ଏ ସମୟ ମହାଜ୍ଞୁଲ ହୁଏ କିନ୍ତୁ କୋନ୍ତିକିମ୍ବା ବିଚକ୍ଷଣେର ମତେ ରୋମାନ ବିଦ୍ୟାର

the Augustan age as the most flourishing period of Roman literature ; the expression is not found in the Roman writers, and if it occurs any where in antiquity, it is only in Greek authors. With the exception of Livy and Valerius Messala, prose writing vanishes entirely.* In the estimation of the critics just referred to, the age of Cicero and Cæsar was the most flourishing period of Roman literature.

The reign of Augustus was also signalized by an event from which Christian Europe dates its era. About fourteen years before the death of Augustus, Jesus Christ was born into the world, and in less than twenty years afterwards, the first foundations of the Christian society were laid. Henceforward the Roman empire acquires in our eyes, a nearer interest ; as a country to which we were before indifferent, becomes at once endeared to us when we know it to be the abode of those whom we love. In pursuing the story of political crimes and miseries, there will henceforth be a resting place for our imaginations, a consciousness that, amidst all the evil which is most prominent on the records of history, a power of good was silently at work, with an influence continually increasing ; and that virtue and happiness were daily more and more visiting a portion of mankind, which till now seemed to be in a condition of hopeless suffering. The reader who has accompanied us through all the painful details presented by the last century of the Roman Commonwealth, will be inclined, perhaps, with us, to rejoice in

---

Niebuhr.

ଅହୁଶୀଳନ ବିଷୟେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳାପେକ୍ଷା ଅଗମ୍ବସେର କାଳେର ଶୁଖ୍ୟାତି କରାତେ ଅମ ଆଛେ, ରୋମାନ ପଣ୍ଡିତେରା ସ୍ଵର୍ଗ ମେଳେର ବିଷୟେ ତତ୍ତ୍ଵପ କହେନ ନାହିଁ, ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରେହକାରକେର ମଧ୍ୟେ କେବଳ ଏହି ରଚକେରାଇ ଐନ୍ଦ୍ରପ ଉତ୍ତି କରିଯାଇଛନ୍ତି, ଲିବି ଏବଂ ବେଲିରିୟମ ମେଶାଳା ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ତ୍ୱରକାଳେ ଅନ୍ୟ କେହ ଗଦ୍ୟ ରଚନାତେ ପାରଦର୍ଶି ଛିଲେନ ନା । * ଏହି ଶୈଷେଷିକ ବିଚକ୍ଷଣଦିଗେର ମତେ ମିମିରୋ ଏବଂ ମିଜର ଯେ କାଳେ ପ୍ରୋତ୍ତାବତ୍ସ ମେହି ସମୟେ ରୋମାନ-ବିଦ୍ୟାରୁ ସର୍ବତୋଭାବେ ଉତ୍କଳ ଅହୁଶୀଳନ ହୁଏ ।

ଅଗମ୍ବସେର ରାଜ୍ସତ୍କାଳ ଆର ଏକ ଘଟନାର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କୁଳ ହୁଏ ଏବଂ ମେହି ଅବଧି ଇଉରୋପ ଥଣ୍ଡହ ଶ୍ରୀକ୍ଷୀଯ ଦେଶର ଲୋକେରା ବସ ଗଣନା କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅଗମ୍ବସେର ପକ୍ଷକୁ ପ୍ରାଣିର ପ୍ରାୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବଂସର ପୂର୍ବେ ଯିଶ୍ଵ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ପୃଥିବୀତେ ଜନ୍ମ ପାଇଥିଲେ, ଏବଂ ତାହାର ପର ବିଂଶତି ବଂସର ଅତୀତ ନା ହିତେବେ ଶ୍ରୀକ୍ଷୀଯ ସଭାନ୍ତାପନେର ଉପକ୍ରମ ହୁଏ, ଏକାରଣ ମେହି ସମୟାବଧି ରୋମରାଜ୍ୟର ବିବରଣେ ଆମାରଦେର ମନଃ ସଂଯୋଗ ଅଧିକ ହିଲେ । ଥାକେ, ଫଳତଃ କୋନ ଦେଶର ବୃତ୍ତାନ୍ତେ ପ୍ରଥମତଃ ଉପେକ୍ଷା ଥାକିଲେଓ ପରେ ଯଦି ଶୁନା ଯାଏ ମେହି ଶ୍ଲୈଷ ଆମାରଦେର ପ୍ରଗମ୍ଭଜନେରା ନିବାସ କରେନ ତବେ ତୁରାଯ ଅହୁରାଗ ଜୟେ, ଅତରେ ଏ ଏବଧି ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଛୁଟିଥ ଓ ଉପଦ୍ରବେର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ହଦ୍ୟନ୍ଦଗ କରିବାର କାଳେ ବିଷାଦେର ସମ୍ଭାବନା ଥାକିଲେଓ ମଧ୍ୟେବେ ଯଥକିଞ୍ଚିତ୍ ସାମ୍ଭନା ହିତେ ପାରିବେ କେନା ଅନ୍ତଃକରଣେ ଏଗତ ପ୍ରବୋଧ ଜୟିବେ ଯେ ପୁରୀବୃକ୍ଷେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମମନ୍ତ୍ର ଅଣ୍ଣତ ଘଟନାର ମଧ୍ୟେ ଏକ ପରମ ମଙ୍ଗଳ ଦାୟିକା ଶକ୍ତି ସାଧାରଣେର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନା ହିଲେଓ ଉତ୍କରୋତ୍ତର ପ୍ରଭାବଶାଲିନୀ ହିତେହେ, ଅଧିକତ୍ତ ଯେବେ ମୟୁଷ୍ୟବର୍ଗେର ପକ୍ଷେ ଛୁଟିଥ-ନିବ୍ରାନ୍ତେର କୋନ ଉପାୟ ପୂର୍ବେ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ଅହରହ ଧର୍ମ ଓ ଆନନ୍ଦେର ବୃଦ୍ଧି ଦେଖିଲେ ଅବଶ୍ୟ ହର୍ଷୋଦୟ ମସ୍ତାବନା । ପାଠକବର୍ଗେର ମଧ୍ୟେ ସାହାରା ରୋମିଯ ସାଧାରଣ ଶାମନେର ଶେଷାବସ୍ଥାର ଅଣ୍ଣତ ବୃତ୍ତାନ୍ତେ ମନଃ ସଂଯୋଗ କରିଯାଇଛନ୍ତି ତାହାରା

* ନିବର ।

the momentary contemplation of such a scene of moral beauty.*

TIBERIUS, the successor of Augustus, governed the empire with great indolence and weakness. He was cruel, rapacious and sensual. He had been a great general and statesman before his accession, but he exhibited very different characteristics as an emperor. He took no part himself in the wars which broke out in his reign ; he left them all to the management of his lieutenants. He treacherously detained some king at Rome whom his seeming politeness had induced to accept his invitations. Archelaus, the king of Cappadocia, was one of these sufferers ; the emperor not only deprived him of his liberty, but also reduced his kingdom to a Roman province, and gave his own name to its principal town, which was heretofore called Mazacca, but continued henceforward to be designate Cæsaria.

In the early part of the reign of Tiberius an expedition was undertaken against Germany, under the command of the emperor's nephew, surnamed Germanicus. The Germans having no fortified towns in their country were ill able to offer opposition to the discipline of the Roman legions of Rome ; they accordingly took refuge in their forests and impassable districts. The Romans did not however persist in their efforts to reduce Germany to their subjection ; after some demonstration of their military power they retired into their own

---

* Arnold.

ସମ୍ପ୍ରତି ଏହି ଶୁତ ଘଟନାର ବିବରଣ ଧ୍ୟାନ କରତ ମଧ୍ୟେ ୨ ହଷ୍ଟଚିତ୍ତ ହଇବେନ । *

ତାଇବିରିଯ୍ସ ।— ଅଗନ୍ତସେର ଭରଣାନ୍ତର ତାଇବିରିଯ୍ସ ରାଜ୍ୟା-
ଭିଷିଙ୍ଗ ହେୟନ, ତିନି ରାଜକୀୟ କର୍ମ ସାଧନେ ଅତି ଶିଥିଲ ଓ
ଅକ୍ଷମ ଛିଲେନ, ତ୍ାହାର ଚରିତ୍ରେ କେବଳ କୁରତା ଓ ଅନ୍ୟ-
ସ୍ଵିଚ୍ଛପ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରମାସକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇବା । ତିନି ସମ୍ବାଟ୍-
ହଇବାର ପୁର୍ବେ ସେନାପତିତ୍ବ ଓ ରାଜକୀୟ ବିଷୟେ ଅତି ନିପୁଣ
ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଣିର ପରେ ତଦ୍ଵିପରୀତ ଲକ୍ଷଣ
ପ୍ରକାଶ ପାଇତେ ଲାଗିଲା । ତ୍ାହାର ପ୍ରଭୁତ୍ବ କାଳେ ସେଇ ମୁକ୍ତ ହୟ
ତାହାତେ ଆପନି ହଷ୍ଟକ୍ଷେପ କରେନ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀର
ଉପର ସମ୍ମତ ଭାରାପଣ କରିଯାଇଲେନ । ଆର ଛଲ ପୂର୍ବକ
ଦୋଜନ୍ୟ ଦେଖାଇଯା କତିପର ବିଦେଶୀୟ ରାଜାକେ ଆନନ୍ଦନ କରତ
ରୋମ ନଗରେ ବନ୍ଦ କରିଯା ରାଖେନ, କାପେଦୋନିଯାର ରାଜା
ଆକିଲେୟ୍ସ ଏଇକୁପେ ତ୍ାହାର ପ୍ରବନ୍ଧନାଜାଲେ ବନ୍ଦ ହୟ, ତିନି
ତାହାକେ କେବଳ କାରାବନ୍ଦ କରେନ ନାହିଁ, ତାହାର ରାଜ୍ୟଓ
ବଲଦ୍ଵାରା ହରଣ କରିଯା ରୋମାନେରଦେର ଅଧୀନେ ଆନିଯାଇଲେନ,
ଏବଂ ତଥାକାର ପ୍ରଧାନ ନଗରୀ ଯାହା ପୁର୍ବେ ମାଜାକୀ ନାମେ ବିଦ୍ୟାତା
ଛିଲ ଆପନାର ନାମାନୁମାରେ ତ୍ାହାର ନାମାନ୍ତର କରେନ ତାହାତେ
ଏ ନଗରୀ ମେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଜେରିଯା ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୟ ।

ତାଇବିରିଯ୍ସ ସମ୍ବାଟ୍ ହଇବାର କିଯନ୍ଦିବିବ ପରେ ଜର୍ମାଣିକ୍ସ୍
ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତ୍ାହାର ଭାତୁଷ୍ପୁତ୍ରେର ଶାମନେ ଜର୍ମାଣ ଦେଶ ଯୁଦ୍ଧ-
ଯାତ୍ରା ହଇଯାଇଲ, ଜର୍ମାଣେରଦେର ଦେଶେ କୋଣ ପ୍ରାଚୀର ବା ପରିଥା
ବିଶିଷ୍ଟ ପୁରୀ ନା ଥାକାତେ ତାହାରା ରୋମଦେଶୀୟ ସ୍ଥାପିକ୍ଷିତ
ସେନାଗତେର ସହିତ ରଣେ ଅକ୍ଷମ ହେୟା ଅରଣ୍ୟେ ଓ ହୁଗ୍ରମ ଗ୍ରାମେ
ପଲାୟନପର ହୟ, କିନ୍ତୁ ରୋମାନେରା ଜର୍ମାଣଦେଶ ଜୟ କରଣେ
କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ମେ ଦେଶେର ସ୍ଵାଧୀନତା ନଷ୍ଟ ହେଲ ନା, ରୋମାନେରା
ସଂକଳିତ ବୀରତ୍ବ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ପରେ ଆପନାରଦେର ପ୍ରଦେଶେ
ଅତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲ, ବୋଧ ହୟ ତାଇବିରିଯ୍ସ ଆପନି ଯେ ଦେଶ ଜୟ

* ଆରଣ୍ଯାତ୍ମକ ।

provinces. Tiberius, it is supposed, was not desirous of allowing his general to acquire the glory of conquering a country which he had himself failed to subdue.

The commencement of this reign was also disturbed by insurrections among the troops in Pannonia and on the Rhine. The legions had been obliged to serve longer than the laws required, which produced great disaffection among them, and induced them to break out in open rebellion. Although these insurrections were put down, yet it was in reality the government that was obliged to yield.* The leaders were indeed put to death, but the soldiers obtained favourable terms, and the hardships of the service were lightened.

The eighteenth year of the reign of Tiberius was signalized by the crucifixion of our Saviour on Mount Calvary, and his resurrection from the dead. The Jews, unable to appreciate the spirituality of his doctrine and the all important objects of his advent, preferred a charge of blasphemy and treason against him. The case came on before the tribunal of Pontius Pilate the procurator of Judea. Pilate, though convinced of the innocence of the party accused, was cowardly enough to yield to the clamour of the multitude around him, and sanctioned a sentence that he knew to be unjust. It was shortly after the resurrection of Christ, that the Christian society was regularly organized, and then it began to diffuse itself in the world.

---

* Niebuhr.

କରିତେ ଅକ୍ଷମ ହଇୟାଛିଲେନ ଆତ୍ମ ସେନାପତିକେ ସେ ଦେଶ ଅଧିକାର କରିଯା ସଶ୍ରି କରିତେ ଅନିଷ୍ଟକ ଛିଲେନ ।

ତାଇବିରିଯମେର ରାଜସ୍ତର ପ୍ରଥମବସ୍ତାର ପେନୋନିୟାର ଓ ରାଇନ ନଦୀର ତୀରରେ ମେନାଗଣେର ମଧ୍ୟ ଉପଞ୍ଚିବ ଉପଶିତ ହୋଇଥେ ମହା ମୋଳ୍ୟୋଗ ହଇୟାଛିଲ । ମେନାଗଣେର ପ୍ରତି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବ୍ୟତିକ୍ରମେ ଅଧିକ କାଳେ ବ୍ୟାପିଯା କାର୍ଯ୍ୟ ମାଧ୍ୟମେ ନିୟୁକ୍ତ ଥାକନେର ଆଦେଶ ହୋଇଥେ ତାହାରା ଅସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହଇୟା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ରାଜବିଦ୍ରୋହେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲ, ପରେ ତାହାରଦେର ବିଦ୍ରୋହିତାର ଦମନ ହୟ ବଟେ କିନ୍ତୁ ରାଜକେଇ ତାହାରଦେର ଅଭିଲାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଦିତେ ହଇଲ, କେନନା ଯଦିଓ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥାନୀତ ଦଲପତିଦିଗେର ମୃତ୍ୟୁ ଦଶ ହୟ ତଥାପି ମାମାନ୍ୟ ଦୈନ୍ୟରଦିଗେର ପକ୍ଷେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ହୟ ଏବଂ ତାହାରଦେର କ୍ଲେଶରେ ଉପଶମ ହୟ ।

ତାଇବିରିଯମେର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ବ୍ୟବରେ କାଲବରି ପର୍ବତୋପରି ଆମାରଦେର ଭୌଗର୍ଭୀ କ୍ରୂଷ୍ୟମନ୍ତ୍ରେ ବିଦ୍ଧ ହଇୟା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରେନ ଏବଂ ପରେ ମୃତ୍ୟୁଦେଶ ହଇତେ ପୁନରୁଥିତ ହେଯେନ । ଯିହଦିରା ତାହାର ଉପଦେଶେର ମର୍ମ ବୁଝିତେ ନା ପାରିଯା ତାହାର ଅବତାରେ ମହା ଅଭିପ୍ରାୟ ହୃଦୟଙ୍ଗୟ କରଣେ ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତାହାକେ ଈଶ୍ଵର ନିନ୍ଦକ ଓ ରାଜବିଦ୍ରୋହୀ ବଲିଯା ଅପବାଦ କରିଯାଛିଲ, ତଥାକାର ଶାଶନକର୍ତ୍ତା ପଞ୍ଚିଯମ ପିଲାତେର ନିକଟ ଦେଇ ଅପବାଦେର ବିଚାର ହୟ, ପିଲାତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ଷା ଲୋକ ମନୁଷେର କୋଳାହଲେ ଭୀତ ହଇୟା ଅପବାଦିତ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷି ଜୀବନ କରିଯାଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦଶାଜ୍ଞା ପ୍ରାଚାର କରେନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ପୁନରୁଥାନେର କିଯନ୍ଦିବମାନନ୍ତର ଶୃଙ୍ଖଳାପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମାଜ ସ୍ଥାପନ ହୟ ଏବଂ ତାହାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଐ ସମାଜ ପ୍ରଥିବୀର ମର୍ବତ ବ୍ୟାପିତେ ଉପକ୍ରମ କରେ ।

Tiberius died in Campania at the age of 78 and in the 23d year of his reign. His cruelties had rendered him odious to all his subjects; and his death proved an occasion of joy rather than sorrow at Rome.

CAIUS CÆSAR, surnamed Caligula, succeeded Tiberius. He was the son of Germanicus, the late emperor's nephew, and therefore the grandson of Drusus, whom Augustus had adopted as his son. After the death of his father, which some suspected to have been occasioned by poison, he lived under the protection of his grand-uncle Tiberius. The jealousies and cruelties of Tiberius kept him constantly in a state of fear and anxiety, and this may have produced a baneful effect upon his mind. Whatever might be the cause, Caligula proved a most wicked and lawless prince. His cruelties and his extravagance bordered upon insanity and showed that he possessed a mind that had sunk to the lowest depth of moral and intellectual debasement. His crimes and his follies far exceeded those of Tiberius. He undertook expeditions against Germany and Britain, and thereby only exposed himself to ridicule. He entered Suevia but could perform nothing worthy of a soldier or a general. His private life was as disgusting as his public character was odious and despicable. He committed incest with his sisters and owned a daughter by one of them. He exercised his tyranny upon all orders of the people and became the scourge of his subjects by his avarice, his lust, and his cruelty.

ତାଇବିରିଯୁସ ୨୨ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ କରିଯା ୭୮ ବିଂଶର ବୟାହକମେ କାଲ୍‌ପ୍ଲେନିଆ ଦେଶେ ପଞ୍ଚତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଁନ, ପ୍ରଜାବର୍ଗ ତାହାର କୁରାୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ ହଇଯାଇଲ ସୁତରାଂ ତାହାର ମରାଗେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବିଷନ୍ତିତ ନା ହଇଯା ବରଂ ଆନନ୍ଦିତ ହଇଲ ।

କ୍ଷାଇଯୁସ କାଲିଗୁଲା ।—କାଲିଗୁଲା ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ କାଇଯୁସ ସିଜର ନାମେ ବିଦ୍ୟୁତ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଇବିରିଯୁସର ମରଣାନ୍ତର ରାଜ୍ୟାଭି-
ଧିକ୍ତ ହେଁନ, ମୃତ ରାଜାର ଭ୍ରାତୁ ଶ୍ରୀ ଜର୍ମାଣିକୁ ଯିନି କୋନ୍ୟା
ରଚକେର ମତେ ବିଷ ପାନେ ହତ ହେଁନ ତିନି ଇହାର ପିତା,
ସୁତରାଂ ଇନି ଅଗସ୍ତ୍ୟମେ ପୋଷ୍ୟ ପୁଅ ଦ୍ରୁଷ୍ଟେର ପୌତ୍ର । କାଲିଗୁଲା
ପିତୃ ବିଯୋଗେର ପରେ ପିତାମହ ଭାତୀ ତାଇବିରିଯୁସର ଅଶ୍ରୟେ
ବାସ କରିଯାଇଲେନ, ତାଇବିରିଯୁସ ଅନେକେର ପ୍ରତି ସମ୍ବେଦନ
କରିଯା କୁରତା ପ୍ରକାଶ କରାତେ କାଲିଗୁଲା ମର୍ବଦୀ ପ୍ରାଣଭୟେ ଉଠ-
କର୍ତ୍ତତ ହଇତେନ, ବୋଧ ହୟ ତାହାତେହି ତାହାର ମନେ କୁମଂକାର
ଜମ୍ମିଯାଇଲ, ସୁତରାଂ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ଅଳ୍ପକାଳେର
ମଧ୍ୟେ ଅତିଶ୍ୟ ଦ୍ରୁଷ୍ଟତା ଓ ଅନ୍ୟାଯାଚରଣ କରିତେ ଆରାତ କରେନ,
ତାହାର ଦୌରାଯ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର 'ଏମତ ଘୋର ଭୟାନକ ହଇଯା
ଉଠିଲ ଯେ ଅମୃତାନ ହୟ ତିନି ଯେମ ହତବୁଦ୍ଧି ହଇଯାଇଲେନ,
ଫଳତଃ ବିବେକଶକ୍ତି ଓ ଭଦ୍ରାଭଦ୍ର ବିବେଚନାର ସସ୍ତନ୍ତେ ତାହାର
ଅନ୍ତଃକରଣ ଅତି ପାମର ହଇଯାଇଲ, ଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତିନି ଅବିବେ-
ଚନ୍ୟ ଓ ଛକ୍ରମ୍ଭ ସାଧନେ ତାଇବିରିଯୁସ ହଇତେଓ ଅଧିଗ ହଇଲେନ ।
ତିନି ବ୍ରିଟେନ ଓ ଜର୍ମାନ ଦେଶେ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ମା କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ
ତାହାତେ କେବଳ ଆପନି ମକଳେର ଉପହାସ୍ୟ ହେଁନ ଏବଂ ସୁଇଯା
ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ କରିଯାଓ କିଞ୍ଚିମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧବୀରତ୍ତ ଅଥବା ମେନା-
ପତିତ ପ୍ରକାଶ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ଆର ରାଜକୀୟ ବ୍ୟାପାରେ
ଯେମତ ସ୍ଥିତ କର୍ମ କରିତେନ ତଜ୍ଜପ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରେ ମରାଧିମ
ହଇଯାଇଲେନ, ଭଗନୀଗମନ ସ୍ଵରୂପ ମହାପାପେ ମଘ ହଇଯା ମହୋ-
ଦରାର ଗର୍ଭଜାତ ମୁଣ୍ଡିକେ ଆପନାର ଓରମ ପୁଣ୍ୟବିଲିଯା ସ୍ଵିକାର
କରଣେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଁନ ନାହିଁ, ଏବଂ ଯାବଦୀୟ ଲୋକେର ଉପର
ଅତ୍ୟାଚାର କରିଯା ନିଷ୍ଠୁରାଚରଣ ଲୋଭ ଓ କାମୁକତା ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବିକ
ଅଶେଷ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ କରିଲେନ ।

After the Senate had hopelessly smarted under his tyranny for a period of four years, a conspiracy broke out among the officers of the prætorians who were determined to get rid of such a ferocious monarch by assassination. Caligula was accordingly murdered in the palace in the 29th year of his age after a reign of four years. His death excited great joy among the Senators, who began to flatter themselves with the hope of restoring the republic. The consuls convoked the Senate in the capitol, where a sentence of disgrace was passed upon Caligula, and the restoration of the republic was eagerly discussed. But the voice of the Senate was powerless without the support of the prætorian soldiers; the civil authority could do nothing without the military. The prætorian bands insisted upon being governed by a monarch; they would not trust themselves to the spirit of the old constitution when they had no existence as a body. In the new state of things introduced by Julius Cæsar and improved by Augustus, the emperor was their own general. They feared that if the imperial form of government were overturned, they would run the risk of losing the importance and the power which the fall of Perusia and the defeat of L. Antonius had secured to them. The forces of the Senate could not make head against the prætorians whose voice proved decisive.

CLAUDIUS was accordingly proclaimed emperor in succession to Caligula. He was the son of the Drusus who had a monument at Moguntiacum and

ସେମେଟରେରା ତାହାର ଅତ୍ୟାଚାର ହେତୁକ ଚାରି ବନ୍ସର ବ୍ୟାପିଯା ନିରୁପାୟେ ସତ୍ରଗୀ ତୋଗ କରେନ, ପରେ ପ୍ରିତୋରିଯାନ ମେନାର କଏକ ଜନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏମତ ନରାଧିମ ପଞ୍ଚକେ ଗୋପନେ ବଧ କରଗାର୍ଥ ପରମ୍ପରା ମତ୍ରଗୀ କରିଲ ତାହାତେ କାଲିଗୁଲା ଚାରି ବନ୍ସର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିଯା ୨୯ ବନ୍ସର ବୟାକ୍ରମେ ହତ ହିଲେନ । ମେନେ-ଟୁରେରା ତାହାର ପଞ୍ଚତ୍ତେ ମହାନନ୍ଦିତ ହଇୟା ପୂର୍ବବେଂ ସାଧାରଣ ଶାସନେର ନ୍ୟୂମ ପୁନଃସ୍ଥାପନ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହିଲେନ, କମ୍ପଲେରୀ କାପିତଲେ ତାହାରଦିଗକେ ସତ୍ତାହୁ କରିଲେ ତାହାରୀ କାଲିଗୁଲାର ନାମେ ସଥୋଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦାବାଦ କରିଯା ବ୍ୟାଗ୍ରଚିନ୍ତେ ସାଧାରଣ ଶାସନେର ପୁନଃସ୍ଥାପନାର୍ଥ ବିବେଚନା କରିତେ ଲାଗିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରିତୋରି-ଯାନ ସୈନ୍ୟଗରେ ସମ୍ଭାବି ବ୍ୟାତିରେକେ ତାହାରୀ କିଛୁଇ କରିତେ ପାରିତେନ ନା କେନନା ଶନ୍ତର୍ଥାର ଯୋଦ୍ଧାରଦିଗେର ଆଶ୍ଵକୁଳ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ରାଜ୍ୟକୀୟ ମତ୍ୟଦିଗେର କୋନ କ୍ଷମତା ଛିଲ ନା । ଅପର ପ୍ରିତୋ-ରିଯାନ ତୈନ୍ୟଗରେ ଅଭିମତାନ୍ୟମାରେ ଏକ ଜନ ସ୍ମୃତି ନିୟୁକ୍ତ କରାଇ ଶ୍ରେୟକ୍ଷର ବୋଧ ହିଲ, ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବଶାସ୍ତ୍ରୟାନ୍ତି ଶାସନେର ସମୟେ ତାହାରା ଦଲବନ୍ଦ ଥାକେ ନାହିଁ, ଆର ଜୁଲିୟମ ସିଜରେର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଲିତ ଓ ଅଗନ୍ତସ କର୍ତ୍ତ୍ବ ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ଆଧୁନିକ ରୀତଯନ୍ୟମାରେ ତାହାରଦେର ଆପନାଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଇ ପୃଥିବୀପତି ହିତେନ, ଏକା-ରାଗ ତାହାରଦେର ମନେ ଏହି ଆଶଙ୍କା ଜୟିଲ ଯେ ଏକ ଜନ ସର୍ବାଧି-ପତି ରାଜାକେ ଅଭିଷିକ୍ତ ନା କରିଲେ ପେରମିଯାର ପତନ ଓ ଲୁସିଯମ ଆଣ୍ଟୋନିର ପରାଜ୍ୟାନ୍ୟନ୍ତର ତାହାରୀ ଯେ ମହାତ୍ମା-ପ୍ରାପ୍ତ ହିଇୟାଛେ ତାହାର ହ୍ରାସ ହିବେ, ଅତ୍ୟବ ସେମେଟରେରା ପ୍ରିତୋ-ରିଯାନଦିଗେର ପ୍ରାତିକୁଳ୍ୟ କରଣେ ଅକ୍ଷମ ହେଲୁାତେ ତାହାରଦେର ଇଚ୍ଛାଇ ବଲବତୀ ହିଲ ।

କ୍ଲଦିୟମ । —କାଲିଗୁଲାର ମରଗାନନ୍ତର କ୍ଲଦିୟମ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ତିନି ଏହି କ୍ଲଦିୟମ ପୁଅ ଯାହାର ଶ୍ଵରଗାର୍ଥ ଏକ ସ୍ତର ମୋଗାଣ୍ଟିଏକମ ଦେଶେ ସ୍ଥାପିତ ହଇୟାଛିଲ ଏବଂ ଯିନି ମୃତ ରାଜାର ପିତାମହ ଛିଲେନ, ଅତ୍ୟବ କ୍ଲଦିୟମ କାଲିଗୁଲାର ପିତ୍ତ୍ୟ । ତିନି ୫୦ ବର୍ଷ ବୟାକ୍ରମେ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେନ, ପ୍ରୌଢ଼ାବଶ୍ଵାସ ରାଜ୍ୟକୀୟ

was grand-father to the last emperor. Claudius was therefore uncle to Caligula. He was already 50 years old when he was called to undertake the government of the empire. He had passed his life as an unimportant private person, who neither understood nor interfered in the affairs of the Commonwealth, and had escaped the cruelty of his predecessors only because of his physical and mental imbecility. Jealous and inhuman as they were they considered him too feeble and contemptible to prove dangerous to any body, and spared a relation that could do them no harm. But though not gifted with vigor of intellect, he took great delight in the pursuit of learning ; he applied himself with diligence and assiduity to Greek as well as Latin literature, and aspired to the laurels of an author in both those languages—affected to look upon the Greek as his vernacular tongue no less than Latin. He wrote a history of Rome in 41 vols. besides a history of his own life and a defence of Cicero against Asinius Gallus in the Latin language; in Greek he composed a work on Etruscan antiquities in 20 vols. and another on the antiquities of Carthage in 8 vols.* He likewise invented three new letters which, though they supplied no desideratum, were occasionally used by the writers of the time.

But though possessed of a cultivated intellect, Claudius proved to be a prince of an indifferent character; there was nothing brilliant or remarkable in him.

Suetonius in Claud. 41 and 42.

ବ୍ୟାପାରେ ମନୋଯୋଗ କରେନ ନାହିଁ, ଦେଶେର କୋନ ବିଷୟେ ହୁଣ୍ଟ-
କେପ ନା କରିଯା ସାମାନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୟେର ନ୍ୟାୟ କାଳ ଯାପନ କରିତେନ,
ଆର ଶାରୀରିକ ଓ ମାନନ୍ଦିକ ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅତୀତ ମୃପତି ଦ୍ୱୟେର
କ୍ରୂରତାଯ ନଷ୍ଟ ହେୟେନ ନାହିଁ, ତାହାରା ସକଳକେ ସନ୍ଦେହ କରିଯା ବ୍ୟା
କରଣେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଲେ ଓ ତାହାକେ ଅତି ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ଜ୍ଞାନ କରିଯା-
ଛିଲ, ସ୍ମୃତରାଂ ତାହା ହଇତେ କୋନ ଉପଦ୍ରବେର ସନ୍ତ୍ଵାବନା ନାହିଁ ଏମତ
ବୋଧ୍ୟ କରିଯା ଅନର୍ଥକ ଜ୍ଞାନି ହତ୍ୟାର ପାତକେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହୟ ନାହିଁ।
ସଦିଓ କ୍ଲଦିୟସେର ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଥରତା ମାତ୍ର ଛିଲନା ତଥାପି ବିଦ୍ୟାହୁ-
ଶୀଳନେ ସଥେଷ୍ଟ ଆମୋଦ କରିତେନ, ତିନି ଗ୍ରୀକ ଏବଂ ଲାଟିନ
ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହଇଯା ବଞ୍ଚ ପରିଶ୍ରମ ଓ ସତ୍ତ୍ଵ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ଐ ଉତ୍ସମ
ଭାଷାତେଇ ଗ୍ରହ୍ସ ରଚନା କରିଯା ସମ୍ମି ହଇତେ ଶ୍ରୀହା କରିଯାଛିଲେନ,
ଆର ଗ୍ରୀକ ଭାଷାକେଓ ଲାଟିନେର ନ୍ୟାୟ ଆପନାର ମାତୃଭାଷା
ବାଲିଯା ଅଭିଭାବ କରିତେନ । ତିନି ଲାଟିନ ଭାଷାତେ ରୋମ ଦେଶେର
ପୁରାବ୍ଲ୍ଲତେର ଏକ ପୁନ୍ତକ ୪୧ କାଣ୍ଡେ ବିଭାଗ କରିଯା ରଚନା କରେନ
ଏବଂ ଆପନାର କାଳେର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସଂଗ୍ରହ କରିଯାଛିଲେନ ଓ ଗାଲମ
ମିମିରୋର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯେ କଟାକ୍ଷ କରେନ ତାହାର ଉତ୍ତର ଲିଖିଯା-
ଛିଲେନ । ଆର ଗ୍ରୀକ ଭାଷାଯ ଟକ୍ଷାନ ଦେଶୀୟ ପୁରାବ୍ଲ୍ଲ ୨୦ କାଣ୍ଡେ
ସହଲିତ କରିଯା ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଶେର ପ୍ରାଚୀନ
ବିବରଣ ୮ କାଣ୍ଡେ ବର୍ଣନା କରେନ ।* ଅପର ତାହା ହଇତେ ତିନ ଶ୍ରୀତନ
ଅକ୍ଷରେର ଓ ମୃଷ୍ଟ ହୟ ମେ ଅକ୍ଷରେର ବିଶେଷ ପ୍ରୟୋଜନ ଛିଲନା ତଥାପି
ତୁମାଲେ ଗ୍ରହ୍ସ କାରକଦିଗେର ରଚନାଯ କଥନ ୨ ପ୍ରୟୋଗ ହଇଯାଛେ ।

କ୍ଲଦିୟସେର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସଂକଳିଷ୍ଟ ଛିଲ ବଟେ କିନ୍ତୁ ତିନି ରାଜ୍ୟ
ଶାସନ ଅତି ସାମାନ୍ୟକୁପେ କରେନ, ତାହାର ଚରିତ୍ରେ ସମ୍ମରଣ ଅର୍ଥବା

* ଶ୍ରୀହିତୋମିଯମ ରଚିତ କ୍ଲଦିୟସେର ଚରିତ୍ର ।

his measures were at times mild and moderate, at others senseless and harsh. He undertook an expedition into Britain where no Roman general had gone with an army after the time of Julius Cæsar. His efforts were crowned with success. Britain was conquered by two of his illustrious officers Sentius and Plautius, and he enjoyed the honor of a splendid triumph on his return. The islands called Orcades lying in the ocean beyond Britain were likewise added to the Roman empire. These conquests induced the emperor to give the name of Britannicus to his son. He was so polite and condescending to some of his friends, that when Plautius, the illustrious general who had done such great exploits in the British war, entered the city in triumph, the emperor attended upon him personally, and walked by his left side as he went up to the Capitol. He reigned 14 years and died at the age of 64. His death was occasioned by poison, administered to him by his wife Agrippina, who was anxious to secure the succession to her son Nero, already adopted by the emperor, to the supersession of his own son Britannicus.

NERO.—To him succeeded NERO, a prince who in his nature and disposition closely resembled his uncle Caligula. He proved at once the disgrace and scourge of the Roman empire. His prodigality and his extravagance were unbounded. Like his uncle, he washed himself in hot and cold oil, and fished with golden nets, which he drew with cords of silk. Forgetful of the

ଆଶଚର୍ଯ୍ୟ ଅନକ କୋନ ବ୍ୟାପାର ଦେଖା ଯାଇ ନା, ତିନି କଥନ ୨ ପ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ଚିତ୍ତ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟଶୀଳ ପୁରୁଷେର ନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିତେନ କଥନବା ନିର୍ବ୍ୟକ୍ତିତା ଓ ଜୂରତା ପ୍ରକାଶ କରିତେନ । ତିନି ବ୍ରିଟେନ ଦେଶ ଯୁଦ୍ଧ-ସାତା କରିଯାଇଲେ, ଭୁଲିୟମ୍ ସିଜରେର ପର କୋନ ରୋମାନ ବୀର କଞ୍ଚିନ୍ କାଲେ ଓ ସିଟେନ୍ ତଥାର ଗମନ କରେ ନାହିଁ, ମେ ସଂଗ୍ରାମେ ତ୍ବାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ସିଜି ହଇଯାଇଲି, ତିନି ସେନ୍‌ସିଯୁମ୍ ଓ ପ୍ଲେସିଯୁମ୍ ନାମକ ଛୁଇ ଜନ୍ମ କର୍ମଚାରି ଦାରା ଐ ଦେଶ ପରାଜୟ କରିଯା ରୋମେ ଅତ୍ୟବୃକ୍ଷ ହଇଯା ମହା ଘଟାଯି ଜୟଯାତା କରେନ । ବ୍ରିଟେନ ହିତେ ଦୂରବର୍ତ୍ତି ମୁଦ୍ରାର୍ଥ ଅର୍କେଡିମ୍ ନାମକ ଉପଦ୍ରୀପତ୍ର ତ୍ବାହାର ସମୟେ ରୋଗ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନେ ଆଇବେ । ଉକ୍ତ ଦେଶ ଜୟ କରଣାନ୍ତର ତିନି ଆପନାର ପୁଞ୍ଜକେ ବ୍ରିଟାନିକ୍‌ସ ଉପାଦି ପ୍ରଦାନ କରେନ, ଅପର କୋନ ୨ ବଞ୍ଚିଗଣେର ପ୍ରତି ଏମତ ସୌଜନ୍ୟ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ବିନ୍ଦୁର କରିତେନ ଯେ ପ୍ଲେସିଯୁମ୍ ନାମେ ଯଶସ୍ଵୀ ସେନାନୀ ବ୍ରିଟେନ ଦେଶୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ମହାବୀର୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ରୋମ ନଗରେ ଜୟଯାତା କରିଲେ ଆପନି ତ୍ବାହାର ସମ୍ଭିଦ୍ୟାହାରୀ ହଇଯା ପଦବ୍ରଜେ ତ୍ବାହାର ବାମ ପାର୍ଶ୍ଵ ଗମନ କରତ କାପିତଳେ ପ୍ରବେଶ କରିଯାଇଲେନ । ଏହିକୁଣ୍ଠେ ୧୪ ବ୍ୟସର ରାଜସ୍ତ କରିଯା ଶେଷ ବସ୍ତରେ ପଞ୍ଚତ୍ତ ପ୍ରାଣ ହଇଲେନ, ଆଗ୍ରାପିନୀ ନାମୀ ତ୍ବାହାର ମହିଷୀ ତ୍ବାହାକେ ବିଷପାନ କରାଇଯା ନଟ କରେ, ଐ ନାରୀ ପୂର୍ବତନ ସ୍ଵାମୀର ଔରସେ ନିରୋନାମେ ଏକ ପୁଞ୍ଜ ପ୍ରମବ କରିଯାଇଲି, ରାଜୀ ନିଜ କୁମାର ବ୍ରିଟାନିକ୍‌ସକେ ନିରାଶ କରିଯା ପଞ୍ଚିର ପୁଞ୍ଜକେ ଉତ୍ସରାଧୀକାରି କରିଯାଇଲେନ, ଅତ୍ୟବ ନିରୋକେ ଶୀତ୍ର ଅଭିଷିକ୍ତ କରଣାର୍ଥେ ରାଜମହିଷୀ ସ୍ଵାମିହତ୍ୟା କରିଲ ।

ନିରୋ ।—କ୍ଲଦିୟମେର ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲେ ନିରୋ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଯେନ, ତିନି ଆପନାର ମାତୁଲ କାଲିଗୁଲାର ସନ୍ଦଶ ଛିଲେନ, ସୁତରାଂ ରୋଗ ରାଜ୍ୟର ଲଜ୍ଜାକର ଓ ପ୍ରଜାପୀଡିକ ହଇଯା ଉଠିଲେନ । ତ୍ବାହାର ଅପବ୍ୟୁକ୍ତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରେର କୋନ ସୀମା ଛିଲନା, ମାତୁଲେର ନ୍ୟାୟ ଉତ୍ସ ଓ ଶୀତଳ ତୈଲେ ସାନ କରିତେନ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗନିର୍ମିତ ଓ ପଢ଼ ମୁତ୍ତ ମୁହଁତ୍ତ ଛିପ ଲାଇୟା ମଂସ୍ୟ ଧରିତେନ ଓ ସ୍ଵିଯ ପଞ୍ଜତିର

dignity of his position, he degraded himself by singing and dancing on the stage, in the habit of a harper and a tragedian. His cruelties were as frightful as his levity and prodigality were despicable. He was an enemy to all good men in the state. He put to death a great number of Senators and spared not his own relations. His mother, his brother, his wife, shared the same fate with his other victims. He set fire to the city of Rome that he might enjoy the exhibition of a scene which resembled the burning of Troy; and basely threw the odium of his own guilt upon the Christians, who had already become numerous at Rome putting many of them to death in a cruel and barbarous manner.*

Nero attempted nothing in a military way himself. An insurrection broke out in Britain under the command of queen Boadicea, which at first proved a severe disaster to the Romans and threatened their entire expulsion from the island. But the disciplined bravery of the Roman army at last prevailed against the irregular fury of the Britons. In Parthia, too, a war broke out, which was conducted with uniform success by Corbula, the Roman general, and by which the Parthian king Tiridates was compelled to acknowledge

---

* "Tacitus does not consider it a well-attested fact that Nero set fire to the city of Rome, and it may indeed have been no more than a report." *Niebuhr*. Tacitus does testify however that "to put an end to this report, he laid the guilt, and inflicted the most cruel punishments, upon a set of people who were called by the vulgar, *Christians*."

ମହାତ୍ମା ହଇୟା ବାଦ୍ୟକର ଓ ନାଟ୍ୟକରେର ପରିଚନ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ରଜ୍ଜଭୂମିର ଉପର ନାଟ୍ୟ ଗୀତାଦି କରତ ରାଜ୍ୟମାନାର ଲାଖବ କରିତେନ । ତାହାର ଅପବ୍ୟନ ଓ କୌତୁକାମଜ୍ଞ ସେମତ ଅବହେଲ୍ ହଇୟାଛିଲ ନିଷ୍ଠୁରତାଓ ତଜ୍ଜପ ଭୟକର ହଇୟା ଉଠିଲ, ତିନି ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଭଜ ଲୋକ ମାତ୍ରେର ସେସ କରିତେନ, ଏକାରଣ ଅନେକ ସେନେଟର ଓ ନିଜ କୁଟୁମ୍ବକେ ସଥ କରିଲେନ, ଆର ମାତ୍ର, ଭୂତା, ପଞ୍ଚ ପ୍ରଭୃତିକେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଲୋକେର ନ୍ୟାୟ ନଷ୍ଟ କରିଲେନ, ଏବଂ ତର ନଗରଦାହ ସମୟେ କେମତ ଶୋଭା ହଇୟାଛିଲ ତାହା ଦେଖିବାର ମିମିକ୍ତ ରୋଗ ନଗରେ ଅଗ୍ନି ସଂଘୋଗ କରିଯା କୌତୁକ ଦର୍ଶନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ପରେ ସ୍ଵୀର ଦୋଷ ଥିବାରେ ଅଭି ମୀଚାଯା ହଇୟା ଭୂରି ୨ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନ ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତି ନଗର ଦାହର ଦୋଷାରୋପ କରିଯା ନିର୍ଦ୍ଦୟଚିନ୍ତେ ତାହାରଦେର ଅନେକକେ ସଥ କରିଲେନ ।*

ନିରୋ କୋମ ଏକାର ଶୁଦ୍ଧବୀରସ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ, ତ୍ରିଟେନ ରାଜ୍ୟର ଲୋକେରା ବୋଯାଦିସିଯା ରାଣୀର ଶାଶନେ ଉପଲ୍ଲବ୍ଧ କରିଯାଛିଲ ତାହାତେ ଅର୍ଥମତ ରୋମାନେରଦେର ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟ ହୟ ଏବଂ ତ୍ରିଟେନ ଦେଶେ ତାହାରଦେର ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ ହୟ କିନ୍ତୁ ତ୍ରିଟେନରଦେର ଅନିଯମିତ ଉଦୟମେ ରୋମାନେରଦେର ସୁନିୟମିତ ବିକ୍ରମକେ ଖର୍ବ କରିତେ ପାରିଲ ନା । ପାର୍ଥୀଯାଦେଶେ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଉପର୍ହିତ ହୟ ତାହାତେ ରୋମାନ ମେନାପତି କରୁଲାର ଶାଶନେ ରୋମାନେରଦେରଇ ଜୟଲାଭ ହୟ ଏବଂ ତିରିଦେତିମ ନାମକ ପାର୍ଥ-ଯାରାଜ ଆପନାକେ ରୋମାନମୁହାଟର ବଶୀଭୂତ ଦାସ ବଲିଯା ଶ୍ରୀକାର କରେନ । ନିରୋର ସମୟେ ଛୁଇ ନୂତନ ଦେଶ ରୋଗାନଦେର

* “ନିରୋ ରୋଗ ନଗର ଭ୍ରମାଂ କରିଯାଛିଲ ଏକଥା ତାସି-
ତଥେର ମତେ ସମ୍ମାନ ନହେ, ବୋଧ ହୟ ତାହା ଜନଶ୍ରତି ମାତ୍ର”
ଇତି ନିବରେର ଉତ୍କଳ । ତଥାପି ତାସିତମ ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଯାଛେନ ଯେ
“ଏ ଜନଶ୍ରତିର ନିବାରଣ କରିତେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲୋକ
ମୁହଁରେ ପ୍ରତି ଦୋଷାରୋପ କରିଯା ତାହାରଦିଗକେ ନିର୍ଦ୍ଦୟଚିନ୍ତେ
ଦେଇ କରେନ ।”

himself a vassal of the Roman emperor. Two new provinces were likewise added to the empire in this reign; the one, Pontus Polemoniacus, was ceded by king Polemon himself, the other, the Alpes, was acquired on the death of king Cottius.

Nero incurred the hatred of all his subjects by his iniquities. Every one deserted him; the Senate declared him a public enemy and sentenced him to be dragged naked through the streets with a fork under his head, and to be lashed to death in that state, and then thrown down the Tarpeian rock. Nero escaped from the palace, in order to avoid the shame and the torment of such a sentence; he went to a country seat belonging to one of his freed men, situated between the Salarian and Numentan way, four miles from the city, and there put an end to his inglorious life by suicide. He died at the age of 31, and in the 14th year of his reign. In him the family of Augustus became extinct.

Among the public works of Nero were the warm baths at Rome, which were for some time known by his name, though they were afterwards called Alexandrian.

GALBA.—The report of Nero's misrule had induced the Spanish and Gallic legions to elect an emperor to supersede him while he was living. Galba was the person whom they chose, and he was afterwards cheerfully received by the whole army. He was a Senator of a very ancient and noble family, and had already

ଅଧୀନେ ଆଇମେ, ପ୍ରଥମତଃ ପୋଲିମନ ରାଜୀ ପଞ୍ଚମ ପୋଲି-
ମୋନିଏକମ ଦେଶ କ୍ରମ କରେନ, ଦ୍ଵିତୀୟତଃ କଟିଯମ ରାଜୀର ମରଣ-
ନଷ୍ଟର ଆଲ୍ଲିମ ଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୟ ।

ନିରୋର ଅତ୍ୟାଚାରେ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଜା ତାହାକେ ସ୍ଥାପନ କରିତେ
ଲାଗିଲ, ସକଳେଇ ତାହାକେ ତ୍ୟାଗ କରିଲ, ଏବଂ ସେନେଟସମାଜେ
ଦେଶେର ଶକ୍ତ ବଲିଯା ତାହାର ନାମକଣ ହଇଲ, ଆର ସେନେଟରେଇ
ତାହାକେ ବିବନ୍ଦ୍ର କରିଯା ମନ୍ତ୍ରକେର ଅଧୋଭାଗେ କାଟା ଦିଯା ରାଜ-
ମାର୍ଗେର ମଧ୍ୟେ ଆକର୍ଷଣ ପୂର୍ବକ ବେତ୍ରାସାତେ ବ୍ୟଥ କରତ ତାର୍ପିଯାନ
ପର୍ବତ ହିତେ ନିକ୍ଷେପ କରିତେ ଆଦେଶ କରିଲେନ । ନିରୋ
ଏମତ ଲଜ୍ଜା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଓ ସତ୍ରଗାର ଭୟେ ରାଜବାଟୀ ହିତେ
ପଲାଯନ କରିଯା ନଗରେର ଛୁଇ କ୍ରୋଷ ଦୂରେ ସେଲେରି ଓ ନୁମାନ୍ତିଯ
ପଥେର ମଧ୍ୟେ ଆପନାର ଏକ ଭୂତ୍ୟେର ଆଲୟେ ଆସିଯା ସ୍ଵହିତେ
ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଲ । ତିନି ୧୪ ବ୍ୟସର ରାଜତ୍ୱ କରିଯା ୩୧ ବ୍ୟସର
ବ୍ୟକ୍ତମେ ପଞ୍ଚମ୍ବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୟେନ ତାହାର ମରଣେ ଅଗନ୍ତସେର ବଂଶ
ଲୋପ ପାଇଲ ।

ନିରୋ ରୋମ ନଗରେ ଉଷ୍ଣ ସୁନାଗାର ନିର୍ମାଣ କରିଯାଛିଲ, ସେ
ସୁନାଗାର ପ୍ରଥମତଃ ତାହାର ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୟ ପରେ ଆଲେକ-
ଜନ୍ମିଯ ବଲିଯା ବିଖ୍ୟାତ ହୟ ।

ଗାଲ୍ବା ।—ନିରୋ ଅତ୍ୟାଚାର ପୂର୍ବକ ଶାସନ କରିତେଛେ ଏହି
ସଂବାଦେ କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଗାଲ ଦେଶୀୟ ସେନାରୀ ତାହାକେ ଜୀବନଦଶ୍ୟ
ରାଜ୍ୟଚୁଯ୍ୟ କରଣାର୍ଥେ ଆର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରିଯା-
ଛିଲ, ତାହାରଦେର ଅଭିଯିତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଗାଲ୍ବା, ମନ୍ତ୍ର ସେନାଗଣ
ତାହାକେ ଆହୁଦ ପୂର୍ବକ ରାଜୀ ବଲିଯା ପ୍ରାହଣ କରିଲ । ତିନି ଏକ
ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମହୋଦୟ ବଂଶୋଦ୍ଧବ ସେନେଟର, ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ସମୟେ
ତାହାର ୭୩ ବ୍ୟସର ବ୍ୟକ୍ତମ ହଇଯାଛିଲ, ଇହାର ପୂର୍ବେ ତିନି ଦେଶେର

attained the 73d year of his age when he succeeded Nero. He had distinguished himself in his life by great services to the state, both civil and military; he was twice consul, often pro-consul, and several times general in the most dangerous war. The commencement of his reign as emperor was not inauspicious, but he failed to conciliate the affections of the prætorian bands by presents and largesses, and showed an inclination to treat them harshly. He had accordingly but a very short reign; a conspiracy was formed against him by Otho, which occasioned his death in the Roman forum in the seventh month of his reign. His remains were interred in his own garden, which was in the Aurelian way, not far from the city.

OTHO was proclaimed emperor on the death of Galba. He was of an obscure family; his ancestors by the mother's side were somewhat nobler than by the father's. He was effeminate in his private life, and had been the associate of Nero in his dissipations. His character as an emperor was no less weak and inglorious; he appeared incapable of any manly efforts. About the same time that he occasioned the death of Galba, Vitellius was chosen emperor by the legions of the Rhine, who advanced to Italy to effect the installation of their general. A battle was fought at Babria cum in Italy, in which Otho sustained a defeat. The engagement was however not decisive; the vanquished emperor had still a large force left him and might have made another vigorous attempt for the maintenance of his power. His soldiers too, no way dispirited

ମଧ୍ୟେ ରାଜଶାਸନ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ସଂକାଳ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମାହ କରିଯା
ଯଶସ୍ଵୀ ହଇଯାଇଲେନ, ଦୁଇବାର କଞ୍ଜି ହେଲେ ଏବଂ ବାରଷାର
ପ୍ରୋକନ୍ଦିଲ ଓ ଭୟାନକ ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ମେନାନୀ ହଇଯାଇଲେନ । ତିନି
ଅଭିଷିକ୍ତ ହଇଯା ଶୁଭ ଲଙ୍ଘଣେ ରାଜ୍ୟାରତ୍ତ କରେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ
ପ୍ରିତୋରିଯାନ ମେନାଗଣକେ ପାରିତୋସିକ ଓ ଧନ ଦାନେ ମୁକ୍ତି
କରଣେ ତୁଟି କରିଯା ଏବଂ ତାହାରଦେର ପ୍ରତି କାଟିନ୍ୟ ଦଶାଇୟା
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପ୍ରିୟ ହଇଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ତାହାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବହୁଜାଲହ୍ୟ
ହଇଲ ନା, ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ସମ୍ପଦ ମାସେ ଓଥେ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି
ତାହାର ପ୍ରତିକୁଳେ ମନ୍ତ୍ରଗୀ କରିଯା ରୋମାନ ଫୋରମ ନାମକ କ୍ଷେତ୍ରେ
ତାହାକେ ବଧ କରିଲ, ପରେ ନଗରେର ନିକଟ ଆରିଲିଯାନ ପଥେ
ତାହାର ଆପନାର ଉଦୟାନେ ଦେହେର ସମାଧି ହଇଲ ।

ଓଥେ । ଗାଲ୍ବାର ମରଗାନନ୍ତର ଓଥେ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ
ତିନି ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବଂଶେ ଉତ୍ସମ, ତାହାର ପିତାମହ କୁଳା-
ମେଙ୍କା ମାତାମହ କୁଳେର ସଂକିଞ୍ଚିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଛିଲ, ତିନି ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଦୈତ୍ୟ ଛିଲେନ ଏବଂ ଲାଙ୍ଗଟେ ନିରୋର ସହ୍ୟୋଗୀ ହଇଯାଇ-
ଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶେ ଅକ୍ଷମତା
ପ୍ରୟୁକ୍ତ କେବଳ ଅପୟଶ ବିନ୍ଦୁର କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଅପର
ଯଂକାଳେ ତିନି ଗାଲ୍ବାକେ ନଷ୍ଟ କରେନ ତଂକାଳେ ରାଇନ ନଦୀର
ଭୀରତ୍ୱ ମେନାଗଣ ବିତେଲିଯିସକେ ସମ୍ମାଟ୍ କରିଯା ଅଭିଷିକ୍ତ କରଗାର୍ଥ
ଇତାଲିତେ ଆଗମନ କରିଲ, ତଥାଯ ବେତ୍ରିଏକମ ଗ୍ରାମେ ଯୁଦ୍ଧ
ହୁଏଥାତେ ଓଥେ ଏକବାର ପରାଭୂତ ହଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁଦ୍ଧକେ ଜୟା-
ଜୟେର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେ ନାହିଁ, କେନନା ଅନେକ ମେନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଥାକାତେ ତାହାର ରାଜ ପଦବୀ ରକ୍ଷାର୍ଥ ପୁନର୍ଶତ ଯତ୍ନ କରିବାର କ୍ଷମତା
ଛିଲ, ମେନାଗଣଙ୍କ ଏକବାର ମାତ୍ର ପରାଭୂତବେ ଭୀତ ନା ହଇଯା

ed by their defeat, besought him to take courage, and not to despair so soon of the issue of the war. But his own feelings were different ; he said he was not of such worth as that a domestic struggle should be tolerated for his sake, and put an end to the contest by voluntarily killing himself. He died in the 38th year of his age and the 95th day of his reign.

VITELLIUS now became emperor. He was of an honorable rather than a noble family. His father though not of an illustrious parentage, had held three ordinary consulships. Vitellius proved a cruel and tyrannical emperor, and rendered himself still more despicable by his intemperance and sensuality. It is said that he was in the habit of taking four or five hearty meals during the day ; and it is added that on a certain occasion his brother gave him a sumptuous entertainment at which, among other things, 2,000 fish and 7,000 fowls are reported to have been served up. Nor was he at all ashamed of his cruelties and his dissipations. He professed openly to observe the life of Nero as a pattern for himself, and paid great honor to his remains which were interred privately in an obscure place. The legions in Moesia, in Syria, and in Judea, refused to acknowledge him as emperor since they were not consulted before he was proclaimed. Antoninus Primus put himself at the head of the revolted legions of Moesia and Pannonia, and marched into Italy, where he overthrew the generals of Vitellius in the neighbourhood of Cremona. The objec-

ତ୍ଥାକେ ଶ୍ରୀମତୀ ନିକଳିମା ହଇତେ ନିଷେଧ କରିଲ, ପରକୁ ତିନି ତାହାରଦେର କଥା ଅଗ୍ରାହ୍ଯ କରିଯା କହିଲେନ ଆମାର ଏମତ କୋନ ଗୁଣ ନାହିଁ ଯେ ଆମାର ନିମିତ୍ତେ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ସହିଷ୍ଣୁତା କରା ଯାଇତେ ପାରେ, ଏହି ବଲିଯା ଆସ୍ତାହତ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା କଲାହେର ଶେଷ କରିଲେନ ଅତ୍ୱା ନେତ୍ର ରାଜ୍ୟ କରିଯା । ୩୮ ବଂସର ବୟାକ୍ରମେ ତ୍ଥାର ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲ ।

ବିତେଲିଯମ୍ ।—ଅନ୍ତର ବିତେଲିଯମ୍ ସ୍ମାଟ ହଇଲେନ, ତିନି ଯେ ବଂଶେ ଉତ୍ସମ ହେଲେନ ତାହାତେ କୋଲୀନ୍ୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଛିଲନା କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ମହତ୍ୱ ଛିଲ, ତ୍ଥାର ପିତା ମହାକୁଳୋକ୍ତବ ନା ହଇଲେ ଓ ତିନ ବାର କନ୍ମଳ ହଇଯାଇଲେନ । ତିନି ରାଜ୍ୟା ହଇଯା ଅତିଶ୍ୟ କୂରତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାଚରଣ ପ୍ରକାଶ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏବଂ ଉଦ୍ଦରଭ୍ରତିତ୍ୱ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ରମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସତ୍ତ ହେଲାତେ ସର୍ବତ୍ର ସ୍ମୃତି ହଇଲେନ, କଥିତ ଆଛେ ତିନି ପ୍ରତି ଦିବିମ ଚାରି ପ୍ରାଚୀ ବାର ତୋଜନ କରିତେନ ଏବଂ ତ୍ଥାର ଭ୍ରାତା ଏକବାର ତ୍ଥାର ନିମିତ୍ତେ ଏକ ତୋଜନୋଂସବ କରିଯାଇଲ ତାହାତେ ତ୍ଥାର ଜନ୍ୟ ୨୦୦୦ ମର୍ଦସ୍ୟ ଓ ୭୦୦୦ କୁକୁଟେର ମାଂସ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁର ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକିତ ହେଲୁ । ତିନି କୂରତା ଓ ଲାଙ୍ଗୁଟ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିଯା ଲଜ୍ଜିତ ହଇଲେନ ନା ବରଂ ପ୍ରକାଶକ୍ରମେ କହିଲେନ ଯେ ନିରୋଧ ଚରିତ୍ରାମୁଖ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରିବେନ, ଆର ଏ ପାପିଷ୍ଟ ରାଜ୍ୟାର ଦେହ ଯେ ଅଗ୍ରମିକ୍ ହାନେ ପ୍ରୋଥିତ ଛିଲ ତାହାର ମହା ସମାଦର କରିତେନ । ମିସିଯା, ଲିରିଯା, ଓ ଯୁଦ୍ଧିଯା ଦେଶର ମେନାରୀ ତ୍ଥାକେ ସ୍ମାଟ୍ ବଲିଯା ସ୍ଥିକାର କରିତେ ଅନିଷ୍ଟକ ହଇଲ କେନନା ତ୍ଥାର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି-କାଳେ ତାହାରଦେର ଅଭିଗତ ଜିଜ୍ଞାସା ହୟ ନାହିଁ, ଏକାରଣ ଆଶ୍ରାନ୍ତିମମ ପ୍ରାଇମ୍ସ ନାମେ ଏକ ମେନାନୀ ମିସିଯା ଓ ପେନୋନ୍ତି-

of the insurgent soldiers was to confer the imperial dignity on Vespasian, general of the legions in Judea, and engaged at the time in the war with the Jews. As Sabinus the brother of Vespasian was left at Rome, Vitellius revenged himself by murdering him and setting fire to the Capitol where he had fled for shelter. But the party of Vespasian gained ground every day and succeeded in destroying the tyrant. The body of Vitellius was publicly dragged naked through the streets of Rome with a sword stuck under the chin ; the multitude dishonouring it in every way in order to express their hatred to the deceased ; the head was then severed from the trunk, and the whole body was thrown into the Tiber. The memory of Vitellius was thus branded with the greatest possible infamy by the denial even of a common funeral. His death took place in the 57th year of his age after a reign of eight months.

VESPASIAN.—On the death of Vitellius, Vespasian was proclaimed emperor in Palestine where he was conducting the war against the Jews. He was descended from an obscure family, but was distinguished by many personal merits and might be safely compared to the very best of his predecessors. His name was rendered illustrious, before his elevation to the imperial dignity, by his military exploits in various parts of the world. He had been sent by the emperor Claudius into Germany, and thence into Britain ; he had fought two and thirty battles with the enemy ; he had enlarged the

ଯାର ବିଜ୍ଞୋହି ସେନାଗଣେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହଇଯା ଇତାଲିତେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ ଏବଂ କ୍ରିମୋନା ଗ୍ରାମେର ସମ୍ମିଧାନେ ବିତେଲିଯିମେର ସେନା-ପତିଦିଗକେ ଯୁଦ୍ଧ ପରାପ୍ରତ କରିଲେନ । ଏ ଉପପ୍ରବକାରି ସେନା-ଦେର ମନ୍ତ୍ର ଛିଲ ଯେ ସୁଦିଗ୍ଦା ଦେଶୀୟ ସେନାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବେଙ୍ଗେପିଯାନ ଯିନି ତେବେଳେ ଯିଛଦିଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ନିୟୁକ୍ତ ଛିଲେନ ତାହାକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରେ । ଅନ୍ତର ବେଙ୍ଗେପିଯାନେର ଭାତୀ ମେବିନମ ରୋମନଗରେ ଥାକିଯା କାପିତଳେ ଆଶ୍ରଯ ଲାଗାଏତେ ବିତେଲିଯିମ କ୍ରୋଧ ପୂର୍ବକ ତାହାକେ ବଧ କରତ କାପିତଳ ଦର୍କ କରିଯା ଫେଲିଲେନ କିନ୍ତୁ ବେଙ୍ଗେପିଯାନେର ଦଲଙ୍କ ଲୋକେରା ଦିନେ ୨ ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ହଇଯା ଏ ଅତ୍ୟାଚାରି ରାଜାକେ ନଟ କରିଲ, ଏବଂ ତାହାର ଶ୍ଵରୁର ନୀଚେ ଏକ ଥର୍ଜନ ବନ୍ଧନ କରିଯା ନମ୍ବ ଶରୀରକେ ପଥେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରକାଶ୍ୟକ୍ରମେ ଟାନିତେ ଲାଗିଲ ତାହାତେ ପଥିକେରା ଓ ତାହାର ପ୍ରତି ଘ୍ରାମ କରିଯା ସେଇ ଶରୀରେର ସର୍ବ ଏକାର ଅମ୍ବୁଦ୍ଧ କରିଲ, ପରେ ମନ୍ତ୍ରକ ଛିନ କରିଯା ସମୁଦୟ ଦେଇ ତାଇବର ନଦୀତେ ନିକ୍ଷେପ କରିଲ । ଲୋକେରା ତାହାର ନାମେର ସଂପରୋନାନ୍ତି କୁଣ୍ଡମୀ କରତ ସାମାନ୍ୟକ୍ରମେ ତାହାର ସମାଧି କରିଲ ନା । ତିନି ଅଷ୍ଟମାସ ମାତ୍ର ରାଜସ୍ତର କରିଯା ୫୭ ବର୍ଷର ବୟାହକମେ ପଣ୍ଡତ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ ।

ବେଙ୍ଗେପିଯାନ । — ବିତେଲିଯିମେର ମରଣାନ୍ତର ବେଙ୍ଗେପିଯାନ ଯିଛଦିଦେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଯା ପାଲେଣ୍ଟିନ ଦେଶେଇ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହିଲେନ । ତିନି ସାମାନ୍ୟ ବଂଶେ ଜୟିଯାଛିଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ ସଂଭାବ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅତୀତ ନୃତିଗଣେର ମଧ୍ୟେ ଉତ୍କଳ ରାଜାଦେର ତୁଳ୍ୟ ହିଲେନ ଏବଂ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ପୁର୍ବେ ପୃଥିବୀର ଅନେକ ହଳେ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଏକାଶ କରିଯା ଆପନାର ନାମ

boundaries of the empire by the conquest of two powerful nations, and the reduction of twenty towns, together with the isle of Wight on the coast of Britain. His conduct, on being raised to the head of the government, was marked by humanity and moderation. He has been accused of avarice; his avarice, if the imputation be true, was however free from injustice and extortion. He deprived no one of his possessions contrary to the dictates of equity, and if he exhibited any provident solicitude for the acquisition of wealth, he showed no less liberality by distributing it among his friends, especially the poor and needy. Indeed no prince had ever exercised a generosity greater or more judicious than his. His benevolence and moderation won the affections of all his subjects; he appeared greatly averse to bloody executions, even when a criminal was guilty of treason against himself; he considered banishment from the city to be a sufficient punishment for the highest offences. A few persons of noble extraction were put to death by his orders, and that must be considered an exception from the general clemency of his government; but those executions were called for by crimes which greatly tried his temper and therefore palliate his severity.

The reign of Vespasian was the memorable era of the destruction of the temple of Jerusalem and the extinction of the Jewish polity. The Jews were at all times extremely jealous of the interference of other nations in their own domestic affairs; they could not bear the humiliation of acknowledging the supr

ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରିଯାଛିଲେନ, କ୍ଲଦିଯମ ତାହାକେ ଜର୍ମାଗ ଏବଂ ବ୍ରିଟେନ ଦେଶ ଜୟ କରିତେ ପ୍ରେରଣ କରେନ ତାହାତେ ତିନି ଶକ୍ତିଦେର ମହିତ ଦ୍ୱାବିଂଶ୍ଚ ବାର ଯୁଦ୍ଧ କରେନ ଏବଂ ଛୁଇ ମହାପରାକ୍ରମଶାଲି ଜାତିଦିଗକେ ପରାତ୍ମୁତ କରିଯା ତଥା ବ୍ରିଟେନ ଦେଶେର ସମ୍ବିହିତ ଓସାଇଟ ଉପଦ୍ଵୀପ ଓ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାବିଂଶ୍ଚଭି ନଗର ଅଧୀନେ ଆନିଯା ରାଜ୍ୟର ବୃଦ୍ଧି କରେନ, ପରେ ରାଜ୍ୟ ହଇଯା ଦୟା ଓ ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବିକ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିଯାଛିଲେନ । କୋନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିରା ତାହାକେ ଧନଲୁକ୍କ ବଲିଯା ବର୍ଣନା କରିଯାଛେ, ସଦି ଓ ତାହା ସତ୍ୟ ହୟ ଅର୍ଥାତ୍ ସଦ୍ୟପି ତିନି ଅର୍ଥେର ପ୍ରୟାସ କରିଯା ଥାକେନ ତଥାପି କାହାରୋ ଉପର ଅନ୍ୟାଯ ବା ଅତ୍ୟାଚାର କରେନ ନାହିଁ, ଓ ସଥାର୍ଥେ ବିରକ୍ତ କାହାରୋ ବିଷୟ ହରଣ କରେନ ନାହିଁ, ଆର ସଦ୍ୟପି ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟାର୍ଥେ ଯତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଥାକେନ ତଥାପି ବଞ୍ଚୁଗଣ ବିଶେଷତଃ ଦରିଦ୍ର ଓ ଦୁଃଖଦିଗକେ ଧନ ଦାନ କରିତେ କାତର ଛିଲେନ ନା, ଫଳତଃ ତାହାର ନ୍ୟାୟ ବିବେଚକ ଓ ବିପୁଲ ଦାତା କେହ କଥନ ହୟ ନାହିଁ ଏକାରଣ ପ୍ରଜା ସମ୍ମହତ ତାହାର ଅମୁଗ୍ରହ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଲତାଯ ଯଥୋଚିତ ଅମୁଗ୍ରତ ହଇଯାଛିଲ । କେହ ତାହାର ଆପନାର ପ୍ରତିକୁଳେ ବିଦ୍ୱାହୀ ହଇଲେ ଓ ତିନି ରକ୍ତାରକ୍ତ ପୂର୍ବିକ ଦେଖ କରଣେ ବିରତ ହଇତେନ, ଆର ତାହାର ମତେ କେବଳ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ କରିଲେ ଗୁରୁତର ଦୋଷେରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦେଖ ହଇତ । ଛୁଇ ଏକ ଗହୋଦୟ ଲୋକ ତାହାର ଆଦେଶେ ହତ ହଇଯାଛିଲ ଇହାତେ ତାହାର କୋମଳ ଶାଶନେ ବ୍ୟକ୍ତିଚାର ଦର୍ଶେ ବଟେ କିନ୍ତୁ ସେ ଲୋକେରା ଏମତ ବିଜ୍ଞାତୀୟ ଦୋଷ କରିଯାଛିଲ ଯେ ତଜ୍ଜନ୍ୟ ପ୍ରଶାସ୍ତ ସ୍ଵଭାବେଓ ରାଗୋଦ୍ରେକ ହେଯା ଅମସ୍ତବ ନହେ ସ୍ଵତରାଂ ମେ କାଟିନ୍ୟ ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନହେ ।

ବେଙ୍ଗାଲିଯାନେର ରାଜ୍ୟ ସମୟେ ହିରଶାଲମେର ମନ୍ଦିର ଓ ଯିହଦିଦେର ରାଜନୀତି ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ହୟ । ଯିହଦିରା ସକଳ କାମେ

macy of a Gentile sovereign. The interference of Pompey was however solicited during the disputes which arose between Hyrcanus and Aristobulus concerning the succession to the throne. The Roman general gave his decision, as we have seen, in favor of the former, and enforced his decree by the capture of Jerusalem and the conquest of Aristobulus. The supremacy of Rome was thereby necessarily established, and it was still further extended when Herod took possession of the throne through the influence of M. Antony. Notwithstanding the Roman ascendancy Judea still continued an independent kingdom. But some years after the death of Herod, when the misgovernment of his son Archelaus was reported to the emperor Augustus, it was deprived of its independence and reduced to the form of a Roman province. It was then rendered subject to the jurisdiction of the president of Syria, and a Roman procurator was appointed to administer its government. The Jews continued for about sixty years in this state of dependency on the emperor of Rome, when they entered into a rebellion which Vespasian was appointed to crush. The election of Vespasian to the imperial dignity called him to Italy before the conquest of Judea was completed. His son Titus succeeded his father in the command of the army and effected the entire overthrow of the Jews. Their city was taken and destroyed, their temple was burnt, and they themselves were either put to the sword or sold as slaves. The emperor celebrated these victories by the erection of a trium-

ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେ ତାହାରଦେର ଆଧୀନତା ବ୍ୟାପାରେ ହଣ୍ଡ କ୍ଷେପ କରିଲେ ଅଭିମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇତ ଏବଂ ବିଦେଶୀୟ ରାଜାର ଆଧୀନତା ଶୀକାର ସହିଷ୍ଣୁତା କରିତେ ପାରିତ ନା, ତଥାପି ହର୍କେନସ ଓ ଆରିଷ୍ଟବୁଲମେର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ବିସ୍ତରେ ପରମ୍ପର ବିବାଦ କାଳୀନ ପଞ୍ଜିକେ ମୀମାଂସା କରିତେ ଅଭ୍ୟରୋଧ କରିଯାଛିଲ, ପଞ୍ଜି ହର୍କେନସେର ପକ୍ଷେ ମୀମାଂସା କରିଯା ଯିରୁଶାଲମ ନଗର ହରଣ ପୂର୍ବକ ଆରିଷ୍ଟବୁଲମକେ ପରାଭବ କରତ ଆପନାର ଅଭିମତାମୁଦ୍ରାରେ ରାଜା ନିୟୁକ୍ତ କରେନ ତାହାତେଇ ରୋମାନଦିଗେର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ହୁଏ, ପରେ ଆଣ୍ଟୋନିର ଅଭ୍ୟରୋଧ ହେରୋଦ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଲାତେ ଏଇ ପ୍ରାଧାନ୍ୟେର ଆରୋବୃକ୍ଷି ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ରୋମାନଦିଗେର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ହଇଲେ ଓ ଯିଛଦିଦିଗେର ଆଧୀନତା ତଥନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ରମେ ନଟି ହୁଏ ନାହିଁ, ପରମ୍ପରା ହେରୋଦର ପକ୍ଷକୁ ପ୍ରାପ୍ତିର କିଯତକାଳ ପରେ ତାହାର ପୁଅ ଆର୍କିଲେୟମ ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାର କରାତେ ଅଗ୍ରନ୍ତମ ରାଜା ତାହା ଶୁନିଯା ତାହାରଦେର ଆଧୀନତା ଲୋପ କରିଯା ଯୁଦ୍ଧିଯା ଦେଶ ରୋମରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରିଲେନ, ଏବଂ ତାହା ସିରିଯା ଦେଶର ଅଧ୍ୟକ୍ଷେର ଶାସନମ୍ବଲ କରିଯା ତଥାକାର ରାଜକୀୟ କର୍ମ-ନିର୍ବାହାର୍ଥେ ଏକ ଜନ ରୋମାନକେ ନିୟୁକ୍ତ କରିଲେନ । ଯିଛଦିରା ଏହି କ୍ରମେ ସନ୍ତି ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୋମାନଦେର ଆଧୀନେ ଥାକିଯା ପରେ ବିଜ୍ଞାହିତା କରିତେ ପ୍ରେସ୍ତ ହଇଲେ ବେଶ୍ପେସିଯାନ ତାହାରଦେର ଦୟମାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତିନି ମୁଣ୍ଡାଟ ହେଲାତେ ଯିଛଦିରା ଦେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ରମେ ଜୟ କରିବାର ପୂର୍ବେଇ ଇତାଲିତେ ଆମିତେ ବାଧ୍ୟ ହଇଲେନ, ଏବଂ ତାହାର ପୁଅ ତାଇତମ ସେମାନୀୟ ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଯା ଯିଛଦିଦିଗେକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ରମେ ପରାମ୍ପରା କରିଲେନ ତାହାତେ ତାହାରଦେର ନଗର ଧୂମ ହଇଲ, ମନ୍ଦିର ଭୂମିକାର ହଇଯା ଗେଲ, ଏବଂ ତାହାରା ସ୍ଵର୍ଗ ଥଜାଯାତେ ହତ ଅଥବା ଦାମ ସ୍ଵର୍ଗକ୍ରମେ ବିଜ୍ଞାତ

phal arch and the exhibition of the magnificent spoils that were brought as trophies, and shared the glory of the triumph with his warlike son.

The empire was further extended in this reign by the reduction of Achaia, Lycia, Rhodes, Byzantium and Samos which had hitherto remained as independent republics, and of Thrace, Cilicia, Trachea, Co^magene which were before governed by kings in alliance with Rome.

Vespasian thus lived, honoured and esteemed by his people and respected by the senate. His popularity was however owing to negative rather than positive excellencies of character; he abstained from the atrocities which disgraced the reign of most of his predecessors, and the feeling of security which his justice and mildness produced among the people was sufficient of itself to win their attachment. He is said to have been of a forgiving disposition; he was not apt to remember injuries or offences, and bore with patience the hostile declamations of lawyers and philosophers. He discouraged, both by personal example and legal enactments, the intemperance, prodigality, and dissipation which prevailed very extensively among the Romans. He was also very strict in enforcing the rigor of military discipline, and, without disgusting his officers, kept the army in awe of himself. He was, however, no patron of learning or philosophy; he neglected altogether pursuits of an intellectual character and unable to appreciate the dignity which a well cultivated mind imparts, he avowed a downright antipathy

ହଇଲ । ବେଳେସିଯାନ ରାଜ୍ଞୀ ଯିରୁଶାଲମ ସଂହାରେ ସଂବାଦ ପାଇଯା ଜୟାନ୍ତକାଶକ ଏକ ତୋରଣ ନିର୍ମାଣ କରିଯା ପରାଜିତ ଦେଶ ହଇତେ ହତ ବିଚିତ୍ର ଓ ମହାର୍ଥ ଦ୍ରୟ ବିନ୍ଦୁର ପୁରୁଷକ ଆପନାର ବନ୍ଦକୁଶଳ ଅନ୍ତରେ ରହିଥିଲୁ ଜୟାନ୍ତର ଯଶୋଳାତ କରିଲେନ ।

ଏଇ ରାଜ୍ଞୀର ଶାସନେ ଆକାୟା, ଲିସିଯା, ରୋଦମ, ବିଜାନ୍ ସିଯମ, ସେମସ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଵାଧୀନ ଦେଶ ଏବଂ ଥ୍ରେମ୍, ସିଲିସିଯା, ହ୍ରେକିୟା, କୋମେଜିନି ପ୍ରଭୃତି ରୋମାନଦେର ଆଶ୍ରିତ ଭୂପତି-ଗଣେର ରାଜ୍ୟ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନେ ଆଇବେ ।

ବେଳେସିଯାନ ଏଇ କୁଣ୍ଡଳେ ପ୍ରଜା ସକଳେର ଅନୁରାଗ ଓ ସେନେଟର-ଦିଗେର ସମାଦାର ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା କାଳ ଯାପନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ପରମ୍ପରା ବାନ୍ଧବିକ କୋନ ମହେ ଗୁଣେ ନିମିତ୍ତ ସାଧାରଣେର ଅନୁରାଗ ତାଜନ ହେଲନ ନାହିଁ, ଦୋଷାତାବେଇ ଲୋକର୍ଦିଗକେ ଅନୁଗତ କରିଯା ଛିଲେନ । ଅତୀତ ରାଜ୍ୟାବଦେର ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ସେଇ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ହୃଦ୍ୟରେ ତାହାତେ ତିନି ନିରସ୍ତ ଛିଲେନ, ଆର ତାହାର ନ୍ୟାୟାଚରଣ ଓ କୋଗଳ ସ୍ଵଭାବ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ପ୍ରଜାରଦେର ମନେ କୋନ ଉଦ୍ବେଗ ନା ଥିକାତେଇ ତାହାରଦେର ମେହ ପାତ୍ର ହଇଯାଛିଲେନ । ଅପର ତିନି ସ୍ଵଭାବତଃ କ୍ଷମାଶୀଳ ଛିଲେନ ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ କାହାର ଓ ଦୋଷଗ୍ରହଣେ ସତ୍ତ୍ଵ ହଇଲେନ ନା, ଏବଂ ବିଚାରାଗାର ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଓ ପଣ୍ଡିତାଭିମାନି ବନ୍ଦୀବାନ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟପୂର୍ବକ ସହିକୁତା କରିଲେନ, ଆର ରୋମାନେରଦେର ମଧ୍ୟ ସେ ବହୁଭୋଜନ ପାନ ଓ ଅପବ୍ୟୁକ୍ତ ଏବଂ ଲାଙ୍ଗୁଟୋର ପ୍ରଥା ସର୍ବତ୍ର ଚଲିତ ହଇଯାଛିଲ ସ୍ଵିଯ ସହ୍ୟ-ବହାର ଦେଖାଇଯା ଓ ରାଜକୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିଯା ତାହା ରହିତ କରିତେ ସତ୍ତ୍ଵ କରିଲେନ । ତିନି ମୈନ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଶାସନ ଓ ସତକ୍ରତା ପୂର୍ବକ ପ୍ରେଲ ରାଖିଯାଛିଲେନ ଆର ମେନାଧ୍ୟକ୍ଷଗଣେର ମନେ ବୈରକ୍ତି ନା ଜନ୍ମାଇଯା ତାହାର ଦିଗକେ ଆପନ ଆଜାର ବଶୀଭୂତ କରେନ, କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର କୋନ ଆଦର କରିଲେନ ନା, ଆପନି ବିଦ୍ୟାମୁଖୀଳନେ କ୍ରଟି କରାତେ ବ୍ୟେପନ ଲୋକେର ଔଦ୍‌ଦ୍ୟ ହଦୟକ୍ଷମ କରଣେ ଅକ୍ଷମ ହଇଯା ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ମନ୍ୟାଦିଗେର ସ୍ପଷ୍ଟ ଆନାଦର କରିଲେନ, ଏବଂ ଯାହାରା ବିଷୟ କର୍ମୀ ସାଧନେର ଅତି-

thy against persons of education, and all those who sought for higher attainments than were sufficient for practical business.

Vespasian died a natural death in his own country seat at the age of 70 after a reign of nine years. The Romans paid the usual fulsome compliment to his memory by registering his name in the list of the gods. He pretended to a knowledge of astrology, and predicted, from the auspices under which his sons were born, that either they would succeed him in the government, or a revolution would be brought about in the state. In consideration of the tranquillity which prevailed at Rome and of the promising character of his son Titus, the prediction might be hazarded with great reason without requiring astrological skill.

TITUS, who was also called Vespasian, succeeded his father in the government of the empire. He was a prince distinguished by many good qualities, and acquired the honorable appellation of "the darling and delight of mankind". He was especially noted for his clemency and moderation, and was also entitled to the admiration of his countrymen for his abilities as a general, an orator, and a scholar. His military attainments were sufficiently proved by the vigor and success with which he carried on the war against the Jews in his father's reign; in the siege of Jerusalem he is said to have killed with his own hands twelve distinguished defenders of that city with only a few arrows. His powers of eloquence were manifest from

ରିକ୍ତ ଶୁଣେର ପ୍ରୟାସ କରିତ ତାହାରଦେର ଓ ଅନୁରାଗ କରିତେନ ନା ।

ବେଳ୍ପେସିଯାନ ୯ ବଂସର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ୭୦ ବଂସର ବୟକ୍ତମେ ଆପନାର ଗ୍ରାମରୁ ଆଶ୍ରମେ ରୋଗଗ୍ରାନ୍ତ ହଇଯା ପ୍ରାଗତ୍ୟାଗ କରିଲେନ, ରୋମାନେରୀ ଆପନାରଦେର ଦେବଗଣେର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ନାମାଙ୍କନ କରିଯା ତୁଳକାଳେର ଅମ୍ବଳ ରୀତ୍ୟମୁସାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଲ । ବେଳ୍ପେସିଯାନ ଆପନାକେ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ ଗଣମାୟ ପଟ୍ଟ ଜ୍ଞାନ କରିଯାଏ ଅଭିମାନ କରିତେନ, ଆର ତାହାର ପୁତ୍ରେରଦେର ଜମ୍ବ ନକ୍ଷତ୍ରେର ଲଙ୍କଣ ଦେଖିଯା କହିତେନ ଯେ ପରେ ତାହାରାଇ ସ୍ମାଟ୍ ହଇବେ ନଚେ ରାଜଶାସନେର ବିପରୀତ ସଟନା ହଇବେ । ରୋମନଗର ମେହି ସମୟେ ନିର୍ବିରୋଧ ଅବହ୍ଵାର ଥାକାତେ ଏବଂ ତାହାର ପୁତ୍ର ତାଇତ୍ସେର ଉତ୍ତମ ଚରିତ୍ର ହେଯାତେ ବାସ୍ତବିକ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ ଗଣମାଶକ୍ତି ନା ଥାକିଲେ ଓ ଉତ୍କ କଥା ସାହସ ପୂର୍ବକ ପ୍ରଚାର କରା ଯାଇତେ ପାରିତ ।

ତାଇତ୍ସ ।—ତାଇତ୍ସ ବେଳ୍ପେସିଯାନ ନାମଧ୍ୟେ ଓ ଛିଲେନ ତିନି ପିତାବିଯୋଗମନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ସ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ଏବଂ ଅନେକ ସମ୍ବୁଧେ ଭୂଷିତ ହଇଯା “ମନୁଷ୍ୟଗଣେର ମନୋରଙ୍ଗନ ଓ ଆନନ୍ଦ” ନାମେ ଶୁଖ୍ୟାତି ପାଇଯା ସଶୋଭାଜନ ହିତେ ଲାଗିଲେନ, ଆର ଦୟା ଓ ଧୈର୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ବିଶେଷକ୍ରମେ ମାନ୍ୟ ହିଲେନ ଏବଂ ଅତି ନିପୁଣ ମେନାନୀ, ମଦ୍ଭକ୍ତା, ଓ ପଣ୍ଡିତ ବଳିଯାଓ ପ୍ରଶଂସିତ ହିତେଲାଗିଲେନ । ପିତାର ରାଜ୍ସ୍ତ କାଳେ ଯିଛଦିଦିଗେର ବିକ୍ରମ ସଂଗ୍ରାମେ ଯେ ବୀର୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯା କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଛିଲେନ ତାହାତେଇ ତାହାର ଯୁଦ୍ଧ କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟକ୍ରମେ ସପ୍ରମାଣ ହଇଯାଛେ, କଥିତ ଆହେ ଯିରିଶାଲମ ଆକ୍ରମଣ କାଳେ ତିନି କେବଳ ଦ୍ୱାଦଶ ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ଦ୍ୱାଦଶ ଭନ ପ୍ରେସିନ୍ ନଗର ରକ୍ଷକକେ ସ୍ଵହଣ୍ଟେ ବଧ କରିଯାଛିଲେନ । ତିନି ବିଚାରାଗାରେ ଲାଟିନ ଭାଷାର ଯେ ପ୍ରକାର ଲଲିତ ଶଙ୍କ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯା କୋନ ବିଷୟେର ପୋଷକତା କରିତେନ ତାହାତେ ତାହାର ମହତ୍ତମାଶକ୍ତି ବିଲକ୍ଷଣକ୍ରମେ ପ୍ରକାଶ ହେଯ ଆର ଏକ ଭାଷାତେ ଯେ କାବ୍ୟ ନାଟକାନ୍ଦି ରଚନା କରିଯାଛେନ ତାହାକେ ନିଶ୍ଚଯ ବୋଧ ହୟ ଯେ

the fluency with which he pleaded causes in Latin and the poems and tragedies he composed in Greek showed that he possessed no mean scholarship in that language. But it was the moderation and lenity of his government for which he was especially beloved by his subjects. He evinced great reluctance in the infliction of punishment, and often proclaimed pardon against culprits who had deserved to be visited with the penalties of the law. He went the length of forgiving even those persons who were convicted of conspiracies against his own person, and did not scruple to receive them back into confidence and favor. He carried his liberality and munificence perhaps to an extreme, for he is said to have refused no request that was preferred by any suitor. His friends endeavoured to check his profusion by representing it as an abuse of true liberality : but he would answer their admonitions by saying that no one should go away disappointed and sorrowful from the presence of an emperor. On one occasion, when he recollect ed at supper that he had done nothing for any body in the course of the day, he exclaimed “O friends to-day I have lost a day”

It was a poor proof of his humanity however that he built an amphitheatre at Rome,—a place intended for the barbarous amusement of witnessing the most cruel of all spectacles. But the age and the popular taste, and not the emperor, were to be blamed for this. The Romans never thought of the inhumanity connected with such a show ; the idea of a number of men killing one another in fight, or torn by wi-

ମେ ଭାଷାତେ ତାହାର ସମୀଚୀନୀ ବ୍ୟୁତପତ୍ରି ଜୟିଯାଛିଲ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣାପଦେଶୀ ରାଜ୍ୟଶାସନେ ଦୟାଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରତ ଏହା-ବର୍ଗକେ ଅଧିକ ଅସୁରଗତ କରିଯାଛିଲେନ, ଆର ଦେଖି କରଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରତ ଛିଲେନ, ଏବଂ ସେଇ ଦେଖିଲେକେବେଳେ ବ୍ୟବହାରିତରେ କଟିଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପାଇବାର ଉପୟୁକ୍ତ ହିଁତ ତାହାରଦିଗକେ ବାରଷାର କ୍ଷମା କରିଲେନ, ଯାହାରା ତାହାର ଆପନାର ପ୍ରାଣେ ଆସାତ କରଣାତି-ପ୍ରାୟେ ପରମ୍ପରା କୁମନ୍ତ୍ରଣା କରିଯା ଦୋଷୀ ହିଁଯାଛିଲ ତାହାର-ଦେବାଂ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରିଯା ପୁନଶ୍ଚ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅମୁଗ୍ରହ କରିତେ ମଞ୍ଚୁଚିତ ହେଁଲେ ନାହିଁ, ଆର ସର୍ବତ୍ର ବଦାନ୍ୟତା ଓ କୃପା ପ୍ରକାଶ କରାତେ ତଦ୍ଵିଷୟେ ପ୍ରାୟ ଆତିଶ୍ୟ ଦୋଷଗ୍ରହ ହିଁଯା-ଛିଲେନ କେନାମା କୋନ ପ୍ରାର୍ଥିର ନିବେଦନ କଥନ ଅଗ୍ରାହ କରିଲେନ ନା । ତାହାର ବହୁବ୍ୟୁ ଦେଖିଯା ଅମାତ୍ୟଗଣ ତାହାର ଆଚରଣେ ସଥାର୍ଥ ବଦାନ୍ୟତାର ବିକୃତ ଲକ୍ଷଣ ଆରୋପ କରତ ତାହାକେ ପରିମିତବ୍ୟୟି ହିଁତେ ଅମୁରୋଧ କରିଯାଛିଲ, ତିନି ତାହାରଦେବ ଅମୁଯୋଗ ଶୁଣିଯା ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୁଷର କରେନ ଯେ “ସ୍ମାଟେର ସାଙ୍କାଂ ହିଁତେ କାହାରଙ୍କ ନିରାଶ ହିଁଯା ବିଷଳିତେ ଗମନ କରା ବିହିତ ନହେ” । ଏକ ଦିବସ ରଞ୍ଜନୀ ଯୋଗେ ଭୋଜନ କରିଲେବେ ତାହାର ଶ୍ଵରଗ ହିଁଯା-ଛିଲ ଯେ ମେ ଦିବସ କାହାରଙ୍କ କୋନ ଉପକାର କରେନ ନାହିଁ ତେବେଳେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ନିକଟିଷ୍ଠ ଲୋକଦିଗକେ ଚାଇକାର ଶବ୍ଦେ କହେନ “ହେ ବନ୍ଦୁଗଣ ଅଦ୍ୟ ଆମାର ଏକ ଦିନ ଅନର୍ଥକ ଗିଯାଇଛେ” ।

କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟାଚିତ୍ରେ ପ୍ରାଣିହିତ୍ୟା ଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ଆମୋଦ କରଣାର୍ଥ ଆକ୍ଷିକଥିଏଟିର ନାମେ ଯେ କୌତୁକାଗାର ନିର୍ଣ୍ଣାଣ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାତେ ତାହାର ଦୟାଲୁତାର ବିଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଇନା, ପରଙ୍କ ମେ କ୍ରିଯାତେ ରାଜ୍ୟାଭିଭବିତ ଦୋଷ ସ୍ପର୍ଶ ନା ବର୍ଣ୍ଣକାଳ ଓ ଦେଶ-ଚାରେଇ ଦୋଷ ସ୍ପର୍ଶ ହୁଏ, ରୋମାନେରୋ ତଥନ ବିବେଚନା କରେ ନାହିଁ ଯେ ଏ ପ୍ରକାର କୌତୁକେ ନିଷ୍ଠିରତାର ସଂଯୋଗ ଆଛେ, ଅର୍ଥାତ୍ କତକ ଲୋକକେ କେବଳ ଦର୍ଶକଗଣେର ମନୋରଙ୍ଗନାର୍ଥେ ପରମ୍ପରା ଯୁକ୍ତ କରିଯା ମନ୍ତ୍ର ହିଁତେ ଅଥବା ବନ୍ଦ୍ୟ ପଶୁର ଦ୍ୱାରା ଛାଇ ତିନି ହିଁତେ ଦେଖିଲେ ମେ କାଳେ କାହାର ମନେ ଖେଦ ଜୟିତ ନା । ପରେ ଶ୍ରୀକୃତୀଯ ଧର୍ମେର ପ୍ରାଚୁର୍ତ୍ତାବ ହୁଏଯାତେ ଏ ସକଳ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା କ୍ରମେବେ ସକଳେର ଦୂଷ୍ୟ

beasts for the amusement of spectators, was not revolting to the sentiments of the times. The silent voice of Christianity afterwards depicted such barbarities in their true colors, and then they were at once discontinued for ever. Titus is said to have slain five thousand wild beasts in the dedication of his amphitheatre.*

But the reign of this popular prince was of a short duration. He was taken ill at the age of 41 and died in the same villa where his father expired, after a reign of two years. Great and deep was the mourning which his untimely decease occasioned at Rome. The whole populace bewailed it as a public calamity. The intelligence of his death reached the city about the evening ; the senate testified its sorrow by assembling the same night and recording its sense of the loss which the melancholy event entailed on the empire. Extraordinary honors were voted to his memory, such as were never paid him while alive or present at its meetings ; and, like several others of his predecessors, he was enrolled among the gods.

The eruption of Mount Vesuvius which caused the catastrophe of the cities of Herculaneum and Pompeii took place in the reign of Titus. Great as the calamity was at the time, it has proved an immense benefit to modern generations ; the excavation

---

* Some historians are of opinion that the amphitheatre, here spoken of, was built by Vespasian, and only dedicated in the reign of Titus.

ବୋଧ ହ୍ୟ ତାହାତେଇ ଅବଶ୍ୟେ ଐ ନିଷ୍ଠୁ କୌତୁକ ଦଶନେର ପ୍ରଥା ଏକେବାରେ ରହିତ ହ୍ୟ । ଉତ୍ତ କୌତୁକାଗାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାଳୀନ ତାଇତମ ପଞ୍ଚ ସହସ୍ର ବନ୍ୟ ପଞ୍ଚ ବଧ କରିଯାଛିଲେନ ।*

ଏହି ଲୋକପ୍ରିୟ ରାଜାର ପ୍ରତୁଷ ବହୁ କାଳ ଛାଯି ହଇଲ ନା, ତିନି ଦୁଇ ବଂସର ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଯା ୪୧ ବଂସର ବସ୍ତରୁମେ ରୋଗଗ୍ରାସ ହଇଯିବି ପିତା ସେ ଉଦୟାନରୁ ଭବନେ ପଞ୍ଚବ୍ରତ ପାଇୟାଛିଲେନ ତଥାୟ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ, ତାହାର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ହେଉଥାତେ ନଗରରୁ ଦୋକନିଗେର ମନ ଅତିଶ୍ୟ ଶୋକାକୁଳ ହଇଲ, ମକଳେଇ ତାହାର ବିଯୋଗେ ସାଧାରଣେର ଦୁରନ୍ତ୍ଯ ଜ୍ଞାନ କରିଯା ବିଲାପ କରିତେ ଲାଗିଲ, ତାହାର ଲୋକାନ୍ତର ଆସ୍ତିର ଅଶ୍ରୁ ସଂବାଦ ସାଯଂକାଳେ ନଗରେର ମଧ୍ୟେ ଆନିତ ହ୍ୟ ତାହାତେ ମେନେଟରେରା ରଜନୀ ଯୋଗେଇ ମଭାଷ୍ଟ ହଇଯା ଥେବ ପ୍ରକାଶ କରତ ଐ ଦୁର୍ଘଟନାଯ ରାଜ୍ୟର କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମଙ୍ଗଲେର ମନ୍ତ୍ରାବନ୍ତା ତରିଷ୍ୟେ ଆପନାରଦେର ଅଭିପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରିତେ ଉଦୟତ ହଇଲେନ, ସେଇ ମଭାଷ୍ଟ ତାହାର ଏମତ ଅପୂର୍ବ ଗୁଣାନୁବାଦ ହଇଲ ଯେ ଜୀବଦ୍ଵାରା ତାହାର ସାଙ୍ଗତେ କଥନ ତାଦୂଶ ହ୍ୟ ନାହିଁ, ଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅତୀତ ରାଜାରଦେର ନ୍ୟ!ଯ ତିନି ଦେବତାର ମଧ୍ୟେ ଗଣିତ ହଇଲେନ ।

ତାଇତମେର ରାଜତ୍ୱ କାଳେ ବିମୁଖିଯମ ନାମକ ଆପ୍ନେଯ ପର୍ବତେର ଉତ୍କୁଳେ ହର୍କୁଲେନିଯମ ଓ ପଲ୍ପିଯା ନାମେ ଦୁଇ ନଗରୀର ଧୂଂସ ହ୍ୟ, ତ୍ୱରକାଳେ ସେ ଦୁର୍ଘଟନାଯ ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟ ହଇଯାଛିଲ କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଲୋକେରଦେର ତାହାତେ ମହୋପକାର ହଇଯାଇଛେ, ଐ ଦୁଇ

* କୋନ୍ୟା ୨ ଇତିହାସବେତାରୀ କହେନ ଯେ ଉତ୍ତ କୌତୁକାଗାର ସେପ୍ସେସିଯାନ କର୍ତ୍ତ୍ତକ ସଂସ୍ଥାପିତ ହ୍ୟ, ତାଇତମ କେବଳ ତାହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଛିଲେନ ।

those towns has, by confirming the lessons of history, served to strengthen our faith in the records of yore, and to encourage our researches into the antiquities of nations.

DOMITIAN, the younger brother of Titus, now succeeded to the government of the empire. He was more like Tiberius, Caligula, or Nero in his character and disposition than his own father or brother. In the first year of his reign he showed great moderation, but he began soon after to exhibit the most terrific proofs of a cruel and ferocious disposition. His lust and avarice were also as great as his tyranny and barbarity. He incurred the hatred of the whole population and proved a disgrace to his father's and brother's memory. The noblest of the senators he put to death without the least hesitation or remorse, and that not only without any cause or provocation, but because he envied their merits, and, conscious of his crimes apprehended that their very excellencies might one day prove dangerous to himself. Nor did his own relations escape the effects of his tyranny; he murdered his cousins with as little compunction as any other obnoxious person.

His pride was no less execrable than his sanguinary barbarities. He proclaimed himself to be a divine being by an edict of his own, and commanded his subjects to address him as *Lord* and *God*. His image was ordered to be placed in the Capitol, and he would not allow his statue to be made of any metal base than gold or silver.

ମଗରୀ ମୃତ୍ତିକାର ନୀଚେ ପ୍ରକାଶ ହେଲାତେ ପୁରାବୃତ୍ତର ବର୍ଣନା ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହିଇଯାଛେ, ଏବଂ ତୁମ୍ଭୁ ଏକଣେ ଅତୀତ କାଳବର୍ଣନାଯ ଆମାରଦେର ଶ୍ରୀମା ବଲବତୀ ହେ ଏବଂ ପୂର୍ବତମ ଜ୍ଞାତିରଦେର ଉପାଧ୍ୟାନ ଆଲୋଚନା କରାତେ ଉତ୍ସାହ ଜୟେ ।

ଦୋମିସିଯାନ ।—ତାଇତମେର ମରଣାନସ୍ତର ତ୍ବାହାର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଦୋମିସିଯାନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଣ ହଇଲେନ, ତ୍ବାହାର ସ୍ଵଭାବ ଓ ଚରିତ ପିତ୍ର କିଷ୍ଟ ଭ୍ରାତାର ମନ୍ଦିର ଛିଲ ନା ବରଂ ତାଇବିରିଯମ୍, କାଲି-ଗୁଲା, ନିରୋ ପ୍ରଭୃତି ଅପକୃଷ୍ଟ ମୂପତିଗନ୍ଦେର ତୁଳ୍ୟ ବଜା ଯାଇତେ ପାରେ, ତିନି ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହିବାର ପ୍ରଥମ ବରସରେ ବିଲଙ୍ଗ ମୁଶିଲତାଚରଣ କରିଯାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅବିଲମ୍ବେ ଭୟକ୍ଷର କୁରତା ଓ ହୁବୁନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଆର ଯେମତ ପ୍ରଜାପୀଡନ ଓ ନିଷ୍ଠୁରାଚରଣେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଯେନ ତନ୍ଦ୍ରପ ଲାଙ୍ଗୁଟ୍ୟ ଓ ଧନମୋତେବେ ମାତ୍ର ହେଲାତେ ପ୍ରଜାବିଗେର ଅପ୍ରିୟ ହଇଲେନ ଏବଂ ପିତା ଓ ଭ୍ରାତାର ନାମ କଳଙ୍କିତ କରିଲେନ, ଆର ପ୍ରଥାନ ୨ ମେନେଟର-ଦିଗକେ ଅକାତରେ ବସି କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ତାହାରଦେର କୋନ ବିଷଯେ ଅପରାଧ ଛିଲନା, କିନ୍ତୁ ତିନି ସୟଂ ଦୋଷୀ ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ ତାହାରଦେର ଗୁଣ ଦର୍ଶନେ ଈଷାନ୍ତିତ ହିଯା ଆଶଙ୍କା କରିଯାଛିଲେନ ଯେ ତାହାରଦେର ମନ୍ତ୍ରରିତ୍ୟାତେହି ତ୍ବାହାର ହାନି ହିବାର ସମ୍ଭାବନା । ତ୍ବାହାର କୁରତା ହେଇତେ ଆଜୀଯ କୁଟୁମ୍ବରାଓ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇ ନାହିଁ, ତିନି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅପ୍ରିୟ ଲୋକେର ନ୍ୟୁଯ ଆପନାର ଜ୍ଞାତିଦିଗକେବେ ନିର୍ଦ୍ଦୟଚିତ୍ରେ ବସି କରିଯାଛିଲେନ ।

ଅଧିକନ୍ତେ କୁରତା ଅପ୍ରଯୁକ୍ତ ଯେମତ ରତ୍ନାରକ୍ତ ବ୍ୟାପାରେ ରତ ଛିଲେନ ତନ୍ଦ୍ରପ ସର୍ବଦା ଅହିକ୍ଷାର ଏବଂ ଦର୍ପତ ପ୍ରକାଶ କରିତେନ ଇହାତେ ମକଳେର ଘୃଗାପାତ୍ର ହଇଲେନ । ତିନି ରାଜବ୍ୟବସ୍ଥା ଦାରୀ ଆପନାକେ ଦେବତା କରିଯା ପ୍ରଚାର କରତ ପ୍ରଜାବର୍ଗକେ ଆଦେଶ କରିଯାଛିଲେନ ଯେନ ତାହାରା ତ୍ବାହାକେ “ପ୍ରତ୍ତୁ” ଓ “ଈଷର” ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମହିମା ସହୋଦନ କରେ । ଅପର କାପିତଳେ ସ୍ତ୍ରୀଯ ବିଗ୍ରହ ସ୍ଥାପନ କରିତେ ଆଜ୍ଞା କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ରଜତ କାଞ୍ଚନ ବ୍ୟତୀତ ଅପକୃଷ୍ଟ ଧାତୁତେ ଆପନାର ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ କରିତେ ଦେଇ ନାହିଁ ।

Rome was involved in various wars in this reign. Agricola, a general of consummate skill, greatly enlarged the Roman province in Britain by penetrating as far northward as the frontiers of Scotland, and by sailing along the coast as far as the Orkney Islands. Expeditions were also undertaken against the Sarmatians, the Catti, and the Dacians. The emperor affected to take great pride in these wars, though two of them, those against the Sarmatians and the Dacians, were no way honourable to the Roman arms. The extension of his dominions in Britain was indeed a glorious exploit, and he had some reason to triumph for his operations against the German tribe of the Catti. But he sustained severe losses in his contests with the Sarmatians and the Dacians. His war in Sarmatia occasioned the destruction of his general and his legions, and in Dacia a consular officer named Sabinus, and Fuscus the prefect of the prætorian guards, were both cut off with their numerous armies. Decebalus king of the Dacians, dreading the consequences of a prolonged strife with the Romans, was glad to conclude a treaty with them, but the peace was by no means honourable to the emperor. And yet he was vain enough to celebrate a triumph on his return home, though he modestly satisfied himself with the honor of a mere laurel on account of his struggle against the Sarmatians.

Domitian erected many public edifices at Rome, which had been greatly desolated by the conflagration in the reigns of Nero and Titus. He rebuilt the

ତାହାର ରାଜସ୍ତବ କାଳେ ରୋମଦେଶେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧ ହଇଯାଛିଲ, ପ୍ରଥମତଃ ଆଗ୍ରିକୋଲା ମାଧ୍ୟମକ ଅତି କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ ସେନାନୀ କ୍ଷଟଳଶ୍ରେଣୀର ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୈନ୍ୟରେ ଗମନ କରିଯା ବ୍ରିଟେନ ଦେଶେ ରୋମାନେରଦେର ରାଜସ୍ତବ ବ୍ରକ୍ଷି କରିଲେନ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ପଥେ ଅକଣି ଉପଦ୍ଵୀପ ଅବଧି ସାତା କରିଲେନ । ପରେ ସାର୍ମେସିଆନ, କାଟି, ଏବଂ ଦେସିଆନଦିଗେର ବିରକ୍ତେ ଓ ରଗମଜ୍ଜ । ହେଲ ତାହାର ମଧ୍ୟେ ସାର୍ମେସିଆନ ଓ ଦେସିଆନଦେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମେ ରୋମାନେରଦେର ଯଦିଓ ଯଶୋଲାଭ ହୁଯ ନାହିଁ ତଥାପି ରାଜ୍ୟ ଏ ସମସ୍ତ ଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ଗୋରବାତିମାନ କରିଯାଛିଲେନ । ବ୍ରିଟେନ ଦେଶେ ମହାବୀରଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ତାହାର ରାଜ୍ୟ ବ୍ରକ୍ଷି ହୁଯ, ଏବଂ ତିନି କାଟି ନାମକ ଜମାଣ ଜାତିରଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ଜମ୍ବୀ ହଇଯାଛିଲେନ ଇହାତେ ତାହାର ଦର୍ପକାର ଅସଙ୍ଗତ ଛିଲ ନା ବଟେ, କିନ୍ତୁ ସାର୍ମେସିଆନ ଓ ଦେସିଆନଦିଗେର ସହିତ ରଖେ ତାହାର ମହା ହାନି ହଇଯାଛିଲ, ପାର୍ମେସିଆତେ ତାହାର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ସୈନ୍ୟରେ ନକ୍ତ ହୁଯ ଏବଂ ଦେସିଆତେ ସେବିନମ ନାମେ ଏକ କନ୍ସଲୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଫକ୍ସମ ନାମେ ପ୍ରିତୋରିଆନ ସେନାଗରେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏଇ ଛୁଇ ଜନ ଭୂରି ୨ ସୈନ୍ୟ-ସାମନ୍ୟର ସହିତ ହତ ହୁଯ । ଦେସିଆ ଦେଶେର ରାଜ୍ୟ ଦିସିବେଳେ ରୋମାନେରଦେର ସହିତ ଅନେକ ଦିନ ବ୍ୟାପିଯା ଯୁଦ୍ଧ କରଣେ ଭୀତ ହଇଯାଛିଲେନ ଅତଏବ ସନ୍ଧିର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୁଯାତେ ଆହୁଦ ପୂର୍ବକ ସ୍ମୃତ ହଇଲେନ କିନ୍ତୁ ମେ ସନ୍ଧିତେ ରୋମରାଜେର ମାନ ରକ୍ଷା ହୁଯ ନାହିଁ, ତଥାପି ତିନି ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କାଳୀନ ବ୍ୟାଧି ଅଭିମାନ କରିଯା ଜୟାତୀର ସଟା କରିଲେନ, ପରକ୍ଷ ସାର୍ମେସିଆର ଯୁଦ୍ଧାଙ୍କ୍ଷେ କେବଳ ଲାରଲ ବ୍ୟକ୍ଷେର ପଲ୍ଲବ ଧାରଣ କରିଯାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହଇଯାଛିଲେନ ।

ନିରୋଁ ଏବଂ ତାଇତମେର କାଳେ ନଗରଦାହ ହୁଯାତେ ଭୂରି ୨ ଅଟ୍ଟାଲିକା ନକ୍ତ ହଇଯାଛିଲ ଏକାରଣ ଦୋଷିମିଆନ ଅନେକ ସାଧାରଣ

Capitol, the Forum Transitorium, and the temples of Isis and Serapis, as well as an Odeum, a Stadium, and the porticoes.

But his murderous cruelties, exercised indiscriminately against all descriptions of men, at last drove the officers of his own court to a conspiracy against his life to which he fell a victim at the age of 45 after a reign of 15 years. His remains were carried out ignominiously by the common bearers, and interred without any of those honors which were due to his imperial dignity.

CHAPTER VIII.

NERVA.—Upon the death of Domitian the senate passed a vote of censure on his memory, and then proceeded without delay to elect a successor before the army had time to interfere. Their choice fell upon Nerva, a man whose character and disposition gave promise of a happy and prosperous reign. He was far advanced in years when he was called to the government of the empire, and enjoyed an established reputation for moderation and activity. His election took place in the year of Rome 844 (A. D. 96) during the consulate of Vetus and Valens; his government was looked upon as the precursor of a happy age when justice and equity might be restored to the administration, and the empire be again brought into a flourishing condition under the auspices of good and beneficent princes. Petronius Secundus commander of the praetorian guards, and Parthenius the assassin of Domitian

গৃহ নির্মাণ করিলেন, তাঁহা হইতে কাপিতলের পুরনির্মাণ হয়, আর ফোরম ত্বান্সিতোরিয়ম, ও আইসিস এবং সিরাপিস দেবতাদের মন্দির, আর বাদ্যশালা, ধাবনক্ষেত্র, বারান্দা প্রভৃতি সংস্থাপিত হয়।

কিন্তু তিনি সকল প্রকার লোকের প্রতি অত্যন্ত নিষ্ঠুরাচরণ করাতে অবশ্যে তাঁহার আপনার কএক জন সভাসদ তাঁহাকে নষ্ট করণার্থ গোপনে মন্ত্রণা করিল, অতএব ১৫ বৎসর রাজ্য করিয়া ৪৫ বৎসর বয়ঃক্রমে হত হইলেন। তাঁহার মরণানন্তর দেহের প্রতি রাজপদের উপযুক্ত সন্তুষ্টি সন্তুষ্ট হয় নাই, কেবল সামান্য শব্দাহকেরা এই স্তুদেহ লইয়া অনাদর পূর্বক সমাধি করিয়াছিল।

৮ অধ্যায়।

নর্বা।—দোমিসিয়ানের পঞ্চদশ প্রাপ্তির পর সেনেটরের। তাঁহার নামে নিন্দাবাদ করিয়া ঐ বিষয়ে সেনাগণ হস্তক্ষেপ করিতে অবকাশ পাইবার পূর্বে এক জন স্মাট নিযুক্ত করণে সন্তুষ্ট হইলেন, এবং নবা নামে এক জন সুশীল ও সচরিত ব্যক্তিকে রাজ্যাভিষেকার্থে নির্বাচন করিলেন, তাঁহার সুশীলতা প্রযুক্ত এমত বোধ হইয়াছিল যে তিনি স্বীক্ষে রাজ্য করিবেন। রাজ্যাভিষেক সময়ে তিনি প্রায় বার্ষিক্যাবস্থা প্রাপ্ত হইয়াছিলেন আর দৈর্ঘ্য ও কার্যাবলৈগ্রণ্য হেতুক সর্বত্র তাঁহার স্মৃত্যাতি হইয়াছিল। রোম নগর নির্মাণের ৮৪৪ বৎসরানন্তর (খ্রীষ্টীয় শকের ১৬ বর্ষে) বিতস ও বালেন্স নামক দ্বাই ব্যক্তির কন্সলত্বকালে নর্বা রাজ্যাভিষিক্ত হইলেন, সকলেই তাঁহার রাজ্য শাসনকে শুভ কালের পূর্ব লক্ষণ জ্বান করিয়া ন্যায় ও সত্য স্থাপনের প্রতীক্ষাতে রহিল, এবং সুশীল ও প্রজাবৎসল ভূপতির অধীনে রাজ্যের উত্তরোত্তর বৃদ্ধি হইবে এমত প্রত্যাশা করিতে লাগিল। প্রিতোরিয়ান সেনাগণের অধ্যক্ষ পিত্রোনিয়স এবং দোমিসিয়ানের হত্যাকারি পার্থিনিয়স উভয়েই সেনেটরদিগের কথায় সম্মত হইয়া নর্বার রাজ্য

confirmed the election of the Senate and assisted in the elevation of Nerva who thus assumed his high office with the unanimous consent of the civil and the military authorities. His reign fully justified the expectations formed by the Senate and the people; he ruled with justice, wisdom and moderation and provided for the stability of his gentle sway and the permanent welfare of Rome by adopting Trajan, general of the army on the Rhine, for his successor. The adoption of so worthy a successor to the supersession of his own relations was of itself a remarkable proof of Nerva's anxiety for the welfare and prosperity of the empire entrusted to his care. His reign was of short duration; he died in the 63rd year of his life after a reign of 1 year 4 months and 9 days.

ULPIUS TRAJANUS, who was adopted by the late emperor as his successor, was proclaimed emperor at Agrippina in Gaul. He was born at Italica in Spain and was descended from an ancient, rather than an illustrious family; none of his ancestors ever rose to the dignity of consul except his own father. He enjoyed great reputation in the Roman world for his integrity and his sense of justice. It was his established character for these virtues which induced the emperor Nerva to nominate him his heir; and the manner in which he administered the affairs of the empire justified the wisdom of that choice. The spirit of his government was highly satisfactory to the people of Rome; they admired his justice and firmness, his

প্রাপ্তে আমুকুল্য করিয়াছিল তাহাতে তিনি সেন্য সংক্রান্ত ও রাজকীয় লোকেরদের সকলের অভিমতামুসারে সম্মাট্ট হইলেন। তাহার রাজনীতিতে সেনেটরদিগের এবং অন্যান্য প্রজাবগের প্রত্যাশা পূর্ণ হইল, তিনি যথার্থ, স্মৃবিবেচনা, ও দৈর্ঘ্যবলম্বন পূর্বক রাজকীয় কার্য নির্বাহ করিতে লাগিলেন, এবং আপনার কোমল শাসন প্রবল রাখিবার জন্যে ও রাজ্যের চিরস্থায়ি মঙ্গল করিবার নিমিত্তে রাইন নদী তীরস্থ সেনাগণের অধ্যক্ষ ত্রেজানকে উত্তরাধিকারি স্বরূপে নিযুক্ত করিলেন। আপনার কুটুঁষগণকে উপেক্ষা করিয়া ঐ উপযুক্ত ব্যক্তিকে উত্তরাধিকারি স্বরূপে নির্বাচন করাতে রোম রাজ্যের কুশল ও উন্নতির নিগত তাহার বিশেষ মনোযোগ ছিল ইহা বিলক্ষণ সপ্রমাণ হয়। কিন্তু তাহার রাজত্ব বছকাল ব্যাপিয়া রহিল না, তিনি ১ বৎসর ৪ মাস ৯ দিন মাত্র রাজ্য করিয়া ৩৬ বৎসর বয়ঃক্রমে পঞ্চত্ব প্রাপ্ত হইলেন।

অল্লিয়স ত্রেজান।—অল্পিয়স ত্রেজান অতীত রাজ্যার দ্বারা নির্বাচিত হওয়াতে গালদেশের আগ্রিপিনা নগরে সাম্রাজ্য অভিষিক্ত হইলেন। স্পেনাস্ত্রগত ইতালিকা গ্রামে এক প্রাচীন বৎশে তাহার জন্ম হয়, তাহার পূর্ব পুরুষগণের বিশেষ মর্যাদা ছিল না কেবল তাহার পিতা কসলত্ত পদ প্রাপ্ত হইয়াছিলেন কিন্তু পিতামহাদি অন্য কেহ কখন সে সত্ত্ব তাজন হয় নাই। ত্রেজান সারল্য ও ন্যায়াচরণের নিমিত্তে রোম রাজ্যের সর্বত্ত যশস্বী হইয়াছিলেন আর তত্ত্বন্যই নব। তাহাকে উত্তরাধিকারি করেন। তাহার রাজকীয় কর্ম নির্বাহের ধার।

liberality, and his regard for the public morals ; they extolled his excellencies as far superior to those of any of his predecessors.

But whatever were the virtues of Trajan, he had not learnt to appreciate the misery and wickedness of war, nor to shrink with disgust from the reputation of a conqueror.* In the wars which the Romans carried on with foreign enemies after the time of Augustus, they were called upon to act on the defensive rather than the offensive ; they employed their arms in the repulsion of barbarian invaders and the protection of their frontiers, rather than the extension of their empire. The conquest of Britain was perhaps the only exception. But Trajan, smitten by a thirst after military glory, longed to signalise his reign by the acquisition of new provinces ; and as the Dacians had from time to time crossed the Danube and committed hostilities on the Roman territory, a war with them appeared worthy of his exertion and effort. The disgrace which the Romans sustained under Domitian in their unsuccessful operations against those barbarians was still fresh in his memory, and he considered himself called upon to wipe it off by a series of brilliant exploits, calculated at once to humble their pride and extend his military reputation. Decebalus, king of the Dacians, is represented as a man of ability and courage ; but no personal qualities could enable a barbarian leader to resist the power of the Roman empire when steadily and skilfully directed against him. The Dacian prince

---

* Arnold.

ଅନେ କରିଲେ ଏ ବିଷୟେ ନର୍ବାର ବିଧେଚନାକେ ଉତ୍ତମ ବଲିଯାବା ଗଣ୍ୟ କରିତେ ହିବେ, ତାହାର ରାଜନୀତିତେ ମମନ୍ତ୍ର ରୋମୀଯ ଲୋକେର ସନ୍ତୋଷ ଜନ୍ମିଲ, ତାହାର ତାହାର ନ୍ୟାୟାଚରଣ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞତା ବଦାନ୍ୟତା ଓ ସଂକର୍ମାହୁରାଗେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମର୍ହକ୍ତ ହଇଯା ତାହାକେ ଅତୀତ ରାଜାରଦେର ମଧ୍ୟେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଲିଯାବା ପ୍ରଶଂସା କରିତେ ଲାଗିଲ ।

କିନ୍ତୁ ତ୍ରେଜାନେର ଏତ୍ତାବଣ ଗୁଣ ଥାକିଲେଓ ତିନି ଯୁଦ୍ଧ ସଟିତ ଅଭିଜଳ ଓ ଦୋରାତ୍ୟ ଉତ୍ତମ ବୁଝିତେନ ନା ଯୁତରାଂ ଜୟଳାଭ ମଂକ୍ରାନ୍ତ ସଂଶୋଭିତ ହିତେ ବିରତ ହିତେ ପାରେନ ନାହିଁ* । ଅଗନ୍ତସେର ପର ରୋମାନେରା ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେର ସହିତ ଯେ ୨ ମଂଗ୍ରାମ କରିଯାଇଛି ତାହା ଶକ୍ତ ବିନାଶାପେକ୍ଷା ବରଂ ଆତାରକାର୍ଥି ହୟ, ତାହାରା ରାଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରଣାପେକ୍ଷା ବରଂ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତି-ଦେର ଉପଦ୍ରବ ଦମନ କରିଯାବା ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ ରକ୍ଷାର୍ଥେ ଅନ୍ତର୍ଧାରଣ କରେ, କେବଳ ବ୍ରିଟେନ ଦେଶ ଜୟେ ତାହାର ବିପରୀତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଯା । କିନ୍ତୁ ତ୍ରେଜାନ ଯୁଦ୍ଧବୀରେର ଯଶୋଭିଲାଷେ ମତ ହଇଯା ଯୁଦ୍ଧନଂୟ ଦେଶ ଜୟ ଦ୍ୱାରା ଆପନାର ନାମ ଉଚ୍ଛ୍ଵଳ କରିତେ ଅଛିର ହଇଲେନ, ଆର ଦେସିଯାନେରା ମଧ୍ୟେ ୨ ଦେନିଉବ ମଦ୍ଦୀ ପାର ହଇଯା ବୋମ ରାଜ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହ କରିତ ଏକାରଣ ତାହାରଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଯତ୍ନ ଓ ଚେଷ୍ଟା କବା ବିହିତ ଜ୍ଞାନ କରିଲେନ, ଅଧିକର୍ତ୍ତ ରୋମାନେରା ଦୋସିଯାନେର କାଳେ ଓ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରଦେର ସହିତ ମଂଗ୍ରାମେ ଅକ୍ଷମ ହୋଇଥାତେ ଦେଶେର ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହୟ ତାହା ବିଲକ୍ଷଗରୁପେ ତାହାର ଶ୍ରାବଣେ ଛିଲ ଏନିମିତ୍ତେ ଓ ଶକ୍ତବର୍ଗେର ଦର୍ପ ଚର୍ଚ କରିଯା ସ୍ଥିଯ ବୀର୍ଯ୍ୟ ବିନ୍ଦୁର ପୁର୍ବକ ଦେଇ ଅପମାନ ମୋଚନ କରା ତାହାର ପକ୍ଷେ ନିତାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଧ କରିଲେନ । ଗ୍ରହକାରକେରା ଦେସିଯାନଦେର ରାଜ୍ୟ ଦେସିବେଳସକେ ବିକ୍ରମଶାଲୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ ବଲିଯାବା ବର୍ଣନା କରିଯାଛେନ, କିନ୍ତୁ କୋନ ଅମଭ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଆପନି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁଣୀ ହଇଲେ ଓ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ସୁନିୟମିତ ଓ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ବଳକେ ନିରାକରଣ କରିତେ ସମର୍ଥ ହିତ ନା,

* ଆର୍ଗଲ୍ଡ

was soon humbled ; he was forced to sue for peace and submit to the most ignominious terms ; he consented to surrender up the arms of his people, to give up all deserters or fugitives from the enemy's ranks, to pull down the fortresses in his country, to cede a portion of his territories to the Romans, and to become a dependent ally of Rome. A barbarian people were not however likely to observe so humiliating a treaty when they were once relieved from the panic caused by their defeat. Trajan was not long in finding a pretext for renewing hostilities and attempting the creation of a permanent province to the north of the Danube, which had been hitherto regarded as the limit of the empire. He built a bridge on a magnificent scale over that river, and completed the conquest of Dacia with great expedition and success. Decebalus seeing all his efforts useless, and his palace in the hand of the enemy, put an end to his existence by suicide. A Roman province was formed on the other side of the Danube in that part of the country which was afterwards inhabited by the Taiphali, the Victophali, and the Thervingi, measuring 1300 miles in circumference.

The conquest of Dacia did not however satisfy the emperor's ambition. The praises of Alexander, transmitted by a succession of poets and historians, had kindled a dangerous emulation in the mind of Trajan. Like him the Roman emperor undertook an expedition against the nations of the east, but he lamented with a sigh, that his advanced age scarcely left him a

অতএব দেসিয়ানরাজ শীত্র দুষ্মিত হইয়া সঞ্চির প্রার্থনায় অভি লজ্জাকর পথেও সম্মত হইতে বাধ্য হইলেন, তিনি প্রজারদের সমস্ত অস্ত্র শক্তির নিকট উপস্থিত করিতে এবং রোমানেরদের সমুদ্রায় পলাতক ও দলতাণি লোকদিগকে সমর্পণ করিতে ও আপনার দেশহ দুর্গ সমূহ ধূস পূর্বক রাজ্যের একাংশ জয়বীরদিগকে দান করিয়া তাহারদের শাসনাধীন মিত্রস্থলে বাস করিতে স্বীকৃত হইলেন। পরস্ত অসত্য লোকেরা পরাজয় হেতুক তাস যুক্ত হইয়া পরে যথন তদ্বিশ্বরণে নির্ভয়চিত্ত হয় তখন এরূপ দুঃসহ পণ পালন করিয়া চিরকাল লাঘব স্বীকার করিবে এমত সন্তান্য নহে, অতএব ত্রেজান পুনশ্চ যুদ্ধো-দ্যোগ করণের ছল পাইয়া দেনিউব নদীর উত্তর পার্শ্বে রোমানদের শাসনস্থাপনার্থ যত্ন করিতে লিগিলেন, তৎপূর্বে এই নদী পর্যন্তই রোম রাজ্যের সীমা ছিল, কিন্ত এক্ষণে তাহার উপর এক প্রকাণ্ড সেতু বস্তন করিয়া রোগান সমুট্ট দ্বৰায় দেসিয়া দেশ জয় করত রাজ্য বৃক্ষি বিষয়ে কৃতকার্য হইলেন। দিসিবেলস স্বদেশ রক্ষার চেষ্টাকে নিষ্ফল বিবেচনা করিয়া এবং আপনার রাজ্যবাটী পর্যন্ত রোমানেরদের হস্তে পড়িতে দেখিয়া আত্মহত্যার দ্বারা লোকাশুর গমন করিলেন, অতএব দেনিউব নদীর উত্তর পার্শ্ব তৈরকলি, বিজ্ঞকলি ও থর্বিঞ্চি জাতিরা পরে যেখানে নিবাস করে সেই স্থলে ১৩০০ মাইল পরিধি পরিমাণে এক রোমান প্রদেশ স্থাপিত হইল।

দেসিয়া দেশ জয় করিয়াও ত্রেজানের আকাজঙ্গা পূর্ণ হইল না, অলেগ্জন্দ্র রাজার যশ ও শৃণ কবি ও পুরাবৃত্ত রচকদের কর্তৃক ধারাবাহিক ক্লপে বর্ণিত দেখিয়া তাঁহার মনে তদ্বপ অশুভ যশঃস্মৃত্বার উদ্দেক হইল, তিনি মাসিদন-রাজ্যের ন্যায় পুর্বাঙ্গলস্থ জাতিরদের বিরুদ্ধে যুক্ত্যর্ত্তা করিয়া আক্ষেপ ও বিলাপ করিতে লাগিলেন যে তাঁহার বয়ঃক্রমের অধিক্য প্রযুক্ত আলেগ্জন্দ্রের তুল্য যশস্বী হইবার সন্তান্য নাই, যাহা হউক তাঁহার জয় অল্লকাল স্থায়ি হইলেও

hopes of equaling the renown of the son of Philip. Yet the success of Trajan, however transient, was rapid and specious.* He directed his march in the first instance against Armenia, and reclaimed it from the dominion of the Parthians almost without striking a single blow. Parthamasiris, the Arminian king appointed by the court of Parthia, had gone to receive his investiture at the hands of Trajan, but was treacherously deprived of his crown and put to death. The emperor went on extending the supremacy of Rome all around; the Albans received a king of his nomination; the kings of the Iberians, the Sauromatians, the Basphorans, the Arabians, the Osdroeni, and the Colchians likewise did him homage; the Adiaben and the Marcomedi also submitted to his authority. He entered Anthemisium, a great country in Parthia, and took Seleucia, Ctesiphon and Babylon. The degenerate Parthians, broken by intestine discord, fled before his arms. He descended the river Tigris in triumph, and pursued his victorious course down the Persian gulph towards the coasts of India. He did not however prosecute his plans of conquest any further; his ambitious heart may have panted for triumph over the Indians, but he paused for a time in the Persian gulph and began to retrace his steps. He reduced a part of Arabia into the form of a Roman province, and fitted out a fleet upon the Red Sea, with a view to make a descent on the coasts of India, an intention which he never carried into effect.

---

* Gibbon.

ଅଗ୍ରାଯାଳେ ସିଙ୍କ ହଇଯାଇଲା । ତିନି 'ପ୍ରଥମଙ୍କ' ଆର୍ମିନିଆତେ ରଗ୍ୟାତ୍ମା କରିଯା ଆର ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ୟାତିରେକେ ଲେ ଦେଶ ପାର୍ଥିଯାନ-ଦେର ହଞ୍ଚ ହିତେ ଉକ୍ତାର କରିଲେନ, ପାର୍ଥିଯାଧିପତି କର୍ତ୍ତକ ନିୟୁକ୍ତ ଆର୍ମିନିଆର ରାଜ୍ଞୀ ପାର୍ଥେର୍ମିସରିଜ୍ ହେଜାନେର ନିକଟ ଆପମାର ରାଜ୍ସ ପଦ ଦୃଢ଼ କରଣାର୍ଥେ ଆଗ୍ରହ କରିଯାଇଲ କିନ୍ତୁ ତିନି । ବିଶ୍ୱାସାତକ ହଇଯା ତାହାକେ ପଦ୍ଧୁତ କରିଯା ସଥ କରିଲେନ । ପରେ ରୋମରାଜ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ସ୍ଵୀଯ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିନ୍ଦାର କରିତେ ଉତ୍ସୁକ ହଇଲେନ ତାହାତେ ଆଲ୍ବାନେରା ତ୍ାହାର ଦାରା ନିୟୁକ୍ତ ଏକ ରାଜ୍ଞାକେ ଗ୍ରହଣ କରିଲ, ଏବଂ ଆଇବିରିଯ ସରୋମେସିଆନ, ବକ୍ଷରୀଯ, ଆରବୀଯ, ଅସ୍ତ୍ରେନି, ଓ କଳ୍ଚ-ଯାନେରଦେର ରାଜ୍ଞାରା ତ୍ାହାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସ୍ଵିକାର କରିଲ, ଆର ଆଡ଼େ-ବିନି ଓ ଶାର୍କରିଦିରାଓ ତ୍ାହାର ଅଧୀର ହଇଲ । ଅପର ତିନି ପାର୍ଥିଯା ଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଆନ୍ତିରିମିଯମ ନାମକ ମହା ପ୍ରଦେଶେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଶିଳ୍ପିରା ଟେମିକନ ବେବିଲନ ପ୍ରତି ନଗର ଅଧିକାର କରିଲେନ, ତାହାତେ ବୀର୍ଯ୍ୟଭ୍ରଟ ପାର୍ଥିଯାନେରା ଗୃହ ବିଚ୍ଛଦେ ଉଚ୍ଛିନ୍ନ ହଇଯା ତ୍ାହାର ଅନ୍ତରେ ପଲାୟନ କରିଲ । ଅନ୍ତର ତିନି ଜଧିକୁ ହଇଯା ତିତ୍ରିସ ନଦୀ ଦିନ୍ଯା ଗମନ କରତ ପାରସ ସମୁଦ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ତାରତ ବର୍ଷାଭିମୁଖେ ଜୟ ବିନ୍ଦାର କରିତେ ଲାଗିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଏ ମୁସ୍ତକ ଉକ୍ତିଶ ହଇଯାଇଲେନ । ଅପର ଆରବି ଦେଶେର ଏକାଂଶ ଅଧୀନେ ଆନ୍ତିରିମା ଭାରତବର୍ଷେ ଯାତ୍ରା କରଣାତି ପ୍ରାରେ ଲାଲ ସମୁଦ୍ରେ ଉପର ବହର ଅନ୍ତରେ ପରକ୍ଷ ତ୍ରୁଟି କରେନ ପରକ୍ଷ ତ୍ରୁଟି କରେନ ଲେ ଅଭିପ୍ରାୟ ସିଙ୍କ ହୟ ନାହିଁ ।

Great as the glory was which he acquired by his military exploits, he became still more illustrious for his moderation and civility. Although raised to the dignity of the most exalted ruler on the earth, his behaviour was condescending and easy to all his subjects, whether in the city or in the provinces. The urbanity of the man was not engulphed in the majesty of the sovereign ; he disdained not to reciprocate the common civilities of society, and freely and frequently visited his friends, as well in times of sickness as also in seasons of festivity ; he joined their convivial parties without any supercilious regard to his rank, mixed with them freely in private society, and counted it no disgrace to be seen in their company in their own carriages. He injured no senator, nor committed any injustice in order to replenish his treasury. His munificence extended towards all men ; he distributed largesses publicly and privately, and excepted none in the exercise of his benevolence ; even persons not intimately known to himself benefited by his liberality, and rose to distinction under his patronage. He built cities and towns in different parts of the world, granted them many immunities and privileges, and passed no measure that was opposed to the feelings or interests of his subjects. One Senator alone suffered during his whole reign, and that was without his knowledge or connivance, and by the sentence of the Senate itself. On all these accounts he was considered a god-like man, and deservedly enjoyed the veneration of his subjects, both while alive and when dead.

ଦେଜାନ ସୁଜ୍ବବୀରଙ୍କ ପ୍ରକାଶେ ସାହୁଶ ଯଶୋଭାଜନ ହଇୟାଛିଲେନ ସୁଶୀଳତା ଓ ଧୀରତାର ବ୍ଲାରା ତଦପେକ୍ଷା ଆରା ସୁଧ୍ୟାତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ପୃଥିବୀର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ରାଜପଦ ହଇଲେ ଓ ନଗରେ ଓ ପ୍ରଦେଶେର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଜାର ପ୍ରତି ବିନ୍ଦୁ ଓ ସମାଚରଣ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ, ଆର ରାଜ ପ୍ରତାପେ ତାହାର ମଂରମୁଷ୍ୟଙ୍କ ଅନ୍ତହିଁତ ହୟ ନାଇ, ତିନି ସୌକିକ ଶିକ୍ଷାଚାର ଦେଖାଇତେ କ୍ରଟି କରିଲେନ ନା, ଉତ୍ସବକାଳେ ଅଥବା କୋନ ବଜ୍ରର ଶାରୀରିକ ପୀଭୀ ହଇଲେ ବିନା ଆଡ଼ସ୍ବରେ ପୁନଃ୨ ମାଙ୍କାଂ କରିଲେ ସନ୍ତ୍ର ହଇଲେନ, ଏବଂ ରାଜ୍ୟଗୋରବ ପରିହାର କରିଯା ତାହାରଦେର ଗୁହେ ଭୋଜନାଦି କରିଲେତେ ସ୍ଥିରୁତ ହଇଲେନ, ଫଳତଃ ତାହାରଦେର ସହିତ ଏକତ୍ର ଆମୋଦ କରାତେ ଅଥବା ତାହାରଦେର ଆପନାରଦେର ଶକଟେ ମମତିବ୍ୟାହାରି ହୋଯାତେ ମଜ୍ଜା ବୋଧ କରିଲେନ ନା, ତିନି କୋନ ସେନେଟେରେ ଅନିଷ୍ଟ କରେନ ନାଇ, ଏବଂ ରାଜକୋଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଣାର୍ଥେ କୋନ ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅତ୍ୟାଚାର କରିଲେନ ନା, ସକଳେର ପ୍ରତିଇ ବଦାନ୍ୟତା ବିଷ୍ଟାର କରିଯା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ କୁପେ ଧନ ଦାନ କରିଲେନ ଏବଂ ପରୋ ପକାର କରଣେ ଏକାନ୍ତରତ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତନ୍ତ୍ରିଷୟେ କାହାକେ ଓ ଉପେକ୍ଷା କରେନ ନାଇ, ଯାହାର ତାହାର ସୁପରିଚିତ ଛିଲ ନା ତାହାରା ଓ ତାହାର ଦାତୃତ୍ୱର ଫଳଭାଗୀ ହଇୟା ତାହାର ଆଶ୍ୟେ ଉତ୍ସତିଶାଳୀ ହଇୟାଛିଲ, ଅଧିକଷ୍ଟ ପୃଥିବୀର ନାମ ଥିଲେ ଜନପଦ ଓ ନଗର ନିର୍ମାଣ କରିଯା ତଥାକାର ଲୋକଦିଗଙ୍କେ ଅନେକ ଶକ୍ତି ଓ କ୍ଷମତା ଦାନ କରିଯାଛିଲେନ, ଆର ପ୍ରଜାବଗେର ଅପ୍ରିୟ ଅଥବା ଅହିତଜନକ କୋନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରେନ ନାଇ । ତାହାର ରାଜସ୍ତ କାଳେ କେବଳ ଏକ ଜନ ସେନେଟର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇୟାଛିଲ କିନ୍ତୁ ତାହା ତାହାର ଜ୍ଞାତସାରେ କିମ୍ବା ଅନୁମତିକମେ ହୟ ନାଇ, ସେନେଟର ସମାଜେରଇ ଆଜ୍ଞାତ ହୟ, ଅତେବ ଏଇ୨ କାରଣେ ସକଳେ ତାହାକେ ଦୈବ ପୁରୁଷ ଜ୍ଞାନ କରିତ ଆର ତାହାର ଜୀବଦ୍ଧଶାୟ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ସର୍ବଦା ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମ କରିତ ।

The following apothegm is recorded among his other sayings. On one occasion when his friends found fault with him for being extremely courteous to every body, “He desired, he said, to prove such an emperor to his subjects, as while a subject, he wished the emperors to be to himself.” After acquiring the glory as well of a successful hero, as also of a beneficent prince, Trajan was taken ill at Seleucia on his return from Parthia, and expired in the sixty-third year of his age, after a reign of nineteen years. He was the only emperor whose remains were interred within the city, and, as a matter of course, he was enrolled among the gods by his idolatrous subjects. His bones were placed in a golden urn and were deposited in the forum built by himself, under a pillar 144 feet high. So great was the veneration in which his memory was held, that even at the distance of two centuries and a half after his death, the Senate, in its benedictory salutation of a new emperor, knew no better way of expressing its good wishes than by exclaiming that *he might prove more fortunate than Augustus, and more virtuous than Trajan.*

The memory of Trajan has been sullied in ecclesiastical history in consequence of his persecution of the Christians. Ignorant of the genuine character of the Christian doctrine, he mistook it for a religion fraught with discord and mischief; he looked upon it as a system which fostered a refractory and a rebellious spirit, tending to destroy peace and good order. The claims of a religion which originated in Judea and

ତୁମ୍ହାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଚନେର ମଧ୍ୟ ପଶ୍ଚାନ୍ତିତ କଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହଇଯାଛେ, କୋନ ସମୟେ ତୁମ୍ହାର ଗିତଗଣ କହିଯାଛିଲ ଯେ ସକଳେର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳାଚରଣ କରା ରାଜ୍ୟଧର୍ମ ନହେ, ତାହାତେ ତିନି ଉତ୍କର୍ଷ କରେନ “ଆମି ପ୍ରଜା ଥାକିଯା ରାଜ୍ୟାଦିଗକେ ଆମାର ପ୍ରତି ଯେତୁପ ବ୍ୟବହାର କରିତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଭାବ ଆପନିଓ ଅଜ୍ଞାବର୍ଗେର ପ୍ରତି ତତ୍ତ୍ଵପ କରିତେ ବାଞ୍ଛା କରି” । ଏହି ପ୍ରକାରେ ତ୍ରେଜାନ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ ଦୀର ଓ କରଣାନ୍ଵିତ ରାଜ୍ୟ କୁପେ ସର୍ବଜ ଖ୍ୟାତ୍ୟାପନ ହଇଲେନ, ପରେ ପାର୍ଥ୍ୟାଦେଶ ହଇତେ ଅତ୍ୟାଗମନ କାଳେ ସିଲ୍ୟୁସିଆତେ ବୋଗନସ୍ତ ହଇଯା ୧୯ ବ୍ୟସର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନସ୍ତର ୬୩ ବ୍ୟସର ବୟକ୍ତମେ ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରିଲେନ । ରୋମୀଯ ରାଜ୍ୟାଦେର ମଧ୍ୟେ କେବଳ ତୁମ୍ହାରି ସମାଧି ନଗରେର ମଧ୍ୟ ହଇଲ, ଆର ତୁମ୍ହାର ପ୍ରତିମାପ୍ରତକ ପ୍ରଜାରୀ ତୁମ୍ହାକେ ଦେବଗଣେର ମଧ୍ୟ ଗଣ୍ୟ କରିଲ, ତୁମ୍ହାର ଅଛି ଏକ ସ୍ଵର୍ଗମ୍ୟ ପାତ୍ରେ ଫୋରମେର ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ହାର ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ୧୪୪ ଫୁଟ ପରିମାଣେ^୧ ଉଚ୍ଚ କୁଟ୍ଟ ତଳେ ପ୍ରୋଧିତ ହୁଏ, ତୁମ୍ହାର ନାମେର ଏମତ ସମ୍ମୁଗ ହଇଯାଛିଲ ଯେ ସାର୍କ ଛାଇ ଶତ ବ୍ୟସର ପରେଓ କୋନ ମୁତ୍ତନ ରାଜ୍ୟାର ଅଭ୍ୟନ୍ତରାକାଳେ ସେନେଟରେରା ଏହି ବଲିଯା ଆଶୀର୍ବାଦ କରିତ “ତୁମି ଯେନ ଅଗନ୍ତସ ହିତେବ ଶୁଭ୍ୟ ଓ ତ୍ରେଜାନ ହିତେଓ ସୁଶୀଳ ହୁଓ” ।

କିନ୍ତୁ ତ୍ରେଜାନ ଖୀଷୀଯ ଲୋକଦିଗକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତ୍ରଣା ଦିଯା-ଛିଲେନ ଏକାରଣ ଧର୍ମ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପୁରୀବୃତ୍ତେ ତୁମ୍ହାର ନାମ କଲକ୍ଷିତ ହଇଯାଛେ । ଖୀଷୀଯ ଧର୍ମେର ମଧ୍ୟରେ ମର୍ମା ନା ବୁଝିଯା । ତାହାତେ ଅନେକ ଗୋଲଯୋଗ ଓ ଅନିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ କରିଲେନ, ତୁମ୍ହାର ଅଭ୍ୟମାନେ ତାହାତେ ନାନା ପ୍ରକାର ବିଜ୍ଞାହ ଓ ଅବାଧ୍ୟତା ଜୟିବାର ସନ୍ଦାବନା ଛିଲ କୁତରାଂ ତରିଷ୍ୟେ ନିଯମ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବୋଧ କରିଲେନ, ଫଳକଃ ଯୁଦ୍ଧିଯାତେ ଯେ ଧର୍ମ ସଂହାପିତ ହଇଯା

was despised by the vast majority of Roman citizens, were not likely to be appreciated by the emperor, or even to receive a patient hearing from him; and the principles of toleration and the right of private judgment, imperfectly understood even at this day in Christendom, were still less known during the prevalence of paganism. The Romans allowed the free observance of such systems of faith as were established or *national* in any country; but they would not permit the maintenance of opinions and principles which were hostile to the tenets of any established faith. The censorial power with which the head of the empire was invested, legally empowered him to regulate the belief and practice of his subjects. As the guardian of public morals and the protector of the commonwealth, Trajan considered himself called upon to check the growth of a system inimical to all national religions then existing, and therefore productive of much mischief in his estimation. He accordingly condemned all those who adhered to the religion of Christ. But the converts had become so numerous, and the fortitude with which the sufferers preferred death to a desertion of principle was so indomitable, that the emperor shuddered at the idea of destroying so large a portion of his subjects; and in answer to inquiries, addressed by Pliny the younger, governor of Bithynia, who had reported the rapid increase of the proscribed religion and testified to its peaceful and innocent character, he softened the rigor of his edicts, by ordaining that the Christians were not to be sought after, but that if

ରୋମାନଦିଗେର ସାଧାରଣେ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ଛିଲ ରୋମରାଜ ମେ ଧର୍ମର ହିତାହିତ ବିବେଚନା କରିବେନ ଅଥବା ତାହାର ପୋଷକ ଉତ୍କିତେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବେନ ଏମତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ନହେ । ଆର କୋନ ଧର୍ମାବଳୀର ହିଂସା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୟ ଏବଂ ସକଳେରି ନିଜ ବିବେଚନାମୁଖ୍ୟାଯି ଧର୍ମ ସାଧନେ ଅଧିକାର ଆହେ ଏ କଥା ଅଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀକୀୟ ଦେଶର ମୋକେରୀଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୁଝେ ନା ସୁତରାଂ ପ୍ରତିମା ପୂଜକଦିଗେର ମଧ୍ୟେ ତାହା ଆରଓ ଅବିଦିତ ହିତେ ପାରେ, ରୋମାନେରୀ କୋନ ଦେଶର ସାଧାରଣ ଚଲିତ ଅଥବା ଜାତୀୟ ଧର୍ମ ସାଧନେ ଆପଣ୍ଟି କରିତ ନା କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣେ ଚଲିତ ଧର୍ମର ବିରକ୍ତ ମତ ପ୍ରାଚାର କରିତେ ଅନୁମତି ଦେଯ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟାଧିପତିର ସେନ୍ସରତ୍ର ଶକ୍ତି ଥାକାତେ ପ୍ରଜାରଦିଗେର ମତ ଓ ଆଚାରେର ସସ୍ତନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିବାର କ୍ଷମତା ଛିଲ, ଅତ୍ୟବ ଭେଜାନେର ପ୍ରତି ନୀତିପାଳନ ଓ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷଣେର ଭାରାପର୍ଗ ହେଉଥାଏ ତିନି ମନେ କରିଯାଛିଲେନ ଯେ ତଥନକାର ସକଳ ଜାତୀୟ ସଂପର୍କର ବିପରୀତ ସୁତରାଂ ତୀହାର ଅନୁମାନେ ଅତି ଅନିଷ୍ଟଜନକ ଏମତ ମତେର ଦମନ କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ ତିନି ସକଳ ଶ୍ରୀକୁ ଧର୍ମାବଳୀଗଣକେ ଦଶାହଁ ଜ୍ଞାନ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତେବେଳେ ଏମତ ବହୁମତ୍ୟକ ଶୋକ ଏ ଧର୍ମାକ୍ରାନ୍ତ ହିୟାଛିଲ ଏବଂ ଦଶନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିରୀ ଏମତ ଦୁର୍ଦ୍ଵାନ୍ତ ବିକ୍ରମ ପୁର୍ବକ ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗପେକ୍ଷା ମରଣକେ ଶ୍ରେୟଃ ଜ୍ଞାନ କରିଲ ଯେ ରାଜ୍ୟ ଏତାଦୂଶ ଅମଂଖ୍ୟ ପ୍ରଜାନାଶନେ ସଜ୍ଜିତ ହିଲେନ, କିନିଷ୍ଠ ପ୍ଲିନି ନାମେ ବିଥିନିଯାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଏ ଦୋଷୀକୃତ ଧର୍ମର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶମତା ଏବଂ ନିର୍ଭେଦତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଯା ତଦବଳୀରଦେର ପ୍ରତି କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଇହା ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେ ଭେଜାନ ଉତ୍ସର କରେନ ଯେ ଶ୍ରୀକୀୟାନଦିଗେର ବଧ କରଣାର୍ଥ ଅନୁମଜ୍ଜାନ କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନହେ, ତାହାରୀ ସୟଃ ସତ୍ସର ହିୟା ଉପହିତ ହିଲେ

they presented themselves of their own accord, they should be punished according to the laws. The afflictions which the Christians underwent in this and a few preceding and succeeding reigns, proved more beneficial than prejudicial to their system; their sufferings excited pity and attracted attention, and ultimately contributed to its universal reception in the Roman world.

HADRIAN was elected emperor on the death of Trajan. Trajan had refused to adopt him as his successor though he was his cousin's son; his elevation was owing to the efforts of Plotina, the late emperor's wife, who reported that Trajan nominated him his heir on his death bed. Like his predecessor, Hadrian was by birth a Spaniard; but his cast of mind was entirely different. He appeared capable by turns of the meanest and the most generous sentiments; his pacific disposition formed a singular contrast with the martial and ambitious spirit of Trajan; he had a great taste for literature and the fine arts, and has left many memorable proofs of his love of architecture in the works he undertook in various parts of the empire. Impelled by a feeling of moderation, or actuated by envy of his predecessor's glory, he surrendered the provinces conquered in the last reign, with the exception of Dacia; he recalled the legions from Assyria, Mesopotamia, and Armenia, and determined that the Euphrates should be the eastern boundary of the empire. He had thought of giving up Dacia like the new provinces in Asia, but

ବ୍ୟବସ୍ଥାଭ୍ୟାସି ମଣି କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଫଳତଃ ଏହି ରାଜ୍ୟର କାଳେ ଏବଂ ତାହାର ପୂର୍ବାପର ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀଆମେରିକେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯେ ତାଡ଼ନାର ପ୍ରଥା ହଇଯାଇଲି ତାହାତେ ତାହାରଦେର ଧର୍ମର ହାନି ନା ହଇସାବରି ବରଂ ଉପକାର ହ୍ୟ କେନମା ତାହାରଦିଗେର ସତ୍ରଗାୟ ଲୋକେର ମନେ କରିଗୋ-ଦ୍ରେକ ହୁଏଯାତେ ତର୍ଦିଷ୍ଟଯେ ସାଧାରଣେର ମନେମେଂଯୋଗ ହଇଯାଇଲି ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଅବଶ୍ୟକେ ରୋମରାଜ୍ୟର ସର୍ବତ୍ର ତାହା ପ୍ରାହ୍ଵ ହଇଲି ।

ହେତ୍ରିଯାନ ।—ତ୍ରେଜାମେର ମରଗାନକୁ ହେତ୍ରିଯାନ ରାଜ୍ୟାଭିଧିକ୍ତ ହଇଲେନ, ତିନି ଜ୍ଞାତିର ପୁତ୍ର ହଇଲେଣ ଦ୍ରେଜାନ ତ୍ର୍ୟାକେ ଉତ୍ସର୍ଧାଧିକାରି ସ୍ଵରପେ ଗ୍ରହଣ କରିତେ ଅସ୍ତିକାର କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ପ୍ଲୋଟିନୀ ରାଣୀ ଘୋଷଗୀ କରିଲେନ ଯେ ତ୍ରେଜାନ ମ୍ରିଯାମାଣା-ବସ୍ତାୟ ତାହାକେ ଉତ୍ସର୍ଧାଧିକାରୀ କରିଯାଇଲେନ ସ୍ଵତରାଂ ଏ ରାଜମହିଷୀର ଆମ୍ରକୁଳେ ତ୍ର୍ୟାକର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହଇଲ, ତିନି ଅତୀତ ରାଜ୍ୟର ନ୍ୟାୟ ଜନ୍ମତଃ ସ୍ପେନ୍ଦ୍ରଦେଶୀୟ ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ତ୍ର୍ୟାକର ମନେର ଭାବ ଓ ସଂକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଛିଲ ସ୍ଵତରାଂ କଥନରୁ ଅତି ମହାମୁଦ୍ରବସ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିତେନ କଥନବା ଅତି ଅଧିମ କ୍ରିୟାତେ ରତ ହିଲେନ, ଆର ତ୍ର୍ୟାକର ନିରୀହିତା ତ୍ରେଜାମେର ଯୁଦ୍ଧାସତ୍ତ୍ଵର ନିପରୀତ ଛିଲ । ଅପର ତିନି ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାଦିର ବହୁ ଆଦର କରିତେନ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ନାନା ହଳେ ସୁଶୋଭନ ଅଟ୍ଟାଲିକାର ମାରଣ୍ଟ କରିଯା ଗୃହନିର୍ମିଳ ବିଦ୍ୟାଭୂରାଗେର ଚିହ୍ନ ସ୍ଥାପନ କରିଯାଇଲେନ । ଆର ନିରାକାଙ୍କ୍ଷକ ହଇଯା ଅର୍ଥବା ଅତୀତ ରାଜ୍ୟର ଯୁଦ୍ଧ-ଶେ ଈର୍ଷା କରିଯା ଦେଖିଯା ବ୍ୟାତୀତ ତ୍ରେଜାନଦ୍ଵାରା ଜିତ ମନ୍ତ୍ର ଦେଶେ ଅଧିକାର ତ୍ୟାଗ କରେନ, ଏବଂ ଆସିରିଯା ମିମୋପୋ-ଟମିଯା ଓ ଆର୍ମିନିଯା ଦେଶ ହଇତେ ଦୈନ୍ୟମାନକୁ ବହିଗ୍ରତ କରିଯାଇଲେନ ଉକ୍ରେତିମ ମନୀକେଇ*ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ବ ଦୀମାଙ୍କପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରେନ,

his friends represented the impropriety of delivering up so many Roman citizens into the hands of the barbarians, and dissuaded him from that intention ; for Trajan had, on the conquest of Dacia, planted numerous colonies to settle in towns and villages which had been almost drained of their population during the protracted war with Decebalus.

In consequence of Hadrian's aversion to warlike operations, the Roman empire remained in profound peace throughout his reign. The insurrection of the Jews and some other trifling operations were the only exceptions. Unlike his predecessors, whose attention was confined for the most part to Rome or Italy, he looked upon himself as the sovereign of the whole empire, and understood his real position as the head of the Roman world. He personally inspected the various provinces under his control, and erected many edifices in all quarters. He was an accomplished scholar both in Latin and Greek, and excelled much in oratory. His taste for Greek literature rendered him favourable to the city of Athens and other Greek towns, and he conferred many advantages on them. The number and the splendour of the buildings he erected at Athens reminded the people of the days of Pericles ; he completed the Piræus, built theatres and temples, and raised many other monuments of his attachment to Greece. He was not much distinguished by clemency or tenderness of character ; he was diligent in keeping a well-replenished treasury and in maintaining the discipline of the army. He expired in Cam-

ଅପର ଏମ୍ବା ଥିଲୁଛି ପ୍ରଦେଶେର ନ୍ୟାୟ ଦେସିଯାଓ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ମାନସ କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ତ୍ାହାର ଅମାତ୍ୟ ଗଣ ଏମତ ବହୁ ମଂଥ୍ୟକ ରୋମାନ ଲୋକଦିଗଙ୍କେ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକେର ହଞ୍ଚେ ସମପର୍ଗ କରା ଭନ୍ୟାଯ ଇହା କହିଯା ତ୍ାହାକେ ମେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହଇତେ ନିର୍ଣ୍ଣ କରେ, କେନନା ତ୍ରେଜାନେର କାଳେ ଦିସିବେଲମେର ସହିତ ଅନେକ ବଂସର ସ୍ୟାପିଯା ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥେ ଦେସିଯା ଦେଶେର ବହୁବିଧ ନଗର ଓ ଗ୍ରାମ ନିର୍ମୟ ହଇଯାଇଲି, ତେଣୁକୁ ତ୍ରେଜାନ ମେ ସ୍ତଳେ ଅନେକ ରୋମାନଙ୍କେ ବାସ କରାଇଯାଇଲେନ ।

ହେଦ୍ରିଆନେର ଯୁଦ୍ଧବ୍ୟାପାରେ ମଞ୍ଚୁର୍ ବିରାଗ ଛିଲ ଏକାରଣ ତ୍ାହାର ରାଜସ୍ତର କାଳେ କଦାପି ସଞ୍ଚିର ଧ୍ୟତିକ୍ରମ ହୟ ନାଇ, କେବଳ ଯିହୁଦିଦେର ବିଦ୍ରୋହିତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରର ନିମିତ୍ତ ରଗ୍ମଜ୍ଜା ହଇଯାଇଲି । ଅଭୀତ ରାଜାରୀ କେବଳ ରୋମ ଅଥବା ଇତାଲିର କାର୍ଯ୍ୟ ମନୋଯୋଗ କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ହେଦ୍ରିଆନ ଆପନାକେ ମମନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଭୁ ଜ୍ଞାନ କରିଯା ରୋଗ ଦେଶେ ସାର୍ବଭିତ୍ତିର ନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏବଂ ଆପନାର ଅଧିନିଷ୍ଠ ସକଳ ଦେଶେ ଗମନ କରିଯା ସର୍ବତ୍ର ଅନେକ ଅଟ୍ଟାନିକା ନିର୍ମାଣ କରିଲେନ । ଲାଟିନ ଏବଂ ଗ୍ରୀକ ଉଭୟ ଭାଷାତେଇ ତ୍ର୍ୟାକ୍ଷର ବିଲକ୍ଷଣ ବ୍ୟୁଧପତ୍ର ଏବଂ ଉତ୍ସମ ବକ୍ତ୍ଵାତାଶକ୍ତି ଛିଲ । କିନ୍ତୁ ତିନି ଗ୍ରୀକ ଭାଷାର ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଅନୁରାଗ କରିତେନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏଥେନ୍ ପ୍ରତ୍ତି ନାନା ଗ୍ରୀକ ନଗରେର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କରିଯା ତଥାକାର ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତି ବହୁବିଧ ଅମୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ । ଏଥେନ୍ ନଗରେ ଯେହ ସୁଶୋଭିତ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରେନ ତାହାତେ ପ୍ରାଜାଦେର ପେରିକ୍ଲିନେର କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ମରଣ ହଇଯାଇଲି । ଅପର ତିନି ପାଇରିଯମ ନାମକ ସମୁଦ୍ର ତୀରରେ ପୁରୀର ନିର୍ମାଣ ମୟୋତ୍ସନ୍ତ କରେନ ଏବଂ ଅନେକାନେକ ରଙ୍ଗଭିତ୍ତି ଓ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରିଯା ଗ୍ରୀଶ ଦେଶେର ପ୍ରତି ଅମୁରାଗେର ବିଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଇଯାଇଲେନ । କିନ୍ତୁ ତ୍ର୍ୟାକ୍ଷର ଅଧିକ ଦୟାଲୁତା ଓ କୋମଳ ସ୍ଵର୍ଭାବ ଛିଲ ନା । ତିନି ମର୍ବଦୀ ସାବଧାନ ପୂର୍ବକ ରାଜକୋଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଖିତେମ ଏବଂ ମେନାଗଣେର ଶାମନେତ୍ର କଥନ ଫ୍ରଟି କରିତେନ ନା । ଏଇକ୍ରମେ ୨୧ ବଂସର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ସାଂକ୍ଷିକ ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମ କାଳେ

pania, when he was more than sixty years old, after a reign of twenty-one years. The senate was at first unwilling to confer divine honors upon him, but his successor, Titus Antoninus, vehemently insisting upon it, the opposition was withdrawn, and the usual vote was passed for his deification.

TITUS ANTONINUS, surnamed Pius, succeeded him. He was of a noble, though not an ancient family. He bore a high character for benevolence, justice, and moderation, and has been deservedly denominated a second Numa, as Trajan had been called a second Romulus. In private life he lived a good and an amiable man, and appeared to still greater advantage when raised to the dignity of emperor; he was kind to all parties, and gave cause to no one to charge him with cruelty or harshness. His ambition for military glory was restrained by his moderation; he studied to defend rather than to extend the frontiers of the empire. He distributed his patronage among those who were not noted for justice and integrity, and entrusted them with the administration of public affairs; and dismissed from his company men of unworthy characters, without however treating them with severity or harshness. His reputation for justice extended to all quarters; kings in alliance with Rome, looked upon him with awe and veneration, and remote barbarians were glad to lay down their arms, and refer controversies and disputes to his arbitration, which they invariably respect. Though possessed of great wealth before his accession,

କାଲ୍‌ପେନିଯା ଦେଶେ ପଞ୍ଚତ ପ୍ରାଣ ହେଯେନ । ତାହାର ମରଗାନକ୍ତର ମେନେଟରେରା ତାହାକେ ଦେବତାର ତୁଳ୍ୟ ମୁସମ କରିତେ ପ୍ରଥମତଃ ମୟ୍ୟତ ହେଯେନ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଇତମ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍‌ସ ନାମେ ତାହାର ଉତ୍ସବାଧିକାରୀ ବିଶେଷ ଅମୁରୋଧ କରାତେ ଆର ଆପଣି ନା କରିଯା ତାହାକେ ରୀତମୁଦ୍ରାରେ ଅମରଗଣେର ମଧ୍ୟେ ଗଣିତ କରିଲେନ ।

ତାଇତମ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍‌ସ । ପରେ “ଧାର୍ମିକ” ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତତାଇ-ତମ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍‌ସ ମୁଦ୍ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ, ତାହାର ଜନ୍ମ କୋନ ପ୍ରାଚୀନ ବଂଶେ ହୟ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଦିଗେର କୋଲୀନ୍ୟ ମର୍ଯ୍ୟଦା ଛିଲ, ତାହାର ପରୋପକାରିତା ନ୍ୟାୟାଚରଣ ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟବ୍ରତିତାର କାରଣ ସଥେଷ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାତି ଛିଲ, ଏବଂ ତ୍ରେଜାନ ସନ୍ଦ୍ରପ ଦ୍ଵିତୀୟ ରମୁଲସ ବଲିଯା ବିଶ୍ୱାସ ହଇଯାଛିଲେନ ତିନି ଓ ତନ୍ଦ୍ରପ ଦ୍ଵିତୀୟ ମମ୍ମା ବଲିଯା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହଇଲେନ । ସ୍ମୃତ ହଇବାର ପୂର୍ବେ ଓ ତିନି ଅତି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣିଲ ଓ ଆଦରଣୀୟ ଛିଲେନ ଏବଂ ରାଜ୍ୟଭିବିଜ୍ଞ ହଇବାର ପର ଆରୋ ଅଧିକ ସଶୋଭାଜନ ହଇଲେନ, ମକଳେର ପ୍ରତିଇ ଅମୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରାତେ କେହ ତାହାକେ ନିଷ୍ଠୁର ଅଥବା କଟିନାଷ୍ଟକରଣ ବଲିଯା ଅପରାଧି କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ତିନି ଦୈର୍ଘ୍ୟଶାଲୀ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ମହଙ୍କ୍ଳୀଯ ସଶୋଭାତ୍ମର ସ୍ମୃତା ଦମନ କରିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ମୀମା ବୁନ୍ଦି କରଗାପେକ୍ଷା ବରଂ ରଙ୍ଗା କରଗେଇ ସଚେଷ୍ଟ ହଇତେନ । ଆର ମରଲ ଓ ନ୍ୟାୟାଚାରି ଲୋକେରାଇ ତାହାର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହଇତ ସ୍ଵତରାଂ ତିନି ସ୍ଵୟଂ ମହାୟତା କରିଯା ତାହାର ଦିଗିକେ ରାଜ୍ୟକୀୟ କର୍ମ୍ମର ଭାବ ଦିତେନ, ଆର ଛଟାରିତ ଲୋକଦିଗକେ କର୍ମଚାରୀ କରିତେନ କିନ୍ତୁ ତାହାର ଦିଗିକେ ପ୍ରତି ନିର୍ଦ୍ଦୟାଚରଣ କରିତେନ ନା । ତାହାର ନ୍ୟାୟାଚରଣେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାତି ସର୍ବତ୍ର ସ୍ୟାପିଯାଛିଲ ତାହାତେ ରୋମାନ-ଦିଗେର ଅନୁଗତ ରାଜାରା ତାହାକେ ଭୟ ଓ ମୁସମ କରିତ ଏବଂ ଦୂରତ୍ବ ଅମ୍ଭାଜାତିରା ଓ ପରମ୍ପର ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହଇଲେ ଅନ୍ତର୍ଧାରୀନ ପରିହାର କରିଯା ତାହାର ନିକଟ ବିରୋଧ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତ ଏବଂ ତିନି ଯେ କୁପ ମୀମାଂସା କରିଯା ଦିତେନ ମର୍ଯ୍ୟଦା ତମନୁସାରୀ ବ୍ୟବହାର କରିତ । ରାଜ୍ୟ ହଇବାର ପୂର୍ବେ ତିନି ଅତି ସମାଚ୍ୟ ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ସେହାପୂର୍ବକ ମେନାଗଣେର ମଧ୍ୟ

to the throne, he cheerfully spent it by paying the stipends of the army and in benefactions to his friends, and yet he left the public treasury full by his economy and good management. The surname of Pius was given him for his clemency. His death took place in his own villa at Lorium, in the 73d year of his age and the 23d of his reign. His name was enrolled among the Divinities of Rome for his merits and excellencies.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS reigned next. He was without doubt of a very noble family, since he was descended from Numa Pompilius by the paternal line and from a Salentine king by the maternal. His fondness for intellectual pursuits induced him to share the burden and responsibility of office with a colleague of his own adoption, and he raised Lucius Verus to this high dignity. The Roman empire, hitherto governed by one emperor saw, now for the first time, two supreme rulers invested with sovereign authority.

The two emperors, as they were associated in the government, were also related by blood, and afterward connected by affinity. Verus became the son-in-law of Marcus Antoninus, as Antoninus himself was son in-law to Antoninus Pius, having married his cousin Faustina, daughter of the late emperor. The two sovereigns of Rome declared war against the Parthians who had committed hostilities, now for the first time after the victories of Trajan. Verus undertook the management of this war, but marched no further than Antioch and Armenia, and there enjoyed the glory of

ବେତନ କ୍ରମରେ ଓ ବଙ୍ଗାଗଣେର ମଧ୍ୟ ଦାନ କ୍ରମରେ ବିତରଣ କରିଯାଇଥିବା ଅକାତରେ ବ୍ୟୟର କରିଲେନ, ତଥାଚ ପରିମିତାଚାର ଓ ବିବେଚନାର ଦ୍ୱାରା ରାଜଭାଣ୍ଡର ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଖିଯାଇଲେନ । ଆର ତିମି ଦ୍ୱାରୁ ତାର କାରଣ “ଧାର୍ମିକ” ଏହି ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ । ଏହି କ୍ରମେ ୨୩ ବ୍ସର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ୭୩ ବ୍ସର ବୟକ୍ତମେ ଲୋରିଯମ ପ୍ରାମଣ୍ଜ ନିଜ ଭବନେ ପଞ୍ଚକ୍ଷୟେ ପାଇଲେନ, ପରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଶ୍ରଦ୍ଧର ନାମ ଦେବତାଦେର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତିମ ହଇଲ ।

ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯମ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍ସ । ଅନ୍ତର ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯମ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍ସ ମାନ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ । ତାହାର ପିତ୍ତ-ପିତାମହାଦ୍ଵାଦ୍ସ ନୂମା ପଲ୍ପିଲିଯମେର ବଂଶେ ଏବଂ ମାତ୍ରମାତାମହାଦ୍ଵାଦ୍ସ ମାଲେଣ୍ଟିନ ରାଜାର ବଂଶେ ଉତ୍ତମ, ସୁତରାଂ ତିନି ଯେ ମହା-କୁଳୋକ୍ତବ ଇହାତେ ସନ୍ଦେହଭାବ । ବିଦ୍ୟାର ଚାଲନାତେ ତାହାର ବିଲକ୍ଷଣ ଅନରାଗ ଛିଲ ଏକାରଣ ତିନି ଏକ ଜନ ସହ୍ୟୋଗି ମୁଣ୍ଡାଟ ନିଯୁକ୍ତ କରିଯା ରାଜ୍ୟ ପାଲନେର ଭାବ ହିତେ ଆପନାକେ ସଂ-କିଳିଂ ମୁକ୍ତ କରିଲେନ, ତାହାର ଐ ସହ୍ୟୋଗିର ନାମ ଲୁସିଯମ ବିରସ, ଅତ୍ଯଥ ରୋମ ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବେ ଏକ ଜନ ରାଜାର ଶାସନେ ଥାକିଯା ଏକବେ ଛୁଇ ଜନ ଶର୍ମପ୍ରଧାନ ଅଧିପତିର ଅଧୀନେ ଶାସିତ ହିତେ ଲାଗିଲ ।

ଏ ଛୁଇ ସହ୍ୟୋଗି ମୁଣ୍ଡାଟର ମଧ୍ୟେ ପରିଷର ଜ୍ଞାତିତସମ୍ବନ୍ଧ ଛିଲ ଏବଂ ପରେ କୁଟୁମ୍ବିତାଓ ହଇଲ, ମାର୍କ୍ସ ଆନ୍ତୋନାଇନ୍ସ ଯେ କ୍ରମ କରିଯାଇଲେନ ନାମ୍ବି ଆନ୍ତୋନାଇନ୍ସ “ଧାର୍ମିକରେ” କର୍ମ୍ୟ ବିବାହ କରିଯାଇଲେନ ତତ୍କାଳେ ତାହାର ହିତାକେ ପଞ୍ଚି କରେନ । ଏ ଛୁଇ ମୁଣ୍ଡାଟ ପାର୍ଥିଯାନଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲେନ କେବଳ ତାହାର ଭୋଜାନେର କାଳେ ପରାଜିତ ହଇଯାଇଲେ ଯେ ସମୟେ ପୂର୍ବଚ ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଦିତ କରିଯାଇଲ । ବିରସ ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ କେବଳ ଆଣ୍ଡିଓକ ଓ ଆର୍ମି-ନିଯା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଯାଇଲେନ ଏବଂ ତଥାଯ ଆପନାର କର୍ମଚାରୀ ଗଣ ଯେ ମହାବୀରଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାହାର ଗୌରବ ପ୍ରାପ୍ତ

great exploits achieved by his lieutenants. He took Seleucia, a city of great note in Assyria, with five hundred thousand inhabitants. On his return from Asia he celebrated his triumph over Parthia in conjunction with his colleague and father-in-law Marcus Aurelius. Verus did not live long to share the imperial dignity. Soon after a campaign in Germany, he died suddenly of an apoplectic fit at Venetia, as he was travelling in the same carriage with his brother Marcus from Concordia to Altinum. He was a prince of no exemplary character; he had abandoned himself to dissipation and vice. His cruelties and irregularities were very distressing to Marcus Aurelius, and were only somewhat restrained by the awe and reverence he felt for that good emperor. Notwithstanding his crimes he was ranked among the gods, in conformity to the customs of the time.

Marcus Aurelius reigned as sole sovereign on the death of Verus. His character was very different from that of his late colleague. To admire his merits and excellencies is a much easier task than to do them justice by adequate description or panygraphic. He was possessed from his infancy of a perfectly tranquil mind; he never changed his countenance for joy or for sorrow, neither elated by the one nor dejected by the other. He was a sincere follower of the Stoic philosophy, which he adorned by his learning, his example, and his precept; he was held in such admiration, even while a boy, that Hadrian had intended to adopt him as his son but was deterred only by his extremely tender

ହେଲେନ । ଅନ୍ତର ସିଲୁସିଆ ନାମେ ଆସିରିଯା ଦେଶରେ ପ୍ରମିଳା
ନଗର ଅଧିକାର କରିଯା ତଥାକାର ପାଂଚ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ବନ୍ଦି ସ୍ଵରୂପେ
ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । ପରେ ଏସ୍ୟା ହିତେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଯା ପାର୍ଥିଯାର
ସୁନ୍ଦର ହେତୁକ ଶ୍ଵଶୁର ଅର୍ଥଚ ମହ୍ୟୋଗି ସ୍ମୃଟି ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିୟମେର
ମମତିବ୍ୟାହରେ ଜୟୟାତ୍ରୀ କରିଲେନ । କିନ୍ତୁ ବିରସ ବହୁକାଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପନାର ସର୍ଯ୍ୟାଦୀ ଭୋଗ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, ଜର୍ମାଣ
ଦେଶେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର କଙ୍କଡ଼ିଯା ନଗରହିତେ ଅଳ୍ପିନିମେ ଆସିବାର
ମମ୍ଯା ଆପନାର ଭ୍ରାତା ମାର୍କ୍ସେର ମମତିବ୍ୟାହରେ ରଥାକ୍ରମ ହିଇଯା
ଯାତ୍ରା କରିତେ ପଥିମଧ୍ୟେ ବିନିମିୟ ନଗରେ ମୃଗି ରୋଗେ ଅକ୍ଷ୍ମାଂ
ତ୍ତାହାର ପ୍ରାଣ ବିଯୋଗ ହିଇଲ । ତିନି ଲ୍ୟାଙ୍କ୍ସଟ ଓ ଛୁରାଚାରୀ ଛିଲେନ
ଏପ୍ରୟୁତ ତ୍ତାହାର ଚରିତ୍ରେ କୋନ ପ୍ରଶଂସା ଛିଲ ନା, ତ୍ତାହାର
କୁରତା ଓ ଛୁଟୀଚାରଣେ ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିୟମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଜନ ହିତେନ,
କେବଳ ଏହି ସୁଶୀଳ ରାଜାର ଭୟ ଓ ଅନୁରୋଧେ ତ୍ତାହାର ହର୍ବ୍ୟୁତାର
କିଞ୍ଚିଂ ଶମତା ଛିଲ କିନ୍ତୁ ତିନି ଏବ୍ରଦ୍ଧିକାର ଦୁଷ୍ଟରିତ ହିଲେ ଓ
ତ୍ରୁକାଳେର ରୀତ୍ୟମୁସାରେ ଦେବତାରଦେର ମଧ୍ୟେ ଗଣିତ ହିଲେନ ।

ବିରଦେର ମରଗାନନ୍ତର ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିୟମ ଏକାକୀ ରାଜସ୍ତାନ
କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ତ୍ତାହାର ଚରିତ୍ର ବିରଦେର ନ୍ୟାୟ ଛିଲ ନା,
ତ୍ତାହାର ଏତାଦୃଶ ମହେ ଗୁଣ ଓ ମେସତାବ ଛିଲ ଯେ ତାହାତେ
କେବଳ ଚର୍ବିକୁଣ୍ଠ ହେଯାଇ ମହଜ, ସଥାର୍ଥ ବର୍ଣନା ଅଥବା ମଳ୍ପଣ
ପ୍ରଶଂସା କରା ସୁକଟିନ । ତିନି ବାଲ୍ୟକାଳୀବଧି ଅତି ପ୍ରଶାସ୍ତ
ଚିତ୍ତ ଛିଲେନ, ସୁଧେତେ ପୁଲକିତ ହିଇଯା ପ୍ରସରବଦନ ଅଥବା
ଦୁଃଖେତେ ଉତ୍ସିଷ୍ଟ ହିଇଯା ବିଷଘବଦନ ହିତେନ ନା ସୁତରାଂ ତ୍ତାହାର
ମୁଖେର ଶୋଭାର କଥନ ବିକୃତି ହେଯ ନାହିଁ । ତିନି ଈତ୍ତକ ନାମକ
ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟାର ଅମୁଶୀଳନ କରିଯା ତଦନ୍ତ୍ୟାଯି ଆଚରଣ କରିଲେନ,
ଆର ଆପନ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ବ୍ୟୁତି, ଆଚରଣ ଏବଂ ପ୍ରଚାରଣେର ଦ୍ୱାରା
ମେଇ ଦର୍ଶନକେ ଅଳ୍ପକ୍ଷ୍ମୀତ କରିଯାଇଛେ । ବାଲ୍ୟକାଳେ ଓ ତ୍ତାହାର
ଏମତ ପ୍ରଶଂସା ଛିଲ ଯେ ହେତ୍ରିଆନ ତ୍ତାହାକେ ପୋଷ୍ୟ ପୁନ୍ତ୍ର କରିତେ
କଙ୍ଗନା କରିଯାଇଛେ କିନ୍ତୁ ତ୍ତାହାର ଅତ୍ୟାନ୍ତ ବୟାଙ୍କୁମେର କାରଣ
ମେ କଙ୍ଗନା ମିଛ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ତରିମ୍ବନେ ହେତ୍ରିଆନ
ଆନ୍ତୋନାଇନ୍ସ “ଧାର୍ମିକକେ” ପୌଷ୍ୟ ପୁନ୍ତ୍ର କରିଯା ଏହି ହିର

age ; and though Hadrian elected Antoninus Pius as his successor, he provided that the philosophic youth should become the son-in-law of his adopted heir, and thereby cleared the way for his future elevation to the throne.

Marcus Aurelius was initiated in the principles of his philosophy by Apollonius the Chalcedonian ; he was instructed in the Greek language by Sextus of Cheronea, the grandson of Plutarch ; he learnt Latin from Fronto the orator. He behaved himself on terms of equality towards all people at Rome, and was never inflated by the pride of dominion ; he treated everyone with liberality and generosity, and showed great kindness and moderation to the provinces under his control. He was involved in wars against the Germans, and conducted them with remarkable success. He was engaged in hostilities with the Marcomanni, and, considering the difficulties he had to contend against, his struggles with those barbarians might be compared with the Punic wars. His army was desolated by a natural calamity ; a fatal pestilence broke out after the conclusion of the Parthian war, and destroyed a vast number of sufferers throughout Italy and the provinces. With his army thus reduced, he remained in great distress for three years at Carnuntum, and then overthrew the Marcomanni, the Quadi, and the other barbarians who had conjointly taken up arms against him. These victories were followed by a triumph, which he celebrated on his return to Rome with his son Commodus, whom he had dignified by the surname of Cæsar.

କରିଯାଇଲେନ ଯେ ତାହାର ଉତ୍ତରାଧିକାରିର କମ୍ପ୍ ଏ ଦାର୍ଶନିକ ବାଲକକେ ପାତ୍ରୀ ସ୍ଵରୂପେ ଦର୍ତ୍ତା ହଇବେ, ହେଡ଼ିଆନ ତମ୍ଭାରା ମାର୍କସେର ଉତ୍ତର କାଳେ ରାଜା ହଇବାର ସୋପାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଇଲେନ ।

ମାର୍କସ ଆରିଲିୟନ୍ ଏ ଦଶନ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁଶୀଳନାର୍ଥେ ଏପ୍ଲୋନିୟନ୍ ମାମକ ଚାଲ୍‌ମିଡ଼ନ ନଗରରେ ଏକ ପଣ୍ଡିତର ନିକଟ ଶିଷ୍ୟତ୍ତ ସ୍ଥିକାର କରେନ, କେରୋନିଆ ନିବାସି ପ୍ଲୁଟାର୍କେର ପୌଙ୍କ୍ର ସେକ୍ସଟ୍ସ ତାହାକେ ଶ୍ରୀକ ବିଦ୍ୟାଯ ଉତ୍ପଦେଶ ଦେନ, ଏବଂ ଫୁଣ୍ଟୋ ନାମେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ତାହାକେ ଲାଟିନ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରାନ । ମାର୍କସ ରୋମନଗରୀୟ ସକଳ ଲୋକେର ସହିତ ଶୋହାର୍ ବ୍ୟବହାର କରିତେନ ଏବଂ କଥନ ରାଜ ଗୋରବେ କ୍ଷମିତ ହୟେନ ନାହିଁ, ମକଳେର ପ୍ରତି ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବଦାମ୍ୟତା ପ୍ରକାଶ କରିତେନ ଏବଂ ଆୟ୍ୟ ବଶିଭୂତ ଯାବଦୀୟ ଦେଶେ ଦୟାଲୁତା ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟବ୍ରତ୍ତି ଦେଖାଇତେନ । ଅନୁତ୍ତର ତାହାକେ ଜର୍ମାଣଦିଗେର ସହିତ କଏକ ବାର ସଂଗ୍ରାମ କରିତେ ହୟ, ତାହାତେଓ ଫୁତକାର୍ୟ ହଇଯାଇଲେନ, ଆର ମାର୍କମେନି ଜାତିଦେର ସହିତ ତାହାର ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଵିତୀୟ ତାହାର ଯୁଦ୍ଧଚେଷ୍ଟାଯ ଅନେକ ବ୍ୟାସାତ ଜୟେ, ତଥାପି ତିନି ଅବଶ୍ୟେ ଜୟ ଲାଭ କରେନ ଏକାରଣ ମେ ସଂଗ୍ରାମକେ ପୁନିକ ଯୁଦ୍ଧର ତୁଳ୍ୟ କହା ଯାଇତେ ପାରେ । ଏ ଯୁଦ୍ଧ ସାତାବିକ ଦୁର୍ବିନ୍ଦୀ ତାହାର ସୈନ୍ୟ ନଟ ହୟ, ଅର୍ଧାଂ ପାର୍ଥିଯାର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ଏକ ଭୟାନକ ଘରକେର ସଙ୍ଗାର ହଇଯାଇଲ ତାହାତେ ଇତାଲି ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକେର ପ୍ରାଣ ନାଶ ହୟ, କିନ୍ତୁ ଏହି କାରଣ ବଶତଃ ସୈନ୍ୟ ନଟ ହଇଲେ ଓ ତିନି କାର୍ଗନ୍ଟିମେ ତିନ ବଂଶର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ କ୍ରେଷେ ଥାରିଯା ପରେ ମାର୍କମେନି, କୋଆନ୍ଦି, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଧାରି ଅସଭ୍ୟ ଜାତିରଦିଗେକେ ପରାଭୂତ କରେନ, ଏହି ସକଳ ଜାତିଦେର ପରାଜ୍ୟ କରଗାନ୍ତର ରୋମ ମଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାବ୍ଲକ୍ତ ହଇଯା

and adopted as his successor. The Marcomannick war appears to have broken out again in the latter part of his reign.

During the Marcomannick war, the public treasury was found insufficient for the exigencies of the army. The emperor was unwilling to impose any tax upon the provincials or the Senate, and determined to supply the deficiency by the sale of the imperial furniture. His gold plate, his cups of chrystral and porcelain, his empress's and his own silk and embroidery, jewels and ornaments, were all exposed for sale. The auction was kept up for two months, and the proceeds sufficiently replenished the exhausted exchequer. After the conclusion of the war, such of the purchasers as were willing to return the articles had their money refunded in full, while those who desired to retain them were allowed to do so without molestation.

The attention of Marcus Aurelius was distracted after the close of the Marcomannick war, by the report of an insurrection raised in Syria by his lieutenant Avidius Cassius. This general was entrusted with the command of the legions in that quarter, and being continued for a long period as provincial governor of Syria, he rendered himself extremely popular in the countries subject to his rule. He was dissatisfied with the government of Marcus Aurelius, whom he considered better fitted for the speculative disputation of philosophy, than the practical management of an empire and as a report was at the time current in Syria that the emperor was dead, he was actuated by ambition to make a vigorous effort for his own elevation.

କମ୍ବଡ୍ସ ନାମକ ନିଜ ତନର ଯାହାକେ ମିଜର ଉପାଧି ଦିଇଯା ଉତ୍ତରାଧିକାରି ସ୍ଵରୂପେ ନିଷ୍ଠିତ କରିଯାଇଲେନ ତାହାର ସହିତ ଜୟଯାତା କରିଲେନ । ବୋଧୁହୟ ତାହାର ରାଜସ୍ତେର ଶେଷାବସ୍ଥାଯ ପୁନର୍ବାର ମାର୍କମେନିରଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ହଇଯାଇଲ ।

ମାର୍କମେନିରଦେର ସହିତ ନଂଗ୍ରାମ କାଳେ ରାଜକୋଷେ ଯଥେଷ୍ଟ ଧନ ନା ଥାକାତେ ଯୁଦ୍ଧସଂକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟାସେ ଅପ୍ରେତୁଳ ହଇଯାଇଲ । ରାଜ୍ଞୀ ମେନେଟର ଅଥବା ପ୍ରଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଦିଗେର ନିକଟ କର ଗ୍ରହଣେ ଅସ୍ତର୍ତ୍ତ ହଇଯା ଆପନାର ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ବିକ୍ରି କରିଯା ଏ ଅଭାବ ନିବାରଣ କରିତେ ମାନସ କରିଲେନ, ଅତଏବ ରାଜବାଟୀର ସ୍ଵର୍ଗମୟ ପାତ୍ର ଓ ସ୍ଫୁଟିକ ଏବଂ କାଚେର ବାସନ ତଥା କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଚିକଳ ବନ୍ଦ୍ର ରତ୍ନ ଓ ଅଲଙ୍କାର ସମସ୍ତ ବିକ୍ରି କରିତେ ଉଦୟତ ହଇଲେନ, ତୁହି ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କୁ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ପଣ୍ୟ ବୀଥିଷ୍ଠ ହଇଯା ଥାକେ ପରେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ରିତ ରାଜକୋଷ ପୁନର୍ବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ । ଅନୁଷ୍ଠର ଯୁଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ହଇଲେ କ୍ରେତାରଦେର ମଧ୍ୟେ ଯାହାରା ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରିତେ ଚାହିଲ ତାହାରଦିଗକେ ଦ୍ରବ୍ୟେର ସ୍ଵଦୟ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରିଲେନ, ଯାହାରା କ୍ରୀତ ଦ୍ରବ୍ୟ ରାଖିତେ ଇଚ୍ଛା କରିଲ ତାହାରଦେର ଓ ଅଭିଲାଷ ନିର୍ଦ୍ଦିତ କୋମ ବ୍ୟାସାତ ହଇଲ ନା ।

ମାର୍କମେନିରଦେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧାବସାନେ ମିରିଯାଦେଶେ ଆବିଦିଯମ କେଶମ ନାମେ ଏକ ଜମ ରାଜ କର୍ମଚାରୀ ବିଦ୍ରୋହିତା କରିଯା ସମ୍ବାଟେର ମନେ ଉତ୍ତେଷ୍ଣ ଜନ୍ମାଇଲ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ମେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଦିଗେର ମେନାନୀତ କାଷ୍ୟେ ନିଷ୍ଠିତ ହଇଯା ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିରିଯାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା ପଦ ଭୋଗ କରିଯାଇଲ ତାହାତେ ଆପନାର ଶାଶନାଧୀନ ଦେଶେ ଅତାଳୁ ଲୋକଗ୍ରିୟ ହଇଯାଇଲ, ପରେ ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯାରେ ରାଜନୀତିତେ ବିରକ୍ତ ହଇଯା ମନେ କରିଲ ସେ ସମ୍ବାଟ ରାଜ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟମିର୍ବାହେ ପଟ୍ଟ ନହେନ କେବଳ ଦର୍ଶନବିଦ୍ୟାର ବିଚାରା-ଦିତେଇ ନିପୁଣ, ଅଧିକକ୍ଷ ତ୍ରେକାଳେ ଏକଟା ଜନତ୍ବ ଉଚ୍ଚିଯା-ଇଲ ସେ ରାଜ୍ୟ ଲୋତେ ଆକୃଷ ହଇଯାଇସି ମର୍ବାଧିପତ୍ୟ ପାଇବାର ଯତ୍ନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ତଥାକାର ପ୍ରଜାରା ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁରାଗ କରିତ ଅତଏବ ମେନାଗଣେର ମଧ୍ୟେ କତିପର ଲୋକ

His popularity in his province, induced a part of the army to second his views and proclaim him emperor. Ambitious as he was, he possessed great merits as a general and a statesman; and if he had succeeded in obtaining the dignity to which he aspired, he might have proved a better prince, than most of the successors of Marcus Aurelius. The authority of so good and philosophic an emperor was not however easily to be overturned. The insurgent general was put to death by a centurion, and the provincials returned to their obedience to the reigning sovereign. The emperor expressed great regret on hearing of his death, since he was thereby deprived of the pleasure of pardoning him and of converting an enemy into a friend. He showed great kindness and indulgence to the children of the deceased rebel, and moderated the revengeful zeal of the Senate against his adherents.

The emperor thus reigned in the affections of his subjects. Their allegiance and affection were sufficiently evidenced by the eagerness with which they sought, and the care with which they preserved his portrait, each in his own house. Their sovereign was well worthy of their regard. He conducted himself in a most exemplary manner, both as a prince and a philosopher. His virtue was of a severe and laborious kind; it was the well-earned harvest of many a learned conference, of many a patient lecture, and many a midnight lucubration. At the age of twelve, he embraced the rigid system of the Stoics, which taught him to submit his body to his mind, his passions to

ତାହାର ଅଭିଲାଷ ପୁରଗାର୍ଥେ ମୁଣ୍ଡାଟ ବଲିଯା ଉଚ୍ଚେଷ୍ଟରେ ତାହାର ନାମୋରେଥ କରିଲ, ଫଳତଃ ତିରି ରାଜ୍ୟଲୋକୀ ହଇଲେ ଓ ଉତ୍ତମ ମେନାନୀ ଓ ରାଜନୀଭିତ୍ତି ଛିଲେନ ଆର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେ ମାର୍କ୍ସେର ପରେ ସେବ ରାଜ୍ୟ ଶାମନ କରେନ ତାହାରଦେର ଅନେକେର ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟକୁଟ୍ଟପେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରିତେ ପାରିତେନ । କିନ୍ତୁ ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯମ୍ସେର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ସୁଶୀଳତାର ମହା ପ୍ରତାବ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତାହାକେ ପଦ୍ଧ୍ୟତ କରା ଅତି ସ୍ଵର୍କଟିନ ଛିଲ ଏ ବିଜ୍ଞୋହି ମେନାନୀ ଆପନୀର ଅଧୀନ ଏକ ଜନ ଶତମନାପତି କର୍ତ୍ତକ ହତ ହୋଇଥାଏ ତାହାର ଦମ୍ଭ ମକଳ ଲୋକ ପୁରୁଷ ମାର୍କ୍ସେର ବଶୀଭବ ହଇଲ । ମାର୍କ୍ସ ବିଜ୍ଞୋହି କର୍ଯ୍ୟାରିର ମୃତ୍ୟୁ ଶୁନିଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଲାପ କରିଲେନ କେନା । ତାହାର ଅତ୍ୟାଶ୍ଚ ଛିଲ ସେ ଅପରାଧିର ଦୋଷ ମାର୍ଜନୀ କରିଯା ଶକ୍ତିକେ ମିତ କରଣେ ବୁଝିଭାଗ କରିବେନ ମେ ଆହ୍ଲାଦେ ଏକଥେ ବନ୍ଧିତ ହୋଇଥାଏ ମୁତରାଂ ଦୁଃଖିତହିଲେନ, ତଥାପି ମୃତ ବିଜ୍ଞୋହି ଅଧ୍ୟକ୍ଷେର ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତଦିଗେର ପ୍ରତି ବହୁବିଧ ମେହ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ଏବଂ ମେନେଟରେରା । ତାହାର ଦମ୍ଭ ଲୋକଦିଗକେ ମହା ଆକ୍ରୋଷେ ନାଶ କରିତେ ଉଦ୍‌ୟତ ହଇଲେ ତାହାବୁଦ୍ଧେର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ କରିଲେନ ।

ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯମ୍ସ ଏହି କୁଟ୍ଟ ପ୍ରଜାରଦେର ଅମୁରାଗ ତାଜନ ଟାଇଯା ଶାମନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ପ୍ରଜାରା ତାହାକେ ଯେମନ ଭକ୍ତି କରିତ ତଙ୍କପ ମେହି କରିତ, ତର୍କିଷ୍ଟଯେର ଏକ ମହା ପ୍ରମାଣ ଏହି ସେ କଳନେଇ ସ୍ତରପୂର୍ବିକ ତାହାର ଚିତ୍ରିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଦ୍ୟସବ କରିଯା ଦାବାଣେ ଆପନ ୨ ଗ୍ରେ ରାଖିତ, ଆର ତିନି ଓ ଏ ପ୍ରକାର ଅମୁରାଗେର ଉପୟୁକ୍ତ ପାତ୍ର ଛିଲେନ କେନା ପଣ୍ଡିତ ଓ ରାଜାର ଯେକୁପ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତଙ୍କପ ଆଚରଣେ ନିୟତ ରତ ଥାକାତେ ଅତି ସନ୍ଦାଚାରି କୁଟ୍ଟ ଧ୍ୟାତ ହଇଯାଇଛିଲେନ । ତାହାର ସର୍ଵ ଅନାୟାସ ସାଧ୍ୟ ଛିଲ ନା, ତିନି ବହୁ ପରିଶ୍ରମେ ତାହାତେ ମିଳି ହଇଯାଇଲେନ, ଆର ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ବିଚାର ଏବଂ ଉପଦେଶ ଓ ବାରଷାର ରାତ୍ରି ଜୀଗରଣ ପୂର୍ବିକ ଧ୍ୟାନ ଏହି ମକଳ ସାଧନ ଦ୍ୱାରା ଏ ସର୍ଵକଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ, ଦ୍ୱାଦଶ ସର୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧକମ କାଳେ ତିନି ବୈଶ୍ଵକନ୍ଦିଗେର କଟ୍ଟ ସାଧ୍ୟ ସର୍ଵ ଅବଲମ୍ବନ କରେନ, ତଦ୍ଵାରା ଶରୀରକେ ଦୟନ କରିଯା ବୁଦ୍ଧିର ଅଧୀନ କରିତେ ଓ କାମ କ୍ରୋଧାଦି ସତ୍ତବଗର୍ଭକେ ବିବେକ

his reason; to consider virtue as the only good, vice as the only evil, all things external as things indifferent. His meditations, composed in the tumult of a camp, are still extant; and he even condescended to give lessons of philosophy in a more public manner, than was perhaps consistent with the modesty of a sage, or the dignity of an emperor.* But his philosophy laboured under a great disadvantage, so far as it was intended to operate as a restraint upon human passions; it was too elaborate to become popular, and too exclusively addressed to the understanding to direct the feelings of the majority of mankind in the right way. The moral amelioration of the human species required something that might at once speak with power to the conscience and be capable of influencing the learned and the unlearned.

Severe as the emperor was in his own morals, he was charitable and indulgent to others. He permitted the great men of the empire to use the same furniture as that in the imperial palace, on festive occasions, and to employ servants like his own. He celebrated magnificent spectacles after his victory over the Marcomanni, and amused his admiring subjects by the exhibition of a hundred lions at once. Having thus contributed to the prosperity and welfare of the empire by his prudence and moderation, he at last expired in the 61st year of his age after a reign of 18 years. The Romans eagerly testified their respect for his memory

---

* Gibbon.

ଶକ୍ତିର ବଧେ ହାତିତେ ଏବଂ ଧର୍ମକେଇ କେବଳ ଇଷ୍ଟ ଅର୍ଜକେଇ କେବଳ ଅନିଷ୍ଟ ଆର ବାହ୍ୟଭିତ୍ତରେ ଗ୍ରାହ ସମ୍ମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦାର୍ଥକେ ହିତାହିତତ୍ୱ ଗୁଣବର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ କରିତେ ଉପଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଯେନ । ତିନି ଶିବିରଙ୍କ ଲୋକାରଣ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଥାକିଯା ସେ ୨ ବିଷୟ ଧ୍ୟାନ କରତ ରଚନା କରିଯାଇଛେ ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ ଆଛେ, ଆର ପ୍ରକୃଶ୍ୟ ଭାବେଓ ଦର୍ଶନବିଦ୍ୟାର ଏମତ ଉପଦେଶ ଦିଯାଇଛେ ସେ ତାହା ନିରହଙ୍କାର ପଣ୍ଡିତର ଓ ମହିମାବିତ ରାଜ୍ଞୀର ପକ୍ଷେ ଯଥକିଷ୍ଟିର ଅମଜ୍ଜତ ବୋଧ ହୁଯ । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟଜ୍ଞାତିର ଇତ୍ତିଯି ଦମନ କରଣେ ତାହାର ଦର୍ଶନବିଦ୍ୟାର ଏକ ମହା ଦ୍ରଷ୍ଟି ଛିଲ, ସେ ବିଦ୍ୟା ଅତି କଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟ ଏଜନ୍ୟ ମାଧ୍ୟାରଣେ ତାହାର ଅଧିକାରୀ ହିତେ ପାରିତ ନା, ଆର ତାହାତେ ପ୍ରଥରତର ବୁଦ୍ଧିର ଅପେକ୍ଷା କରିତ ଏକାରଣ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେର ହଦୟେ ସଂପ୍ରଦ୍ୟ ଜୟାଇତେ ପାରିତ ନା, କଳତା ମହୁସବର୍ଗେର ଚରିତ ଶୋଧନାର୍ଥେ ଏମତ ଉପଦେଶେର ଅପେକ୍ଷା କରେ ଯାହା ଏକେକାଳେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଜ୍ଞାନ ଉତ୍ସଯେର ହଦୟଙ୍ଗମ ହିୟା ବଳ ପୂର୍ବକ ବିବେକ ଶକ୍ତିର ଚାଲନା କରିତେ ମର୍ମତ ହୁଯ ।

କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତ ସମ୍ମାଟୁ ଆପନି ଏମତ କଟ୍ଟମାଧ୍ୟ ଧର୍ମାହୁନୀଜମ କରିଲେ ଓ ପରେର ପ୍ରତି ଦୟା ଓ ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ । ଉତ୍ସବ କାଳେ ରାଜ୍ୟେ ସମ୍ମ ପ୍ରଧାନ ଲୋକକେ ଆପନୀ ୨ ଗୃହ ରାଜ୍ୟାଟୀର ନ୍ୟାୟ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାତନ ଦ୍ରୟେ ସଜ୍ଜିତ କରିଲେ ଏବଂ ତାହାର ନିଜ ଭୂତ୍ୟେର ନ୍ୟାୟ ପରିଚକ୍ରମ ଦାସ ନିୟୁକ୍ତ କରିଲେ ନିଷେଧ କରିଲେନ ନା । ଅପର ମାର୍କମେନିରଦେର ଉପର ଜୟଲାଭାନ୍ତର ତିନି ମହା ଆଡ୍ସର ପୂର୍ବକ କୌତୁକ ବିଜ୍ଞାର କରତ ଏକେକାଳେ ଶତ ମିଳ ବାହିର କରିଯା ପ୍ରଜାବର୍ଗକେ ବିଜକ୍ଷଣ ଆମୋଦିତ କରିଯାଇଲେନ, ଏହି କ୍ରମରେ ବିବେଚନା ଓ ଧୈର୍ୟବୃତ୍ତି ପୂର୍ବକ ଦେଶେର ମନ୍ତ୍ରର ଓ ଉତ୍ସବରେ

by enrolling him among their gods ; though this honor, extravagant as it was in itself, could scarcely be valuable as a compliment, in consequence of its being tendered indiscriminately almost to every deceased emperor.

His administration, though generally so happy, was connected with two acts which have cast a blot upon his fair character. He adopted his unworthy son Commodus as his successor, and thereby showed, that with all his rigorous philosophy he was still liable to the tender weaknesses of our nature, and was capable of sacrificing the public, in furtherance of a private, interest. Had Rome been a hereditary monarchy the accession of Commodus would have come on as a matter of course. Since such was not the case, the emperor's duty, agreeably to precedent and usage, was to nominate the most worthy person in the Commonwealth as his successor to the imperial dignity. The disinterested manliness of Nerva, who in adopting Trajan had set aside his own relations, was a great contrast to the parental weakness which actuated the philosophic Marcus to nominate a cruel tyrant to be the tormentor of his people.

The other unfortunate act in his reign was the permission he gave to his priests and other subordinate to persecute the Christians. Contrary as this religion was to the laws which prevailed at Rome, and opposed to the feelings of the populace, the emperor's high principles of philosophy should have imparted the lessons of toleration and universal benevolence, an-

କରିଯା ୧୮ ବିଂଶର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନ୍ତର ଅବଶେଷେ ୬୧ ବିଂଶର ବୟଃକ୍ରମେ ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରିଲେନ, ରୋମାନେରା ତାହାର ପ୍ରତି ଆଦର ଏକାଶର୍ଥେ ତାହାକେ ବ୍ୟଗ୍ରଚିତ୍ତେ ଦେବତାରଦେର ମଧ୍ୟ ଗଣିତ କରିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୋଷ ଶୁଣ ବିଚାର ନା କରିଯା ପ୍ରାସ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୃତ ରାଜ୍ୟର ଏଇ କ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାତେ ମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆର ଶୁରୁତର ମୁକ୍ତମ ବଲିଯା ଗଣ୍ୟ ହିତେ ପାରିଲ ନା ।

ଉତ୍କୁ ରାଜ୍ୟର ଶାଶନ ସର୍ବତୋତ୍ତବେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହିଲେଓ ଛାଇ ବିଷଟେ ଛବ୍ୟ ଛିଲ ଏବଂ ତଜ୍ଜନ୍ୟ ତାହାର ନାମେ କଲକ୍ଷ ସ୍ପର୍ଶ ହଇଯାଛେ । ପ୍ରଥମତଃ ତିନି ଆପନାର କୁପୁର୍ଜ କମତମକେ ଉତ୍କରା-ଧିକାରି ସ୍ଵର୍ଗପେ ନିୟୁକ୍ତ କରେନ ତାହାତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଧ ହୟ ଯେ ତାହାର ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟାନୟାରୀ ହିରଧୀନ୍ତ ଧାରିକିଲେଓ ତିନି ମନୁଷ୍ୟ ସଭାବେର ମାଯାମମତା ତ୍ୟାଗ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ ଆର ପୁଣ୍ୟର ଉପକା-ରାର୍ଥେ ମାଧାରଣେର ଅମଙ୍ଗଳ କରଣେ ବିରତ ହେବେନ ନାହିଁ । ରୋମ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗେର ମଧ୍ୟେ ଯଦି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ରାଜ୍ୟାଭିବିକ୍ତ ହିନ୍ଦାର ଧାରା ଧାରିତ ତବେ କମତମ ସ୍ଵତରାଂ ପିତ୍ତପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହିତେନ, କିନ୍ତୁ ମେ ଧାରାର ଅଭାବ ହେତୁକ ପ୍ରାଚୀନ ରୀତି ଓ ବ୍ୟବହାରାନୁସାରେ ମଧ୍ୟଟିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏଇ ଛିଲ ଯେ ଦେଶେର ବାହାକେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉତ୍ୟୁକ୍ତ ବୁଝେନ ତାହାକେଇ ଉତ୍କରାଧିକାରୀ କରିଯା ନିୟୁକ୍ତ କରେନ ଏ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ନର୍ବା ଆପନାର ଜ୍ଞାତିବର୍ଗକେ ଉପେକ୍ଷା କରିଯା ଭେଜାନକେ ରାଜ୍ୟାଧିକାରୀ ବଲିଯା ନିର୍ବାଚନ କରିଯାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ମାର୍କ୍ସ ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ ହିୟାଓ ତଦ୍ଵିପରୀତାଚରଣ କରତ ପୁଣ୍ୟ-ମେହେ ମୁକ୍ତ ହିୟା ଏକ ଅତ୍ୟାଚାରି ଓ କୂର ପ୍ରଜାପୀଡକେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୱ କରିଲେନ ।

ତାହାର ଶାଶନେର ମଧ୍ୟେ ବ୍ରିତୀୟ ଦୋଷ ଏଇ ଯେ ତିନି ଆପନାର ସାଜକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୂତ୍ୟଦିଗକେ ଧୀର୍ଘୀଯାନଦିଗେର ପ୍ରତିକୂଳେ ତାଡ଼ନା କରିତେ ଅନୁମତି ଦିଯାଛିଲେନ । ଯଦିଓ ଏ ଧର୍ମ ରୋମ-ଦେଶେର ଚଲିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଲୋକିକ ମତେର ବିରକ୍ତ ଛିଲ ତଥାପି ବାଜାର ମନେ ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟାନୁଶୀଳନଜ୍ଞନ୍ୟ ମହାନୁଭବତ୍ତର ଦ୍ରଢ଼ତର ସଂକାର ଥାକାତେ ତାହାର ପକ୍ଷେ ଏଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଛିଲ ଯେ ସକଳେର ପ୍ରତି ଦର୍ଶା କରେନ ଓ କୋନ ଧର୍ମେର ହିୟା ନା କରେନ ଏବଂ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ

induced him to proclaim liberty of conscience to all parties.

COMMODUS his son succeeded him on the throne. (A. D. 180.) With the exception of a battle which he fought successfully with the Germans, he did nothing worthy of his father. He abandoned himself to luxury and dissipation, and took pleasure in the lowest pursuits. His vanity was sufficiently evidenced by his anxiety to change the name of the month of September and call it Commodus, after himself. He was fond of fighting in the habit of a gladiator in a training school, and afterwards appeared in the amphitheatre itself to exhibit his skill in that profession. He practised his cruelties upon all orders of men, and became an object of hatred and scorn to all his people. A conspiracy was at last formed for putting him to death; he was poisoned by one of his own domestics; and the potion not taking immediate effect, he was strangled in his bed. His death occurred after a reign of 12 years; he had rendered himself so universally hated that he was declared an enemy of mankind ever after his decease.

HELVIUS PERTINAX, a venerable Senator already 70 years old, was next called to the government of the republic. He was the prefect of the city at the time, and undertook the management of the empire at the urgent solicitations of the Senate. He governed with great wisdom and justice, removed the abuses

କୁଳ ଧର୍ମ ମାଧ୍ୟମ ଆପନ ବିବେଚନାମ ଉତ୍ସମ ଜ୍ଞାନ କରେ ତାହାକେ ତାହାତେଇ ନିରତ ଧାର୍କିବାର ଅନୁମତି ଦେମ ।

କମଦମ ।— (ଥୀର୍ତ୍ତିଯ ୧୮୦ ବର୍ଷେ) ମାର୍କମେର ପୁତ୍ର କମଦମ ପିତ୍ର-ବିଯୋଗାନ୍ତ୍ରନ ରାଜା ହଇଲେନ, ଇନି ଜମାଗ ଦେଶେ ଏକବାର ଯୁଦ୍ଧ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହେୟିଲ ତତ୍ତ୍ଵତୀତ ପିତାର ନୟାୟ କୋନ ମହେ କ୍ରିୟା କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ । ତିନି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଭୋଗ ଓ ଲାଙ୍ଗୁଟୋ ଆସନ୍ତ୍ର ହଇଯା ଅତି ଜୟନ୍ୟ ବ୍ୟାପାରେ ଓ ଆମୋଦ କରିତେନ । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସେର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଯା ଆପନ ନାମାନୁମାରେ କମଦମ ବଲିଯା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରଣାର୍ଥ ଅନ୍ତିର ହେୟାତେ ତାହାର ବ୍ୟଥା ଅହଙ୍କାର ବିଲଙ୍ଗନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଯାଛିଲ । ଯାହାରା ଦଶକ ଲୋକେର କୌତୁ-କାର୍ଯ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଖଜାଧାରି ହଇଯା ଯୁଦ୍ଧ କରିତ ତିନି ତାହାରଦେର ପରିଚନ ଗ୍ରେହଣ କରିଯା ଶିକ୍ଷାଗାରେ ଯୁଦ୍ଧର ଅଭ୍ୟାସ କରିତେ ଭାଲ ବାସିତେନ ପରେ ଏଇ ଅଧିମ କ୍ରିୟାତେ ଆହ୍ଵାନ ନୈପୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରଣାର୍ଥେ ଆନ୍ତିର୍ଥିଏଟର ନାମକ କୌତୁକାଗାରେ ଓ ଉପାନ୍ତିତ ହଇତେନ । ଅପର ସକଳ ପ୍ରକାର ଲୋକେର ଉପର ନିଷ୍ଠୁରାଚରଣ କରିଯା ସାଧାରଣେର ହେୟ ଓ ଘୃଣାପ୍ରଦ ହଇଲେନ, ମୁତରାଂ କଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାକେ ବ୍ୟଥ କରଣାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରଣା କରିଲେ ଅବଶ୍ୟେ ତାହାର ଏକ ଜନ ନିଜ ଭୂତ୍ୟ ନା ହେୟାତେ ଶୟାର ମଧ୍ୟେଇ ଗଣ ପେଯଣ ଦାରା ହତ କରିଲ । ୧୨ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନ୍ତ୍ରନ ତାହାର ଲୋକାନ୍ତର ହୟ, ତିନି ସର୍ବତ୍ର ଏମତ ସୂଚିତ ହଇଯାଛିଲେନ ସେ ମରଣେର ପର ଓ ସକଳେ ତାହାକେ ମାନବ କୁଳେର ଶକ୍ତି ବଲିଯା ନିନ୍ଦା କରିତ ।

ହେଲ୍‌ବିଯିସ ପାର୍ଟିନାକ୍ସ । ଅନ୍ତ୍ର ହେଲ୍‌ବିଯିସ ପାର୍ଟିନାକ୍ସ ନାମକ ଏକ ଜନ ୭୦ ବ୍ୟବର ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ ସେନେଟର ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିତେ ଆହତ ହଇଲେନ, ତିନି ତତ୍କାଳେ ନଗର ରକ୍ଷକ କମ୍ପ୍ରେନ୍ୟୁକ୍ତ ଛିଲେନ, ସେନେଟର ଦିଗେର ବିଶେ ଅନୁରୋଧେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନେର ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । ତିନି ସୁବିଚାର ପୁର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବିହ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଆର ଦେଶେର ମଧ୍ୟେ ସେ ଦୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥା ଚଲିତ

that had crept into the state, and provided for the happiness of his subjects by a liberal and enlightened policy. The Praetorian guards were alone discontented with his measures. His equitable administration obstructed their lawless rapine, and the strictness of his discipline was ungrateful to their licentiousness. Several plots were formed against his life, one of which at last succeeded. The good emperor was murdered on the 80th day of his reign, sincerely regretted by the peaceful citizens, who burnt with indignation at the violence of the army.

DIDIUS JULIANUS.—After the murder of Pertinax, the Praetorian guards exposed the sovereignty of the empire to public sale, and proclaimed their intention to confer that dignity on the highest bidder. Two competitors came forward, Sulpicianus, and Didius Julianus; the latter offered a higher donative than the former and was instantly saluted emperor. Julianus was descended from a noble family and was well versed in law. He was grandson to Salvius Julianus who, as praetor in the reign of Hadrian, composed the perpetual edict.

The murder of Pertinax and the election of Julianus diffused a spirit of discontent throughout the whole Roman world. The Gallic and German legions attached themselves to Clodius Albinus, the commander of the army in Britain, and proclaimed him emperor. The legions in the east elected Pescennius Niger to supersede the monarch who had insulted the majesty of

ହଇୟାଛିଲ ତାହାର ନିରାକରଣ କରିଲେନ ଏବଂ ସମାଜଯତା ଓ ସ୍ଵବିଧେଚନା ସହିତ ରାଜନୀତି ଦ୍ୱାରା ଅଜାରଦେର ସ୍ଵର୍ଗଭୋଗେର ଉପାୟ କରିଲେନ, ତାହାତେ ସକଳେଇ ତାହାର ପ୍ରତି ତୁଟ ହିଲେ କେବଳ ପ୍ରିତୋରିଯାନ ମୈନ୍ୟେରା ତାହାର ରାଜନୀତିତେ ବିରଜନ ହିଲି । ତାହାର ସଥାର୍ଥ ବିଚାରେ ତାହାରଦେର ଅତ୍ୟାଚାରେ ବ୍ୟାପାତ ଜୟିଯାଛିଲ ଏବଂ ତାହାର କଟିନ ଶାସନେ ତାହାରଦେର ଛଶ୍ଚରିତ୍ରେର ବାଧା ହିଇତ ଏକାରଣ ତାହାର ବାରଷାର ତାହାକେ ବଧ କରଣାର୍ଥ କୁମ୍ଭଗୀ କରିଯା ଅବଶେଷେ ଆପନାରଦେର ଅଭିଲାଷ ସିଦ୍ଧ କରିଲ, ତାହାତେ ଏଇ ସୁଶୀଳ ସମ୍ମାଟ ୮୦ ଦିନ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ତାହାରଦେର ହକ୍କେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଲେନ । ମୈନ୍ୟେରଦେର ମେ ଦୌରାନ୍ତେ ଅଜାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହଇୟା କ୍ରମିତେ ବିଲାପ କରିତେ ଲାଗିଲ ।

ଦିଦିଯ়ମ ଜୁଲିଆନ୍ସ । ପର୍ଟିନାକ୍ସ ରାଜ୍ୟକେ ବଧ କରିଯା
ପ୍ରିତୋରିଆନ ସୈନ୍ୟରୀର ରାଜ୍ୟ ପଦ ନିଲାମେ ବିକ୍ରି କରିଲେ
ଉଦ୍ଯତ ହିୟା ଉଚ୍ଚେଷ୍ଟକେ ସୋଷଗା କରିଲ ଯେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି
ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଧନ ଦାନ କରିତେ ମୃତ୍ର ହିୟେ ତାହାକେଇ
ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରା ସାଇବେକ ତାହାତେ ମଲ୍ଲିପିଣ୍ଡିଆନ୍ସ ଓ ଦିଦିଯ଼ମ
ଜୁଲିଆନ୍ସ ନାମେ ଛୁଟ ଜନ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହଇଲ ଏବଂ
ଜୁଲିଆନ୍ସ ଅଧିକ ଧନଦାନ କରିଲେ ଅନ୍ଧିକାର କରାତେ
ତୁଳନାତ୍ମକ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲ । ଜୁଲିଆନ୍ସ ଉଦ୍ଧାର ବିଶେ
ଜମ୍ବିଆ ଛିଲେନ ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ର ଅତି ପାରଦଶୀ ଛିଲେନ,
ତିନି ସାଲବିଯମ ଜୁଲିଆନ୍ସେର ପୌଜ୍ଞ ସିନି ହେଦ୍ରିଆନେର
କାଳେ ପ୍ରତିର ହିୟା ନିତ୍ୟବିଯମ ନାମେ ଏକ ଆଜା ପ୍ରଚାର
କରିଯାଛିଲେ ।

পট্টনামকসকে বধ করিয়া ভুলিএনসকে রাজপদ বিক্রয় করতে সমস্ত ব্রহ্ম রাজ্যের লোকেরা অত্যন্ত কৃপিত হইল, গাল ও জর্মাণ দেশসহ সৈন্যেরা ত্রিটেন দেশসহ সেনানী ক্ষেদিয়সহ আলবিনসের মলস্ত হইয়া তাঁহাকেই সমাটিয়েন্না প্রচার করিল। এবং রাজ্যস্ত ক্ষয় দ্বারা রোমদেশের অর্থ্যাদাকারিপুরোস্তু নপতিকে পদচ্যুত করণার্থে পুর্বুক্তস্ত সৈন্যেরাও

Rome, by purchasing her sovereignty. A third and the most formidable competitor for the imperial dignity, Septimius Severus, was proclaimed by the legions in Pannonia. Severus marched into Italy with surprizing quickness, and overthrew the reigning emperor near the Mulvian bridge. Julianus was deserted by his adherents, deposed by the Senate, and put to death as a common criminal within the palace. He enjoyed but for seven months the power and distinction he had purchased at an immense price.

SEPTIMIUS SEVERUS took upon himself the government of the empire on the death of Julian. He was an African by birth, and was the only native of that quarter that ever rose to the dignity of emperor. He had passed through several important offices in the state before he could reach the height he now attained. He intended on his accession to assume the name of Pertinax, whose memory he revered greatly, and whose violent death he had undertaken to revenge. He was naturally of a cruel disposition, and was frugal and economical in his habits.

After establishing his authority at Rome, Severus marched against the two other competitors for the imperial dignity, who had risen simultaneously with himself, and were proclaimed by their respective legions. His eastern rival, Niger, supported by the armies in Syria and Egypt, was first overthrown and put to death. His other rival, Clodius Albinus, soon after shared the same fate, and Severus was left in the

ପେମେନିଯଲ ନାଇଗର ନାମକ ଏକ ଅନକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରିଲ, ଆର ପେନୋନିଯାର ଦୈନ୍ୟରେ ସେପ୍ଟ୍ରମିଯିସ ସିବିରସ ନାମେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ତରିମିତେ ନିର୍ବାଚନ କରିଲ, ଇନି ରାଜସ୍ତାନ ପ୍ରାର୍ଥ ଉତ୍ତର କଏକ ସେନାନୀରଦେର ମଧ୍ୟେ ଅତି ଭଗ୍ୟାନକ ଛିଲେନ, ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭୁରାର ସହିତ ଇତାଲିତେ ଆସିଯା ମଲ୍ବିଯାନ ନାମକ ମେତୁର ସର୍ବଧାନେ ଜୁଲିଏନସ ରାଜାକେ ଯୁଦ୍ଧ ପରାବ୍ରତ କରିଲେନ । ଏହି ପରାବ୍ରତ ରାଜା ନିଜ ଦମ୍ଭ ଲୋକ ଦ୍ଵାରା ତ୍ୟକ୍ତ ହେଲେନାଟେ ସେଇଟରଗଣେର ଆଦେଶେ ପଦଚୂଜ୍ଯ ଓ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷିର ନ୍ୟାୟ ରାଜବାଟିର ମଧ୍ୟେ ହତ ହେଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ବିପୁଲ ଅର୍ଥବ୍ୟାୟ କରିଯାଯେ ଗ୍ୟାନ୍ଦା ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କ୍ରୟାକ୍ଷିଲେନ ତାହା ମଞ୍ଚମାନେର ଅଧିକ କାଳ ତୋଗ କରିତେ ପାଇଲେନ ନା ।

ସେପ୍ଟ୍ରମିଯିସ ସିବିରସ ।—ଜୁଲିଏନସେର ମରଣାନ୍ତର ସେପ୍ଟ୍ରମିଯିସ ସିବିରସ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ଆଧିପତ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ, ତିନି ଜୟତଃ ଆକ୍ରିକାଦେଶୀୟ ଛିଲେନ, ଏହି ଖଣ୍ଡେ ଜାତ ଲୋକଦେର ମଧ୍ୟେ ତ୍ାହାର ପୂର୍ବେ ଅର୍ଥବା ପରେ ଅନ୍ୟ କେହ କଥନ ରାଜସ୍ତାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଯ ନାହିଁ, ଏହି ଉଚ୍ଚ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତିର ପୂର୍ବେ ତ୍ାହାକେ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିତେ ହଇଯାଇଲି । ତିନି ଯଥନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଲେନ ତ୍ବକାଳେ ପାଟିନାକ୍ସ ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିତେ ବାସନା କରିଯାଇଲେନ କେନନା ଏହି ନାମଦେଇ ରାଜାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମାଦର କରିତେନ ଆର ତ୍ାହାର ବ୍ୟଥର ମ୍ବାଦେ କୁନ୍ଦ ହଇଯା ହତ୍ୟାକାରିଦିଗେର ଦଣ୍ଡ କରିତେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ହଇଯାଇଲେନ । ତିନି ସ୍ଵଭାବତଃ ନିଷ୍ଠରଚିତ୍ତ ଏବଂ ଶକ୍ତ ବିଷୟେ ପରିମିତ ବ୍ୟାୟୀ ଛିଲେନ ।

ସିବିରସ ରୋମନଗରେ ଆପନାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ କରିଯା ଅନ୍ୟ ଛାଇ ଜନ ରାଜଗୋରବାକାଙ୍କ୍ଷ ସେନାନୀକେ ଦମନ କରିତେ ପ୍ରଦ୍ଵାନ କରିଲେନ, ତାହାର ତ୍ାହାର ସହିତ ଏକେ କାଳେ ଆପନ ୨ ସୈନ୍ୟଗଣେର ଦ୍ଵାରା ରାଜା ବଲିଯା ନିର୍ବାଚିତ ହଇଯାଇଲି । ପୂର୍ବାଖ୍ଯାତ ରାଜାଭିମାନୀ ସେନାପତି, ଅର୍ଥାଂ ନାଇଗର, ମିରିଯା ଏବଂ ଇଜିପ୍ତ ଦେଶୀୟ ସୈନ୍ୟଗଣେର ଆନୁକୂଳ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେ ଓ ପ୍ରଥମେ ତ୍ାହାର ଦ୍ଵାରା ।

undisputed possession of the sovereignty. His administration, though not untainted with cruelty, was excellent in many respects ; he repressed the insolence of the prætorian guards and showed by his firmness that he was not to be intimidated by the army, and that he was the head both of the civil and the military authorities.

The reign of Severus was disturbed by several foreign wars. His first expedition was directed against Adiabene and Arabia, both of which were compelled to acknowledge the supremacy of Rome. He next turned his arms against the Parthians, took their cities Seleucia and Ctesiphon, and was honoured with the titles of Parthicus and Arabicus. He had also to conduct a war in Britain, where he went personally with his sons Caracalla and Geta to repel the incursions of the Caledonians. He left a standing memorial of his visit to Britain, in a wall which he built across the island for the security of that province. He expired at York in the sixty-fifth year of his life, and the eighteenth of a glorious and successful reign. He nominated both his sons as associate emperors in succession to himself, and recommended them in his last moments to live in peace and harmony. He was chiefly distinguished by his military attainments and the strength of his Government ; but he enjoyed great reputation at the same time for his successful cultivation of the arts of peace ; he was well instructed in Greek and Roman literature, and could compose elegantly in both those languages ; and had also made himself master of the philosophy of the time.

ପରାମର୍ଶିତ ଓ ହତ ହିଁଲ, ପରେ ଆଜ୍ଞିବିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ଯକ ଅପର ରାଜ୍ଯାଓ ତଙ୍କପ ଦୁର୍ଗତିତେ ପଡ଼ିଲ, ସ୍ଵତରାଂ ସିବିରିସ ନିଃମପତ୍ରେ ସମ୍ପଦ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାମୀ ହଇଲେନ । ତାହାର ନିଷ୍ଠ ରାଚରଗର୍ହପ ଦୋଷ ଥାକିଲେ ଓ ରାଜ୍ୟନୀତି ବିଷୟେ ଅନେକ ଗୁଣ ଛିଲ, ତିନି ପ୍ରିତୋରିଆନଗନକେ ମମନ କରିଯା ଏମତ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ଯେ ସଫଳେଇ ଅମୁମାନ କରିତେ ଲାଗିଲ ତିନି ସେନାରଦିଗକେ ଭୟ କରିଯା କୋନ କର୍ତ୍ତା କରେନ ନା ଏବଂ ରାଜ୍ୟକୀୟ କର୍ମଚାରି ଓ ଯୁଦ୍ଧ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଲୋକ ମକଳେର ଉପର ପ୍ରତ୍ୟେକ କରଣେ ଓ ଅଟି କରିବେନ ନା ।

ସିବିରିସେର ରାଜ୍ୟକୁ କାଳେ ଅନେକ ବିଦେଶୀୟ ଯୁଦ୍ଧର ବିଭାବର ହୟ, ତିନି ପ୍ରେସରତଃ ଆଦିଏବେନି ଓ ଆରବୀ ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ମକ କରେନ, ତାହାତେ ତାହାରା ମକଳେଇ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନତା ସୀକାର କରିଲ । ପରେ ପାର୍ଥିଆନଦିଗେର ମହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା ସିଲୁମିଯା ଓ ତେସିଫିନ ନଗର ଅଧିକାର କରେନ ତାହାତେ ପାର୍ଥିକମ୍ ଓ ଆରବିକମ୍ ଏହି ଦୁଇ ମୟ୍ୟାନ୍ଦାନ୍ତିତ ଉପାୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ । ଅନ୍ତର ତାହାକେ ବ୍ରିଟେନ ରାଜ୍ୟଓ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ମକ କରିତେ ହୁଏ, କାଲିଦେନିଯେରା ମେହୁଳ ଆକ୍ରମଣ କରାତେ କାରାକେଳୀ ଓ ଜିତା ନାମେ ଦୁଇ ପୁଅକେ ସଙ୍ଗେ ଲାଇୟା ତଥାଯ ସ୍ଵୟଂ ପ୍ରକାଶିତରେନ, ଆର ଦେଶରଙ୍କାର୍ଥେ ଏହି ଉପଦ୍ର୍ଵିପ ବ୍ୟାପିଯା ଏକ ପ୍ରେସର ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣ କରତ ଆପନ ଯୁଦ୍ଧାତ୍ମକାର ଚିହ୍ନ ସ୍ଥାପନ କରେନ । ଏହି କ୍ରମେ ଅଟୋଦଶ ବ୍ସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଶୋବିନ୍ଦାର ପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟ ଶାସନେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇୟା ପରିଷାର୍ଥି ବର୍ଷ ବସ୍ତମ କାଳେ ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରିଲେନ । ତିନି ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ ରାଜ୍ୟର ଅଂଶ ସ୍ଵର୍ଗପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଯା ଯରମାକାଳେ ତାହାରଦିଗକେ ପରମ୍ପରାର ସଂମିଳନେ ସାମ କରିତେ ଅମୁରୋଧ କରିଯା ଯାନ । ସୁନ୍ଦର ନୈପୁଣ୍ୟ ଓ ରାଜ୍ୟ ଶାସନେର କୌଶଳ ନିମିତ୍ତ ତାହାର ବିଶେଷ ସୁଧ୍ୟାତି ହଇୟାଛିଲ, ଏବଂ ଶାନ୍ତିକାରୀ ବିଦ୍ୟାର ଚଢ଼ାତେ ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇୟା ବିଳଙ୍ଗଣ ଶାନ୍ତିଭାଜନ ହଇୟାଛିଲେନ, ଗୌକ ଏବଂ ଲାଟିନ ଉତ୍ତମ ଭାଷାତେଇ ତାହାର ସମୀଚୀନୀ ବ୍ୟୁତପକ୍ଷି ଓ ସୁନ୍ଦର ରଚନା ଶକ୍ତି ଛିଲ ଆର ତ୍ର୍ୟକାଳେର ଦର୍ଶନ ଶାନ୍ତି ଓ ଉତ୍ସମ ପାଞ୍ଚିତ୍ୟ ହଇୟାଛିଲ ।

CARACALLA AND GETA were both proclaimed emperors on the death of their father. Notwithstanding their father's dying exhortations and the intreaties of their mother, they regarded one another with implacable enmity and appeared to be incapable of reconciliation. Their mutual hatred and jealousy rendered it evident that both could not reign conjointly, and that one must sooner or later fall a victim to the other. Caracalla, the elder, formed a plot against his brother's life, and murdered him in the arms of his afflictive mother. Having thus made himself sole master of the Roman world, he began to practise the most sanguinary cruelties against all orders of his subjects and disgraced the name of Antoninus, which he had assumed in honor of the emperor Marcus Aurelius. His lust was as detestable as his unrelenting barbarities were hateful. He undertook an expedition against the Parthians, and was assassinated at Edessa by one of his own domestics. His death took place in the 43d year of his age, after a reign of 6 years.

MACRINUS.—After the extinction of the house of Severus, the Roman world remained three days without a master. Macrinus, captain of the praetorian guards, who had caused the assassination of Caracalla, was at last proclaimed emperor with his son Diadumenus. Macrinus was born of an obscure family and was below the rank of a Senator. His low extraction added to the strict discipline he endeavoured to introduce into the army, produced a general spirit of d

କାରାକେଳା ଏବଂ ଜିତା ।—କାରାକେଳା ଏବଂ ଜିତା ଛୁଇ ତ୍ରାତା ପିତ୍ତ ବିଯୋଗାନ୍ତର ଏକତ୍ର ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତାହାର ମୃତ ପିତାର ଆଜ୍ଞା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାତାର ଅନୁରୋଧ ଅମାନ୍ୟ କରିଯା ପରମ୍ପରାର ଏମତ ଘୋର ଶକ୍ତତା କରିତେ ଲାଗିଲେନ ହେ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ପୁନର୍ଭାର ହଦ୍ୟତା ହଇବାର ମସ୍ତାବନା ମାତ୍ର ରହିଲ ନା । ତାହାରଦେର ପରମ୍ପରେର ପ୍ରତି ଦେଷ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ସକଳେର ନିଶ୍ଚଯ ଅନୁମାନ ହଇଲ ସେ ଉତ୍ତରେ ଏକତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କୁରିତେ ପାରିବେନ ନା ଏବଂ ଛୁଇ ଜନେର ଏକ ଜନ ଅବଶ୍ୟକ ନଟ ହଇବେନ । ପରେ ଜ୍ୟୋତି, ଅର୍ଥାତ୍ କାରାକେଳା, କନିଷ୍ଠକେ ନଟ କରଣାର୍ଥ ଗୋପନେ ମନ୍ତ୍ରଗ୍ୟ କରିଯା ଶୋକାର୍ତ୍ତା ଜନମୀର କୋଡ଼େଇ ତାହାକେ ବସ କରିଲେନ । କାରାକେଳା ଏହି ପ୍ରକାରେ ଏକାଧି-ପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ମମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଜାବର୍ଗେର ପ୍ରତି ମିଷ୍ଟି ରାଚରଣ କରିଯା ରଜାରକ୍ତି କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ତିନି ମାର୍କ୍ସ ଆରିଲିଯମ ରାଜ୍ୟର ମସ୍ତମାର୍ଦ୍ଦ ଆନ୍ଦୋନିଯମ ଉପାଧି ପ୍ରାହ୍ଲଦ କରିଯାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ତାହାର ଛୁରାଚାରେ ମେ ଉପାଧିର କେବଳ ଅମ୍ବର୍ଯ୍ୟାଦାଇ ହଇଲ, ଆର ସନ୍ଦର୍ଭ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଓ କ୍ରୂରତା କରିତେନ ଜୟନ୍ୟ କାମାନ୍ତିତେଓ ତନ୍ଦପ ମତ ଛିଲେନ । ଅବଶେଷେ ପାର୍ଥ୍ୟାନ୍ଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ରଣ୍ୟାତ୍ମା କରିଯା ଏଦେଶୀ ନଗରେ ଅପନ ଭୂତ୍ୟଗଣ କର୍ତ୍ତକ ହତ ହଇଲେନ, ଅତିଏବ ଶ ବଂସର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନ୍ତର ୪୩ ବଂସର ବୟକ୍ତମେ ତାହାର ପଞ୍ଚତ୍ତବୀ ହଇଲ ।

ମେକ୍ରିନ୍ସ ।—ସିବିରିସ ରାଜ୍ୟର ବଂଶ ଶୋପ ପାଇଲେ ରୋମ ଦେଶ ତିନ ଦିବିସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅରାଜକଭାବେ ଛିଲ ପରେ ପ୍ରିତୋରିଯାନ ଦେନାଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ମେକ୍ରିନ୍ସ ଯିନି କାରାକେଳାର ବସାର୍ଥେ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟୋଗ କରିଯାଛିଲେନ ତିନି ଦାଇୟାଛୁମିନ୍ସ ନାମକ ଆପନାର ପୁତ୍ରେର ସହିତ ଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ । ମେକ୍ରିନ୍ସ ମାନ୍ୟ ବଂଶେ ଉପର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଛିଲେନ ଏବଂ ମେରେଟର ପଦେ କଥନ ନିଯୁକ୍ତ ହୟେନ ନାହିଁ । ତିନି ନୀଚ କୁଲୋଦ୍ଧବ ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ ମେନା-ଗଣେର ମଧ୍ୟେ କଟିନତର ଶାଶମ କରଣେର ଉପକ୍ରମ କରାତେ ସକଳେ ତାହାର ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହଇଲ, ଏବଂ ପ୍ରିତୋରିଯାନେରା କାରାକେଳାର

content against him. The *prætorian guards*, whom Caracalla had taken care to conciliate by many indulgences, remembered the late emperor's bounties with regret; and the Senate was impatient of the humiliation of submitting to a sovereign of such low origin. In this state of things the claims of a young man, priest of the Sun in Syria, (for the Syrians vainly imagined that great luminary to be a god), who called himself an illegitimate son of Caracalla, were eagerly listened to. His mother, who was niece to Caracalla's mother, regardless of her reputation, testified to her own shame through love of dominion, and protested that her son was the offspring of a criminal intercourse with the late emperor. Antoninus Bassianus, for that was the pretender's name, succeeded in drawing a large army to espouse his cause. A battle took place in which Macrinus sustained a defeat and fled for his life, in company with his son; but they were both overtaken and slain.

ELAGABALUS.—Antoninus Bassianus, the priest of Elagabalus at Emesa, assumed the name of his god on his accession. His tender years had promised a long and prosperous reign; the Senate and the army had formed great expectations from his original professions of virtue and moderation. But they were grievously disappointed by his vices and enormities. His utter disregard of common decency, and the scandalities which he openly committed and encouraged, betokened a mind that was lost to all sense of shame.

ବଦଳ୍ୟତା ଶ୍ରାବଣ କରିବା ବିଳାପ କରିବେ ଲାଗିଲ କେବଳ ତିନି ହରାଚାରି ହିଲେ ଓ ତାହାର ଦିଗକେ ସଥେଷ୍ଟ ଆଦର କରିବେ, ଆର ସେନେଟରେରାଓ ଏମତ ଅଣ୍ୟଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନେ ଥାକୀଯ ଲାଘବ ବୋଧ କରିଲ, ପୁତ୍ରରାଂ ଏଇ କାଳେ ସିରିଯା ଦେଶରେ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଦେବେର* ଏକ ଯୁବକ ପୁରୋହିତ କାରାକେଲା ରାଜ୍ୟର ଓରସଜ୍ଜାତ ଜାରା-ପୁତ୍ର ବଲିଯା ଆପନାର ପରିଚୟ ଦେଓଯାତେ ସକଳେଇ ତାହାର କଥାଯ ବ୍ୟାଗ୍ରତା ପୂର୍ବକ ମନୋଯୋଗ କରିଲ । ତାହାର ମାତା କାରାକେଲାର ମାତ୍ରମାର ପୁଣ୍ଣୀ, ତିନିଓ ଅଥ୍ୟାତିର ଭର ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଓ ରାଜ୍ୟ ଲୋଭ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ମିଲର୍ଜା ହିଯା ଆପନାର ଅସତୀତ୍ର ଦୋଷେର ଘୋଷଣା କରତ କହିଲେନ ସେ ତାହାର ପୁତ୍ର ମୃତ ରାଜ୍ୟର ସହିତ ଅସ୍ତ୍ର ସଂମର୍ଗେ ଉତ୍ତପ୍ନେ ହଇଯାଛିଲ । ଏଇ ଯୁବକ ସଞ୍ଚକେର ନାମ ଆଣ୍ଟୋନିଯିସ ବାସିଏନ୍ସ, ଅନେକ ଦୈନିକ ତାହାର ସହାଯତା କରିବେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହାତ୍ସାତେ ଯୁଦ୍ଧ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲ ତାହାତେ ଯେକ୍କିନମ ପରାଜିତ ହଇଯା ପ୍ରାଣ ଭାବେ ପୁତ୍ରେର ମହିତ ପଲାଯନ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପିତାପୁତ୍ରେଇ ଶକ୍ତ ହସ୍ତେ ପଡ଼ିଯା ହତ ହଇଲେନ ।

ଏଲାଗାବେଲେସ ।—ଆଣ୍ଟୋନିଯିସ ବାସିଏନ୍ସ ଏମେବା ନଗରରୁ ଏଲାଗାବେଲେସ ଦେବତାର ପୁରୋହିତ ଛିଲେନ ତିନି ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହିଯା ଏଇ ଦେବେର ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । ତ୍ରୈକାଳେ ତାହାର ସୟଃକ୍ରମେ ଅଳ୍ପତା ଦେଖିଯା ସକଳେ ଅନୁମାନ କରିଲ ସେ ତିନି ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁଶଲେ ରାଜ୍ୟରୁ କରିବେ ପାରିବେନ, ଆର ତିନି ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ସ୍ଵଶୀଳତାଚରଣ କରିବେ ଅଙ୍ଗୀକାର କରାତେ ସେନେଟରେରା ଓ ମେନାଗଣେରା ଅନେକ ସ୍ଵର୍ତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଲ, କିନ୍ତୁ ତିନି ଅବିଲମ୍ବେ ଛବ୍ରତ୍ତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହାତ୍ସାତେ ସକଳେଇ ମେ ଆଶାଯ ନିରାଶ ହଇଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହଇଲ । ତିନି ଏକାନ୍ତ ନିରପତ୍ରପ ହଇଯା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବେ କୁଂଶିତାଚରଣ କରତ କେବଳ ସ୍ମରଣାର୍ଥ କର୍ମେର ମଧ୍ୟର କରିବେ ଲାଗିଲେନ ତାହାତେ ବୋଧ ହଇଲ ସେ ତାହାର

* ସିରିଯା ଦେଶର ଲୋକେରା ଭ୍ରମ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟକେ ଦେବତା ବଲିଯା ଅନୁମାନ କରିତ ।

A monarch of such gross dissipation was a disgrace to human nature itself, and could hardly be tolerated in the most dissolute community ; after a reign of two years, Elagabalus was slain by the indignant prætorians, his mutilated corpse dragged through the streets of the city and thrown into the Tiber. His mother, who had proclaimed her own shame from motives of ambition, shared the same fate with her depraved son.

ALEXANDER SEVERUS, cousin to Elagabalus, was now proclaimed emperor by the Senate and the army. He was of tender age, and was for some time entirely governed by his mother, but afterwards found an able and a faithful adviser in Ulpian, the Jurist. His reign was the memorable epoch of a great revolution in Asia ; the empire of the Parthians was destroyed in Persia and the kingdom founded by Cyrus was restored to a native dynasty in the person of Artaxerxes. An event of such importance could not take place without involving the Romans ; the restorer of the Persian monarchy desired that the provinces originally subject to the empire of Cyrus, and afterwards conquered by the Romans, should be ceded to their lawful sovereign. Alexander Severus was obliged to declare war in order to maintain the integrity of the empire. But the expedition does not seem to have produced any great results.

Shortly after this expedition into Asia the emperor was obliged to march against the barbarians in Germany. He was there deprived of his sovereignty and

ଅନୁଷ୍ଠାନିକରଣେ ଅଞ୍ଜାଭୟେର ମେଶ ମାତ୍ର ଛିଲନା, ଏମତ ସୋରତର ଛୁର୍ବୁନ୍ତ ନୂପତି ମର୍ବିତ୍ତି ମହୁସ୍ୟ କୁଲେର କଳଙ୍କ ସଙ୍କଳ ହଇଯା ଥାକେ, ଆର ଅତି ଅଧିନ୍ୟ ଲୋକେରାଓ ତାଦ୍ଶ ରାଜାର କୁବ୍ୟବହାର ସହିକୁତା କରିତେ ପାରେ ନା, ମୁତରାଂ ପ୍ରିତୋରିଯାନ ସେନାରୀ କୁପିତ ହଇଯା ତାହାକେ ବଧ କରିଲ ଏବଂ ତାହାର କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ ଶରୀରକେ ରାଜ ମାର୍ଗ ଦିଯା ଆକର୍ଷଣ ପୂର୍ବିକ ତାଇବର ନଦୀତେ ନିକ୍ଷେପ କରିଲ, ତାହାର ମାତା ଯିନି ରାଜ୍ୟ ଲୋତେ ଆହୁଷ୍ଟ ହଇଯା ନିଜ ଅସତୀତ୍ବେର ଘୋଷଣା କରିଯାଛିଲେନ ତାହାରେ ଏଇ କୁମୁନ୍ଦାନେର ତୁଳ୍ୟ ଦୁର୍ଗତି ହଇଲ ।

ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ସିବିରମ ।—ପରେ ଏଲାଗାବେଲସେର ମାତ୍ରମୁକ୍ତ ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ସିବିରମ ସେନେଟ ଓ ସେନାଗଣେର ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ, ତିନି ତ୍ର୍ୟକାଳେ ଅଳ୍ପତର ବୟକ୍ଷ ଛିଲେନ ଏକାରଣ କିମ୍ବିକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାତ୍ର ଶାସନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ପରେ ଅତି ବିଶ୍ୱାସି ଓ କ୍ଷମତାଗମ ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରେର ପାରଦର୍ଶୀ ଅଲପିଯାନ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ଅମାତ୍ୟ ହଇଲ, ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ସିବିରମେ କାଳେ ଏମ୍ବା ଥଣ୍ଡେ ଏକ ଗୁରୁତର ସ୍ଟଟନା ହେଲ, ପାରମ ଦେଶେ ପାର୍ଥ୍ୟରୀନଦିଗେର ପ୍ରଭତ୍ତେର ଲୋପାନନ୍ତର ସାଇରମେ ସଂସ୍ଥାପିତ ରାଜ୍ୟ ଅଟେକ୍ଜରମେ ନାମିକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧୀନ ହଇଯା ପରଶ୍ଚତ ତଦେଶୀୟ ରାଜାର ଶାସନନ୍ତ ହେଲ । ଏହି ମହା ବ୍ୟାପାର ହେଉଥାତେ ରୋମାନଦିଗେର ଘର୍ଯ୍ୟେ ଓ ଗୋଲଖୋଗ ଉପର୍ଥିତ ହଇଲ, ପାରମ ରାଜ୍ୟର ପୁନର୍ଭାବନକାରି ଭୂପାଲ କହିଲେନ ସେଇ ଦେଶ ପୂର୍ବେ ସାଇରମେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭୁବ ଛିଲ ପରେ ରୋମାନଦିଗେର ହାରା ପରାଜିତ ହଇଯାଏହି ତାହା ଯଥାର୍ଥାଧିକାରିର ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରିତେ ହଇବେ । ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ସିବିରମ ରୋମରାଜ୍ୟ ଅଖଣ୍ଡିତ ରୂପେ ରଙ୍ଗା କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାଧ ହେଲ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କୋନ ବିଶେଷ ଫଳୋପନ୍ତି ହେଲ ନାହିଁ ।

ଏମ୍ବା ଥଣ୍ଡେର ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ସିବିରମ ରାଜାକେ ଜର୍ମାନ ଦେଶୀୟ ଅସତ୍ୟ ଜାତିରଦେର ବିରୁଦ୍ଧେ ରଥ ସାତ୍ରା କରିତେ ହଇଲ ପରନ୍ତ ମେହିଲେ ତାହାର ଅଧିନ ସେନାନୀ ଯାହାକେ ତିନି ସୟଂ ଉଚ୍ଚପଦନ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ

his life by the intrigues of a man whom he had himself raised to the first military command under him Maximin, for that was his name, though born on the territories of the empire, descended from a mixed race of barbarians. His personal merits as a soldier had attracted the notice of the Emperor Septimius Severus and were rewarded with an important post in the army. Alexander promoted him still higher, and conferred many favors upon him. These favors instead of securing his fidelity served only to inflame his ambition, and from having been a Thracian peasant he now aspired to the sovereignty of Rome. The soldiers proclaimed him emperor, and confirmed his title by the murder of Alexander and his mother. The good emperor, distinguished by many virtues, thus fell a sacrifice, after a reign of 13 years, to the ambition and cruelty of his own officer.

CHAP. IX.

MAXIMIN (A. D. 235) was the first person who degraded the majesty of Rome by rising from the lowest occupations to the imperial dignity. His election was carried by the soldiery, without the voice of the Senate, and was an act of pure military violence. Maximin bore implacable enmity to every person of noble extraction, destroyed all who were suspected of despising his own obscure origin, and exercised the most unrelenting cruelties throughout the empire. An insurrection broke out in the provincial town of Tis

ତାହାର ସଲତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ବାଜ୍ୟଚୁକ୍ତ ଓ ହତ ହିଲେନ । ଏ ମେନାନୀର ନାମ ମାକ୍ସିମିନ, ରୋମରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ଜନ୍ମ ହିଲେଓ ମେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସତ୍ୟ କୁଳେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଗ ହିୟା ଉପର ହିୟାଛିଲ, ସେପ୍ଟିମିଯସ ସିବିରିସ ନାମକ ଅତୀତ ରାଜ୍ୟ ତାହାର ସୁନ୍ଦରୀରୁ ଦେଖିଯା ତାହାକେ ସେନାଗଣେର ମଧ୍ୟେ ଏକ ଶୁରୁତର ପଦେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ ପରେ ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ତାହାକେ ଆରା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କରିଯା ନାନା ପ୍ରକାର ଅମ୍ବଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେନ, ଏ ସକଳ ଅମ୍ବଗ୍ରହ ଗ୍ରାମଗେ ମେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ର ନା ହିୟା ବରଂ ରାଜ୍ୟଲୋଭାନଲେ ଦକ୍ଷ ହିୟାଛିଲ, ଏବଂ ଜଗତଃ ପ୍ରେସଦେଶୀୟ କୁଷିକାରି ହିୟା ଏକଗେ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାବୀ ହିତେ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିଲ । ସେନାଗଣେରା ତାହାକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରିଯା ତାହାର ରାଜ୍ୟ ଦୃଢ଼ତର କରଣର୍ଥେ ଆଲେକ୍ଜନ୍ଦର ଓ ତାହାର ମାତାକେ ବଧ କରିଲ, ଅତିବ ଏ ସୁଶୀଳ ଓ ବହୁ ଗୁଣାଙ୍କୁତ ଭୂପତି ୧୩ ବ୍ୟବର ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟଭୋଗ କରିଯା ଅବଶେଷେ ଆପନାର ଏକ ଲୋଭି କର୍ମଚାରିର କୁରତାୟ ମନ୍ତ୍ର ହିଲେନ ।

୯ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ମାକ୍ସିମିନ ।—ମାକ୍ସିମିନ ଜଗତଃ ଅତି ନୀଚ ବ୍ୟବସାୟୀ, (ପ୍ରୀର୍ତ୍ତୀର୍ ୨୩୫ ବସ୍ତେ) ସର୍ବାଧିପତ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ପ୍ରେସମତଃ ରୋମରାଜ୍ୟର ମହିମାର ଲାଘବ କରେନ, ସେନାଗଣେରା ସେନେଟରେରେଦେର ମୟ୍ୟାତି ବିନା ତାହାକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରେ ଚନ୍ଦ୍ରରାଂ ମେ କାହେଁ କେବଳ ମେନାରଦେର ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇ । ମାକ୍ସିମିନ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ଦୀର୍ଣ୍ଣ ବଂଶଜୀବ ଲୋକେର ପ୍ରତି ମରଣାଙ୍କିକ ଦେବ କରିତେନ, ଆର ସେ ୨ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପର ଏମତ ଆଶଙ୍କା ଜୟିଲ ଯେ ତାହାର ତାହାକେ ନୀଚ ଜାତି ବଲିଯା ଅବଜ୍ଞା କରିଯା ଥାକେ ତାହାରଦେର ସକଳକେ ବଧ କରିଲେନ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବତ୍ର ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଓ କୁରତା ପ୍ରକାଶ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । କିମ୍ବାକାଳ ପରେ ଆକ୍ରମିକ ଖଣ୍ଡର ତିସ୍ତମ୍ବ ନଗରେ ଗର୍ଭିଲ୍ଲାନ ନାମକ ହୁଇ ଜନ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରୋମାନ ପିତାପୁତ୍ରେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଉଥାବେ ତାହାର

drus in Africa, where two Romans of rank, of the name of Gordian, father and son, were proclaimed emperors. The Senate favoured their cause in order to get rid of the ferocious Maximin, and called upon all the provincials to recognize their authority. The insurrection was however soon crushed by the activity of the emperor's agents in Africa, and the two Gordians perished in the contest. The Senate found itself in a state of the utmost despair on the death of their emperors elect, and immediately nominated two others, Balbinus and Maximus, to supersede the reigning tyrant. Maximin advanced into Italy to oppose his rivals, and was slain in an insurrection which broke out among his own troops. His inglorious reign lasted 3 years and a few days.

BALBINUS and MAXIMUS, with whom was associated GORDIAN, began to reign conjointly on the death of Maximin. The two first were not of any illustrious descent, the last was undoubtedly of noble extraction, being the grandson of the elder Gordian, who was proconsul in Africa in the reign of Maximin, and afterwards made an ineffectual struggle to supersede him. Unhappily for the empire, Balbinus and Maximus began to be jealous of one another when they were no longer in awe of the common enemy they had united to destroy; and as the prætorian soldiers were dissatisfied with them, because of their appointment by the Senate, they were both murdered while their Guards were amusing themselves with the Capitoline games.

অতিকূলে এক উপন্থের উপস্থিত হইল, সেনেটরেরা পশ্চবৎ কুরু
ঐ মাক্সিমিনের দুরীকরণাভিপ্রায়ে উক্ত ছই রাজাৰ সমৰ্পণ
হইয়া প্রদেশীয় সমস্ত অধ্যক্ষদিগকে তাহাৰদিগেৰ শাসন
মান্য কৰিতে আদেশ কৰিলেন কিন্তু মাক্সিমিনেৰ কৰ্ত্তৃ-
চাৰিৱা তৎপৰ হইয়া আক্ৰিকাৰ ঐ উপন্থেৰ নিবাৰণ কৰিল
তাহাতে গড়িয়ানৈৰাপ্তি পিতাপুত্ৰে বিনষ্ট হইলেন। সেনেটৱেৰা
আপনারদেৰ মনোনীত নৃপতি দুয়েৱ মৰণ সংবাদে ঘোৱা
নৈনোশ্যে পড়িলেন এবং ত্বরায় বাজিবিনস ও মাক্সিমস নামক
অন্য ছই জনকে উক্ত অত্যাচাৰি সমূটৱেৰ নিৰাকৰণাৰ্থ নিযুক্ত
কৰিলেন। ঐ ব্যাপারেৰ সংবাদ মাক্সিমিনেৰ কৰ্ণগোচৰে
হওয়াতে তিনি শক্তবিনাশ নিমিত্ত ইতালিতে আগমন কৰিলেন
কিন্তু নিজ সৈন্যগণেৰ বিজোহিতাচৰণে তথায় মারা পড়িলেন,
তাহাৰ কুৎসিত রাজত্ব ও বৎস কএক দিন মাত্ৰ প্ৰবল ছিল।

বাল্বিনস ও মাক্সিমস।—মাক্সিমিনের মরণানন্দুর বাল্বিনস ও মাক্সিমস গর্ডিয়ান নামক অন্য এক যুবকের হিত একত্র রাজা হইয়া শাসন করিতে লাগিলেন। প্রথমোক্ত ছই জন মহাকুলোৎপন্ন ছিলেন না, কিন্তু শষোক্ত যুবকের কোলীন্য মর্যাদা নিঃসন্দেহ রূপে ছিল কেননা তিনি জ্যোষ্ঠ গর্ডিয়ানের পোতা, যিনি পূর্ববর্তী রাজাৰ জাতুকালে আফ্রিকাতে প্রোকল্পল থাকিয়া পরে রাজাকে দুচুত করিতে বৃথা চেষ্টা করিয়াছিলেন। বাল্বিনস ও মাক্সিমস যে সাধারণ শক্তি বিনাশের নিমিত্ত একত্র হইয়াছিলেন তাহার ভয় হইতে উত্তীর্ণ হওয়াতে উভয়ে রাজ্যের দুরদৃষ্টি দ্বে পরম্পর দ্বষ করিতে লাগিলেন, তাহারা সেনেট দ্বারা বৰ্ণাচিত হইয়াছিলেন একারণ প্রিতোরিয়ানের। অসন্তুষ্ট কাতে যৎকালীন তাহারদের রক্ষকেরা কাপিতোলিয়ান শিশুক দর্শনে আমোদ করিতেছিল সেই সময়ে উভয়েই ঐ নিঃগণ কর্তৃক হত হইলেন স্বতরাং গর্ডিয়ান একাকী রাজত্ব করিতে লাগিলেন, তৎকালে তিনি যুবক ছিলেন এবং তাঙ্কইল।

Gordian accordingly became sole Emperor. He was a young man, had married a wife of the name of Tranquilla, and was in great favor with the Senate and the army. He opened the temple of Janus and undertook an expedition against the Persians, who had infested the eastern frontiers. His expedition is said to have proved successful; he gained several victories against the Persians and caused great havoc in their ranks. On his return he was murdered by the treachery of Philip, who usurped the government after him. The soldiers built a monument to his memory 20 miles from Circessum, a Roman castle near the Euphrates, carried his relics to Rome, and there had him enrolled among the gods.

PHILIP.—After the treacherous murder of his master, Philip declared himself emperor, with his son the same name. He was by birth an Arab, and had risen to power by his personal merits. He made peace with the Persians and returned safe with the army to Italy. Here he celebrated the thousand year of the building of Rome by solemnizing the secular games with great pomp and magnificence. The splendor of these exhibitions and entertainments dazzled the eyes of the multitude and effaced the memory of his crimes. But the legions of Mœsia and Pannonia making an insurrection, Decius their general, though not treasonably disposed himself, was compelled to head them, and the two Philips, father and son, were defeated and slain after a reign of two years.

ନାହିଁ ଏକ ମାରୀକେ ବିବାହ କରିଯାଛିଲେନ ଆର ମେନେଟର ଏବଂ ମେନାଗଣ ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଦର କରିତ । ଅପର ପାରମ୍ୟ ଜାତିରୀ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳସ୍ଥ ସୀମାଯି ଉପନ୍ଦ୍ରବ କରାତେ ତିନି ଜେନମ ଦେବେର ଗନ୍ଧିରେର ଦ୍ୱାର ମୁକ୍ତ କରିଯା ତାହାରଦିଗେର ପ୍ରତିକୁଳେ ରଣୟାତ୍ମା କରେନ, କଥିତ ଆହେ ଏ ସାତାଯି ତାହାର ଅଭିପ୍ରାୟ ମିଳି ହଇଯାଛିଲ କେନନା ତିନି ପାରମ୍ୟଦିଗେର ଉପର କଏକବାର ଜୟୀ ହଇଯା ଅନେକ ଶକ୍ତ ବଧ କରିଯାଛିଲେନ, ପରକ୍ଷ ତାହାର ଅତ୍ୟାଗମନ କାଳେ ଫିଲିପ ନାମେ ଏକ ଭୂତ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଧାତକତା ପୂର୍ବକ ତାହାକେ ନଷ୍ଟ କରିଯା ରାଜତ୍ୱ ହରଣ କରିଲ । ତାହାର ମେନାଗଣ ଇଉକ୍ରେତିମ ନଦୀର ସମ୍ପିହିତ ସଶେଷମ ନାମକ ରୋଧାନ ଛୁଗେର ୧୦ କ୍ରୋଷ ଦୂରେ ତାହାର ମୁରଗାର୍ଥ ଏକ ସ୍ତର ନିର୍ମାଣ କରିଯା ମୃତ ଦେହେର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ରୋମେ ଆନ୍ୟନ କରତ ତାହାକେ ଦେବତାର ମଧ୍ୟେ ଗପିତ କରାଇଲ ।

ଫିଲିପ ।—ଫିଲିପ ବିଶ୍ୱାସଧାତକତା ପୂର୍ବକ ପ୍ରଭୁତ୍ୟା କରିଯା ନିଜ-ନାମଧାରି ତମଯେର ସହିତ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ, ତିନି ଆରବୀ ଦେଶେ ଜୟ ଶ୍ରୀହଣ କରିଯା ଆପନାର ଗୁଣେ କ୍ରମଶ ଉଚ୍ଚ ପଦସ୍ଥ ହଇଯାଛିଲେନ, ପରେ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେ ପାରମ୍ୟଦିଗେର ସହିତ ମଞ୍ଚ କରିଯା ଇତାଲିତେ ନିର୍ବିଶ୍ୱେ ଅତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ । ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ରୋମନଗର ନିର୍ମାଣେର ସହାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହିଲେ ଯହା ସମାରୋହ ଓ ସଟା ପୂର୍ବକ ମାନ୍ୟାବିଧ ଲୋକିକ କୌତୁକ ବିଷ୍ଟାର କରିଲେନ, ଲୋକେ ତାହାର କୌତୁକ ଓ ଉତ୍ସବ ଦେଖିଯା ବିଶ୍ୱାସପତ୍ର ହଇଯା ତାହାର ସମସ୍ତ ଦୋଷ ବିଶ୍ୱାସ ହିଲ । କିମ୍ବା କାଳ ପରେ ମିଶ୍ରିଯା ଓ ପେନୋନିଯା ଦେଶର୍କୁ ମେନାରା ଉପଦ୍ରୋହ କରାତେ ତାହାରଦେର ମେନାପତି ଦିମିଯିସ ସ୍ଵର୍ଗ ରାଜ ବିଦ୍ରୋହ କରଣେ ଇଚ୍ଛୁକ ନା ହିଲେ ଓ ଐ ଉତ୍ସବକାରିରଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିତେ ବାଧ୍ୟ ହିଲେନ ତାହାତେ ଫିଲିପ ପଞ୍ଚେର ସହିତ ପରାଜିତ ହଇଯା ୫ ବ୍ୟକ୍ତିର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନସ୍ତର ହତ ହିଲେନ ।

In the opinion of ecclesiastical historians, Philip was a convert to Christianity. "It is said that, as a Christian, on the last vigil of the passover, he wished to join in the prayers of the Church, but was not permitted by the existing bishop to enter before he had confessed his sins, and numbered himself with the penitents." * It is added that the emperor cheerfully submitted to this penance, and thereby testified his faith in the Christian religion.

DECIUS, already proclaimed by the insurgent legions of Moesia, took upon himself the government of the empire on the death of Philip. He put an end to the civil war that had been excited in Gaul, received his son as an associate in the sovereignty under the title of Cæsar, and began to exercise his authority with a firmness and moderation which promised a prosperous reign. But he had scarcely employed many months in the works of peace and the administration of justice, when he was summoned to the banks of the Danube by the invasion of the Goths. This is the first considerable occasion in which history mentions that great people, who afterwards broke the Roman power, sacked the capitol, and reigned in Gaul, Spain, and Italy. † Decius offered effectual opposition to their progress, and had almost expelled them from the Roman territory, in a manner that was ho-

---

* Eusebius. Ecc. Hist. Book VI. chap. 34.

† Gibbon.

ଧର୍ମସଂକ୍ରାନ୍ତ ପୁରାବ୍ଲକ ରଚକେରା କହେନ ଯେ କିଲିପ ଥୀଷ୍ଟିଯ ଧର୍ମ ଅବଲକ୍ଷନ କରିଯାଇଲେନ । “କଥିତ ଆଛେ ପେସ୍ଥା ପର୍ବେର ମୁଁ ସମ ଦିବସେ ତିନି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଥୀଷ୍ଟିଯାନେର ନ୍ୟାୟ ସନ୍ତାନ୍ତ ଲୋକେର ମହିତ ଏକତ୍ର ଭଜନ । କରିତେ ବାମନା କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ଯଦବଧି ପାପ ଶ୍ରୀକାର କରିଯା ଆପନାକେ ଅଭ୍ୟାସି ବ୍ୟକ୍ତିରଦେର ମଧ୍ୟେ ଗଣିତ ନା କରିଲେନ ତଦବଧି ତ୍ୱକାଳେର ବିଶପ ତ୍ବାହାକେ ସଭାମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିତେ ଦେନ ନାହିଁ”* । ଆରା ଉତ୍କଳ ଆଛେ ଯେ ସ୍ମୃତି ଧର୍ମଧ୍ୟକ୍ଷେର ଭାବେଶାନ୍ତରେ ଅନୁଭାପ କରିଯା ଥୀଷ୍ଟିଯ ଥିଲେ ଆପନାର ଶ୍ରୀକାଶ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ ।

ଦିସିଯମ ।—ଦିସିଯମ ମିସିଯା ଦେଶରୁ ଉପଲ୍ଲବକାରି ମେନାଗଣେର ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯା କିଲିପେର ମରଗାନନ୍ତର ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ତିନି ଗାଲ ଦେଶୀୟ ଗୃହ ବିଜ୍ଞଦେର ଶେଷ କରିଯା ଆପନାର ପୁରୁଷକେ ସିଜର ଉପାୟ ଦିଯା ମୁବରାଜ ସରପେ ମହ୍ୟୋଗି କରିଲେନ, ପରେ ଏମତ ଧୀରତା ଓ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞତାର ମହିତ ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିତେ ଆରାନ୍ତ କରିଲେନ ଯେ ସକଳେ ତ୍ବାହାର ଶାସନେ କୁଶଲେର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଲ କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତି ପୋଷକ ହୁନିଯମ ଓ ସଥାର୍ଥ ବିଚାରାଦିର ପ୍ରଥାୟ ଅଧିକ କାଳ ଯାପନ ନା ହିତେ ୨ ଗଥ ନାମକ ଜାତିରଦେର ଆକ୍ରମଣେ ତ୍ବାହାକେ ଦେନିଉବ ଦୀ ତୀରେ ପ୍ରଥାନ କରିତେ ହଇଲ । ପୁରାବ୍ଲକର ମଧ୍ୟେ ଏ ଯହା ଜାତିରଦେର ବିଶେଷ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରଥମତଃ ଏଇ ରାଜାର କାଳେଇ ହୟ, ଥରେ ତାହାରା ରୋମାନଦେର ରାଜ୍ୟ ଭାବେ କରିଯା କାପିତଳ ଲକ୍ଷ୍ମନ ଶୂର୍କ ଗାଲ କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ ଇତାଲି ଅଧିକାର କରେ । ଦିସିଯମ ଏକ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ସଂଶୋଭିତାର ପୂର୍ବିକ ଏ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକ-ଦିନକେ ଦମନ କରିଯା ଆପନାର ରାଜ୍ୟ ହିତେ ପ୍ରାୟ ଦୂରୀକୃତ କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାରଦେର ସମୁଦୟ ସୈନ୍ୟ ଧୃଃସ କରଗାର୍ଥ ରହିଲା ହଇଯା ସମ୍ଭବ କରାତେ ତାହାରା ଏକାନ୍ତ ଦୈରାଶ୍ୟ ପଡ଼ିଯା ।

* ଇଉନିବିଲ୍ସ ରଚିତ ପୁରାବ୍ଲକ ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ।

+ ପିବନ ।

nourable to himself and discouraging to the barbarians ; but in his too eager attempt to destroy their army he reduced them to despair and provoked them to fight for their lives. The barbarians called up all their fury in the maintenance of the struggle. The Romans sustained a disastrous defeat, and the emperor and his son were both cut off.

Decius was a fierce persecutor of the Christians—whose sufferings in this reign far exceeded any they had undergone before. For one year and a half the episcopal see of Rome remained vacant ; the emperor is reported to have said that he would rather have a second emperor by his side, than have a bishop at Rome. *

GALLUS and HOSTILIUS were elected as associate emperors on the death of Decius. Hostilius who was the only surviving son of the late emperor died soon after his elevation, and Gallus became sole sovereign. His government was looked upon with perfect contempt by his subjects, because of the ignominious peace he had concluded with the Goths. The irruption of new swarms of barbarians, and the inactivity of the emperor, who made no exertions for their repulsion, irritated the Romans to the highest degree. In this state of things Aemilianus, governor of Moesia and Pannonia, undertook the expulsion of the invaders, who were unexpectedly attacked, rout-

---

* Niebuhr.

ପ୍ରାଣରଙ୍କାର ନିଷିଦ୍ଧ ମରଣାନ୍ତିକ ବିକ୍ରମେ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଏ ଘୋରତର ସଂଗ୍ରାମେ ଆନ୍ତରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ରାଗ ଓ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଲ, ମୁତରୀୟ ରୋମାନେରା ମହା ବିପରୀ ହିୟା ପରାଜିତ ହଇଲେ ଏବଂ ମ୍ୟାଟ୍ ସ୍ଵର୍ଗେ ପଞ୍ଜେର ସହିତ ହଇଲେନ ।

ଦିସିଯିଲ୍ ଖୁଣ୍ଟିଆନଦିଗେର ଉପରେ ଭୟକ୍ଷର ତାଢ଼ନା କରିଯାଛିଲେନ, ତାହାର ତାହାର ସମୟେ ସେ ପ୍ରକାର ସନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଦୁଃଖ କଥନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହାର ଉପଦ୍ରୋହେ ସାଙ୍କ ବଂସୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୋମ ନଗରୀଯ ବିଶପତ୍ର ପଦ ଶୂନ୍ୟ ଥାକେ । ପୁରାବ୍ଲ୍ଲକ୍ତ ରଚକଦିଗେର ଲିଖନେ ବୋଧିବା ସ୍ୟାଟ୍ କହିଯାଇଲେନ୍ ସେ ଆପନାର ମନ୍ଦିରାନେ ବର୍ତ୍ତ ଦ୍ଵିତୀୟ ସ୍ୟାଟ୍ ଥାକୁ ସହିଷ୍ଣୁତା କରିତେ ପାରେନ କିନ୍ତୁ ରୋମ ନଗରେ ବିଶପେର ଅଧିଷ୍ଠାନ ତାହାର ମହ ହୁଏ ନା ।*

ଗେଲ୍ସ ଏବଂ ହଣ୍ଟିଲିଏନ୍ସ ।—ଦିସିଯିଲ୍ସେର ମରଣାନ୍ତର ଗେଲ୍ସ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରାଜାର ଅବଶିଷ୍ଟ ପୁର୍ବ ହଣ୍ଟିଲିଏନ୍ସ ସହ୍ୟୋଗୀ ହିୟା ମ୍ୟାଟ୍ରକ୍ରପେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ହଣ୍ଟିଲିଏନ୍ସ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକେର ଅଳ୍ପକାଳ ପରେଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରାନ୍ତେ ଗେଲ୍ସ ଏକାକୀ ସର୍ବାଧିପତ୍ର କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ତିନି ଗଥଦିଗେର ସହିତ ଲଜ୍ଜାକର ସନ୍ଧିର ନିୟମ କରିଯାଇଲେନ ଏକାରଣ ପ୍ରାଜାବର୍ଗ ତାହାକେ ଅତିଶୟ ତୁଳ୍ବ କରିତେ ଲାଗିଲ, ଅପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଦଳ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେ ଓ ଆଲସ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତାହାରଦେର ନିରାକରଣାର୍ଥେ କୋନ ଚେଟ୍ଟା କରେନ ନାହିଁ ଇହାତେ ରୋମାନେରଦେର କ୍ରୋଧ ଅତିଶୟ ପ୍ରଭାଲିତ ହିୟା ଉଠିଲ । ଅନ୍ତର ମିସିଯା ଓ ପେନୋନି-ଯାଙ୍କ ସେନାଗଣେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଇମିଲିଏନ୍ସ ସ୍ଵର୍ଗେ ଏ ଉତ୍କାରି-ଦିଗେର ଦମନ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଲେନ ଏବଂ ତାହାରଦିଗକେ ଅୀକ୍ଷାଣ୍ଟ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ପରାଜିତ କରିଲେନ ପରେ ତାହାର ପଳାଯନପର ହଇଲେ ଦେନିଉବ ନଦୀର ଅପର ପାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର-ଦେଇ ପଶ୍ଚାତ ଧାବମାନ ହଇଲେନ । ସେନାଗଣ ଇମିଲିଏନ୍ସେର ଏମତ ବିକ୍ରମ ଦର୍ଶନେ ମସ୍ତକ୍ତ ହିୟା ପୁରକ୍ଷାର କରଣାର୍ଥେ ତାହାକେ ରାଜା

* ନିବର ।

chased, and pursued beyond the Danube. The soldiers rewarded the bravery of their general by proclaiming him emperor, and Gallus was murdered to make room for his successful rival.

ÆMILIANUS, thus raised to the dignity of emperor, could enjoy it but a few months. Valerian, a general of consummate skill and of high reputation, was coming with the legions of Gaul and Germany to the help of his master Gallus, in consequence of the insurrection of Æmilianus ; and, as he arrived too late to save him, was determined to revenge his death. The troops of Æmilianus, awed by the celebrity of Valerian's character, murdered the emperor of their own choice, and offered the purple to his adversary.

VALERIAN was invested with the imperial title by the unanimous voice of the Roman world. Gallienus, his son, was at the same time elected his colleague under the title of Cæsar. The reign of these princes, father and son, proved exceedingly disastrous to the Roman world, and brought the utmost disgrace upon the Roman name. The whole period was one uninterrupted series of confusion and calamity. The empire was reduced by the inactivity or misfortune of the emperors to the very brink of destruction. Foreign enemies and domestic usurpers conspired to disturb the peace, and aggravate the miseries of Rome. A war with the Persians called Valerian to the East, while his son was obliged to march into Gaul, in order

ବେଲିଯା ଶ୍ଵିକାର କରିଲ, ଏ ବିକ୍ରମଶାଲୀ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ବୀର ଶାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥେବେଳେ ଶୁଭରାଂହତ ହଇଲେନ ।

ଇମିଲିଏନ୍ସ ।—ଇମିଲିଏନ୍ସ ଏହି କୁପେ ଶାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଦିବସ ତୋଗ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, ବେଲିରିଯାନ ନାମକ ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ ଓ ସଶ୍ଵରୀ ସେନାନୀ ତ୍ବାହାର ବିଦ୍ରୋହିତା ନିବାରଣାର୍ଥେ ଗାଲ ଓ ଜର୍ମନିର ସୈନ୍ୟ ଲଇଯା ଗେଲେ ଯାଜାର ଆଶ୍ଵକୁଳ୍ୟ କରିତେ ଆସିତେଛିଲେନ ଇତିମଧ୍ୟେ ତ୍ବାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥେବେଳେ ରଙ୍ଗୀ କରିତେ ଅକ୍ଷମ ହେଇଯା ହତ୍ୟାକାରିର ଦିଗେର ଦଶ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲେନ, ଅତ୍ୟବ ଇମିଲିଏନ୍ସେର ସୈନ୍ୟେର ବେଲିରିଯାନେର ମହା ସୁଖ୍ୟାତି ପ୍ରୟୁକ୍ତ ନିରୁତ୍ସାହ ହେଇଯା ଆପନାରଦେର ନିର୍ବାଚିତ ସମ୍ମାନଟିକେ ବିନଟେ କରିଯା ତ୍ବାହାର ଶକ୍ତକେ ରାଜପରିଚନ୍ଦ ରକ୍ତବନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଲ ।

ବେଲିରିଯାନ ।—ବେଲିରିଯାନ ରୋମ ରାଜ୍ୟରେ ସକଳ ଲୋକେର ମଞ୍ଚତିତେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ ଏବଂ ତ୍ବାହାର ପୁନ୍ର ଗାଲିଏନ୍ସ ଦିଜର ନାମଧାରୀ ହେଇଯା ଯୁବରାଜ ସ୍ଵରୂପେ ତ୍ବାହାର ସହଯୋଗୀ ହଇଲେନ । ଏହି ଦୁଇ ରାଜାର ଶାସନ ମମୟେ ରୋମରାଜ୍ୟେର ଘୋର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ହୟ ଏବଂ ତ୍ବାହାତେ ରୋମାନ ନାମେ ଅଭିଶଯ କଲକ୍ଷ କ୍ଷାର୍ଶେ । ସେ କାଳେ ଦୁଃଖ ଓ ଗୋଲଯୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଆର କିଛୁଇ ହୟ ନାହିଁ ଏବଂ ରାଜାରଦେର ଆଲମ୍ୟ ଅର୍ଥବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବିନଟେ ପ୍ରାୟ ହେଇଯାଇଲ, ବିଦେଶୀୟ ଶକ୍ତ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ବିଦ୍ରୋହିଗଣ ଏକେ କାଳେ ରୋମେର ଶାନ୍ତିନାଶ ଓ ଦୁଃଖୋପତି କରେ । ପାରସ୍ୟଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥେବେଳେ ବେଲିରିଯାନକେ ପୂର୍ବାଧିଲେ ଯାତ୍ରା କରିତେ ହେଇଲ ଏବଂ କ୍ରାକ୍ଷଦିଗେର ଉପାତ ଦମନ କରଣାର୍

to restrain the progress of the Franks ; in the mean time the Alemanni advanced into the heart of Italy and the Goths penetrated into Greece. The bravery and skill of Posthumus delivered the western provinces from barbarian incursions, but the provinces were dismembered from the empire by the general's assuming the title of Augustus, and proclaiming himself an independent sovereign. The Goths received a severe blow in Greece from a courageous band of Athenians, under the command of Dexippus, the historian. The Alemanni were driven by the extraordinary exertions of the Senate who, though left without a commander, in the absence of their emperors, called up all the energy which the emergency required. But the war in the east proved the most disastrous. Valerian was defeated and taken prisoner ; and, as no efforts were made for his release, the Roman emperor pined in hopeless captivity under Sapor, the king of Persia.

Gallienus remained perfectly inactive while the empire was thus distracted by various misfortunes and the majesty of Rome trampled upon by his father's captivity. He abandoned himself to all manner of licentiousness, and disgracefully slackened the reins of government, by his idleness and want of exertion. He appeared to be tired of fighting, and enjoyed his repose at Rome, while the barbarians continued their ravages in various parts of the empire, and the Persians threatened the occupation of Asia.

ତୁହାର ପୁଣ୍ୟକେ ଗାଲଦେଶେ ପ୍ରାଚ୍ଛାନ କରିତେ ହଇଲ । ଅପର ଆଲିମେନିରା ଇତାଲିର ମଧ୍ୟଭାଗେ ଏବଂ ଗଥେରା ଶ୍ରୀଶଦେଶେ ଆକ୍ରମଣ କରିଲ, ତାହାତେ ପଞ୍ଚମୀମେର ବିକ୍ରମ ଓ ତୈପୁଣ୍ୟ ପଞ୍ଚମାଞ୍ଚଳଙ୍କ ପ୍ରଦେଶ ଅସଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରଦେର ଆକ୍ରମଣ ହଇତେ ଉକ୍ତାର ପାଇଲ ବଟେ କିନ୍ତୁ ମେନାନୀ ସ୍ଵର୍ଗ ଅଗନ୍ତୁମ ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଆପନାକେ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ବଲିଯା ପ୍ରଚାର କରାତେ ସେ ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟ ହଇତେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହଇଲ । ଶ୍ରୀଶଦେଶେ କର୍ତ୍ତପଯ ସାହସିକ ଏଥିନିଯାନ ଦେକ୍ସିପଶ ନାମକ ପୁରାବୃତ୍ତ ରଚକେର ଶାସନେ ଗଥଦିଗକେ ଦୃଢ଼ ରୂପେ ଆସାତ କରିଯା ଦମନ କରିଲ, ଆର ଇତାଲିର ମଧ୍ୟେ ସେନେଟରେରା ରାଜ୍ୟର ଅନୁପର୍ଚିତେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବିହୀନ ହଇଲେଓ ଆବଶ୍ୟକ ବୁଝିଯା ମଞ୍ଚଗ୍ର୍ବ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରତ ଆଶ୍ୟର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ତ୍ଵ କରିଯା ଆଲିମେନିଦିଗକେ ଦୂରୀକୃତ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଛାଗ୍ରତି ହୟ କେନନା ବେଳି-ରିଯାନ ତଥାର ପରାନ୍ତ ହଇଯା ଶକ୍ତହଞ୍ଚେ ପଡ଼ିଲେନ, ଆର ତୁହାର ଉକ୍ତାରେର କୋନ ଚେଷ୍ଟା ନା ହେଁଯାତେ ତିନି ପାରମ୍ୟ ରାଜ ମେପରେର ଅଧୀନେ ବନ୍ଦ ଥାକିଯା ନୈରାଶ୍ୟ ଶୀର୍ଷ ହଇତେ ଲାଗିଲେନ ।

ପରାନ୍ତ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଏତାଦୃଶ ବିପତ୍ତି ଘଟିଲେଓ ଏବଂ ପିତାର ବନ୍ଧନ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ରୋମେର ମହିମାଯ କଲଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶିଲେଓ ଗାଲିଏନମ କୋନ ଏକାରେ କର୍ମ ତୃପର ନା ହଇଯା ବରଂ ସୌର ଲାଙ୍ଗଟୋ ମତ ହଇଲେନ ଏବଂ ଅଲ୍ମ୍ସ' ଓ ସତ୍ତ୍ଵହୀନ ହଇଯା ରାଜ୍ୟ ଶାସନେର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ କରିଲେନ, ଆର ସଂଗ୍ରାମ କରଣେ ଶିଥିଲ ହଇଯା ରୋମନଗରେ ବିଶ୍ରାମ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଅସଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରା ରାଜ୍ୟର ଅନେ-କଂଶେ ଉପନ୍ଦ୍ରବ କରିତେଛିଲ ଏବଂ ପାରମ୍ୟେରା ଏସ୍ୟା ଥଣ୍ଡ ଅଧିକାର କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଯାଛିଲ ତଥାପି ତିନି ତାହାତେ କିଞ୍ଚିମାତ୍ର ମନୋଯୋଗ କରିଲେନ ନା ।

The safety of the empire was owing to the provincial generals in Gaul, who recovered the cities which the barbarians had occupied ; and to Odenatus, king of Palmyra, who restrained the progress of the Persians. He defended Syria, recovered Mesopotamia, and advanced as far as Ctesiphon itself. But though the empire was thus saved from barbarian invasion, tranquillity was by no means restored. A large number of aspirants arose in different quarters, all claiming the imperial dignity, and styling themselves emperors. These are generally known in history by the name of the Thirty Tyrants, though the number does not appear to have been quite so many.

The inglorious reign of Gallienus was at last terminated, after a duration of nine years, by a conspiracy formed among his own officers, while he was attempting to quell an insurrection headed by Aureolus, whom the Illyrian soldiers had invested with the purple. The emperor was assassinated by his guards during the siege of Milan, where the rebel chief had taken shelter.

CLAUDIUS, surnamed Gothicus, was proclaimed emperor by the army and the Senate on the death of Gallienus. He overthrew the numerous armies of the Goths and Vandals, who had invaded Illyricum and Macedonia, and repaired the disgrace of his country by destroying the power of those fierce barbarians. The spirit of his internal administration corresponded to the vigor of his military operations. He wa

ଏମତ ଅବସ୍ଥାଯ ରୋଗ ରାଜ୍ୟ ଯେ ସମ୍ପର୍କ ରୂପେ ନଷ୍ଟ ହିଲ ନାହାର କାରଣ ଏହି ଯେ ଗାଲଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷରୀ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇ ଅମତ୍ୟ ଜାତିରଦେର ଗୃହୀତ ନଗର ପୁନଶ୍ଚ ଅଧିକାର କରିଲେନ ଏବଂ ପାଲମିରାର ରାଜ୍ୟ ଓଦିନେତେସ ପାରସ୍ୟଦିଗେର ଉପାତ ନିବାରଣ କରିଯାଇଲେନ । ପାଲମିରାରାଜ୍ୟ ସିରିଯାଦେଶ ରଙ୍ଗା କରିଯା ମିମୋପୋଟେମିଯା ପୁନଶ୍ଚ ଗ୍ରହଣ କରେନ ଏବଂ ତେସିଫର ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହେଁଲେ । ସଦିଓ ରୋଗ ରାଜ୍ୟ ଏହି ରୂପେ ଅମତ୍ୟ ଜାତିରଦେର ହସ୍ତ ହଇତେ ଉଦ୍ଭୂତ ହୟ ତଥାପି ଗୋଲଯୋଗେର ଶେଷ ହୟ ନାହିଁ କେବଳ ଭୂରି ୨ ରାଜ୍ୟଲୋତାକୁଣ୍ଡ ଲୋକ ନାନା ସ୍ଥଳେ ସର୍ବାଧିପତ୍ୟ ପାଇବାର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାୟ ଆପନାରଦିଗକେ ସ୍ମୃଟି ସିରିଯା ଅଭିଭାବ କରିତେ ଲାଗିଲ, ଏଟ ରାଜ୍ୟାଭିମାନୀରା ପୁରାବ୍ଲ୍ଲତେ “ତ୍ରିଶ ଛରାଜ୍ୟା” ସିରିଯା ବିଖ୍ୟାତ ହଇଯାଇଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାରଦେର ସଂଖ୍ୟା ବାସ୍ତବିକ ତ୍ରିଶ୍ୟ ଛିଲ ଏମତ ବୋଧ ହୟ ନା ।

ଅବଶେଷେ ୯ ବ୍ସରେର ପର ଗାଲିଏନସେର କୁଂସିତ ରାଜ୍ୟଶାସନେର ଶେଷ ହିଲ, ଇଲିରାକୁମନ୍ତ ସେନାରା ଅରିଓଲସ ନାମକ ସେନାନୀଙ୍କେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରାତେ ମେଇ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପଦ୍ରବ ଦମନ କରିବାର କାଳେ ସ୍ମୃଟେର ନିଜ କର୍ମଚାରୀରାଇ ତାହାକେ ନଷ୍ଟ କରିତେ ମୁନ୍ଗଣୀ କରିଲ ଏବଂ ଉପଦ୍ରୋହକାରି ସେନାନୀର ଦମନାର୍ଥ ସଥନ ମିଳାନ ନଗର ଆକ୍ରମଣ ହୟ ତେବେଳେ ଗାଲିଏନମ ଆପନାର ରକ୍ଷକଗଣ କର୍ତ୍ତ୍ରକ ହତ ହିଲେନ ।

କୁଂଦିଯିମ ।—ଗାଲିଏନସେର ମରଣାନ୍ତର ଗଥିକର୍ମ ଉପାଧି କୁଂଦିଯିମ ନାମକ ଏକ ସେନାନୀ ମେନେଟ ଏବଂ ସେନାଗଣ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହିଲେନ, ତିନି ଇଲିରିକମ ଓ ମାସିଦ୍ଦୋନିଯାର ଭୂରି ୨ ଆକ୍ରମଣକାରି ଗଥ ଓ ବାନ୍ଦାଲଗଣକେ ପରାଜିତ କରିଲେନ ଏବଂ ତାହାରଦେର ବଳ ଭଗ୍ନ କରିଯା ସ୍ଵଦେଶେର ଲଜ୍ଜା ରଙ୍ଗା କରିଲେନ । ତିନି ସନ୍ଦର୍ଭ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରାପ୍ତରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେନ ତନ୍ଦର ନ୍ୟାୟ ପୁର୍ବକ ଶାଶନ କରିଯାଇ ପ୍ରଜାର ଉପକାର କରିଯାଇଲେନ । ତାହାର ଧୀରତା ପରିମିତାଚରଣ ଏବଂ ସଥାର୍ଥ ବିଚାରେର ନିମିତ୍ତ ବିଶେଷ

distinguished by his modesty, his economy, and his high sense of justice, and showed himself fully equal to the increased responsibilities of his dignified position. His reign was however of short duration ; after governing the empire for two years he died of an epidemic, brought on by the devastations caused in the wars, and was enrolled among the gods. The Senate showed great veneration for his memory ; a golden shield was set up in the Senate house to his honor, as well as a golden statue in the Capitol.

QUINTILIUS proclaimed himself emperor on the death of his brother Claudius, and had his title confirmed by the Senate. Before he had reigned seventeen days, he found himself raised to a dangerous elevation ; the report of the warlike Aurelian's election by the army of the Danube, threw him into despair : he shrank with fear from a contest with that celebrated general, and put an end to his earthly anxieties by a voluntary death. Though far inferior to his brother in military attainments, he is said to have been his equal, if not his superior, in moderation and politeness.

AURELIAN, already proclaimed by the legions on the Danube, became the undisputed sovereign of Rome, on the death of Quintilius. He was a brave soldier and a consummate general, but severe and unrelenting in his disposition. He fought most valiantly with the Goths, and extended the Roman empire

সুখ্যাতি হইয়াছিল ইহাতে বোধ হয় তিনি রাজমর্যাদার গুরুতর ভাবে বহনে সম্পূর্ণ ক্লাপে মিপুণ্ডিলেন, কিন্তু তাঁহার রাজত্ব ধূকাল ব্যাপি হয় নাই, যুক্ত ঘটিত তরিখ আণি নাশে বায়ুর দ্বৈগুণ্য প্রযুক্ত সঞ্চারি রোগোৎপত্তি হওয়াতে হৃষি বৎসর মাত্র শাসন করিয়া পঞ্চত্ব পাইলেন। সেনেটরেরা তাঁহাকে দেবতারদের মধ্যে গণিত করিয়া যথেষ্ট সমাদর করিলেন এবং আপনারদের সত্ত্বাস্থলে তাঁহার সম্মার্থে এক স্বর্ণময় ঢাল আর কাপিতলে স্বর্ণময় প্রতিমা স্থাপন করিলেন।

কুইন্টিলিয়স।—পরে ক্লিয়সের ভ্রাতা কুইন্টিলিয়স রাজত্ব গ্রহণ করিলেন এবং সেনেটরেরাও তাঁহার রাজপদ দৃঢ় করিলেন কিন্তু সপ্তদশ দিবস অতীত না হইতেই তিনি দেখিলেন যে তাঁহার উপরতিতে মহাবিপদ ঘটিবার সম্ভাবনা, অনন্তর দেনিউব নদীতীরস্থ সৈন্যেরা আরিলিয়ানকে রাজা করাতে একে-বারে ভগ্নোৎসাহ হইলেন এবং এমত খ্যাত্যাপন্ন সেনানীর সহিত যুদ্ধ করিতে সংকুচিত হইয়া আঘাত হত্যার দ্বারা লোকাস্তর গমন করিলেন, তিনি শস্ত্র বিদ্যায় ভ্রাতার সদৃশ ছিলেন না কিন্তু ধীরতা ও সুশীলতায় তাঁহার তুল্য, বরং তাঁহা হইতেও শ্রেষ্ঠ হইয়াছিলেন।

আরিলিয়ান।—আরিলিয়ান দেনিউব নদী তীরস্থ সেনাগণের দ্বারা রাজ্যাভিষিক্ত হইয়া কুইন্টিলিয়সের মরণান্তে নিঃসেপন্নে আধিপত্য করিতে লাগিলেন, তিনি বিক্রমশালী যুদ্ধবীর ও মহা বিচক্ষণ সেনানী, কিন্তু নির্দয় ও প্রচণ্ডস্বত্ত্বাব ছিলেন। তিনি গথদিগের সহিত সাহস পূর্বক সংগ্রাম করিয়া পুরুষতন সীমা পর্যন্ত রাজ্য বিস্তার করেন এবং গালদেশস্থ রাজাভিমানি তেজিকসকে চেলস গ্রামের সমিধানে সমৈন্যে পরাজিত করিয়াছিলেন। ঐ বিদ্রোহ ন্যূপতি আপনার সেনাকে শাসনে রাখিতে অক্ষম ছিলেন এবং তাহারদের মধ্যে অহরহ কলহ হওয়াতে প্রাণতয়ে বিশ্বাসযাতকতা পূর্বক আরিলিয়ানকে

to its former limits. The army of Tetricus, who had declared himself emperor in Gaul, he overthrew near Chalons. The rebel emperor, unable to restrain his own legions, and not considering himself safe in the midst of the continual seditions which broke out among them, betrayed his troops by inviting Aurelian to subdue them ; he wrote private letters to the emperor whom he besought to rescue him from his own legions, praying, in the words of Virgil :* “ Deliver me, O thou invincible hero, from these evils !” Aurelian marched against them and cut off the rebel legions almost to a man. Tetricus deserted his army before the battle was decided, and came over to the emperor, who secured his person and reserved him for his triumph.

Aurelian likewise turned his arms against Zenobia, queen of Palmyra, who, on the death of her husband Odenatus, had succeeded to his sovereignty of the East, and defended his conquests with masculine energy. The Roman emperor overthrew her near Antioch, and afterwards laid siege to Palmyra, where she had retired for safety. Valiant as her troops were and animated with incredible ardour by the heroic fortitude of their queen, they could not withstand the courage and perseverance of the Romans ; Palmyra was forced to capitulate, the queen was overtaken in her flight, and the Roman territory in Asia was fully recovered. The conqueror returned to Rome

---

* Aeneid, Book VI. 365.

ତାହାରଦେର ଦମନାର୍ଥ ଆହୁନ କରିତେ ସ୍ଥିର କରେନ, ପରେ ନିଜ ସୈନ୍ୟଗଣେର ହଣ୍ଡ ହଟିତେ ମୁକ୍ତ ହଇବାର ନିଶିତ ଉତ୍ତର ସ୍ମୃଟିକେ ଶୋପନେ ପଦ ଲିଖିଯା ବର୍ଜିଲ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବିର ବଚନ ଉତ୍କୃତ କରତ ସବିନ୍ୟେ କହିଯାଇଲେନ “ହେ ଅଜେୟ ବୀର ଆମାକେ ଏହି ମମନ୍ତ୍ର ଦୁଃଖ ହଇତେ ପରିଭ୍ରାଣ କର ।” ଅତ୍ୟବ ଆରିଲିଯାନ ତାହାରଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ରଣ ଯାତ୍ରା କରିଯା ବିଦ୍ରୋହ ମେନାବ୍ୟହକେ ଛିମ୍ବ ଭିମ କରତ ପ୍ରାୟ ନିର୍ମଳ୍ୟ କରିଲେନ, ତେବ୍ରିକମ ଯୁଦ୍ଧ ମମାପ୍ରତି ନା ହଇତେବେ ଆପନାର ଦଲ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ସ୍ମୃଟିର ପକ୍ଷେ ଆସିଲେନ, ସ୍ମୃଟିତ୍ତାହାକେ ଜ୍ୟ ଯାତ୍ରାର କାଳୀନ ରାଜମାର୍ଗେ ନୀତ କରଗର୍ଥେ ଆପନାର ଅଧୀନେ ରାଖିଲେନ ।

ଆରିଲିଯାନ ଜେନୋବିଯା ନାୟୀ ପାଲମିରାର ରାଣୀର ପ୍ରତି-
କୁଳେ ଓ ରଣସଙ୍ଗ୍ଜୀ କରେନ, ଏ ରାଣୀ ନିଜ ସ୍ଵାମୀ ଓ ଦିନେଭିତମେର
ମରଗାନନ୍ତର ପୁର୍ବାଙ୍କଳେର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ ଏବଂ
ପତିର ଜିତ ଦେଶ ପୁରୁଷେର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତାପେର ମହିତ ରକ୍ଷା କରିଯା-
ଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ରୋମାନ ସ୍ମୃଟି ତ୍ତାହାକେ ଆନ୍ତିଗୁକ ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଥାନେ ପରାବ୍ରତ କରିଲେନ ଏବଂ ତିନି ପାଲମିରା ପୁରୀତେ ପଲା-
ଯିତା ହଇଲେ ତାହା ଓ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ, ଜେନୋବିଯାର ସେନାରୀ
ଅତି ସାହିସିକ ଏବଂ ରାଣୀର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବିକ୍ରମ ଦେଖିଯା ଯହା
ପ୍ରତାପେ ଉତ୍ସାହିତ ହଇଲେ ଓ ରୋମାନଦିଗେର ବୀରଭୂତ ଓ ଦୃଢ଼
ଧତିଜ୍ଞତାର ଅନ୍ୟଥା କରିତେ ପାରିଲ ନା ସୁତରାଂ ପାଲମିରା
ରୁଣୀ ସ୍ମୃଟିର ଅଧୀନ ହଇଲ, ରାଣୀ ଓ ପଲାଯନ କାଳୀନ
ତା ହଇଲେନ, ଏଇକୁପେ ରୋମାନେରା ଏମ୍ୟା ଥଣ୍ଡେ ଆପନାରଦେର
ମନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲ । ଏ ଜ୍ୟଶିଳ ସ୍ମୃଟି ପୁର୍ବ
ଶିଖେ ରୋମାନଦେର ରାଜସ୍ତର ପୁନଃହାପନ କରିଯା ମହାଗୋରବେ

in great glory, as the restorer of the Roman dominions in the East and the West, and enjoyed a splendid triumph on account of his numerous victories; Tetricus and Zenobia were led in chains before his chariot, as evidences of his exploits in Europe and Asia.

The conquest of Zenobia was followed by an execution, which reflected great disgrace both on the queen and her victors. The Romans called upon the queen of Palmyra to answer for her conduct in refusing allegiance to the sovereign of Rome; Zenobia charged her counsellors with the guilt of her rebellion and exposed them to the vengeance of the Senate. The celebrated Longinus, author of the Treatise on the Sublime, was among the counsellors thus betrayed by their mistress; he was an Athenian by birth, and had been induced to accept employment under the court of Palmyra, by which he was appointed to educate the sons of the queen; he discharged his duties faithfully and proved very serviceable to Zenobia, who now informed against him, and procured his death by order of the emperor. Zenobia herself was not treated with harshness after the triumph of Aurelian was over. She was allowed to settle quietly in Italy, where her descendants could be recognised for several succeeding centuries. Tetricus, too, was permitted to live at ease as a private citizen, and was likewise distinguished by being made governor of Lucania.

Aurelian's operations against the Goths were

ରୋମେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହଇଲେନ ଏବଂ ଇଉରୋପ ଓ ଏମ୍ୟାର ମଧ୍ୟେ ନିଜ ଶୌଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶେର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ସ୍ଵରୂପ ଶୃଙ୍ଖଳବନ୍ଧ ତେତିକସ ଓ ଜେନୋବିଯାକେ ରଥେର ସମ୍ମୁଖେ ଚାଲାଇଯା ମହା ସ୍ଟାଯ ଜୟ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ ।

ଜେନୋବିଯାର ପରାଜ୍ୟାନନ୍ତର ଏମତ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାଣ ଦ୍ୱାରା ହୟ ଯାହାର ଜନ୍ୟ ରାଣୀ ଓ ତାହାର ଜୟକାରିରଦେର ମହା ଅଧ୍ୟାତ୍ମି ହଇଯାଇଲି । ରୋମାନେରା ରାଗାନ୍ତିତ ହଇଯା ଜେନୋବିଯାକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେନ ଯେ ତିନି କେନ ରୋମାନ ସମ୍ବାଟେର ଅଧୀନେ ଥାକେନ ନାହିଁ, ଜେନୋବିଯା ଭୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଅମାତ୍ୟଗଣେର ପ୍ରତି ଆପନ ବିଜ୍ଞାହିତାର ଦୋଷାରୋପ କରିଯା ତାହାରଦେର ଉପର ସେନେଟରଦିଗେର କୋଷ ପ୍ରଜ୍ଞଲିତ କରାଇଲେନ, ତାହାତେ ଲଞ୍ଜିନମ ନାମେ ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ଡିତ ଯିନି ଉତ୍କଟ ଭାବେର ବିଷୟେ ଗ୍ରହ ରଚନା କରିଯାଇଲେନ ତିନିଓ ଏ ଅମାତ୍ୟଗଣେର ସହିତ ରାଣୀର ଦ୍ୱାରା ଶକ୍ତହଞ୍ଚେ ସମର୍ପିତ ହୟେନ, ଉତ୍କ୍ରମ ପଣ୍ଡିତ ଏଥେବେ ନଗରେ ଜନ୍ମ ପ୍ରାହଣ କରେନ, ପରେ ରାଣୀର ପୁନ୍ଜନ୍ମଦିଗେର ଅଧ୍ୟାପନାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଯା ପାଲମିରା ପୁରୀର ରାଜମନ୍ଦିରେ ବୈତନିକ କର୍ମଚାରିତ୍ୱ ସ୍ଥିକାର କରିଯାଇଲେନ, ଏବଂ ରାଜକୁମାରଦିଗକେ ଅତି ଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ ଶିକ୍ଷା ଦିଯା ଜେନୋବିଯାର ମହୋପକାର କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଏକବେଳେ ରାଣୀ ତାହାର ଅପବାଦ କରିଯା ସମ୍ବାଟେର ଆଜ୍ଞାୟ ବ୍ୱଧ କରାଇଲେନ । ଆରିଲିଯାନେର ଜୟଯାତ୍ରାର ପରେ ଜେନୋବିଯାର ଆପନାର ପ୍ରତି ଆର କୋନ କାଟିନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ହୟ ନାହିଁ, ତିନି ଇତାଲିର ମଧ୍ୟେ କୁଶଲେ ବାସ କରିତେ ଅମୁମତି ପାଇଯାଇଲେନ ଏବଂ ଅନେକ କାଲେର ପରେଓ ତଥାଯ ତାହାର ବଂଶେର ଉଦ୍ଦେଶ ପାଓଯା ଯାଇତ । ତେତିକସ ମାମାନ୍ୟ ଲୋକେର ନ୍ୟାୟ ନିର୍ବିଷେ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିତେ ପାଇଲେନ ଆର ଅବଶ୍ୟେ ଲକେନିଯାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲାତେ ଯଶୋଭାଜନ ଓ ହଇଲେନ ।

ପରେ ଆରିଲିଯାନ ଗଥଦିଗେର ସହିତ ବିଶକ୍ଷଣ ଚତୁରତା ଓ କୌଶଳ ପୂର୍ବକ ଯୁଦ୍ଧ କରିଲେନ ଏବଂ ଆପନାର ଦୁର୍ଲଭତାର କୋନ

marked by great skill and sagacity. Without betraying any symptoms of weakness, he gave up the province of Dacia, originally conquered by Trajan. The Roman colonists were withdrawn from the north of the Danube, and allowed to settle in the middle of Mœsia. The Danube was again recognised as the northern boundary of the empire, and every exertion was made to strengthen the frontier without interfering with the other side of that river.

The reign of Aurelian was likewise disturbed by an insurrection within the walls of Rome, occasioned by the workmen of the mint, who had adulterated the coin. The rebellion was suppressed by an action fought on the Cælian hill. The insurgents were treated with great severity, and many of their accomplices, being men of noble connexions, were put to death. The little mercy which Aurelian showed towards offenders, exhibited a cruel and an unrelenting disposition. Brought up from early life as a peasant and a warrior, and always accustomed to sanguinary scenes, he proved any thing but an amiable prince. An emperor hardened against all tender feelings was in some respects necessary for the time in which he lived, and he unquestionably performed signal services to the empire; but while he kept his subjects in awe of himself, he failed to gain their affection. His temper was constitutionally severe; he ordered without any remorse the death of his own sister's son. But he was a great restorer of military discipline, and a reformer of the dissolute man-

ଚିନ୍ହ ପ୍ରକାଶ ନା କରିଯାଉ ତ୍ରେଜାନେର ଜିତ ଦେସିଯା ଦେଶ ତାହାରଦିଗକେ ସମପର୍ଗ କରିଲେନ ଆର ରୋମାନ ଲୋକଦିଗକେ ଦେନିଉବ ନଦୀର ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ଵ ହିତେ ଆନୟନ କରିଯା ମିସିଯାର ମଧ୍ୟରୁଲେ ବସନ୍ତ କରାଇଲେନ, ଅତେବ ଦେନିଉବ ନଦୀ ପୁନଶ୍ଚ ରୋମରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତର ସୀମା ବଲିଯା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହଇଲ, ରୋମାନେରା ରାଜ୍ୟର ସୀମା ରକ୍ଷା କରଣାର୍ଥ ଯଥେଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟା କରିଲେଣ ଉତ୍ତର ନଦୀର ଉତ୍ତରାଂଶେ ଆର ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିଲେନ ନା ।

ଆରିଲିଯାନେର ରାଜସ୍ତ କାଳେ ରୋମ ନଗରେ ମଧ୍ୟ ଏକଟା ଉପନ୍ଧବ ହେଯ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଦ୍ରାଶାଲାର କର୍ମକାରିରା ଅଧିମଧ୍ୟାତ୍ ମିଶ୍ରିତ ମୁଦ୍ରା କରିଯା ଏକ ଉପନ୍ଧବ ଉପସ୍ଥିତ କରେ, କିନ୍ତୁ ସିଲିଯାନ ପର୍ବତୋପରି ଯୁଦ୍ଧାବସାନେ ତାହାର ନିବାରଣ ହେଯ, ଏବଂ ଏ ଉପନ୍ଧବ-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରିଯାରୁ ଉପର କଟିନତର ଦଣ୍ଡେର ବିଧାନ ହସ୍ତାତେ ତାହାରଦେର ଅନେକ ଉଦାରବଂଶୀୟ ସହ୍ୟୋଗୀ ଲୋକ ହତ ହେଯ । ଆରିଲିଯାନ ଅପରାଧି ଲୋକେର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପା ପ୍ରକାଶ ହିଲିତେମ ଇହାତେ ବୋଧ ହେଯ ତିନି ନିଷ୍ଠୁର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସ୍ଵଭାବ ଛିଲେନ, ଫଳତଃ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାବଧି କେବଳ କୁଣ୍ଡିକର୍ମ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାପାରେ ଉପଦେଶ ପାଇଯାତେ ଏବଂ ଅହରହ ଶୋଣିତମୟ କ୍ଷେତ୍ର ଦର୍ଶନେ ଆମନ୍ତ ଥାକାତେ ତାହାର ଅନ୍ତଃକରଣ ନିତାନ୍ତ ମେହ ଶୂନ୍ୟ ହଇଯାଛିଲ, ତେ-କାଳୀନ କୋନ୍ତେ ଦିଷ୍ଟେର ନିମିତ୍ତ ଏକ ଜନ ମମତା ବିହୀନ କଟିନ-ହୃଦୟ ରାଜ୍ୟାର ପ୍ରୋଜନ୍ ଛିଲ ସ୍ଵତରାଂ ଆରିଲିଯାନେର ରାଜ୍ୟାଭୟକେ ଦେଶର ବିଶେଷ ଉପକାର ହଇଯାଛିଲ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵୀକାର ହରିତ ହିଲେ । ପ୍ରଜାରା ତାହାକେ ତୟ କରିତ ବଟେ କିନ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସ ମାତ୍ର କରିତ ନା, ତାହାର ଅନ୍ତଃକରଣ ସ୍ଵଭାବତଃ ନିଷ୍ଠୁର ଛିଲ ଏଗ୍ରଯୁକ୍ତ ତିନି ଅକାତରେ ନିଜ ଭାଗିନେୟକେ ବଧ କରିତେ ଶାଦେଶ କରିଯା ଛିଲେନ । ପରସ୍ତ ତିନି ଯୁଦ୍ଧ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଶାମନ

ners that prevailed among the Romans. He fortified the city of Rome by stronger and more substantial walls, built a temple to the Sun, and deposited a large quantity of gold and jewels in it.

He fell a sacrifice at last to the fraud and treachery of his own Secretary. This person, having reason to apprehend the emperor's displeasure, noted down, imitating the emperor's hand, the names of certain military officers, and exhibited the forged list to those officers, intimating that they were marked out for early execution. The officers, relying on the secretary's words, considered themselves as already doomed to destruction, and resolved to prevent the execution of the emperor's supposed bloody intention by assassinating him without delay. He was accordingly murdered in the course of a march in the East between Byzantium and Heraclea. His death which took place after a reign of 5 years, was not unrevenged; and the people testified their respect for his memory by enrolling him among their gods.

TACITUS.—The death of Aurelian is said to have been followed by an interregnum of eight months, polite compliments mutually passed between the army and the Senate, each modestly requesting the other to nominate a successor to the imperial dignity. A venerable Senator, named Tacitus, descended from the celebrated historian of that name, was length saluted with the title of Augustus and invested with the purple. He was a man eminent for vi

ଉତ୍ତମକୁପେ ପୁନଃସ୍ଥାପନ କରିଯା ରୋମାନଦିଗେର ଲାକ୍ଷ୍ମଟ୍ୟାର ବିବାରଣ କରେନ ଏବଂ ଦୃଢ଼ତର ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣ କରିଯା ନଗରକେ ମାରୁଥ ହୁର୍ଗମ କରିଲେନ । ଅନୁତ୍ତର ସ୍ତ୍ରୟଦେବେର ଉଦ୍ଦେଶେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରିଯା ତଥାଯ ଅନେକ ରତ୍ନ କାଢନ ସମର୍ପଣ କରିଲେନ ।

ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ଞୀ ଅବଶ୍ୟକେ ଆପନାର କର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷେର ପ୍ରତାରଣା ଓ ଶ୍ଵାମସାତକତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ବିନଟ ହେଲେ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି କୋନ କାରଣେ ତୁ କୁପିତ ହଇଯାଛେ ଏହି ଆଶକ୍ତାଯ ତୁହାର ହସ୍ତାକ୍ଷରେର ସଦୃଶ କରିବେ କତିପାଇ ମେନାପତିର ନାମ ଲିଖିଯା ମେହି କୁତ୍ରିମ ଲିପି ତୁହାର ଦିଗକେ ଦେଖାଇଯା କହିଯାଛିଲ ଯେ ରାଜ୍ଞୀ ତାହାରଦେର ଶୀତ୍ର କରଣାଭିପ୍ରାୟେ ନାମ ଅକ୍ଷିତ କରିଯାଛେ । ମେନାପତିରା ଏ ଶ୍ଵାମସାତକତାର କଥାଯ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯା ମନେ କରିଲ ରାଜ୍ଞୀ ତାହାରଦେର ମାଶ କରିତେ ନିଶ୍ଚଯ କଲ୍ପନା କରିଯାଛେ ଅତ୍ରବ ମେହି ରତ୍କା-
କୁତ୍ରିତ କଲ୍ପନା ନିଷ୍ଫଳ କରଣାର୍ଥ ଅବିଲମ୍ବେ ତୁହାକେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିତେ ତିଜୀ କରିଲ ତାହାତେ ରାଜ୍ଞୀ ପୂର୍ବାଙ୍ଗଲେ ସାତ୍ରା କରିତେ ୨ ଜ୍ଞାନସିଯମ ଓ ହିରାକ୍ଷିଯା ନଗରଦୟେର ମଧ୍ୟରୁଲେ ହତ ହଇଲେ, କୁପିତ ରାଜ୍ଞୀ ପାପେର ବିଲକ୍ଷଣ ପ୍ରତିଫଳ ହୟ ଆର ଜାରାଓ ହତ ରାଜ୍ଞୀକେ ଦେବତାରଦେର ମଧ୍ୟେ ଗଣିତ କରିଯା ଯିନ୍ତେ ସମାଦର କରେ ।

ତାସିତମ ।—ଆରିଲିଯାନେର ମରଣାନୁତ୍ତର ଆଟ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ ରାଜ୍ଞୀ ନିୟୁକ୍ତ ହୟ ନାହିଁ, ମେନାଗଣ ଆପନାରାଇ ଛାହୁମାରେ ରାଜ୍ଞୀ ନିୟୁକ୍ତ କରିତ କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରତି ସୌଜନ୍ୟ ଗଣ କରତ ମେମେଟରଦିଗକେ ତାହା କରିତେ ଅମୁରୋଧ କରିଲ,

tue, and distinguished by many excellencies, and therefore fit for governing an empire; he could nevertheless signalise his reign by any extraordinary exploits, being taken off by disease within the sixth month after his elevation.

FLORIANUS, brother to Tacitus, ambitiously assumed the title of Augustus on the death of the last emperor. He could not however enjoy his dignity for more than two months and twenty days; Probus an experienced general, was proclaimed emperor by the legions of the East on which Florianus was put to death by his own troops.

PROBUS.—On the death of Florianus, Probus found himself in the undisputed possession of the sovereignty. He was a mighty and a distinguished warrior, rendered illustrious by many feats of valor and skill. He recovered Gaul from the barbarians who had occupied it, and pursued his victories on the other side of the Rhine. He vanquished the rebels that attempted to usurp the government, such as Saturnius in the East, and Poculus and Bononus at Agrippina. He permitted the Gauls and the Pannonians to plant vineyards, and formed similar plantations himself on Mounts Alma and Aureus by means of his soldiers, giving them to the provincials to cultivate and rear up. Warlike as he was, he delighted in promoting the arts of peace, and looked forward to the time when a state of general tranquillity might relieve

ସେନେଟରେରାଓ ପ୍ରଥମତଃ ଏବିଷ୍ୱରେ ନିରଣ୍ଟ ହଇୟା ସେନାଗଣେର ଡୁପର ଭାରାପର୍ବ କରିଯାଇଲେନ, ପରେ ତାସିତମ ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁରୀବ୍ରତ ରଚକେର ବଂଶେ ଉପର ଉକ୍ତ ନାମଧାରି ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେନେଟର ଅଗନ୍ତସ ଉପାଧି ଓ ରାଜ୍ୟପରିଚନ ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ । ତିନି ସଂକରଣଶାଳୀ ଓ ବହୁଗୁଳାଙ୍ଗୁତ, ସୁତରାଂ ରାଜ୍ୟଶାସନେର ବିଳକ୍ଷଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକେର ପର ଛୟ ମାସେର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଁଥାତେ କୋନ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ ।

ଫୋରିଏନ୍ସ ।—ତାସିତମେର ମରଣାନନ୍ତର ତାହାର ଭ୍ରାତା ଫୋରି-
ଏନ୍ସ ସ୍ୱର୍ଗ ସତ୍ତର ହଇୟା ଅଗନ୍ତସ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ
କିନ୍ତୁ ତୁଇ ମାସ ବିଂଶତି ଦିବଶେର ଅଧିକ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିତେ
ପାରିଲେନ ନା, ପୂର୍ବାଙ୍ଗଲଙ୍ଘ ସେନାରୀ ପ୍ରୋବସ ନାମେ ଏକ ବିଚକ୍ଷଣ
ସେନାନୀକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରାତେ ତାହାର ପ୍ରାଣେ ଆସାତ ହଇଲ ।

ପ୍ରୋବସ ।—ଫୋରିଏନ୍ସମେର ଲୋକାନ୍ତୁର ପ୍ରାଣ୍ତି ହେଁଥାତେ ପ୍ରୋବସ
ନିର୍ମିରୋଧେ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟରେ ଲାଗିଲେନ, ତିନି ଅତି ପରାକ୍ରମଶାଳୀ
ଓ ସଶ୍ରୀ ଯୋଜା ଛିଲେନ, ଏବଂ ସଥେଟ ବିକ୍ରମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟନୈପୁଣ୍ୟ
ପ୍ରକାଶ କରିଯା ନିଜ ନାମ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରିଯାଇଲେନ । ଯେ ଅମଭ୍ୟ
ଜ୍ଞାତିରା ଗାଲଦେଶ ଅଧିକାର କରିଯାଇଲ ତିନି ତାହାରଦିଗକେ
ଦୂରୀଙ୍ଗୁତ କରିଯା ରାଇନ ନଦୀର ଅପର ପାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟ ବିସ୍ତାର କରେନ
ଏବଂ ପୂର୍ବରୁଦ୍ଧେ ଆଗ୍ରିପିନା ନଗରେ ସେଟିରିଯିସ ପୋକୁଲମ ଏବଂ
ବନୋନ୍ସ ପ୍ରଭୃତି ରାଜଦ୍ରୋହ ଲୋକେରା ରାଜ୍ୟ ହରଣ କରିତେ
ଚେଷ୍ଟା କରିଲେ ତାହାରୁଦ୍ଦିଗକେ ପରାଜିତ କରେନ, ଅପର ଗାଲିଯ
ଓ ପେନୋନୀଯ ଲୋକଦିଗକେ ଦ୍ରାକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିତେ
ଅନୁମତି ଦିଯାଇଲେନ ଏବଂ ଆପନିଓ ଆଲମା ଓ ଅରିୟମ
ପର୍ବତୋପରି ସେନାଗଣ ଦ୍ୱାରା ଏକ କୁପ କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରାଇଲେନ ଆର
ଧର୍ମପର୍ବତ କରିଲେନ । ତାହାର ଯୁଦ୍ଧ ନୈପୁଣ୍ୟ ଧାକିଲେନ ଶାନ୍ତିକାରୀ
ବିଦ୍ୟାର ଚାଲନାୟ ବିଶେଷ ଅନୁରାଗ ଛିଲ ଏବଂ ମନେକ ଏହି ପ୍ରତୀକ୍ଷା

the empire of the burden of maintaining a large standing army, and when he might safely disband his troops. He was imprudent enough to give expression to these ideas in the presence of the soldiers, they felt no way thankful to an emperor who intended to dissolve them as a body; they fell upon him in a tumult at Sirmium, and murdered him in an iron turret. The death of Probus took place after a reign of 6 years and 4 months. Like Aurelian he was a prince of firmness and resolution, of great military attainments, and distinguished by a sense of strict justice: and he was superior to that prince in the civility and blandness of his manners.

CARUS was saluted with the title of Augustus on the death of Probus. He was a native of Narbo and had two sons, Carinus and Numerian, arrived at the age of manhood, when he was proclaimed; he associated them in his government under the name of Cæsars. He overthrew the Sarmatians and thereby ensured the safety of Illyricum. He then marched to the east and performed great exploits in his conflicts with the Persians. He routed them in battle and took their cities Seleucia and Ctesiphon; but while he lay encamped on the Tigris, he is said to have perished by a stroke of lightning.

CARINUS and NUMERIAN were elected associates emperors on the death of their father. Numerian a prince distinguished by many excellencies, who had accompanied his father in the Persian expedi-

କରିତେନ ଯେ ଦେଶେ ମଧ୍ୟ ସୁକ୍ଷେର ସମ୍ପର୍କ ବିରାମ ହିଲେ ଡ୍ରିଇ ମୈନ୍ୟ ଦଲବକ୍ଷ ରାଖିତେ ବିପୁଲ ଅର୍ଥବ୍ୟାଯେର ପ୍ରସ୍ତୋଜନ ହଇବେ ନା ଆର ତଥନ ସେନାରଦିଗକେ ବିଦ୍ୟାଯ କରିଯା ରାଜ୍ୟର ଅନେକ ଧନ ରକ୍ଷା କରିତେ ପାରିବେନ, କିନ୍ତୁ ଅବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ସେନାଗଣେର ସଙ୍କାଳ ଏହିଇ ଆନ୍ତରିକ ବାସନା ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ ସ୍ଵତରାଂ ତାହାର ଆପନାରଦିଗେର ଦଲଭଦେର ସନ୍ତ୍ରାବନାୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଝଞ୍ଟ ହିଲ ଏବଂ ଏକତ୍ର କୋଣାହଳ କରିଯା ସର୍ମିଯମ ଦେଶେ ତାହାକେ ଆକ୍ରମଣ କରତ ଏକ ଲୋହ ସ୍ତରୋପରି ବଧ କରିଲ । ଅତ୍ୟବ ପ୍ରୋବସ ୬ ବ୍ସର ୪ ମାସ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନନ୍ତର ପଥରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ତିନି ଆରିଲିଯାନେର ନ୍ୟାୟ ସ୍ଥିରଚିନ୍ତ ଓ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଛିଲେନ, ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟେ ତାହାର ବିଶେଷ ନୈପୁଣ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ଆର ବିଚାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭ୍ୟରାଗ ଛିଲ, ଏବଂ ତିନି ମୌଜନ୍ୟ ଓ ସଂ-ବ୍ୟବହାରେ ଉତ୍କଳ ନ୍ପତିର ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହିଯାଛିଲେନ ।

କେରେସ ।—ପ୍ରୋବସେର ପଥରୁ ହୋଇବାତେ କେରେସ ରାଜ ପରିଚିଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ତିନି ନାର୍ଦ୍ଦୀନା ଦେଶେ ଜୟ ଗ୍ରହଣ କରେନ । ତାହାର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକେର କାଳେ କେରାଇନ୍ସ ଓ ନୁଗିରିଯାନ ନାମକ ଧ୍ୟାନପ୍ରାପ୍ତ ଦୁଇ ପତ୍ର ପାକାତେ ତାହାରଦିଗକେ ସିଙ୍ଗର ଉପାଧି ଦିଯା ଯୁଦ୍ଧରାଜ କରିଲେନ, ପରେ ସାର୍ମିଯାନଦିଗକେ ଜୟ କରିଯା ଇଲିରିକମଦେଶ ରକ୍ଷା କରିଲେନ, ଆର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେ ସାତ୍ରା କରିଯା ମହା ବୀରତ୍ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ପାରମ୍ୟଦିଗେର ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିଲେନ, ଏବଂ ତାହାରଦିଗକେ ପରାପ୍ରତ କରିଯା ମିଲୁମିଯା ଓ ତେମିଫନ ନାମେ ପ୍ରମିଳ ନଗର ଅର୍ଥକାର କରିଲେନ, ଅନନ୍ତର ତଥିମ ନଦୀଭିତ୍ତିରେ ଲିବିର ହାପନ ପୂର୍ବକ ବାସ କରିତେ ୨ ବଜ୍ରା-ତେ ପ୍ରାଗତ୍ୟାଗ କରିଲେନ ।

କେରାଇନ୍ସ ଓ ନୁଗିରିଯାନ ।—କେରସେର ମୃତ୍ୟୁ ହିଲେ ତାହାର ହି ପୁତ୍ର କେରାଇନ୍ସ ଓ ନୁମିରିଯାନ ଏକତ୍ର ସହସ୍ରୋଗି ରାଜ୍ୟ ହିଲେନ, କିନ୍ତୁ ନୁମିରିଯାନ ଯିନି ବଞ୍ଚଗୁଣାଳଙ୍କୃତ ଛିଲେନ ଏବଂ ପତାର ମମତିବ୍ୟାହାରେ ପାରମ୍ୟଦେଶେ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ଗିର୍ଯ୍ୟାଛିଲେନ

tion, soon fell a sacrifice to the treachery and ambition of his father-in-law, Aper, who was also the prefect of the praetorians. While the emperor, afflicted with a distemper in his eyes, was carried in a litter, the emissaries of his father-in-law secretly dispatched him in the way, and concealed the deed, that the intelligence of his death might not be published in camp before Aper could usurp the imperial purple. But the putrid smell of the corpse betrayed their guilt; it attracted the attention of the soldiers who followed him; they came up to his litter, and, drawing the curtains, discovered the truth.

In the mean time Carinus, who was left in charge of Illyricum, Gaul, and Italy, when his father undertook the expedition into Persia, debased himself in all manner of crimes; he destroyed many innocent persons on false accusations, dishonoured the wives of his nobles, and meanly wreaked his vengeance on some of his school-fellows who had provoked him in school in boyish sport. He became odious to all men on account of these enormities, and it was not long before he paid the usual penalty of tyranny. The legions of the East, returning victorious from Persia, invested Diocletian with the purple on the death of Carus, and the assassination of Numerian. Diocletian was a native of Dalmatia, of an obscure origin, supposed by some to have been the son of a secretary, by others to be a freedman of the Senator Anulius.

Diocletian solemnly swore, at the first assembly of the army after the death of Numerian, that he had

ତ୍ଥାର ଶ୍ରୀର ଅଥଚ ପ୍ରିତୋରିଆନଦିଗେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏପର ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜ୍ୟ ଲୋତାକୁ ହଇୟା ବିଶ୍ୱାସଦ୍ୱାତକତା ପୂର୍ବକ ଶୀଆ ତ୍ଥାକେ ବଧ କରିଲ, ଉତ୍ତର ରାଜ୍ୟ ଚକ୍ରପୀଡାତେ କ୍ଲିକ୍ଟ ହଇୟା ଶିବିକାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ଗମନ କରିତେଛିଲେନ ଏମତ ସମୟେ ତ୍ଥାର ଶ୍ରୀରର ଅହୁଚରେରା ଆମିଯା ତ୍ଥାକେ ପଥି ମଧ୍ୟେ ବଧ କରିଲ, ଏବଂ ଏପରେ ରାଜ୍ୟପରିଚନ ଏହଣ କରିବାର ପୂର୍ବେ ଶିବିରଙ୍କ ଲୋକେରା ରାଜ୍ୟ ହତ୍ୟାର ସଂବାଦ ନା ପାଇ ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟେ ମୃତ ରାଜ୍ୟାର ଦେହ ବାହିର କରିଲ ନା କିନ୍ତୁ ପରେ ଶବେର ଦୁର୍ଗର୍ଭ ଅଯୁକ୍ତ ତ୍ଥାରଦେର ଦୋସ ପ୍ରକାଶ ହଇଲ, ସୈନ୍ୟେରା ଶିବିକାର ନିକଟେ ଉପସ୍ଥିତ ହଇୟା ପରଦା ଉଠାଇୟା ଦେଖିଲ ଯେ ରାଜ୍ୟ ଗତାନ୍ତ ହଇୟାଛନ ।

କେରାଇନ୍ସ ପିତାର ପାରମ୍ୟଦେଶେ ଯାତ୍ରା କାଲୀନ ଇଲିରିକମ ଗାଲ ଏବଂ ଇତାଲି ରକ୍ଷାର୍ଥ ନିୟୁକ୍ତ ହଇୟାଛିଲେନ, ପରେ ରାଜ୍ୟ ହଇୟା ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଗର୍ଭ କରତ ଆଜାମର୍ଯ୍ୟାଦାର ହାନି କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଅନେକନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷି ଲୋକେର ମିଥ୍ୟାପବାଦ କରିଯା ବଧ କରିଲେନ, ଏବଂ ଭୂରିୟ ଉଦାର ବଂଶୀୟ କୁଲୀନଦିଗେର ଭାଷ୍ୟାକେ ବଲ୍ଲାଙ୍କାର କରିଲେନ, ଆର ବଲ୍ଲାବନ୍ଧ୍ୟାୟ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟାୟନ କାଲୀନ ଯାହାରା ତ୍ଥାର ସହିତ ଏକତ୍ର ପାଠ କରିତ ତାହାରା ପାଠଶାଳାଯ ବାଲ୍ୟକ୍ରୀଡା କରତ ତ୍ଥାକେ କଥନ୍ତି ଅମ୍ବନ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରତ ପୂର୍ବାକ୍ରାଶେର ପରିଶୋଧ ଲାଇଲେନ । ଏହିୟ ଅତ୍ୟାଚାରେ ସକଳ ଲୋକେଇ ତ୍ଥାକେ ସ୍ମୃତି କରିତେ ଲାଗିଲ ତାହାତେ ଦୁରାୟା ରାଜ୍ୟାରଦେର ସାଧାରଣତାବେ ଯେ ଦୁର୍ଗତି ହଇୟା ଥାକେ ତ୍ଥାର ପକ୍ଷେଓ ତାହା ଘଟିଲ । ପୂର୍ବାଙ୍ଗଲେର ସୈନ୍ୟେରା ପାରମ୍ୟ ଦେଶେ ଜୟଳାଭ କରିଯା ପ୍ରତ୍ୟାବ୍ଲ୍ଲତ ହଇବାର କାଳେ କେରମେର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ମୁମିରିଆନେର ବଧ ଶୁନିଯା ଦାଇ ଓ କ୍ଲିନିସିଯାନକେ ରାଜପରିଚନ ପ୍ରଦାନ କରିଲ । ଦାଇ ଓ କ୍ଲିନିସିଯାନ ଦାଲ୍ୟମେସିଯା ଦେଶେ ଏକ ସାମାନ୍ୟ ବଂଶେ ଜମ୍ମିଆ-ଛିଲେନ, କେହିୟ କହେନ ତିନି ଏକ ଜନ ଲେଖକେର ପୁନ୍ର, ଆର କେହିୟ ବଲେନ ତିନି ଆହୁଲିୟମ ନାମକ ସୈନ୍ୟେରର ଅନୁଚର ।

ମୁଗିରିଆନେର ମରଣାମନ୍ତର ସୈନ୍ୟେରା ପ୍ରଥମତଃ ସତାଙ୍କ ହିଲେ

hand in his murder; and as Aper, who had caused the assassination, was standing by, he ran him through with his sword in the presence of the soldiers. He then advanced against the odious and detestable Carinus, and vanquished him at Margum; the tyrant was betrayed by his own troops, the choicest under his command, who deserted him between Viminatin and Mount Aureus. Diocletian, now undisputed sovereign of Rome, shared the responsibilities of his high office with Maximian, whom he received as his colleague, under the title of Cæsar. But the whole empire being in a state of commotion, two princes could scarcely do justice to their duties. Diocletian remedied the inconvenience by appointing Maximian as an associate emperor, with the name of Augustus, and adopting two other colleagues with the title of Cæsars. Constantius, the grandson of the emperor Claudius, and Galerius, a native of Dacia, were raised to these honors. It was also considered expedient that the two Cæsars should be connected by affinity with the two Augusti; Constantius and Galerius were accordingly required to divorce their respective wives, and to marry the daughters of the Augusti. Constantius espoused Theodora, the step-daughter of Maximian, and Galerius was united to Valeria, the daughter of Diocletian.

The four associate sovereigns divided the different provinces of the empire among themselves; and there was an insurrection almost in every quarter, each found sufficient exercise for his talents in h

ଦାଇଓକ୍ଲିମିଆନ ଶପଥ କରିଯା କହେନ ଯେ ଐ ରାଜହତ୍ୟାଯ ତାହାର ସଂଗ୍ରବ ମାତ୍ର ଛିଲନା, ପରେ ରାଜହତ୍ତା ଏପର ମେ ସ୍ତଲେ ଦଶ୍ୟମାନ ଥାକାତେ ତିନି ସେନାରଦେର ମାଙ୍କାଂ ତାହାକେ ଖଜାଘାତ କରିଲେନ । ଅନ୍ତରେ କଲେର ନିକଟ ସ୍ଵଗତ ଉତ୍ତ କେରାଇନଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ତାହାକେ ମାଗମ ଦେଶେ ପରାଣ୍ତ କରିଲେନ । ଏ ଦୁର୍ଯ୍ୟା ଆପନାର ଉତ୍ତମ ୨ ସେନାରଦେର ଦ୍ୱାରାଇ ବିଭିନ୍ନତ ହସ୍ତ କେନନା ତାହାର ବିମିନେତିମ ଓ ଅରିୟମ ପର୍ବତେର ମଧ୍ୟରୁଲେ ତାହାକେ ତ୍ୟାଗ କରିଯାଛିଲ । ଦାଇଓକ୍ଲିମିଆନ ଏହି କୁପେ ନିଃପତ୍ର ରାଜ୍ୟ ହିୟା ମାକ୍ସିମିଆନକେ ସିଜର ଉପାଧି ଦିଯା ସହସ୍ରାଗି କରତ ମାନ୍ତ୍ରିକ୍ୟ ଶାସନେର ଭାବ ତାହାର ମହିତ ଅଂଶ କରିଯା ଲଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ତ୍ୱରିକାଳେ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟାପିଯା ବିରୋଧ ଉପାହିତ ହିୟାଛିଲ ଏକାରଣ ଦୁଇ ଶାସନକର୍ତ୍ତାର ଦ୍ୱାରା ମକଳ କର୍ମ ନିର୍ବାହ ହିତେ ପାରିତ ନା, ଅତିରି ଦାଇଓକ୍ଲିମିଆନ ମାକ୍ସିମିଆନକେ ଅଗନ୍ତୁମ ଉପାଧି ଦିଯା ଆପନାର ତୁଳ୍ୟଗନ୍ଧ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ ଏବଂ ଅପର ଦୁଇ ଜନ ସହସ୍ରାଗି ନିଯୁକ୍ତ କରିଲେନ, ଏହି ସହସ୍ରାଗିଙ୍କୁ ପଦ କ୍ଲନ୍ଦିଯମ ରାଜ୍ୟର ଦୌହିତ୍ର କନନ୍ତାନ୍ସିଯମ ଏବଂ ଗେଲିରିୟମ ନାମେ ଦେମିଯା ଜ୍ଞାତୀୟ ଏକ ଜନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଯେନ, ପରେ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ଐକ୍ୟ ରାଧିବାର ନିମିତ୍ତ ଦୁଇ ଜନ ସିଜରକେ ଦୁଇ ଅଗନ୍ତୁମରେ ମହିତ କୁଟପ୍ରିତା କରିତେ ଆଦେଶ କରିଲେନ, ଅତିରି କନନ୍ତାନ୍ସିଯମ ଓ ଗେଲିରିୟମକେ ଆପନ ୨ ପୂର୍ବ ପରିଗାତା ତାର୍ଯ୍ୟ ପରିଭ୍ୟାଗ କରିଯା ଅଗନ୍ତୁମଦିଗେର କନ୍ୟା ବିବାହ କରିତେ ହଇଲ ତାହାତେ କନନ୍ତାନ୍ସିଯମ ମାକ୍ସିମିଆନେର ପତ୍ନୀର ପୁଜ୍ଞୀ ଧିଓଦୋରାକେ ଏବଂ ଗେଲିରିୟମ ଦାଇଓକ୍ଲିମିଆନେର ଦୁହିତା ବେଲିରିୟାକେ ଉଦ୍ବାହ କରିଲେନ ।

ଉତ୍ତ ରାଜ୍ୟଚତୁର୍ଥ ରାଜ୍ୟେର ନାନା ପ୍ରଦେଶ ଆପନାରଦେର ମଧ୍ୟେ ବିଭାଗ କରିଯା ଲଇଲେନ ଆର ତ୍ୱରିକାଳେ ସର୍ବତ୍ର ଗୋଲିଯୋଗ ଉପାହିତ ହୋଇଥାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଆପନ ୨ ଥଣ୍ଡେଇ କର୍ମଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ କରିଲେ ସ୍ଵାପ୍ନ ହିୟାଛିଲ, ବ୍ରିଟେନେ କରିଯିବା ନାମକ ଏକ ରାଜବିଭ୍ରାହି ଦୌରାଯ୍ୟ କରିତେଛିଲ, ଅଥିଲିୟମ ଇଙ୍ଗ୍ଲିସ୍ ପ୍ରଦେଶେ ଏବଂ ହିୟା ଉଚିତ୍ୟାଛିଲ,

own sphere. Gaul was in a state of commotion; Britain was in the hands of a rebel general, Carausius. Achilleus had risen in Egypt; the Quinquegentian had disturbed the peace of Africa; Narseus had made war in the East. Maximian, called also Hercules, undertook to quell the insurrection of the peasants who, under the appellation of Bagadæ, had taken up arms in Gaul; they were headed by Amandus an Ælian, but were easily overcome by the emperor's vigorous efforts; and a part of Gaul was thus restored to peace and good order.

The rebellion of Carausius was not so quickly suppressed. He was a man of low origin but had distinguished himself as a warrior, and was appointed to the command of a fleet at Bononia in order to protect the coasts of Belgica and Armorica, then much infested by the Franks and the Saxons. He captured many vessels loaded with plunder from the barbarians, but did not send the spoils either to the provincials or to the emperors. It was accordingly suspected that he connived at the pillage which the barbarians committed, that he might enrich himself by seizing their plunder as they returned. Maximian convicted him of treachery and ordered him to be put to death; but he eluded the emperor's sentence by entering into open rebellion and taking possession of Britain.

As Carausius had seized the imperial fleet and his command, the emperor found it impossible to subdue him; his title to the sovereignty of Britain was therefore reluctantly acknowledged by a treaty of peace. But the adoption of the two Cæsars restored

ଅକ୍ରିକାତେ କୁଇକୁଇଜେନ୍ସିୟାନେରା କୋଲାହଳ କରିତେଛିଲ ଏବଂ ନାମିଯମ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେ ସୁଧାରଣା କରିଯାଛିଲ । ଗାଲ ଦେଶେ କୁବିଜୀବି ମୋକେରା ବାଗାଦି ନାମ ଧାରଣ କରିଯା ଆମାଣ୍ସ ଓ ଇଲିଯାନ ନାମେ ତୁଇ ଅଧ୍ୟକ୍ଷେର ଶାସନେ ଉପଦ୍ରୋହ କରାତେ, ମାକ୍ସିମିଆନ ଯିନି ହକ୍କୁଲିସ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଯାଛିଲେନ ତିନି ତାହାରଦେର ଦମନାର୍ଥ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ହଇଲେନ, ତାହାର ଦୃଢ଼ତର ସଜ୍ଜେ ବିଦ୍ରୋହକାରୀଙ୍କ ସହଜେ ପରାନ୍ତ ହେୟାତେ ଗାଲ ଦେଶେ ଏକାଂଶେ ପୁରୀଶ ଶାନ୍ତି ଓ କୁଶଳ ସ୍ଥାପନ ହିଲ ।

ପରାନ୍ତ କରିଯିଲେର ଉପଦ୍ରୋହ ତାଦୃଶ ସହଜେ ନିବାରିତ ହିଲନା, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟଙ୍କ ବଂଶେ ଜୟିଯା ପରେ ବୀରସ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରାତେ କ୍ରାଙ୍କ ଓ ମାକ୍ସନ ଜାତିର ଉପାଦାତ ହିତେ ବେଳ୍ଜିକା ଓ ଆମୋରିକାର କୁଳ ରକ୍ଷାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାହାଜ ମୟୁହେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା ପ୍ରାପ୍ତ ହିଯାଛିଲ, ଅବଶେଷେ ଏ ଅମଭ୍ୟ ଜାତିରଦେର ମୁଠିତ ଦ୍ରବ୍ୟେତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନେକ ଜ୍ଞାହାଜ ହରଣ କରିଯା ମେ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଥବା ରାଜ୍ୟାଧିକାରୀଙ୍କ ନିକଟ ସମର୍ପଣ ନା କରିଯା ଆପନି ଅଧିକାର କରିତ, ଏକାରଣ ସକଳେର ମନେ ଏହି ଆଶଙ୍କା ଜୟିଲ ସେ ତିନି ଜାତସ୍ୟର ଅମଭ୍ୟ ଦୟୁମ୍ନିଦିଗକେ ନଗର ଲୁଣ୍ଠନ କରିତେ ଦେନ ଏବଂ ତାହାରଦେର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କାଳୀନ ମୁଠିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ହରଣ କରିଯା ଆପନି ଧନମଞ୍ଚଯ କରେନ, ଅତ୍ୟବ ମାକ୍ସିମିଆନ ତାହାର ବିଶ୍ୱାସଧାତକତା ଦୋଷ ସପ୍ରୟାଗ କରିଯା ବଧ କରିତେ ଆଦେଶ କରିଲେନ ତାହାତେ ତିନି ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ଵାରା ପାଇଯା ଆଜ୍ୟାରକ୍ଷାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବେ ବିଦ୍ରୋହିତା କରତ ବ୍ରିଟେନ ଦେଶ ଅଧିକାର କରିଲେନ ।

କରିଯମ ରାଜକୀୟ ଜ୍ଞାହାଜ ମୟୁହ ଲଇଯାଇ ବିଦ୍ରୋହିତା କରିତେ ଲାଗିଲ ଏକାରଣ ସମ୍ବାଟ୍ ତାହାକେ ଦମନ କରା ଅସାଧ୍ୟ ବୋଧ କରିଲେନ ଅତ୍ୟବ ଅନିଷ୍ଟ ପୂର୍ବକ ସନ୍ଧି କରତ ତାହାକେ ବ୍ରିଟେନ ରାଜ ବଲିଯା ସୀକାର କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ପରେ ତୁଇ ଜନ ମୁତନ ସହ୍ୟୋଗୀ ସିଜର ନିଯୁକ୍ତ ହେୟାତେ ରୋମାନେରଦେର ବଳ୍ୟକ୍ଷି ହିଲ ଏବଂ ମହାବିଜ୍ଞମଶାଲୀ କନସ୍ଟାନ୍ସିୟମ ଏ ବିଦ୍ରୋହି ମେନାନୀକେ ପରାନ୍ତ କରିତେ ଉଦୟତ ହଇଲେନ, ପରାନ୍ତ କରିଯମ

new vigor to the Roman arms; the brave Constantius came forward to attempt the subjugation of the rebellious general. Carausius was assassinated, after a reign of seven years, by Alectus, one of his own associates, who succeeded to his power and kept up the rebellion. He could not however enjoy his ill-gotter dignity above three years; he was defeated by Asclepiodatus, the prefect of the prætorians, and Britair was recovered ten years after its dismembermen from the empire.

Constantius likewise made war upon the Lingone in Gaul. The same day witnessed his distress and his victory; a sudden attack of the barbarians had driven him back towards the city with such precipitatio that, the gates being closed before he could enter, he was drawn up by ropes let down from the wall but his army came up within five hours, when he made a furious charge upon the enemy and slew almost sixty thousand of the Alemanni.

Maximian Augustus too reduced the Quinquegenians in Africa to the obedience of Rome; and Diocletian took Alexandria after a siege of eight months and defeated and slew Achilleus. Diocletian punished the insurgents with severity, and exercised great cruelties over all Egypt, by his proscriptions and massacres. But though he chastised the Egyptians for their past crimes, he provided for their future safety and happiness by many wise regulations, which were confirmed and enforced under the succeeding reigns.

୭ ବ୍ସର ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ କରିଯା ଆଲେକ୍ଜନ୍ ନାମକ ଆପନାର ଏକଜନ ସହକାରିର ହଟେ ମାରା ପଡ଼ିଲେନ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଅବିଜ୍ଞାନେ ଏ ବିଜ୍ଞାନିତା ପ୍ରବଳ ରାଧିଳ କିନ୍ତୁ ତାହାର ଅବିହିତ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ତିନି ବ୍ସରେ ଅଧିକ କାଳ ସାକିଳ ନା, ପ୍ରିତୋରିଯାନଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଆସ୍ଲିପିଓଦେତ୍ସ ତାହାକେ ପରାନ୍ତ କରିଯା ବ୍ରିଟେନଦେଶ ବିଜ୍ଞାନ ହଇବାର ମଧ୍ୟ ବ୍ସର ପରେ ପୁରୁଷ ରାଜ୍ୟର ସହିତ ମୁୟୁକ୍ତ କରିଲେନ ।

କନ୍ସାନ୍ସିଯୁସ ଗାଲଦେଶେ ଲିଙ୍ଗୋନିରଦେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଲେନ, ତଥାଯ ଏକ ଦିନେର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ମଙ୍କଟାପମ୍ ହଇଲେ ଓ ପରେ ଅୟଳାତ କରେନ । ଅମ୍ଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରୀ ଅକ୍ଷାଂ ଆକ୍ରମଣ କରାତେ ତିନି ଏମତ ଦ୍ୱରାୟ ନଗରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହଇତେ ବାଧିତ ହେଁନ ଯେ ଉପନୀତ ହଇଯା ପ୍ରାଚୀରେ ଆରୋହଣାନ୍ତର ତାହାକେ ମଗର ପ୍ରବେଶ କରିତେ ହଇଯାଇଲ କିନ୍ତୁ ପଥ୍ର ଘଟିକା କାଳ ଅତୀତ ନା ହଇତେ ୨ ତାହାର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସମାଗତ ହୟ ଏବଂ ତିନି ଏମତ ବିକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଶକ୍ତର ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ କରେନ ଯେ ତାହାତେ ଆଲିମାନିରଦେର ପ୍ରାୟ ସଂକଷିତ ଲୋକ ରଗଶାୟ ହୟ ।

ମାକ୍ସିମିଯାନ ଅଗନ୍ତୁ ଆକ୍ରିକାତେ କୁଇଙ୍କୁଇଜେନ୍ସିଯାନ-ଦିଗକେ ରୋମରାଜ୍ୟର ଶାସନାଧୀନ କରେନ ଏବଂ ଦାଇଓକ୍ଲିମିଯାନ ଅଟ୍ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ଆଲେକଜନ୍ଦ୍ରିଯା ନଗର ହରଣ କରତ ଅଖିଲିଯୁସକେ ପରାନ୍ତ ଓ ହତ କରେନ । ଦାଇଓକ୍ଲିମିଯାନ ଏଇ କୁପେ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ଇଞ୍ଜିନ୍ୟୁ ଦେଶେର ସର୍ବତ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଭରିବ ଲୋକେର ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡ କରିଯା ବିଜ୍ଞାହିରଦେର କଟିନତର ଶାସ୍ତି ଦିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଇଞ୍ଜିନ୍ୟୁ-ଦେଶୀୟ ଲୋକଦେର ଅପରାଧେର ଏମତ ଦଣ୍ଡ କରିଲେଣ ତାହାରଦେର ଭବିଷ୍ୟତ କୁଶଳ ଓ ବର୍ଜାର୍ଥ ବଜ୍ବିଧ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରେନ, ମେ ମକଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନୃପତିର ଦ୍ୱାରା ଦୃଢ଼ତର କୁପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯାଇଲ ।

Meantime the military genius of Galerius was put to a severe ordeal in the East, where he was conducting a formidable war against Narseus, the king of Persia. The first engagement which took place between Callinicum and Carræ proved unfavourable to the Roman emperor; he fought with greater bravery than prudence, encountered a numerous hostile army with a handful of troops, and sustained a disastrous defeat. Galerius went to meet Diocletian after his overthrow but was received with marked disrespect; he was made to run for several miles by his superior's chariot dressed in his imperial purple.

Mortified by his defeat, Galerius recruited his army in Illyricum and Mœsia, and returned to attack the Persian monarch in greater Armenia. Misfortune had made him wiser; he conducted his operations with equal prudence and courage, and condescended to take upon himself the office of a spy, in company with one or two horsemen. A glorious victory crowned his efforts. Narseus was overthrown, his camp plundered, his sisters, wives, and children taken captives, together with a large number of Persian nobles; and immense treasure fell into the hands of the conquerors. The king himself was driven to the remotest deserts of his country. Galerius came at last encamped with some troops in Mesopotamia, and gave a warm reception to his victorious colleague.

Diocletian's policy of dividing the empire between two supreme sovereigns, each assisted by a colleague

ଇତିହାସ୍ୟ ଗେଲିରିୟମ ପାରସ୍ୟ ରାଜ ନାର୍ମିର୍ଯ୍ୟସେର ସହିତ ତ୍ୟାନକ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲାକେ ତାହାର ରଣ କୌଶଳେର ସୌରତର ପରୀକ୍ଷା ହେଲ, ତାହାକେ ପ୍ରଥମତଃ କାଲିନିକମ ଓ କାରିର ମଧ୍ୟରୁଲେ ସୁନ୍ଦର କରିତେ ହଇଯାଇଲ କିନ୍ତୁ ତାହାତେ ତାହାର ମହାହାନି ହସ୍ତ କେନନା ତଥାୟ ଦୁଃସାହସିକତା ଓ ଅବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ମେଳାଇଯା ଅମ୍ବଖ୍ୟ ବୈରିଗଣେର ସହିତ ମେଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଯାଇଲେମ ସ୍ଵତରାଂ ମହାମଙ୍କଟାପମ ହଇଯା ପରାଜିତ ହଇଲେମ । ପରେ ଦାଇଓ-କ୍ଲିନିସ୍ସ୍ୟାନେର ସହିତ ମାକ୍ଷାଂ କରିତେ ଗିଯା ଅତିଶ୍ୟ ଅନାଦର ପ୍ରାଣ ହେଯେନ, କେନନା ରାଜପରିଚ୍ଛଦେ ଭୂଷିତ ହଇଲେମ ତାହାକେ ଏ ପ୍ରଧାନ ସ୍ମାର୍ଟେଟର ରଥେର ପାର୍ଶ୍ଵେ ଅନେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଦତ୍ରକୁ ଗମନ କରିତେ ହଇଯାଇଲ ।

ଗେଲିରିୟମ ଆତ୍ମ ପରାଜୟେ ଅତିଶ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ ହଇଯା ଇଲିରି-କମ ଓ ମିସିଯାତେ ତୈମନ୍ୟ ମେଂଗ୍ରାମ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ଏବଂ ବୃତ୍ତର ଆର୍ମିନିଯାତେ ପାରସରାଜକେ ପୁନର୍ଭାବ ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ । ଅପର ଦୁର୍ଦ୍ଶ୍ୟ ତୋଗେ ତାହାର ବୁନ୍ଦି ପ୍ରଥରତର ହଇଯାଇଲ ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ ମାହସ ଓ ବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ରଣ ସଜ୍ଜା କରିଯାଇଥି ଏକ ଅଶ୍ଵାରକ୍ତ ଲୋକେର ସମ୍ବିଦ୍ୟାହାରେ ସୟଂ ଚର ସ୍ଵରୂପେ ଶକ୍ତର ଶିବିର ନିରୀକ୍ଷଣ କରଣାର୍ଥ ଗମନ କରିତେ ଅପମାନ ବୋଧ କରେନ ନାହିଁ, ସ୍ଵତରାଂ ମହାଗୋରବେ ଜୟଲାଭ କରିଯା ଆପନାର ଚେଷ୍ଟା ସଫଳ କରିଲେନ । ନାର୍ମିର୍ଯ୍ୟ ପରାଣ୍ତ ହେଲାକେ ତାହାର ଶିବିର ଲୁଣ୍ଠିତ ଏବଂ ଦ୍ଵାରା ପୁନ୍ତ ଭଗିନୀ ଅବସି ଭାରିକେ ଉଦ୍ଦାରବଂଶୀୟ ପାରସ୍ୟ ଲୋକ ଧୂତ ହଇଲ ଆର ରାଶୀକୃତ ଧର୍ମ ଶକ୍ତହଣ୍ଟେ ପଡ଼ିଲ, ଏବଂ ପାରସ୍ୟ ରାଜ ସୟଂ ନିର୍ଜନ କାନମେ ପଲାଇତେ ବାଧିତ ହଇଲେନ । ଗେଲିରିୟମ ଏହି ଜୟଲାଭାନ୍ତର ଆମନ୍ଦେ ପୁଲକିତ ହଇଯା ଦାଇଓ-କ୍ଲିନିସ୍ୟାନେର ସମ୍ମାନେ ଉପାସ୍ତିତ ହଇଲେନ ତିନି ତଥକାଳେ ମିସୋପୋଟେମିଯାଯ ଶିବିର କରିଯାଇଲେନ, ଅତରେ ସହ୍ୟୋଗି ଜୟିବୀରକେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମାଦର ପୂର୍ବକ ଅତ୍ୟର୍ଥନା କରିଲେନ ।

ଦାଇଓ-କ୍ଲିନିସ୍ୟାନ ଯେ ଅତିପ୍ରାୟେ ହୁଇ ଅନ ପ୍ରଧାନ ସମାଟ୍ ଏବଂ ମିଜର ନାମ ଧାରି ହୁଇ ଅନ ମହକାରି ନୂପତି ନିଯୁକ୍ତ କରିଯା

with the title of Caesar, thus succeeded in restoring peace and order to the provinces so long distracted by barbarian invasions and domestic insurrections. He was just the sort of prince which the state of the empire required; his industry and activity were equal to his penetration and sagacity; and though naturally stern, he very often exercised his severities without making himself odious. He was the first emperor who destroyed the old forms of the Commonwealth by residing habitually in the provinces, even in time of peace, and governing the empire apart from the Senate. He taught the people to consider him as their sovereign lord, and not merely as one that possessed the joint powers of consul, censor, and tribune; he was not satisfied with the salutations that were paid to his predecessors, but desired to receive marks of adoration from his subjects; and, not contented with the purple that had hitherto distinguished the emperor, he set ornaments and jewels in his clothes and shoes as ensigns of his dignity.

Maximian Hercules was of a violent temper, and practised undisguised cruelties; the asperity of his character could be read in the fierceness of his countenance. He was accordingly a colleague fit for Diocletian, and readily acquiesced in his severities. But Diocletian was now advanced in years, and considered himself ill able to bear the burden of the empire. He exhorted Maximian to join him in retiring to private life, and resigning the government into the hands of more youthful and vigorous successors.

ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରିଯାଇଲେନ ତାହା ସିଙ୍କ ହଇଲ, କେନନୀ ରୋମରାଜ୍ୟ ବହୁକାଳୀବଧି ବିଦେଶୀର ଅମଭ୍ୟ-ଜ୍ଞାତି ଏବଂ ସ୍ଵଦେଶୀର ବିଜୋହକାରିରଦେର ଜ୍ଞାରା ବାରଦ୍ୱାର ଆକ୍ରମ ହଇଯା ସର୍ବଦା ଯେ ଉତ୍ତପାତ ଭୋଗ କରିତ ତାହାର ନିବାରଣ ହଇଯା ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ ହଇଲ । ଫଳତଃ ତୁଳାକାଳେ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଯେ ପ୍ରକାର ଜ୍ଞମତାପତ୍ର ଅଧିଗତିର ପ୍ରୋତ୍ସମ ଛିଲ ଦ୍ୱାଇଓଙ୍କଲ୍‌ସିଯାନ ସଥାର୍ଥ ମେଇ ରୂପ ନିପୁଣ ଛିଲେନ, ତିନି ଯେମତ କର୍ମ ତୁଳାପାତଃ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ତାହାର କାଟିନ୍‌ଯୁବହାରେ କେହ ବିରଜନ ହଇତିନା । ସଙ୍କଳିତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦେଶେ ବାସ କରିଯା ତିନି ପ୍ରଥମତଃ ପୂର୍ବତନ ରାଜକୀୟ ଧାରା ରହିତ କରିଲେନ ଏବଂ ମେନେଟରଗଣ ହିତେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଧାରିବା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ତାହାର ଅଧିକାରେ ପ୍ରଜାରା ତାହାକୁ କନ୍ସଲ ସେନ୍‌ସର ତିବୁନ ନାଥେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଦିଗେର ପଦାଭିଷିକ୍ତ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ ନା କରିଯା ବର୍ତ୍ତ ସାର୍ବତୌମ ପ୍ରତ୍ୱ ବଲିଯା ଶୀକାର କରିଲ । ଅତୀତ ରାଜାର ଦିଗକେ ଯେ ରୂପ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାର ରୀତି ଛିଲ ତିନି ତାହାତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନା ହଇଯା ଆଦେଶ କରିଲେନ ଯେ ସକଳକେ ତାହାର ଆରାଧନା କରିତେ ହିବେ, ଏବଂ ପୂର୍ବେ ରତ୍ନବସ୍ତ୍ର ସ୍ଵରୂପ ରାଜପରିଚନ ଧାରଣ କରିବାର ପ୍ରଥା ଛିଲ ତାହାତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନା ହଇଯା ଆପନାର ବନ୍ଦ ଓ ପାହୁକାଯ ରଙ୍ଗାଳଙ୍କାର ଖଚିତ କରିଯା ତାହାଇ ରାଜଚିହ୍ନ ବଲିଯା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେନ ।

ମାକ୍‌ସିମିଯାନ ହର୍କୁଲିସାଓ ଅତି ଉତ୍ତର ସ୍ଵଭାବ ଛିଲେନ ଏବଂ କ୍ଷୟାତିରୂପେ ନିଷ୍ଠିରାଚରଣ କରିଲେନ, ତାହାର ଅକୁଟିତେଇ ସ୍ଵାଭାବିକ ପ୍ରଚଣ୍ଡତାର ଚିହ୍ନଦେଖ୍ୟ ହିତ ଏକାରଣ ଦ୍ୱାଇଓଙ୍କଲ୍‌ସିଯାନେର ଉପଯୁକ୍ତ ମହ୍ୟୋଗି ଛିଲେନ ଏବଂ ଉତ୍ତର ନ୍ପତିର କାଟିନ୍‌ଯୁବହାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାପୂର୍ବକ ସମ୍ପତ୍ତି ହିଲେନ । ଦ୍ୱାଇଓଙ୍କଲ୍‌ସିଯାନ ବାହର୍କ୍ୟାବନ୍ଧାଯ ଆପନାକେ ରାଜ୍ୟଭାର ବହିଲେ ଅକ୍ଷମ ଜ୍ଞାନ କରିଯା ମହ୍ୟୋଗି ମାକ୍‌ସିମିଯାନକେ କହିଲେନ ଯେ ଏକଣେ ଯୁବା ଓ ବଲବନ୍ଦର ଲୋକେର ହଳ୍ଟେ ରାଜ୍ୟ ଶାଶନେର ଭାର ସମର୍ପଣ କରିଯା ମାମାର୍ଯ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ନ୍ୟାର ବାସ କରା ତାହାରଦେର ଉତ୍ତରେ ପକ୍ଷେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହାତେ

Maximian agreed to the proposal with reluctance. Accordingly the two emperors exchanged on the same day the imperial purple for a private habit in their respective capitals, Nicomedia and Milan. Shortly before this voluntary resignation, they had celebrated a splendid triumph at Rome on account of their victories over various nations, and exhibited in their procession the captive sisters, wives, and children of the Persian monarch. They now retired, the one to Salonæ, the other to Lucania.

Diocletian enjoyed the tranquillity of his retirement to a good old age in his villa near Salonæ. The moderation with which he voluntarily relinquished his power while in the height of his glory was unparalleled, except perhaps in the case of Sylla the dictator; and though he died a private person, he was registered among the gods,—an honor which was never conferred on any but deceased emperors.

Diocletian was a fierce persecutor of the Christians. Instigated by his colleague Galerius, who manifested the most bitter hostility to this religion, he contemplated their entire extirpation. But the time was now fast approaching when they were to become the dominant party in the empire.

মাক্সিমিয়ান অনিষ্ট পূর্বক সম্মত হইলেন এবং উভয়ে
এক দিবসেই নিকম্ফিয়া এবং খিলান নামে আপনির রাজ্য-
ধার্মীতে রাজপরিষদ ত্যাগ করিয়া তৎপরিবর্তে প্রজার বেশ
ধারণ করিলেন। তাঁহারা স্বেচ্ছাপূর্বক রাজকীয় কর্ম পরিত্যাগের
ক্ষয়দ্বিবস পূর্বে নানা জাতীয় লোকের উপর জয়জাতের
নিমিত্ত রোম নগরে অছা ঘটায় জয়বাত্রা করিয়াছিলেন এবং
পারস্য রাজ্যের কারাকুন্দ স্তুর পুত্র ভগিনীকে সাধারণের সাঙ্কাঁৎ
বাংহির করিয়াছিলেন। পরে তাঁহারদের মধ্যে এক জন
মেলোনিতে অন্য জন লুকেনিয়ায় প্রস্থান করেন।

দাইগুক্সিয়ান রাজস্ব ত্যাগ করিয়া মেলোনির সঙ্গিত
নিজ উদ্যানে অস্তি বয়স পর্যন্ত কুশলে কালষাপন
করিতে লাগিলেন, তিনি মহাগৌরবতাজন হইবার কালে
স্বেচ্ছা পূর্বক স্বাধিপত্য ত্যাগ করিয়া যে নিরাকাঙ্ক্ষা প্রকাশ
করিয়াছিলেন তাঁহার দৃষ্টান্ত স্তুল দিক্ষেত্রে সিল। ব্যতীত
অন্য কাহারও ব্যবহারে দেখা যায় নাই। তিনি মরণাস্তেও
অসাধারণ সন্তুষ্ম প্রাপ্ত হয়েন কেননা রাজ্য ভোগ করত
লোকান্তর প্রাপ্ত না হইলে কেহ কখন দেবতারদের মধ্যে
গণিত হইত না কিন্তু তিনি মৃত্যুকালে প্রজার ন্যায় অবস্থিতি
করিলেও উক্ত প্রকার সম্মান ভাজন হইয়াছিলেন।

পরন্তু দাইগুক্সিয়ান শ্রীষ্টিয়ানদিগের ভয়ানক যন্ত্রণাকারী
ছিলেন, তাঁহার সহযোগি গেলিরিয়স ঐ ধর্মাবলম্বনদিগের
প্রতি বিজাতীয় শক্তি করিতেন এবং তিনি তাঁহার মন্ত্রণায়
আকৃষ্ট হইয়া তাহারদিগকে নিম্নুর্ল করিতে বাসনা করিয়া-
ছিলেন কিন্তু তাঁহারদের চেষ্টায় কোন ফলদৰ্শে নাই কেননা
কিয়ৎকাল পরে শ্রীষ্টীয়ানেরাই রাজ্যের মধ্যে প্রধান হইয়া
উঠিল।

CHAP. X.

CONSTANTIUS and GALERIUS. (A. D. 305.) On the retirement of Diocletian and Maximian, their two Cæsars, Constantius and Galerius, were created Augusti. Agreeably to the policy of Diocletian, they divided the empire between themselves; the one had Gaul, Italy and Africa, the other Illyricum, Asia and the East. Two Cæsars were likewise appointed under them. Constantius, contented with the sovereignty of Gaul and the title of Augustus, gave up the government of Italy and Africa. He was a person of extraordinary moderation, and had won the attachment of his provincial and subjects by his rare excellencies. He is said to have carried his indulgence to the extreme length of disregarding the state of the public exchequer, and of maintaining that the revenues of the country might with greater propriety be left in the possession of the inhabitants themselves than be collected in one treasury. His style of living was so moderate that, when he gave large parties on festivals, his guests would furnish his dining rooms with their own plate.

Gauls not only loved but venerated him on account of these qualities; and considered themselves greatly blessed in having so good a sovereign, after the severe Diocletian and the violent and sanguinary Maximian. Constantius died at York, after a short reign of three years, and was placed among the gods.

Galerius, in the mean time, finding that Italy had voluntarily given up by his colleague, had elected

୧୦ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ।

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ୩୦୫ ସର୍ବେ) କନ୍ତ୍ରାନ୍ସିଯମ ଓ ଗେଲିରିଯମ ।—ଦାଇଓ-
କ୍ରିସ୍ତିଆନ ଓ ମାକ୍ସିମିଆନ ରାଜ୍ୟ ଶାସନେର ଭାବ ପରିଭାଗ
କରିଲେ କନ୍ତ୍ରାନ୍ସିଯମ ଏବଂ ଗେଲିରିଯମ ନାମକ ଛଇ ମିଜର
ଅଗ୍ରନ୍ତମ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ । ତାହାରା ଓ ଦାଇଓକ୍ରିସ୍ତିଆନ
ରାଜକୀୟ କୋଶଲାମୁମାରେ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରିଯା ଏକ
ଜଳ ଗାଲ ଇତାଲି ଏବଂ ଆକ୍ରିକା ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ
ଜନ ଇଲିରିକମ ଏସ୍ୟା ଏବଂ ପୂର୍ବ ଧରେ ଆଧିପତ୍ୟ କରିତେ ଜାଗି-
ଦେନ, ଅପର ତାହାରଦେର ଛଇ ଜନ ମହୋଗି ମିଜରଓ ନିଯୁକ୍ତ
ହିଲ, କନ୍ତ୍ରାନ୍ସିଯମ ଗାଲଦେଶେର ଆଧିପତ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ରନ୍ତମ
ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତିତେଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଛିଲେନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରେ ଇତାଲି ଏବଂ
ଆକ୍ରିକାର ଅଭ୍ୟାସ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ, ତିନି ଧୀରତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଅମାଧାରର ଶୁଣ୍ଟାରୀ ପ୍ରଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ପ୍ରଜାରଦେର ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ
ରାଗଭାଜନ ହିସାବିଲେନ । କଥିତ ଆହେ ତିନି ଏମତ ଆତିଶ୍ୟ ପରିମାଣେ
ଶିଷ୍ଟତା ପ୍ରକାଶ କରିତେନ ଯେ ରାଜକୋଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହେ
କି ନା ତାହାର ବିବେଚନା ନା କରିଯା କହିତେନ ଦେଶେର ରାଜ୍ୟ
ସଂଗ୍ରହ ନା କରିଯା ବରଂ ପ୍ରଜାରଦେର ଅଧିକାରେ ସମ୍ପଦ କରାଇ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଆର ଆପନି ଏମତ ଅଲ୍ଲବ୍ୟାୟିର ନ୍ୟାୟ ବାନ କରିତେନ ଯେ
ପରିବାହେ ଅନେକ ଲୋକକେ ଆହୁନ କରିଲେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଲୋକେରା
ଆପନ ୨ ଶୁଣ୍ଟ ହିତେ ପାତ୍ରାଦି ଆନିଯା ରାଜବାଟିତେ ତୋଜନ
କରିତ । ଏହି ସକଳ କାରଣେ ତିନି ଗାଲଦିଗେର କେବଳ ପ୍ରିୟ
ହିଲେନ ଏମତ ନହେ ପୂର୍ଜ୍ୟ ଓ ହିସାବିଲେନ, ଗାଲେରା ଉତ୍ତରଭାବ
ଦାଇଓକ୍ରିସ୍ତିଆନ ଏବଂ ପ୍ରଚାନ୍ଦ ଓ ହିସାମକ୍ତ ମାକ୍ସିମିଆନେର
ଶାସନାନ୍ତେ ଏମତ ଶୁଣ୍ଟିଲ ରାଜାକେ ପାଇୟା ଆପନାରଦିଗେର
ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ ସ୍ଵିକାର କରିତ । କିନ୍ତୁ କନ୍ତ୍ରାନ୍ସିଯମ ଛଇ ବିଶର
ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିଯାଇଲେ ପରେ ଇଲ୍ଲକଦେଶେ ପ୍ରାଗ୍ରହ୍ୟାଗ
କରିଯା ଅମରଗଣେର ମଧ୍ୟ ଗଣିତ ହିଲେନ ।

ଗେଲିରିଯମ କନ୍ତ୍ରାନ୍ସିଯମକେ ଇତାଲିର ଆଧିପତ୍ୟ ପରି-
ତ୍ୟାଗ କରିତେ ଶୁଣ୍ଟାର ଆପନାର ଅସୀନେ ଛଇ ଜନ ମିଜର

Cæsars under himself. Constantius was also succeeded by his son Constantine, who was proclaimed emperor in Britain, and gained the affection of his subjects, both on account of his personal virtues and of the veneration in which his father's memory was held. A fifth emperor was set up at Rome, where the Senate and the prætorians raised a tumult, and refused to acknowledge the Cæsar nominated by Galerius. They proclaimed Maxentius, son of Maximian, as their sovereign. Maximian too, issued from his retreat, agreeably to the solicitations of his son, and desired to recover the dignity he had unwillingly resigned. He left his country seat in Lucania and advanced to Rome; and endeavoured in vain to induce Diocletian to follow his example in contending for the restoration of his power. Severus Cæsar, appointed by Galerius for the subjugation of Italy, came and laid siege to Rome, but was obliged to give up the attempt by the desertion of his own troops. He was driven to the necessity of flying with precipitation to Ravenna, where he fell into the hands of the enemy, and was afterwards slain in the metropolis. Galerius also marched to Rome, in order to revenge the death of Severus, and establish his authority in Italy; but his efforts proving unsuccessful he was obliged to retreat.

Meanwhile Maximian and Maxentius, father and son, began to dispute among themselves for supremacy. The matter was referred to the prætorians who declared themselves in favor of the son, and re-

ନିଷ୍ଠାତ କରିଯାଛିଲେନ, ପରେ କନ୍ସଟାନ୍‌ସିଯସେର ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲେ ତୀହାର ପୁଞ୍ଜ କନ୍ସଟାନ୍‌ଟିନ ବ୍ରିଟେନେ ଥାକିଯା ପିତ୍ତପଦେ ରାଜ୍ୟ ହଇଲେନ ତୀହାର ନିଜ ଗୁଣ ଓ ପିତ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗାତିତେ ପ୍ରଜା ମକଳ ଅଭ୍ୟରାଗ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଅନୁଷ୍ଠର ରୋମ ନଗରଙ୍କ ସେନେଟର ଓ ପ୍ରିତୋରିଯାନେରୀ ଗେଲିରିଯସେର ଦ୍ୱାରା ନିୟକ୍ତ ସିଜରେର ଶାସନାଧୀନ ନା ହଇଯା କଲାହ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ କରତ ମାକ୍‌ସିମିଯାନେର ପୁଞ୍ଜ ମାକ୍‌ସେନ୍-ଶବ୍ଦକେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଲ ତାହାତେ ରୋମରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ପାଂଚ ଜନ ରାଜ୍ୟ ହଇଲ । ଅଧିକକ୍ଷ ମାକ୍‌ସିମିଯାନ ଓ ପୁଞ୍ଜର ଅନରୋଧେ ଆପନାର ନିଭୃତ ଆଲୟ ହିତେ ବହିର୍ଗତ ହଇଯା ଅନିଷ୍ଟ ପୂର୍ବିକ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପଦ ପୁନର୍ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିତେ ଅଭିନାୟ କରିଲେନ, ଏବଂ ଲୁକେନିଯାନ୍ତ ନିଜ ଗ୍ରହ ତ୍ୟାଗ କରତ ରୋମ ନଗରେ ପ୍ରହାନ କରିଯା ଦାଇଁ ଓର୍କିନ୍‌ସିଯାନକେ ଓ ରାଜ୍ୟପଦ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହଇଥାର ଜନ୍ୟ ଆପନାର ନ୍ୟାୟ ସ୍ଵଭାବାନ୍ ଓ ଉତ୍ସ୍ଵକ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଦାଇଁ ଓର୍କିନ୍‌ସିଯାନ ତାହାତେ ସମ୍ମାତ ହୟେନ ନାହିଁ । ଅନୁଷ୍ଠର ସିବିରିସ ସିଜର ଯିନି ଇତାଲିଦେଶ ଅଧୀନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ଗେଲିରିଯସେର ଦ୍ୱାରା ନିୟକ୍ତ ହଇଯାଛିଲେନ ତିନି ଆସିଯା ରୋମ ନଗର ଆକ୍ରମ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ତୀହାକେ ଆପନାର ଆପନାର ନିରଣ୍ୟ ହଇଯା ତ୍ୱରାୟ ରାବେନା ନଗରେ ପଲାଯନ କରିତେ ହଇଲ, ତଥାଯ ଶକ୍ତୁ ହସ୍ତେ ପଡ଼ିଯା ପରେ ରୋମ ନଗରେର ମଧ୍ୟ ହତ ହଇଲେନ, ଗେଲିରିଯମ ଓ ତୀହାର ହତ୍ୟାର ପରିଶୋଧ ଲାଇଯା ଇତାଲିତେ ଆପନାର ପ୍ରତ୍ୟେ ସ୍ଵାପନାର୍ଥ ରୋମ ନଗରେ ସାତା କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅଞ୍ଚ ଚେଷ୍ଟା ନିଷ୍କଳ ହତ୍ୟାତେ ପଲାଯନ କରିତେ ବାଧିତ ହଇଲେନ ।

ଅନୁଷ୍ଠର ମାକ୍‌ସିମିଯାନ ଓ ମାକ୍‌ସେନ୍-ଶବ୍ଦ ପିତା ପୁଞ୍ଜର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତିର ନିମିତ୍ତ ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହଇଲ, ପ୍ରିତୋରି-ଯାନଦେର ପ୍ରତି ସେ ବିବାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭାରାପରି ହୟ ତାହାତେ ଭାରାର ପୁଞ୍ଜର ପକ୍ଷେ ମୀଗାଂସା କରିଯା ପିତାକେ ପୁନଶ୍ଚ ଆପନାର ନିଭୃତାଲୟେ ଗମନ କରିତେ ଅନୁରୋଧ କରିଲ, କିନ୍ତୁ ମାକ୍‌ସିମି-ଯାନ ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ସତ୍ରେ ନିରଣ୍ୟ ନୀ ହଇଯା ଗାଲ ଦେଶେ ଗିଯା ଆପନାର ଜାମାତା କନ୍ସଟାନ୍‌ଟିନେର ଆଶ୍ରୟ ଲାଇଲେନ ପରିଷ୍ଠେ

commended the father to go back to his retirement. Maximian, still desirous of making an effort for the recovery of his power, proceeded to Gaul and sought shelter in the court of Constantine, who had married his daughter. His restless ambition made him a treacherous and an ungrateful guest, and at last brought on his own destruction. He formed a conspiracy against his son-in-law and vainly attempted to usurp his throne. Constantine baffled his efforts by his extraordinary vigilance and activity, and punished his crimes with death. Maximian deserved his fate. His cruelty and asperity, his ingratitude, perfidy and want of moderation had rendered him universally detested.

Somewhat before the fall of Maximian, Licinius was appointed a sixth emperor by Galerius. He was a native of Dacia, and enjoyed the friendship of his patron from very early life. The vigor and energy he exhibited, and the services he rendered, in the war against Narseus, cemented that friendship and made him still more acceptable to the sovereign of the East. Six emperors thus reigned simultaneously over the Roman world. The number was soon reduced to four, by the execution of Maximian and the death of Galerius. Constantine and Maxentius, themselves sons of Augusti, and Licinius and Maximin, men of obscure origin, raised to their exalted stations by the favor of Galerius, shared the province between themselves. In the fifth year of his reign, however, Constantine declared war against Ma-

ମେଘାନେତ୍ର ରାଜ୍ୟଲୋକେ ଅନ୍ତିର ହଇୟା ବିଶ୍ୱାସଧାତକତା ଓ କୃତ୍ସୁତା ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ ତାହାତେ ତାହାର ଆପନାରଇ ବିନାଶ ହଇଲ । ତିନି ଜାମାତାର ବିକୁଳେ କୁଗନ୍ଧା କରିଯା ତାହାର ରାଜ୍ୟ ହରଣ କରିତେ ବୃଥା ଚେଟ୍ଟା କରିଲେନ, କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସତକତା ଓ ବୁନ୍ଦି କୌଶଳ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ମେ ଚେଟ୍ଟା ନିଷ୍କଳ କରିଯା ତାହାର ପ୍ରାଣ ଦଶ କରିଲେନ । ମାକ୍ସିମିଆନେର ପ୍ରାଣଦଶ ଅସାର୍ଥ ହୟ ନାହିଁ କାରଣ ତିନି ପ୍ରଚଣ୍ଡତା କୂରତା କୃତ୍ସୁତା ବିଶ୍ୱାସଧାତକତା ଏବଂ ଅଧୀରତା ହେତୁକ ସକଳେ ସ୍ମୃତି ହଇୟାଛିଲେନ ।

ମାକ୍ସିମିଆନେର ବିନାଶେର ପୁର୍ବେ ଲିମିନିୟମ ସଂତ ରାଜ୍ୟ-ସର୍କାରେ ଗେଲିରିୟମେର ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହଇୟାଛିଲେନ, ତିନି ଦେସିଆଦେଶେ ଜନ ପ୍ରହଣ କରିଯା ବାଲ୍ୟ କାଳାବଧି ଗେଲିରିୟମେର ମହିତ ମହିତାବେ ବାସ କରିଲେନ ପରେ ପାରସ୍ୟରାଜ ନାର୍ସିଯମେର ମହିତ ଯୁଦ୍ଧ କାଳୀନ ମହାବିକ୍ରମ ଓ ପ୍ରତାପ ପ୍ରକାଶ କରତ ରାଜ୍ୟର ମହୋପକାର କରାତେ ଏ ମିତତା ସ୍ଵଦୃତ ହଇୟାଛିଲ ଏବଂ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେର ମୟୁଟ୍ଟିଓ ତାହାର ପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନ୍ତ୍ର ଛିଲେନ । ଅତେବ ରୋମରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଏକେକାଳେ ଛୟ ଜନ ରାଜ୍ୟ ହଇୟାଛି, ମାକ୍ସିମିଆନେର ହତ୍ୟା ଓ ଗେଲିରିୟମେର ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଏକଣେ ଚାରି ଜନ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଲେନ, କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ଏବଂ ମାକ୍ସେନ୍ଶ୍ସ ଯାହାରା ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟପୁଞ୍ଜ ଛିଲେନ ଏବଂ ଲିମିନିୟମ ଓ ମାକ୍ସିମିନ୍ ଯାହାରା ମାଧ୍ୟାନ୍ୟ କୁଳେ ଜୟିଯାଛିଲେନ ଇହାରା ଚାରି ଜନେ ଆପନାରଦେଇ ମଧ୍ୟେ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରିଯା ଲାଇଲେନ । ପରେ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ପାଂଚ ବ୍ୟମର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିଯା ମାକ୍ସେନ୍ଶ୍ସମେର ମହିତ ଯୁଦ୍ଧାରସ୍ତ୍ର କରିଲେନ, ଏ ରାଜ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ମିଷ୍ଟ୍ରାଚରଣେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାର ନିକଟ ସ୍ମୃତି ହଇୟା ଛିଲ, ଅତେବ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ପଥିଗଧ୍ୟେ ଅନେକ ବ୍ୟାଘାତ ଥାକିଲେ ଓ ସାରା ଇତାଲିତେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ଶକ୍ତର ସେନାଗଣକେ ସଂଗ୍ରାମେ

entius, who had rendered himself hateful to his subjects by his cruelty and lawless violence. Constantine marched into Italy, notwithstanding the obstacle which impeded his progress, routed the enemy troops in battle, and gained a decisive victory over him at the Milvian bridge. The death of Maxentius, who was drowned in the Tiber, convinced the people of their deliverance from tyranny, and Constantine was received with acclamations of loyalty and gratitude as the sovereign ruler of Italy. Not long after war broke out in the East between Licinius and Maximin, which ended in the defeat and death of the latter. Constantine and Licinius were thereby left in the undisputed possession of the whole Roman world; the former being the master of the West, the latter of the East. It might perhaps have been expected that the conquerors, fatigued with civil war and connected by a private as well as public alliance (for Licinius was married to Constantine's sister), would have renounced, or at least would have suspended, any further designs of ambition. And yet a year had scarcely elapsed after the death of Maximin before the victorious emperors turned their arms against each other. Constantine, a prince of great vigor and resolution, and able to execute what his ambition or his judgment considered as desirable and feasible, was not long in reconciling his mind to a effort for the sole sovereignty of the empire; and the perfidious conduct of his colleague, who had secretly endeavoured to raise an insurrection against him, cal

ପରାମ୍ପରା କରତ ମଲ୍ଲିଯାନ ମେତୁର ମନ୍ଦିରରେ ଜୟ ଦାତ ପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଙ୍କି କରିଲେନ । ମାକ୍ସେନଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଲାୟନ କାଳୀନ ତାଇବର ନଦୀତେ ମଧ୍ୟ ହେଉଥାଏ ଲୋକେରା । ଏ ଦୁରାଜ୍ଞ ହିତେ ଆପନାରହିଗଲେ ମୁରକ୍ଷିତ ବୋଧ କରିଲ ଏବଂ କନ୍ସାନ୍ତିନେର ବଶୀଭୂତ ହଇଯା ହସ୍ତଧୂନି ପୂର୍ବକ ତାହାକେ ଇତାଲିର ସ୍ବାମୀ ବଲିଯା ଗ୍ରାହ କରିଲ । କିମ୍ବକାଳ ପରେ ଲିସିନିଯିସ ଓ ମାକ୍ସିମିନେର ମଧ୍ୟେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେ ଯୁଦ୍ଧ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲ ତାହାତେ ମାକ୍ସିମିନ ପରାମ୍ପରା ଓ ହତ ହିଲେନ । ଏହିଏ ବ୍ୟାପାର ହେଉଥାଏ କନ୍ସାନ୍ତିନ ଓ ଲିସିନିଯିସ ଦୁଇ ଜନେ ନିର୍ବିରୋଧେ ସମ୍ମତ ରୋମରାଜ୍ୟର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା କନ୍ସାନ୍ତିନ ପଞ୍ଚ-ମାଞ୍ଚଲେ ଏବଂ ଲିସିନିଯିସ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକିତୁ କରିତେ ଜାଗିଲେନ । ଏ ସକଳ ଗୋଲିଯୋଗାଟେ ଲୋକେରା ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଯାଛିଲ ଯେ ଉତ୍କଳ ଜୟବୀରେରା ଗୃହ ବିଛେଦେ କ୍ଳାନ୍ତ ହଇଯାଛେନ ଏବଂ ରାଜକୀୟ ବ୍ୟାପାରେ ଓ କୁଟୁମ୍ବିତାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ମୁକ୍ତ ଆଛେନ ଇହାତେ ଗୋରବା-କାଙ୍କ୍ଷାଯ ଚିରନିରଣ୍ୟ ଅଥବା କିମ୍ବକାଳେର ନିମିତ୍ତେ ଓ ନିର୍ବତ୍ତ ହଇବେନ କେନାମ ଲିସିନିଯିସ କନ୍ସାନ୍ତିନେର ଭଗିନୀପତି ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ମାକ୍ସିମିନେର ମରଣାନ୍ତର ଏକ ବେଳେ ଅତୀତ ନା ହିତେ ୨ ତାହାର ପରମ୍ପରର ପ୍ରତିକୁଳେଇ ଅନ୍ତର୍ଧାରଣ କରିଲେନ । କନ୍ସାନ୍ତିନ ଅତି ପୂର୍ବକମଶାଳୀ ଓ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଛିଲେନ ଏବଂ ରାଜ୍ୟଲୋକେ ଯାହା ଶ୍ରେୟାଜ୍ଞାନ କରତ ବିବେଚନାଯ ସ୍ଵମାଧ୍ୟ ବୋଧ କରିଲେନ ତାହା ସିଙ୍କ କରିତେ ପାରିଲେନ ଅତଏବ ଏକାଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାଣୀର ଚେଷ୍ଟାଯ ଅନେକ କାଳ ବୈବରଣ୍ଣି ରହିଲ ନା, ଆର ତାହାର ମହ୍ୟୋଗୀ ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା ପୂର୍ବକ ଗୋପନେ ବିଜ୍ଞାହିତା ଉପର୍ଦ୍ଧିତ କରଣେ ଚୋଟିତ ହେଉଥାଏ ତାହାର ମୁଚିତ ଦଶ କରାଓ ଆବଶ୍ୟକ ହଇଲ, ଦୁଇରାଂ ଦୁଇ ମହ୍ୟୋଗୀ ମହୀପାଳ ଶୀତ୍ର ପରମ୍ପରା ମଂଗାମେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହିଲେନ ତାହାତେ ସିବେଲିଶ ଏବଂ ମାର୍କ୍ଷିଯା

ed for severe chastisement. The two rulers accordingly soon appeared in arms against one another; a battle was fought near Cibalis and another at Mardi in both of which Licinius was defeated. The prudence and moderation of Constantine induced him to listen to overtures of peace; he consented to a reconciliation with his colleague, on condition of ceding Greece, Macedonia, and some other provinces to the Western empire. This reconciliation maintained for eight years the tranquillity of the Roman world.

But the successful career of Constantine and the unpopular vices of Licinius were instrumental in causing another open rupture, which terminated in the ruin of the eastern emperor. Licinius sustained a disastrous defeat, both by sea and land, near Nicomedia which drove him to the necessity of surrendering himself to his victorious colleague and brother-in-law. His subsequent execution, after a solemn promise of pardon and protection, is a foul stigma on the memory of Constantine. (A. D. 324.) The event however proved a vast benefit to the republic, which was now re-united under the government of one supreme ruler thirty years after its division by Diocletian, and flourished once more in peace and harmony under the salutary laws and institutions established by Constantine.

The moral aspect of the Roman world was now greatly changed by Constantine's conversion to Christianity. He appears always to have regarded this religion with respect, and to have inherited

ନାଥକ ହୁଇ ଗ୍ରାମେର ସତିଧାନେ ହୁଇ ବାର ଯୁଦ୍ଧ ହଇଲ ଏବଂ ଉତ୍ତମ ସ୍ଥଳେଇ ଲିସିନିୟମ ପରାଭୂତ ହଇଲେନ । ଅନ୍ତର ସଞ୍ଜିର ପ୍ରସଙ୍ଗ ହଇଲେ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ଧୀରତା ଓ ସୁବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଗୌଣ ମାସିଦୋନିୟା ଅଭ୍ୟତି କଏକ ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇବାର ପଣେ ସହ୍ୟୋଗି ନୃପତିର ମହିତ ସନ୍ତ୍ରାବ କରିଲେନ ତାହାତେ ଅଟ ବଂଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ନିର୍ବିରୋଧେ ଥାକିଲ ।

କିନ୍ତୁ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନେର ଜୟିଷ୍ଠାତା ଓ ଲିସିନିୟମେର ପ୍ରଜାପୀଡିନ ଦୋଷ ହେତୁକ ଏ ହୁଇ ନୃପତିର ମଧ୍ୟେ ପୁନର୍ବାର ବିଜ୍ଞେଦ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲ ତାହାତେ ଲିସିନିୟମ ଅବଶେଷେ ସଞ୍ଚୂରଣପେ ନାହିଁ ହଇଲେନ । ତିନି ନିକୋମିଦିୟାର ନିକଟେ ଜଳେ ଓ ସ୍ଥଳେ ଘୋର ଛର୍ଦଶାଯ୍ୟ ପରାଜିତ ହଇଯା ଜୟିଷ୍ଠ ସହ୍ୟୋଗି ଓ ଶ୍ୟାଳକେର ଶରଗାଗତ ହେଲେ, କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ପ୍ରଥମତଃ ତାହାକେ କ୍ଷମା ଓ ରକ୍ଷା କରିଲେ ଓ ଅତିକ୍ରମ ହଇଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ପରେ ତାହାର ପ୍ରାଗଦିଶ କରିଯା ଆପନାର ଚରିତକେ ଘୋର କଳକ୍ଷିତ କରିଲେନ ପରକ୍ଷ ଲିସିନିୟମେର ବିମାଶେ ଦେଶର ପରମ ମଙ୍ଗଳ ହଇଯାଇଲ କେନମା ରୋମରାଜ୍ୟ ଦାଇଓକ୍ଲିସିଆନେର କାଳେ ବିଭକ୍ତ ହଇଯା ତ୍ରିଂଶୁବଂସର ପରେ ପୁନର୍ଶଚ (ଆଖୀୟ ୩୨୪ ବର୍ଷେ) ଏକ ସୁମାଟେର ଅଧୀନେ ସଂୟୁକ୍ତ ହେତୁ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନେର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନିୟମ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଶାସନେ ଶାନ୍ତି ଓ କୁଶଳେ ସର୍କିଷ୍ଟ ହିତେ ଲାଗିଲ ।

ଏ କାଳେ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ଖୀଷ୍ଟୀୟ ଧର୍ମାବଳମ୍ବନ କରାତେ ଅନେକ ବିଶ୍ୱୟେ ରୋମରାଜ୍ୟେର କ୍ଲପାନ୍ତର ହୟ । ବୋଧ ହୟ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନ ଏ ଧର୍ମେର ପ୍ରତି ପିତାର ଅନୁରାଗ ଦେଖିଯା ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାବଧି ତାହାର ମୟାଦର କରିଲେନ, କଥିତ ଆଛେ ମାକ୍ସେନ୍ଶମେର ପ୍ରତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରାକାଳୀନ ଆକାଶେ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଝୁଶେର ଆକାର

father's favourable disposition towards it. The appearance of an extraordinary Cross in the air during his march against Maxentius, is said to have produced a strong impression on his mind in favor of Christianity. Immediately after his conquest of Italy, he manifested his change of religion by relieving the Christians from the disabilities they suffered from the persecuting laws of his predecessors. He ordained that "since religious liberty should not be denied to any one, and the Christians among the rest, should have the liberty to observe the religion of his choice and his peculiar mode of worship."* Thus for the first time in the Roman empire, we may say in the whole world, was the right of private judgment solemnly recognised by an imperial edict. The principles of toleration were not however observed by Constantine himself in the subsequent years of his reign. Not satisfied with the immunities he granted to the Christians, and the favor by which he promoted them to offices of honor and distinction, he proceeded to interdict the celebration of idolatrous worship on the part of his Pagan officers, and to prohibit the erection of images and the performance of heathen sacrifices all over the empire. These prohibitions were not perhaps enforced with rigor, a more than that which forbade the sanguinary conflict of the amphitheatre; it is however on record that he destroyed some temples within his dominions, such as those of Venus and Æsculapius in Phœnicia.

---

* Eusebius's Ecc. Hist. Book x. chap. 5.

ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହେତୁତେ ଶ୍ରୀକୃତୀଯ ଧର୍ମେର ପ୍ରତି ତାହାର ଅଙ୍ଗୀ ବଲବତ୍ତି ହୟ ଅତ୍ରଏବ ଇତାଲି ଜମେର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେଇ ତିନି ଶ୍ରୀକୃତୀଯାନଦିଗକେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତି ବିପକ୍ଷ ରାଜାରଦେର ବ୍ୟବସ୍ଥାମୂଲ୍ୟାବ୍ଲୀ କ୍ଳେଶ ଓ ଛଃଥ ହଇତେ ମୁକ୍ତ କରିଯା ନିଜ ଧର୍ମପରିବର୍ତ୍ତନେର ଥତ ପ୍ରକାଶ କରିଲେନ, ଆର ଏଇ ନିୟମ କରିଲେନ “ଯେ କୋନ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଆପନ ୨ ବିବେଚନାମୂଲ୍ୟାବ୍ଲୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଶକ୍ତିତେ ବନ୍ଧିତ କରା ରାଜଧର୍ମ ନହେ ରୁତରାଂ ଶ୍ରୀକୃତୀଯାନେରାଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେର ନ୍ୟାୟ ଆପନାରଦେର ମନୋନୀତ ଧର୍ମ ସାଧନ ଓ ତଜ୍ଜନାନ୍ତି କରିତେ ଅମୁମତି ପାଇବେ”* । ଅତ୍ରଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆପନ ୨ ବିବେଚନାମୂଲ୍ୟାବ୍ଲୀ ଧର୍ମପାଲନେ ଯେ ଅଧିକାର ଆଛେ ତାହା ରୋମରାଜ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୂର୍ବବିଦୀ ଗଥ୍ୟ ପ୍ରଥମତଃ ଏ ସମୟେ ରାଜବ୍ୟବସ୍ଥାଯ ଶ୍ରୀକୃତ ହଇଲ । କିନ୍ତୁ କମନ୍ତାନ୍ତିନ ପରେ ଆପନି ପରଧର୍ମ ସହିକ୍ଷୁତାର ପୋଷକସ୍ଥର୍କପ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଥଣ୍ଡନ କରେନ, ତିନି ଶ୍ରୀକୃତୀଯାନଦିଗକେ ବଛବିଧ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରିଯା ଏବଂ ସନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ପଦେ ନିୟୁକ୍ତ କରତ ବିଶେଷ ଅମୁଗ୍ରହ ଦେଖାଇଯାଓ କ୍ଷାନ୍ତ ନା ହଇଯା ପୌତ୍ରଲିଙ୍କ କର୍ମ-ଚାରିରଦିଗେର କିମ୍ବା କାଣ୍ଡ ମଞ୍ଚାଦିମେ ବାଧା ଦିଆଇଲେନ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟାପିଯା ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ ଓ ପୌତ୍ରଲିଙ୍କ ଜପ ଗଜ୍ଜ କରିତେ ନିଷେଧ କରିଯାଇଲେନ । ବୋଧ ହୟ ବେମତ ଦର୍ଶକଦିଗେର କୌତୁକାର୍ଥ ରକ୍ତାରକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ନିଷେଧ କରିଲେଓ ରହିତ ହୟ ନାହିଁ ତତ୍କଳ ପୌତ୍ରଲିଙ୍କଦିଗେର ବିପରୀତ ଉତ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାଓ ସର୍ବତ୍ର କଟିନ-ତର ଶାସନେ ଚଲିତ ହୟ ନାହିଁ, ତଥାପି ଲିଖିତ ଆଛେ ତିନି କିନିସିଯା ଓ ସିଲିର୍ସିଯାତେ ବିନମ୍ବ ଓ ଇଞ୍ଚୁଲେପିଯମ୍ ଦେବତାରଦେର

* ଇଉସିବିଯମ୍ ଧର୍ମ ପୁରାବ୍ଲ୍କ ୧୦ । ୫

Cilicia.* But his chief delight was in publishing admonitory edicts against idolatry, dissuading his subjects from a false worship, and exhorting them to follow his own example. He declared himself to be averse to all coercive methods of conversion; "for it was one thing, said he, voluntarily to undertake the conflict for immortality, another to compel others to do so from the fear of punishment." † He did not consider that the latter evil was necessarily involved in the statutes by which the sacrifices of the heathen and the meetings of the heretics were suppressed.

Besides the establishment of Christianity, another important measure adopted by Constantine was the foundation of Constantinople and the removal of the seat of government from Italy. The new metropolis, called after the emperor's own name, attracted his peculiar attention and gained his attachment. He spared no exertion in order to raise it to the dignified position of a **SECOND ROME** in the empire.

The reign of Constantine was happy and glorious. His government of Gaul, while he was but one of the six emperors of the Roman world, was distinguished by the same spirit of moderation which had endeared his father's memory to his subjects. His conduct was not indeed altogether unexceptionable; the cruelty with which he exposed many a vanquished barbarian king to wild beasts in the amphitheatre showed that he was not incapable of the most sanguinary deeds; the execution of Maximian, his ov

---

* Eusebius's Life of Constantine, Book III. † Ib. Book II.

ମନ୍ଦିର * ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାମାଦ ବଲଦ୍ଵାରା ଭଗ୍ନ କରେନ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଜାରଦିଗକେ ଯିଥ୍ୟ ଭଜନାୟ ନିରଣ୍ଟ ଓ ତାହାର ଅପନାର ମହାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତାନ୍ତା କ୍ରିୟାତେ ଅନୁରଜିତ କରଣାର୍ଥ ତର୍କ କୌଶଳେ ପୌତ୍ର-ଲିଙ୍କ ଧର୍ମର ବିରକ୍ତ ଉପଦେଶ କରାଯା ତାହାର ବିଶେଷ ଆମୋଦ ଛିଲ, ଏକାରଣ ମୋକକେ ବଲପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀମତ୍ ଧର୍ମାବଲାଭ କରଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବେଳ, ଆର କହିଲେନ ଯେ “ସେହା ପୂର୍ବକ ଅମରତ୍ତର ମାଧ୍ୟନ କରା ଏବଂ ଦତ୍ତେର ତଥ ଦେଖାଇଯା ଅନ୍ୟକେ ବଲ ଦ୍ଵାରା ଧର୍ମ ପାଲନେ ପ୍ରୟୋଗ କରା ଏହି ଛୁଇ କାର୍ଯ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ଆଛେ । + ” ପରନ୍ତ ଯେ ବ୍ୟବସ୍ଥାଯ ପୌତ୍ରଲିଙ୍କଦିଗେର ଯାଗ ଯଜ୍ଞ ଓ ପାଷଣଦିଗେର ସମାଜେର ନିଷେଧ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାତେ ମୁତରାଂ ଉତ୍ତର ଦୋଷ ସ୍ପର୍ଶ ହିତେ ପାରିତ ଇହା ବିବେଚନା କରେନ ନାହିଁ ।

କନନ୍ତାନ୍ତିନ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଥୀଟୀଯ ଧର୍ମ ଶ୍ଵାପନ ବ୍ୟତୀତ ଆର ଏକ ଶ୍ଵାରଣୀୟ କର୍ମ କରେନ ଅର୍ଥାତ୍ କନନ୍ତାନ୍ତିନୋପଳ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର ସଂଶ୍ଵାପନ କରିଯା ଇତାଲି ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ତଥାଯ ଆପନ ରାଜପୁରୀ ହିତି କରେନ, ଏହି ମୂଳନ ରାଜଧାନୀ ସମ୍ମାଟେର ନାମେଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୁଯା । ତିନି ଏହି ନଗରେ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ଓ ଅନୁ-ରାଗ ପ୍ରକାଶ କରିଯା ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ତାହାକେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରୋମେର ନ୍ୟାୟ ମହ୍ୟ କରିତେ ମର୍ବ ପ୍ରକାରେ ପରିଶ୍ରମ କରିଯାଛିଲେନ ।

କନନ୍ତାନ୍ତିନେ ରାଜ୍ୟପାଳନେ ଦେଶର ମହା କୁଶଳ ଓ ଗୌରବ ହିଇଯାଛିଲ, ସେକାଳେ ତିନି ଛୁଇ ରାଜ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ଏକ ଜନ ମହ୍ୟୋଗି ମାତ୍ର ଥାକିଯା ଗାଲ ଦେଶର ଶାଶନ କରିଯାଛିଲେନ ତେବେଳେ ତାହାର ପିତା ଯଜ୍ଞପ ଧୀରତା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ପ୍ରଜାରଦେର ଅନୁ-ରାଗ ଭାଜନ ହେୟନ୍ * ତିନିଓ ତଜ୍ଜପ ବ୍ୟବହାର କରିଯାଛିଲେନ । ତାହାର ଚରିତ ଦୋଷ ଶୂନ୍ୟ ଛିଲ ନା ବଟେ କେନନା ଭୂରିରୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ପରାଜିତ ରାଜାକେ କୌତୁକାର୍ଥ ରଙ୍ଗଭୂମିର ମଧ୍ୟ ହିଂସକ ବନ୍ୟ ପଶୁର ହଣ୍ଡେ ନିକ୍ଷେପ କରାତେ ଅନୁମାନ ହିତେହିଁ ଯେ ରଙ୍ଗା-

* ଇଉସିବିସିସ ରଚିତ କନନ୍ତାନ୍ତିନେର ଚରିତ । + ଏହି ୨ ମର୍ଗ ।

father-in-law, however deserved by the culprit himself, was no proof of tenderness in him who ordered it. The death of Licinius, whom he had solemnly promised to pardon, and the execution of his wife Fausta and his son Crispus, are foul blots upon his memory. The general policy of his rule was nevertheless beneficial to the empire, both before and after his elevation to the dignity of sole emperor. It is said that though he could stand a comparison with the best of his predecessors in the beginning of his reign he deteriorated in the latter part of it. He was distinguished by innumerable excellencies both of body and mind. He was most fond of military glory, but did not hastily and recklessly involve himself in wars and while he was invariably successful in his operations, he never slackened his activity and industry. He had to turn his arms against the Goths after the close of the civil wars; he overthrew them with his usual vigor, and at last granted them peace; and his vigor was so tempered with mildness that the barbarians were strongly impressed with a sense of his kindness. He encouraged the arts of and the liberal studies, and made great exertions for the revival of learning. He appreciated very highly the love and esteem of his subjects, and deservedly acquired them by his liberality and moderation. He was equally beneficent to all his friends; towards some his treatment was of a doubtful character, though sufficiently proved his generosity to others by neglecting no opportunity of honouring and enriching them.

ରତ୍ନ କିମ୍ବାତେ ତୀହାର ନିତାନ୍ତ ବୈରତି ଛିଲ ନା, ଏବଂ ତୀହାର ଆପନାର ଶଶ୍ର ମାକ୍-ସିମ୍ବିଯାନ ସଦିଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୋଷୀ ଛିଲ ତଥାତ ତାହାକେ ବିନଟେ କରାତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଧ ହୁଯ ଯେ ତୀହାର ଅନ୍ତଃ-କରଣେ ମେହେରେ ବିଶେଷ ସଂଧାର ଛିଲ ନା, ଆର ଲିସିନିୟମକେ କ୍ଷମା କରିତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହଇଯାଓ ଅବଶେଷେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାତେ ଏବଂ କଷ୍ଟା ନାମୀ ଦ୍ଵୀ ଓ କ୍ରିଲ୍ପ୍ସ ନାମକ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡ କରାତେ ତାହାର ମାମେ ଅଥଶ୍ଵରୀଯ କଳଙ୍କ ରହିଯାଛେ, ତଥାପି ତିନି ଏକାଧି-ପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇବାର ପୂର୍ବାପର ଯେ ରାଜନୀତିକ୍ରମେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରିଯାଇଲେନ ତାହାତେ ରାଜ୍ୟର ମହୋପକାର ହୁଯ । କଥିତ ଆହେ ରାଜ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭକାଳେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ରାଜ୍ୟାବଦେର ତୁଳ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିତେନ କିନ୍ତୁ ପରେ ସଂକିଳିତ ଅଧିମତ୍ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଲେନ । ତିନି ଶାରୀରିକ ଓ ମାନ୍ସିକ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗୁଣେ ଭ୍ରମିତ ଛିଲେନ, ଆର ତୀହାର ଯୁଦ୍ଧ ସଂଶୋଧନା ମଧ୍ୟରେ ତୁଳ୍ୟ ଛିଲ ତଥାପି ଅବିବେଚନୀ ପୂର୍ବକ ଭାବୀୟ କଥନ ରଗେ ପ୍ରେସ୍ତ ହେଯେନ ନାହିଁ, ଏବଂ ସର୍ବତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହଇଲେଣ ଅହଙ୍କାର କରିଯା କୋନ କର୍ମେ ଶୈଖିଳ୍ୟ କରେନ ନାହିଁ । ଗ୍ରୁହବିଜ୍ଞାନେର ଅବସାନେ ତୀହାକେ ଗନ୍ଧଦିଗେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିତେ ହୁଯ କିନ୍ତୁ ତାହାତେ ଶୈଖିଳ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଜୟଲାଭ କରିଲେଣ ଅବଶେଷେ ଶକ୍ରଦିଗେର ସହିତ ସଞ୍ଚାକରିତେ ମ୍ରମତ ହେଯେନ । ତୀହାର ଶୈଖିଳ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କାଳେଣ ଏମତ ଧୀରତା ଛିଲ ଯେ ଏ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିର ତୀହାର ମେହେରିତ ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଯା ମୋହିତ ହଇଯାଇଲ । ତିନି ଶିଳ୍ପ ଶାନ୍ତି ଓ ଦର୍ଶନାଦି ଶାନ୍ତିକରୀ ବିଦ୍ୟାର ମହୀ ଆଦିର କରିତେନ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର କ୍ରମଶଃ ଲୋପ ହ ଓ ଯାତେ ପୁନଃଶ୍ଵାପନେ ବଜ୍ରୟତ୍ର କରିଯାଇଲେନ, ଆର ପ୍ରଜାରଦେର ଅମୁରାଗ ଓ ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ ହେଯା ଅତିଶୟ ଶ୍ରେସ୍ତର ଜ୍ଞାନ କରିତେନ ଏବଂ ବଦାନ୍ୟତା ଓ ଧୀରତା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ଯଥାର୍ଥରୁପେ ତାହାରଦେର ବାନ୍ଧବିକ ଅମୁରାଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ । ତୀହାର ବଜ୍ର୍ୟବାନ୍ସଲେ ପକ୍ଷପାତିତା ଛିଲ କେନନା କୌନ୍ସିଲେର ପ୍ରତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଅମୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେନ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ୍ୟକ୍ରିଯା ଅର୍ଥ ଓ ସନ୍ତୁମ ବ୍ୟକ୍ତି କରିତେ ସର୍ବଦା ଚେଟୀ କରିଯା ଆପନାର ମହାମୂର୍ତ୍ତବସ୍ତ୍ର ଯଥେଷ୍ଟ ମପ୍ରମାଣ କରିଯାଛେ ।

He established many laws, civil and ecclesiastical, calculated to foster the growth of Christian truth, to suppress heresy and idolatry, to promote decency and good order, and to relieve his subjects from many public burdens. Among his last acts, was an expedition against the Persians who had invaded Mesopotamia. In the midst of his preparations for this war he died at Nicomèdia, in the 66th year of his age, and the 31st of his reign. A few days previous to his decease, he received the rite of baptism from Eusebius, Bishop of Caesaria. Posterity has honored him with the surname of **THE GREAT**; with all his faults he was one of the ablest and the most successful of the emperors of Rome.

CONSTANTINE, CONSTANTIUS, CONSTANS.—Constantine the Great, had, while living, raised his three sons to the rank of *Cæsars*, and desired on his death-bed, that they should be associated in the government with his two nephews, Dalmatius and Hannibalianus. Constantius, who appears to have been the most favoured of the three princes, felt no desire of sharing the empire with his cousins. His uncles and cousins were accordingly all destroyed, with the exception of Gallus and Julian, who were saved from the hands of the assassins, till their rage, satiated with slaughter, had in some measure subsided. After the destruction of their cousins, the three sons of Constantine the Great made a new partition of the empire among themselves; but three years scarcely elapsed when

ତିନି ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ସଂକାଳ ଅନେକ ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରେନ, ମେ ମକଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତାଙ୍ଗ୍ୟ ଏହି ଯେ ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମ ସ୍ଵରୂପ ସତ୍ୟର ଉତ୍ସତି ଓ ପାଷଣ୍ଡତା ଏବଂ ପୋକୁଲିକତାର ହୁମ୍ମାସ ହୟ, ଆର ଦେଶେର ମଧ୍ୟେ ଶାନ୍ତି ଓ ମଧ୍ୟବହାରେର ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଅଜ୍ଞାରଦେର କ୍ଲେଶେର ନିବାରଣ ହୟ । ରାଜସ୍ତର ଶେଷକାଳେ ତିନି ମିସୋପୋଟେମିଆ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପାରସ୍ୟ ଲୋକଦିଗେର ଅତିକୁଳେ ରଣ୍ୟାତ୍ମାର ପ୍ରଭୃତି ହେଲେ କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ଦୟୋଗ କରିତେ ୨ ୩୧ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନନ୍ତର ୬୬ ବର୍ଷ ବୟାଙ୍କମକାଳେ ନିକୋମିଦିଆ ନଗରେ ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରିଲେନ । ମରଣେର କିଯଦିବସ ପୂର୍ବେ ତିନି ମିଜେରିଆର ବିଶପ ଇଉସିବିଯିସେର ନିକଟ ବାଣିଜ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେନ ଏବଂ ସଂସାରେର ମଧ୍ୟେ ମହାନ୍ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହିୟା ଯଶୋଭାଜନ ହୟେନ ଫଳତଃ ତାହାର ଅନେକାନେକ ଦୋଷ ଥାକିଲେ ଓ ତାହାକେ ରୋମ ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅତି କ୍ଷମତାପନ୍ନ ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ମୃଟି ବଜିଆଇବା ସ୍ଥିକାର କରିତେ ହିୟିବେ ।

କମନ୍ତାନ୍ତିନ କମନ୍ତାନ୍ତିନିୟମ ଏବଂ କମନ୍ତାନ୍ତିନ୍ସ ।—ମହାନ୍ କମନ୍ତାନ୍ତିନ ଜୀବନଦଶାୟ ତିନ ପୁଣ୍ୟକେ ସିଙ୍ଗର ଉପାଧି ଦିଯା ଯୌବରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ ଆର ମରଣ କାଳେ କହିଯାଛିଲେନ ଯେ ଦାଲ୍ମେମିଆସ ଓ ହାନିବଜିଏନସ ନାମେ ହୁଇ ଭ୍ରାତୁ-ଭ୍ରାତା ତାହାରଦେର ସହଯୋଗି ମହୀପାଲ ହଇବେନ କିନ୍ତୁ କମନ୍ତାନ୍ତିନିୟମ ନାମକ ତାହାର ପ୍ରିୟତମ ପୁଣ୍ୟ ପିତ୍ତମରଣାନ୍ତର ଜ୍ଞାତିରଦେର ସହିତ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରିତେ ଅନିଚ୍ଛକ ହିୟା ପିତ୍ତବ୍ୟ ଓ ପିତ୍ତବ୍ୟ-ପୁଣ୍ୟ ମକଳକେଇ ନଟ କରିଲେନ କେବଳ ଗେଲମ ଓ ଜୁଲିଯନ ରକ୍ତ ପାଇଯାଛିଲେନ, ତାହାର ହତ୍ୟାକାରିରଦେର ହଣ୍ଡ ହିତେ କିଯେତ୍କାଳେର ଜନ୍ୟ ମୁକ୍ତ ହେତୁତାତେ କମନ୍ତାନ୍ତିନିୟମ ରକ୍ତାରକ୍ତ ବ୍ୟାପାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହିୟା ଯଥକିମ୍ବିଶ୍ଵାସ ପାପ ହୟେନ । ଅନ୍ତର ଜ୍ଞାତି-ହତ୍ୟାର ପରେ ତିନ ଭ୍ରାତା ଅଳମାରଦେର ମଧ୍ୟେ ପୁନଶ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରିଯା ଲୟେନ କିନ୍ତୁ ତିନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅତୀତ ନା ହିତେ ୨ ତାହାରଦେର ମଧ୍ୟେ ହୁଇ ଜନ ପରମ୍ପରା ବିବାଦ କରିଯା ରଣ ମଜ୍ଜା କରିଲେନ ତାହାତେ କମନ୍ତାନ୍ତିନ ମୋପନେ ସୈମନ୍ୟ ଶ୍ରାପନ କରିଯା

two of them fell into a dispute and took up arms against one another. The death of Constantine, who was surprized by an ambuscade laid by Constans, reduced the number of emperors to two. Constans himself shared the same fate with his brother Constantine, not many years after. His government was for some time distinguished by justice and vigor but ere long he fell into physical imbecility, which depraved his morals, and rendered him the dupe of unworthy favourites. He became unpopular both to the provincials and the soldiery, and was slain by a band of conspirators, headed by Magnentius. His death took place in the Castle of Helen, on the borders of Spain, at the age of thirty, after a reign of seventeen years. After the murder of Constans, Magnentius proclaimed himself emperor, and usurped the government of Gaul.

Another emperor was set up about the same time in Illyricum, where the soldiers saluted Veteranio with the title of Augustus. He had been appointed to the command of the army in that province, and had rendered himself popular by his good qualities. He was a man of great moderation, uprightness, and honesty, but was ignorant and illiterate. He did not know even the letters of the Alphabet, until he was chosen emperor, at a very old age.

While new emperors were thus starting up in the west, Constantius, the only surviving son of Constantine the Great, was carrying on an unsuccessful and inglorious war against Sapor, king of Persia. Mai-

ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବକ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନକେ ବଧ କରିଲେନ ଶୁତରାଂ ତିନ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଅବଶିଷ୍ଟ ହୁଇ ଜନ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରହ୍ମିଲେନ, ପରେ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ସ ଆପନିଓ ଅଙ୍ଗକାଳେର ମଧ୍ୟ ମୃତ ଭ୍ରାତାର ନ୍ୟାୟ ଛର୍ଗତିତେ ପଡ଼ିଯା ନଟ ହଇଲେନ, ତିନି କିମ୍ବକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ତା ପୂର୍ବକ ନ୍ୟାୟାମ୍ବ୍ରାତାରେ ଶାସନ କରିଯାଇଲେନ, ଶେଷେ ଶାରୀରିକ ବ୍ୟାମୋହ ଅନୁକ୍ରମ କୁର୍ରାତିତେ ରତ ହଇଯା ଅଧିମ ମିତ୍ରଗଣେର ଅନ୍ୟ ପରମଶାଖା-ଧାୟି କର୍ତ୍ତା କରିଲେନ, ଏବଂ ପ୍ରଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସୈନ୍ୟେରୀ ତାହାର ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହେଲେନ ମାତ୍ରକ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପଞ୍ଚତ ହଇଲା । ଅତଏବ ୧୭ ବଂସର ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନ୍ତର ଥୀ ବଂସର ବୟାକ୍ରମେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରାନ୍ତଭାଗଙ୍କ ହେଲେନ ନାମକ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପଞ୍ଚତ ହଇଲା । ମାଗ୍ନେନଶ୍ରେଣୀ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ସକେ ବଧ କରିଯା ଆପନାକେ ରାଜ୍ୟ ବଲିଯା ଘୋଷଣା କରତ ଗାଲ ଦେଶେର ରାଜ୍ୟର ଗ୍ରହଣ କରିଲେନ ।

ଏ କାଳେ ଇଲିରିକମ୍ଭ ସୈନ୍ୟେରୀ ବିତରେନିଓ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ଅଗନ୍ତୁ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରାତେ ରାଜ୍ୟେର ମଧ୍ୟ ଆର ଏକ ଜନ ଅଧିପତି ଉପହିତ ହଇଲା, ତିନି ଏ ଦେଶେର ସୈନ୍ୟଶାସନେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇଯା ଭୂରି ୨ ସଦ୍ଗୁଣ ପ୍ରକାଶ କରତ ପ୍ରଜାପିଯ ହଇଯାଇଲେନ, କଲତଃ ତାହାର ଧୀରତା ସରଳତା ଓ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ବାହୁଦାତାବେଇ ଛିଲ କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ମାତ୍ର ଛିଲ ନା, ଆର ବୃକ୍ଷାବସ୍ଥାଯ ରାଜପଦେ ନିଯୁକ୍ତ ହଇବାର ପୂର୍ବେ ବର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଓ ହୟ ନାହିଁ ।

ସେଇକାଳେ ପଶିମାଞ୍ଚଳେ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହିତେ ଛିଲ ତ୍ୱରିକାଳେ ମହାନ୍ କନ୍ତ୍ରାନ୍ତିନେର ଅବଶିଷ୍ଟ ପୁତ୍ର କନ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ସ ମିଶ୍ରମ ପାରମ୍ୟ ଦେଶେ ମେଗରେର ମହିତ ବୃକ୍ଷ ମୁକ୍ତ କରିଯା ଲଜ୍ଜାସ୍ପଦ ହେଲେନ, କଲତଃ ମେ ଶୁଦ୍ଧ ତାହାର ଛର୍ଗତିର ମୀମା ଛିଲନା, ବିପକ୍ଷେର ।

and grievous were the sufferings which the Roman emperor endured in this expedition. His towns were taken, his cities besieged, his armies cut off, and he himself overthrown at Sangara. The seditious impatience of his troops, insisting on battle at an unseasonable hour, occasioned this calamity. But intelligence was now brought to the emperor of the rise of two rivals in the West. Magnentius in particular had taken possession of Italy in addition to Gaul, and destroyed Nepotiano, the nephew of Constantius, who had himself come forward as a fourth emperor and reigned for 28 days. After the fall of Nepotiano, Magnentius proscribed and massacred all who were connected with or favourable to the house of Constantine.

The report of these transactions induced Constantius to leave the Persian war in the hands of his lieutenants and to hasten his march to the West, in order to revenge the death of his brother. Veteranio, the rival emperor in Illyricum, was soon overcome; his soldiers deserted their ranks on the approach of the son of Constantine, and reduced the monarch of their own election to the necessity of suing for his life at the feet of Constantius.

Not long after, Magnentius himself was overthrown at Mursia where he was very near falling into the hands of the enemy. An immense number of Romans were killed in that battle. The victims of this domestic struggle were indeed so numerous, that if they had fought in one united band, they might have

ତାହାର ଅନେକାନେକ ନଗର ଗ୍ରହଣ ଅଥବା ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ଭୂରିବେଳେ ନକ୍ଷତ୍ର ନକ୍ଷତ୍ର କରିବାକୁ ଦେଖେ ତାହାକେ ପରାନ୍ତ କରିଯାଇଛି । ତାହାର ସେନାଗଣ ଅବାଧ୍ୟ ହଇଯା ଅମମୟେ ରଣ କରଣାର୍ଥ ଅଛିର ହେଉଥାତେ ଏ ସକଳ ଦୁଃଖୋଷପତି ହୟ, ଏ ବିପକ୍ରି କାଳେ ତିନି ଶୁନିଲେନ ଯେ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳେ ତାହାର ଦୁଇ ଜନ ସପତ୍ର ଉଠିଯାଇଛେ, ବିଶେଷତଃ ମାଗନେନ୍ଦ୍ରଶ ଗାଲ ବ୍ୟତୀତ ଇତାଲି ଅଧିକାର କରିଯାଇଛି କନ୍ସାନ୍ତିମିସିୟସେର ଭ୍ରାତୁଙ୍କୁତ୍ତ ନିପୋତିଏନେ । ଯିନି ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଆର ଏକ ଅଧିପତି ସ୍ଵରୂପେ ଉଠିଯା ୨୮ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭୁତ୍ବ କରିଯାଇଲେନ ତାହାକେ ବ୍ୟଥ କରତ କନ୍ସାନ୍ତିମିସି ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସକଳ ଲୋକକେ ବଞ୍ଚୁବାନ୍ଧବେର ସହିତ ନକ୍ଷତ୍ର କରିଯାଇଛେ ।

ଉତ୍ତର ଦୁର୍ବିଟନା ସମୁହେର ସଂବାଦ କନ୍ସାନ୍ତିମିସିୟସେର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଉଥାତେ ତିନି କର୍ମଚାରୀରଦେର ହଙ୍ଗେ ପାରମ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧର ଭାରାପରି କରିଯା ଭ୍ରାତାର ହତ୍ୟାକାରିକେ ଶାସ୍ତି ଦିତେ ସ୍ଵରାୟ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳେ ଯାତ୍ରା କରିଲେନ, ଇଲିରିକମ୍ବ ରାଜାଭିମାନି ବିତରେନିଓର ଦୈନ୍ୟେରା କନ୍ସାନ୍ତିମିସି ପୁନର୍କେ ଆଗତ ଦେଖିଯା ଆପନାରଦେର ମନୋନୀତ ନୂପତିର ଦଲତ୍ୟାଗ କରାତେ ଏ ଭାକ୍ତ ରାଜାକେ ଶୀତ୍ର ପରାଜିତ ହଇଯା କନ୍ସାନ୍ତିମିସିୟସେର ପଦତଳେ ପ୍ରାଣରକ୍ଷାର ନିମିତ୍ତେ ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ହଇଲ ।

କିମ୍ବକାଳ ପରେ ମର୍ଶିଯା ନାମକ ଜନପଦେର ସନ୍ଧିଧାନେ ମାଗନ୍ଦେଶ୍ଵର ମେନ୍ଦ୍ରଶେର ସହିତ ଭୟାନକ ଯୁଦ୍ଧ ହଇଲ ତାହାତେ ଅମ୍ବଖ୍ୟ ରୋମାନ ଲୋକେର ପ୍ରାଣ ନାଶାନ୍ତର ମାଗନ୍ଦେଶ୍ଵର ପରାନ୍ତ ହଇଯା ଶକ୍ତିହଙ୍କ୍ଷେ ପତିତ ପ୍ରାୟ ହୟ । ଏ ଗୃହ ବିଛେଦେ ଏମତ ବହସଂଖ୍ୟକ ଦୈନ୍ୟ ରଣଶାୟୀ ହୟ ଯେ ତାହାରା ଏକ୍ୟାବଲକ୍ଷନ କରିଯା ସଂଗ୍ରାମ କରିଲେ ବିଦେଶୀୟ ଜ୍ଞାତିର ସହିତ ଆଜ୍ଞାରକ୍ଷାର୍ଥ ଅଥବା ପରହିଂସାର୍ଥ ସକଳ ପ୍ରକାର ସମରେ କୁତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ହଇଯା ରାଜ୍ୟର ସମ୍ପଦ ଶକ୍ତର ପ୍ରତିକୁଳେ

successfully carried on any foreign war, offensive or defensive, and have triumphantly maintained the honor of the Roman arms against all the enemies of the empire. Magnentius made many attempts, after his defeat at Mursia, for the preservation of his life and his dignity, but finding at last that his troops intended to provide for their own safety by deserting to the conqueror, he destroyed himself by a voluntary death at Lyons, after a reign of 3 years and 7 months. His brother too, appointed by himself for the defence of Gaul, followed the same example at Senoni.

Constantius thus became the sovereign ruler of all his father's dominions. In his march from the East he had appointed his cousin Gallus as a subordinate colleague with the name of Cæsar. But Gallus proved a cruel tyrant and an imbecile governor; he was accordingly soon superseded and ultimately executed as a common malefactor. Sylvanus too, who had attempted to bring about a revolution in Gaul, was put to death within thirty days after he had commenced his treasonable career.

Constantius was now left sole emperor, without a rival and without a colleague; but as Gaul was in a state of commotion, he appointed his only surviving cousin Julian as his Cæsar in that province, and tried to strengthen his alliance with him by giving him his sister in marriage. The barbarians were at that time making dreadful ravages in Gaul and had greatly shaken the stability of the empire; some towns they had already taken, others they were besieging. But Juli

ମହା ଗୋରବେର ସହିତ ରୋମାନ ସେନାର ଯଶୋବିକ୍ଷାର କରିତେ ପାରିତ । ଅପର ଗାଗନେନ୍ଦ୍ରମ ମର୍ଶିଯା ପ୍ରାମେ ପରାଜିତ ହଇଯା ଜୀବନ ଏବଂ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷାର ନିମିତ୍ତେ ବହୁ ଯତ୍ନ କରିଯା ଅବଶେଷେ ଦେଖିଲେନ ଯେ ଆପନାର ତୈମ୍ନେଯରାଇ ଜ୍ଵରିକୁ ଶକ୍ତି ନିକଟ କ୍ଷମା ପାଇବାର ଅତ୍ୟାଶ୍ୟାମ ଦଲ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ମାନମ କରିଯାଛେ, ଅତ୍ୟବ ଓ ବ୍ୟସର ୭ ମାସ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନ୍ତର ଲିଯନ୍ଦ ନଗରେ ଆଭାହତ୍ୟାର ଦ୍ୱାରା ଲୋକାନ୍ତର ଗସନ କରିଲେନ । ତାହାର ଭ୍ରାତା ଯିନି ଗାଲ ଦେଶ ରକ୍ଷାର ନିର୍ମିତେ ନିୟୁକ୍ତ ହଇଯାଇଲେନ ତିନିଓ ସିନୋନୀ ନଗରେ ସ୍ଵହକ୍ଷେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ ।

ଅତ୍ୟବ କାନ୍ସ୍ତାନ୍ସିଯମ ଏକଣେ ପିତାର ସମନ୍ତ ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ । ତିନି ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ହିତେ ଯାତା କରିବାର କାଳେ ଆପନାର ଜ୍ଞାତି ଗେଲମକେ ମିଜର ଉପାଧି ଦିଯା ଯୋବରାଜ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଗେଲମ ନିଷ୍ଠୁରତା ପୂର୍ବକ ଦୌରାତ୍ୟ କରାତେ ଏବଂ ପ୍ରଜାପାଳନେର ଅଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ତାହାକେ ପଦଚୁତ ଏବଂ ଅବଶେଷେ ସାମାନ୍ୟ ଦସ୍ୱୟର ନ୍ୟାୟ ହତ କରିଲେନ । ପରେ ମିଲବେନମ ନାମେ ଆର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଗାଲଦେଶ ରାଜ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇଲ କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ରୋହିତା ଆରମ୍ଭେ ତିଂଖଣ ଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ ହତ ହିଲ ।

ଅତ୍ୟବ କମନ୍ତାନ୍ସିଯମ ସହ୍ୟୋଗି ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ଏକାକୀ ନିଃନ- ପତ୍ରେ ରାଜ୍ୟ କରିତେ ଲାଗିଲେନ କିମ୍ବକାଲପରେ ଗାଲଦେଶ ମହା ଗୋଲଯୋଗ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାତି ଭୁଲିଯନକେ ମିଜର ଉପାଧି ଦିଯା ତଥାଯ ଯୁବରାଜ ସ୍ଵର୍ଗପେ ନିୟୁକ୍ତ କରିଲେନ, ଆର ତାହାର ସହିତ ନିଜ ଭଗିନୀର ବିବାହ ଦିଯା ସୁନ୍ଦର ମୌହାର୍ଦ୍ୟ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲେନ । ତେବେଳେ ଅମତ୍ୟଜାତିରୀ ଭୂରିୟ ନଗର ପ୍ରହଳାଦ ଅକ୍ରମଗ ପୂର୍ବକ ଗାଲଦେଶ ଉଚ୍ଛିନ୍ନ କରିଯା

an's approach restrained their progress; he defeated and slew large hordes of them near Strasburgh, took their illustrious king prisoner, and restored the empire to its integrity by the recovery of Gaul and the expulsion of the Germans beyond the Rhine.

The heroic exploits of Julian greatly endeared him to the legions on the Rhine, and as they were irritated by the order which Constantius sent him to march into Asia, they were determined to raise their favourite general from his rank of Cæsar to that of Augustus. With one accord they proclaimed him emperor, and insisted on his leading them to battle against the reigning sovereign. After much hesitation and with seeming or real reluctance, he accepted the purple offered by them, and marched against his cousin. A fierce civil war appeared inevitable. Happily for the peace of the empire, the evil was averted by the death of Constantius in the 45th year of his age, after a reign of 38 years. The dying emperor named his cousin, though at that time in rebellion against him, as his successor.

Constantius is said to have been naturally of a mild and placid disposition. He was weak enough to be governed by his wives, and reposed too implicit confidence in his friends and favourites. He was a great patron of those who had gained his attachment, and never allowed the services of approved good officers to pass unrewarded. Like most princes who are governed by favourites, he was prone to jealousies and capable of severities; a mere suspicion of treasonable design was

ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାଯିତ୍ବେ ଅନେକ ସ୍ୟାଘାତ କରିଯାଛିଲ କିନ୍ତୁ ଜୁଲିୟନ ସ୍ଟ୍ରୋସ୍‌ବର୍ଗେର ସରିଧାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରତ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକକେ ପରାଜିତ ଓ ହତ କରିଯା ତାହାଦିଗକେ ଡଗ୍‌ବଲ କରିଲେନ, ଏବଂ ତାହାରଦେର ସମସ୍ତ ରାଜାକେ ବନ୍ଦୀସ୍ଵରୂପେ ଧରିଯା ଆନିଲେନ, ଓ ରାଇନନଦୀ ପାରେ ଜର୍ମାଣଦିଗକେ ଦର୍ଶୀଭୂତ କରତ ଗାଲଦେଶେର ଉକ୍ତାର ପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥଶ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିଲେନ ।

ଜୁଲିୟନେର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଦେଇଯା ରାଇନ ନଦୀତୀରରୁ ସେନାରା ତାହାର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମୁରକ୍ତ ହଇୟାଛିଲ ଅତ୍ୟବେ ପରେ କନ୍ସଟାନ୍‌ମିୟମ ତାହାରଦିଗକେ ଏସ୍ୟ ଥଣେ ଯାତ୍ରା କରିତେ ଆଦେଶ କରିଲେ ତାହାରା କୁପିତ ହଇୟା ଆପନାରଦେର ପ୍ରିୟ ସେନାନୀକେ ଯୁବରାଜ୍ୟର ପଦହିତେ ସର୍ବାଧିପତି କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲ, ଏବଂ ତାହାକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରିଯା ସକଳେଇ ଏକାକ୍ରମରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲ ଯେନ ତିନି କନ୍ସଟାନ୍‌ମିୟମେର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ୟାଂ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିଯା ତାହାରଦିଗକେ ଲାଇୟା ଯାନ । ଜୁଲିୟନ ଇହାତେ ଅନେକକଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୈତ୍ୟମନୀ ଥାକିଯା ଅବଶେଷେ ସଥାର୍ଥ ଅଥବା କାପଟ୍ୟ ଘଟିତ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରତ ତାହାରଦେର ଦତ୍ତ ରାଜପରିଚ୍ଛନ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରିଯା ଜ୍ଞାତିର ବିରକ୍ତକୁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷାତ୍ରା କରିଲେନ ତାହାତେ ଗ୍ରୁବିଚ୍ଛଦେର ବିଲକ୍ଷଣ ସମ୍ଭାବନା ହଇଲ, କିନ୍ତୁ କନ୍ସଟାନ୍‌ମିୟମ ୩୮ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗାନକ୍ତର ୪୫ ବେଂସର ବୟାଙ୍ଗନ କାଳେ ପଥ୍ର ପାଓଯାତେ ରାଜ୍ୟର ନିର୍ବିରୋଧବସ୍ଥାଯ ସ୍ୟାଘାତ ଜମିଲ ନା, ଏବଂ ଜୁଲିୟନ ତେବେକାଳେ ବିଦୋହିତା କରଣେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଲେ ଓ ରାଜ୍ୟ ମରଗକାଳେ ତାହାକେଇ ଉତ୍ତରାଧିକାରି ବଲିଯା ନିଯୁକ୍ତ କରିଯା ଯାନ ।

କନ୍ସଟାନ୍‌ମିୟମ ଆପ୍ନି ସୁଧୀର ଓ ଯୁଦ୍ଧଭାବ ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୁକ୍ତ ପଞ୍ଜୀଗଣେର ପରାମଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିତେନ ଏବଂ ପ୍ରିୟ ଓ ସୁହୃଦ୍ ବ୍ୟକ୍ତିରଦେର କଥାଯ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ କରିତେନ, ତାହାରଦେର ପ୍ରତି ସ୍ନେହ କରିତେନ ତାହାରଦେର ମହାମହାୟ ହଇତେନ, ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରିରଦେର ପୂର୍ବକାର କରିତେ କଥନ କ୍ରଟି କରିତେନ ନୀ । ତିନି ମିତ୍ରଗଣେର ବ୍ୟାଙ୍ଗନ ମନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜାରଦେର ନୟାୟ ଲୋକେର ଉପର ଶୀତ୍ର ସନ୍ଦେହ କରିଯା ଉପ୍ରାତିଚରଣେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇତେନ, କେହ ବିଦୋହିତା କରଣେ ମାନସ କରିଯାଛେ ଏମତ

enough to harden his heart against tender susceptibilities. He was otherwise gentle in his character, and proved more fortunate in domestic struggles than in foreign wars.

JULIAN came to the undisputed possession of the empire on the death of Constantius. The opprobrious surname of **THE APOSTATE** has been allotted to him by posterity because of his open renunciation of Christianity. He took great pride in his philosophy, affected a singular disregard for neatness, and was extremely austere in his life. Without attempting any injury against the Christians by persecuting edicts, he invariably exercised his imperial influence to their prejudice, and made vigorous efforts to support the tottering system of paganism, by explaining away its more revolting absurdities and reforming the lives of its priests.

Julian made an expedition into Persia after vast preparations, and conducted it with great success. Several towns and castles of the enemy were taken or forced to capitulate; Assyria was ravaged, and Ctesiphon itself occupied by the Roman army. But the Persians, desperately resolved to preserve their independence, deserted their fortifications and destroyed their crops. The difficulty of foraging forced the emperor to give up the pursuit of his victories. His retreat was harassed by the artful foe, and he himself slain in one of those desultory battles. His death which was followed by the defeat of the enemy, took

ଆଶଙ୍କା ମାତ୍ର ଜମ୍ବିଲେ ତାହାର ଅନୁଷ୍ଠାନକରଣେ ଆର ମୁହଁରେ ମଙ୍ଗାର ଧାରିତ ନା, କିନ୍ତୁ ତିନି ସ୍ଵଭାବତ ମୃତ୍ତ ଛିଲେନ ଏବଂ ବିଦେଶୀୟ ଯୁଦ୍ଧାପେକ୍ଷା ଗୃହବିଜ୍ଜ୍ଞ କାଳୀନ ଅଧିକ ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଛିଲେନ ।

ଜୁଲିୟନ ।—କନ୍ସଟନ୍‌ସିୟମେର ମରଣୀନଷ୍ଟର ଜୁଲିୟନ ଅବାଧେ ରାଜ୍ୟକୁ କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ତିନି ଅକାଶ୍ୟକପେ ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିଯାଛିଲେନ ଏକାରଣ “ପତିତ” ଉପାୟି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହେଁଲେ । ତିନି ଦର୍ଶନବିଦ୍ୟାମୁଖୀଲିଙ୍କରେ ବିଶେଷ ଗୋରବ କରିଯା ପରିଷକାର ପରିଷଦେର ପ୍ରତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ଉପେକ୍ଷାର ଅଭିଗାନ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବିକ ଅତିଶୟ କହେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିତେନ, ଏବଂ କୋନ ସମ୍ବନ୍ଧାଦ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାପନ କରିଯା ଶ୍ରୀକୀୟାନ୍‌ଦିଗେର ଅନିଷ୍ଟ କରିତେ ଚେଷ୍ଟା ନା କରିଯାଓ ଅକାରାନ୍ତରେ ତାହାର-ଦିଗେର ହାନି କରଣାର୍ଥ ଆପନ ସମ୍ବନ୍ଧ ରାଜକୀୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ, ଆର ପୌତ୍ରଲିଙ୍କ ଧର୍ମର ଅତି କୁଂସିତ ଓ ଯୁଦ୍ଧବିରକ୍ତ ସ୍ଵତକେ ବ୍ୟାଧ୍ୟ କୌଶଳେ ଯୁଦ୍ଧିଷ୍ଠିତ କରତ ତୃ-ମୁକ୍ତିକୀୟ ସାଜ୍ଜକଗଣେର ଚରିତ ଶୋଧନ କରିଯା ଏଇ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟପ୍ରାୟ ଧର୍ମକେ ରକ୍ଷା କରିତେ ନିଯତ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଛିଲେନ ।

ଜୁଲିୟନ ସର୍ବ ଅକାର ଉଦ୍ୟୋଗ ପୂର୍ବିକ ପାରମ୍ୟ ଦେଶେ ରଣ ଯାତ୍ରା କରତ ମାର୍ଗକ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯାଛିଲେନ ତାହାତେ ଶକ୍ତପକ୍ଷୀୟ ଅନେକ ନଗର ଓ ଦୁର୍ଗ ଗୃହୀତ ଅଥବା ବଶୀଭୂତ ହଇଯାଛିଲ, ରୋମାନ ସେନାଦେର ଦ୍ୱାରା ଆସିରିଯାଦେଶ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଓ ତେସିଫିନ ନଗର ଆକ୍ରମନ ହୁଯ, ପରମ୍ପରା ପାରମ୍ୟ ଲୋକେରା ଆପନାରଦେର ସ୍ଵାଧୀନତା ରକ୍ଷାର୍ଥ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଧ କରତ ସକ୍ଷିଯ ଦୁର୍ଗ ସକଳ ତ୍ୟାଗ କରିଯା କ୍ଷେତ୍ରର ଶମ୍ଭୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଟ କରିଯାଛିଲ, ସ୍ଵତରାଂ ଥାଦ୍ୟାଦି ଆହରଣେର କ୍ଷେତ୍ରେ ମମଟକେ ଆପନାର ଜୟପଦବୀ ପରିହାର ପୂର୍ବିକ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିତେ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତରା ଧୂର୍ତ୍ତତା କରିଯା ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନେ ନାନା ପ୍ରକାର ବାଧା ଦିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ, ତାହାରଦେର ନିରାକରଣ କରଣାର୍ଥ ଚେଷ୍ଟାର ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଯା ନୃପତି ସୟଂ ହତ ହିଲେନ । ଏ ଯୁଦ୍ଧକ ଶକ୍ତଦେର ସ୍ଵେଚ୍ଛା ଦମନ ହଇଯାଛିଲ

place in the 31st year of his age and the 7th of his reign.

Julian was without doubt a prince of great ability and fit to govern the empire with vigor and success. He was well instructed in the liberal sciences, an accomplished scholar both in Latin and Greek, and still more proficient in the latter than the former. He excelled much in eloquence and was gifted with quick and retentive memory. He was more addicted to a morose and austere philosophy than was consistent with his position as emperor; he was liberal to his friends, but less careful in selecting them than became a prince of such dignity, and therefore sometimes suffered in his honor from their delinquencies just towards the provincials and moderate in the taxes he levied; ambitious of glory and immoderately fond of scholastic disputation. He was a bitter enemy but not a violent or open persecutor, of the Christian religion. He laboured to restrain its progress by destroying its credit, and attempted but in vain to rebuild the city of Jerusalem in order to falsify its predictions. He tried to infuse a sort of artificial life into the expiring fabric of paganism, which soon became extinct when he was no more.

JOVIAN.—The death of Julian put an end to his plans of reforming and strengthening the ancient religion of Rome, and revived the drooping spirits of those who professed Christianity. In the midst of the difficulties and perplexities to which the Roman arm

କିନ୍ତୁ ଜୁଲିୟନ ୭ ବ୍ୟସର ରାଜ୍ୟଭୋଗ କରିଯା ୩୧ ବର୍ଷ ବୟାହରେ ଜୋକାନ୍ତର ଗମମ କରିଲେନ ।

ଜୁଲିୟନ ଅତି କର୍ମଦକ୍ଷ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ଓ କୃତକାର୍ୟ ହଇଯା ରାଜ୍ୟ ଶାମନ କରଣେ ଉପ୍ୟୁକ୍ତ ଛିଲେନ ଆର ସେଇ ବିଦ୍ୟାଯ ଉଦ୍ୟାୟ ଜୟେତାହାତେ ଉତ୍ୱକୁଟିକୁଳପେ ବ୍ୟୁଂପନ୍ନ ହଇଯାଛିଲେନ, ଏବଂ ଲାଟିନ ଓ ଗ୍ରେକ ଉତ୍ୟ ଭାଷାଯ ତାହାର ଉତ୍ତମ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଛିଲ ବରଂ ଲାଟିନ ଅପେକ୍ଷା ଗ୍ରେକ ଭାଷାଯ ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶିତା ହୁଏ, ଆର ବଜ୍ରତାଶକ୍ତି ଓ ମେଧାବିତ୍ସ୍ଵ ବାହଳ୍ୟ ପରିମାଣେ ଛିଲ, କିନ୍ତୁ ତିନି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଧ୍ୟାନେ ମତ ହଇଯା ଶାରୀରିକ କୁଶଲେର ଓ ଲୋକିକ ବ୍ୟବହାରେ ଉପେକ୍ଷା କରିଯା ରାଜପଦେର ଅମ୍ବଳ ଆଚରଣ କରିଲେନ । ତିନି ବଞ୍ଚୁଦିଗେର ଅଞ୍ଚଳରାଗ କରିଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ରାଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଉପ୍ୟୁକ୍ତ ବିବେଚନା ପୁର୍ବକ ସୋହାର୍ଦ୍ୟ ନା କରିଯା ମିତଗଣେର ଦୋଷେ କଥନ୍ୟ ଅପମାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଇଲେନ । ପ୍ରଦେଶୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଦିଗେର ପ୍ରତି ନ୍ୟାୟାଚରଣ କରିଲେନ ଏବଂ କର ଗ୍ରହଣ ଅତ୍ୟାଚାର ଅଥବା ଲୋଜୁପତା ପ୍ରକାଶ କରେନ ନାହିଁ, ଆର ଯଶଃସ୍ପୃଷ୍ଟାତେ ବିଲକ୍ଷଣ ଆକୃତି ଏବଂ ତାକିରିକତା ପ୍ରକାଶ କରଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆସନ୍ତ ଛିଲେନ । ଅପର ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମର ବିରକ୍ତ ତାହାର ଦେବେର ଅଭାବ ଛିଲ ନା କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହଇଯା ପ୍ରକାଶ୍ୟକୁଳପେ ତାହାର ନିରାକରଣ କରିଲେ ଚେଷ୍ଟା କରେନ ନାହିଁ, କେବଳ ଐ ଧର୍ମର ପ୍ରତି ଲୋକେର ବିଶ୍ୱାସ ନଷ୍ଟ କରିଯା ତାହାର ଉତ୍ସତିତେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ କରିଲେ ଯତ୍ତ କରିଯାଛିଲେନ, ଏବଂ ବାହିବେଳ ଶାସ୍ତ୍ରାଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟାବୀ ଅସତ୍ୟ କରିବାର ମାନସେ ଧିକୁଳାଳମ ନଗରେର ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ କରିଲେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତା ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଛିଲେନ । ତିନି ପୋର୍ଟୁଲିକ ଧର୍ମର ବିନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ଅଜ୍ଞେ ଏକ ପ୍ରକାର କୃତିମ ଜୁଲିୟନ ପ୍ରଦାନ କରଣାର୍ଥ ବହ ପରିଶ୍ରମ କରିଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତାହାର ମରଣାନ୍ତର ତାହା ଅତ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଇଲ ।

ଜ୍ଞାବିଯନ ।—ରୋମଦେଶେର ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମ ଶୋଧନ କୁରିଯା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରଣାର୍ଥ ଜୁଲିୟନ ସେଇ କଲ୍ପନା କରିଯାଛିଲେନ ତାହାର ମରଣେଇ ସେ କଲ୍ପନା ଲୋପ ପାଇଲ ଆର ନିର୍ମାନାହ ଶ୍ରୀକୀୟାନେରା ତଥେନ ପୁନର୍କଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହୀ ହଇତେ ଲାଗିଲ । ଅପର ରୋମାନ ସୈନ୍ୟରେଇ

was reduced by the loss of its supreme commander the officers conferred the purple on one of the domestics of the late emperor, named Jovian. He was man of no great personal energy, and recommended to the notice of the army by the merits of his father Varronian rather than any qualifications of his own. In consequence of the dangerous and distracted situation in which his famished legions were placed, and of the ill success of his efforts to make an impression on the enemy, the new emperor was driven to the necessity of concluding an ignominious peace with Sapor, the king of the Persians. The Romans were extremely mortified on being forced to cede a portion of the territory to the victorious enemy, and to curtail the boundaries of their empire;—a humiliation to which they had never submitted during the eleven centuries that elapsed since the foundation of their city. The army had indeed on several previous occasions suffered such disgrace in their conflicts with the Samnites, the Numantians, the Numidians and others, as forced them to make ignominious treaties of peace; but the Senate had invariably repudiated those treaties, and vindicated the honor of their arms by a renewal of hostilities. Jovian was, however, obliged to retreat, giving up all hopes of repairing his disgrace; he was impatient to possess the palace of Constantinople, and to prevent the ambition of some competitor, who might proclaim himself emperor in his absence. Before he could reach his destination, he died a sudden death in the country of Galatia. The cause

ମୁଣ୍ଡଟେର ପଞ୍ଚତ୍ତବୀ ହେତୁ ବିଜାତୀୟ କ୍ଲେଣ୍ଟ ଓ ଉତ୍ତିକଟ୍ଟାୟ ଚଞ୍ଚଳିଚିନ୍ତା ହଇଯା ମୃତ ରାଜାର ଡ୍ରୂତ ଜୋବିସନ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକେ ରାଜ ପରିଚନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଲା । ତାହାର ଆପନାର କୋନ୍ ପ୍ରତାପ ଛିଲନା ଅତ୍ୟବ ନିଜଗୁଣେ ସେନାଗରେ ଅଭ୍ୟରଣ୍ଗଭାଜନ ନା ହଇଯା ବରଂ ବାରୋନିଯାନ ନାମେ ପିତାର ସ୍ମୃତ୍ୟାତିତେଇ ଆଦର ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯାଇଲେ । ସୈନ୍ୟରୀ ତେବେଳେ ଆହାରାଦିର ଅପ୍ରତୁଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲିଫ୍ଟ ଓ ଛୁରବସ୍ତାବିତ ହେତୁ ନବ୍ୟ ରାଜୀ ଶକ୍ତ ଦମନ କରିଲେ ଅକ୍ଷମ ହଇଯା ପାରମ୍ୟରାଜ ସେପରେର ସହିତ ଲଜ୍ଜାକର ସଞ୍ଜି କରାଇ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେନ ତାହାତେ ରୋମାନେରୀ ଆପନାରଦେର ଅର୍ଧକୃତ ଦେଶେର କିଯଦିଂଶ ଜୟଶୀଳ ଶକ୍ତକେ ଦାନ କରିଯା ରାଜ୍ୟର ମୀଗା ଥର୍ବ କରିତେ ବାଧିତ ହଇଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁକ ହଇଲ କେନନା ରାଜ୍ୟର ମଂହାପନାବଧି ତାହାରା କଥନ ଏମତ ଲଜ୍ଜା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲାଇ । ତାହାରଦେର ସେନା ସାମନିତ ନୁମାନ୍ସୀୟ ନୁମିଦିଯାଦି ଛାତିରଦେର ସହିତ ମଂଗ୍ରାମ କାଳେ କଏକ ବାର ସୋର ଦୁର୍ଗତିତେ ମଡିଯା ଅଯଶ୍କର ସଞ୍ଜିପତ୍ରେ ସମ୍ମତ ହଇଯାଇଲ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ସମେଟରେରୀ ସେ ସମ୍ମତ ଲିପି ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଯା ପୁନର୍ଶତ ରଖ ସଜ୍ଜା କରିତ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିଯାଇଲେନ । ପରମ୍ପରା ଜୋବିସନ ଯା ଅଶୁଭ ସଞ୍ଜି କରଣାନ୍ତର ଲଜ୍ଜା ରକ୍ଷଣେର ସମ୍ମତ ପ୍ରତ୍ୟାଶା ମର୍ଜନ କରିଯା ସମେନ୍ୟେ ପଲାଯନପର ହଇଲେନ, ବିଶେଷତଃ ଜ୍ଞାନନୀତି ଯଦି ରାଜ୍ୟ ଲୋଭାକୃଷ୍ଟ କୋନ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାକେ ଅଭୁପରିତ ଦେଖିଯା ରାଜ୍ୟ ହରଣ କରେ ଏହି ଆଶକ୍ଷାଯ ତିନି କନ୍ତ୍ରାଷ୍ଟି-ଧାପଳେ ଗିଯା ରାଜ୍ୟପୂରୀର ଅର୍ଧିକାର ଲାଇତେ ଅଛିର ହଇଯାଇଲେନ କିନ୍ତୁ ତଥାର ଉପନୀତ ହଇବାର ପୂର୍ବେଇ ଗାଲେସିଯା ଦେଶେ ଅକ୍ଷ୍ୟାଂଶୁତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲେନ । ତାହାର ଏ ଆକଷିକ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ଜଳେ ସମାନ ପ୍ରକାରେ ନିରକ୍ଷଣ କରେନ ନାହିଁ, କେହିୟାଛେନ

this sudden death was variously understood. By some it was ascribed to indigestion produced by too much self-indulgence at supper. According to others he was suffocated in his sleep by the vapor of charcoal, which extracted from the walls of the apartment the unwholesome moisture of the fresh plaster. He reigned 7 months and was 33 years old when he died. He was a prince of great moderation and generosity, and was not wholly wanting in activity and good sense. He restored the Christian religion to the same footing on which Constantine the Great had left it.

CHAP. XI.

VALENTINIAN AND VALENS.—After the death of Jovian, the throne of the Roman world remained ten days without a master. Valentinian was then chosen emperor, who associated his brother Valens as his partner in the government; and as the empire was threatened with foreign invasions from all quarters, he made a permanent division of it, by assigning to his colleague the entire sovereignty of the East, and reserving that of the West for himself. The emperor of the West fixed his residence at Milan, while his brother of the East considered Constantinople as the metropolis.

Soon after the accession of Valens, the tranquillity of his dominions was disturbed by the daring attempts of Procopius, a relation of the emperor Julian.

ତିନି ରଜନୀଯୋଗେ ବହୁ ଭୋଜନ କରିଯା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗ ବଶତଃ ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରେନ, କେହିୟ ବଲେନ ତୀହାର କୁଟରୀର ଭିନ୍ନିତେ ଶୁତନ ଚର୍ଚ ପ୍ରଲେପ ହେଉଥାତେ ଅଜାରେର ଧୂମଦାରା ଆଶନାଶକ ବାଙ୍ଗ ନିର୍ଗତ ହେଇବାଛିଲ ତାହାତେଇ ନିଜାବନ୍ଧାୟ ଗତାଙ୍ଗ ହେୟେନ, ଯାହା ହିତ ଏ ମାସ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ କରିଯା ଓସି ୩୬ ବର୍ଷ ବୟବରୁମେ ତୀହାର ବିଯୋଗ ହେୟ । ତିନି ଅତି ଶୁଦ୍ଧୀର ଓ ସଦାନ୍ୟ ଛିଲେନ ଆର ନିତାନ୍ତ ଅକର୍ଷଣ୍ୟ ଅଥବା ନିରୋଧ ଛିଲେନ ନା । ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀଯ ଧର୍ମ ମହା କନ୍ସାନ୍ତିନେର କାଳେ ଯେ ଅବଶ୍ୟାର ଛିଲ ତୀହାର ସମୟେ ପୁନର୍ଭାର ମେଇ ଅବଶ୍ୟାଯ ସ୍ଥାପିତ ହେୟ ।

---

୧୧ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ବାଲେନ୍ତିନିଯାନ ଓ ବାଲେନ୍ସ ।—ଜୋବିଯନେର ମରଗାନନ୍ତର ରୋମଦେଶର ରାଜମିଶ୍ଵାସନ ଦଶ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୂନ୍ୟ ହଇଯା ରହିଲ ପରେ ବାଲେନ୍ତିନିଯାନ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଯା ବାଲେନ୍ସ ନାମକ ଭ୍ରାତାକେ ସହ୍ୟୋଗି ନୃପତି କରିଲେନ, ଆର ଦେଶର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ନିଦେଶୀୟ ଲୋକେର ଉତ୍ପାତ ଆଶଙ୍କା କରିଯା ଏକେବାରେ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ କରତ ଭ୍ରାତାକେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେର ସର୍ବାଧିପତ୍ୟ ଶକ୍ତି ଦିଯା ଅପନି ପରିଚିମାଞ୍ଚଳେର ଶାଶନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ତାହାତେ ଯିଲାନନ୍ଦର ପରିଚିମାଞ୍ଚଳେର ଓ କନ୍ସାନ୍ତିନୋପଳ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳେର ରାଜଧାନୀ ହଇଲ ।

ବାଲେନ୍ସେର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକେର କିମ୍ବାକଳ ପରେ ପ୍ରୋକୋ-ପିଯଳ ନାମେ ଜୁଲିୟନ ନୃପତିର ଏକ କୁଟୁଷ୍ଟର ସ୍ପାର୍କାତେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶେ ମହା ଗୋଲିଯୋଗ ଉପାଦିତ ହେୟ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ତ୍ୟାଗ କରିଯା ମାଗାନ୍ୟ ପ୍ରଜାର ନ୍ୟାୟ ବାସ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଯାଛିଲ, ପରେ ବାଲେନ୍ସ ଅବିବେଚନୀ ପୂର୍ବକ ତାହାକେ କାରାରକ୍ତ କରଣେର ଚେଷ୍ଟା କରାତେ କୌଶଳକ୍ରମେ ରାଜ ପୁରୁଷଦିଗେର ହଣ୍ଡ ହିତେ ପଲାଯନ କରିଲ, ଏବଂ ପ୍ରଜାଶକ୍ରପେ ନିର୍ବିଶ୍ଵେ ବାସ କରିତେ ନା ପାଇଯା ମାହସ ପୂର୍ବକ ରାଜପଦ

THE HISTORY OF ROME.

He had retired to private life and given up all desires of competing for the imperial dignity; but as Valens made an unadvised attempt to put him under arrest, he eluded the vigilance of the guards, and boldly aspired to the rank of a sovereign, because he was not allowed to enjoy the security of a subject. He contrived to form a party in the metropolis while the emperor was absent in Asia, and proclaimed himself master of the Roman world. The generals of Valens hastened to support the title of their lawful sovereign, and vanquished the usurper in two successive battles. The rebellion was effectually suppressed by the death of Procopius, who fell into the hands of his adversaries and was executed as a criminal.

The two emperors, who shared the sovereignty of the Roman world, were both guilty of many acts of cruelty. Valens was of a timid, Valentinian of a choleric disposition: suspicion and jealousy prompted the one to deeds of a sanguinary character; rage and fury hardened the other against feelings of tenderness. They did not however neglect the interests of their subjects. Valentinian in particular exhibited many redeeming excellencies in the midst of his severities; he proclaimed universal toleration in matters of religion, and established schools for the education of youth. The conduct of Valens was far different; he consulted the welfare of his people in other respects, but embraced the opinions of Arius and persecuted the orthodox or Catholic Christians, and gave no encouragement to the cultivation of literature.

ପ୍ରାଣ୍ତିର ଅଭିଲାଷ କରିଲ, ତ୍ରେକାଳୀନ ସ୍ମୃଟି ଏସ୍ୟାଥଣ୍ଡେ ଥାକାତେ ଶୁଦ୍ଧୋଗ ପାଇୟା ରାଜଧାନୀତେ ଗମନ କରତ କତିପର ଲୋକେର ମାହାୟେ ଆପନାକେ ରୋମରାଜ ବଲିଯା ଘୋଷଣା କରିଲ । ସ୍ମୃଟିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଗଣ ତାହା ଶୁନିଯା ଆପନାରଦେର ପ୍ରଭୁର ପଦ ରକ୍ଷା କରିବାର ନିମିତ୍ତେ ଦ୍ୱରାୟ ମମଜ୍ଜ ହଇୟା ରାଜ୍ୟ-ହାରକେର ସହିତ ଛୁଇ ବାର ଯୁଦ୍ଧ କରିଲ ତାହାତେ ପ୍ରୋକୋପିଯମ ପରାନ୍ତ ହଇୟା ପରେ ଶକ୍ତ ହସ୍ତେ ପଡ଼ିଯା ସାମାନ୍ୟ ଦସ୍ୱ୍ୟର ନ୍ୟାୟ ହତ ହଇଲ ରୁତରାଂ ଏ ରାଜବିଦ୍ୱୋହେର ମଞ୍ଜୁର୍ଗରୂପେ ଅବସାନ ହଇଲ ।

ରୋମରାଜ୍ୟର ଏ ଛୁଇ ସହ୍ୟୋଗି ନୂପତି ଅନେକ ପ୍ରକାର ନିଷ୍ଠୁରାଚରଣ କରିଯାଛିଲେମ, ବାଲେନ୍ସ ସ୍ବତାବତଃ ଭୀରୁ ଓ ବାଲେଷ୍ଟିନିଯାନ ଉଗ୍ରସ୍ଵଭାବ ଛିଲେନ, ସ୍ଵତରାଂ ଏକ ଭ୍ରାତା ଶକ୍ତାକୁଳ ଓ ସନ୍ଦିକ୍ଷିତ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ରଜ୍ଞାରକ୍ତି କିମ୍ବାତେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହଇଲେନ, ଅନ୍ୟ ଭ୍ରାତାର ପ୍ରଚଣ୍ଡତା ଓ କୁନ୍କ ସ୍ବଭାବ ବଶତଃ ଅନ୍ତଃକରଣ ମେହ ଶୂନ୍ୟ ହଇୟା କଟିନ ହଇତ । ତଥାପି ତ୍ରୁହାରା ପ୍ରଜାର ହିତାର୍ଥ ଚେଷ୍ଟାଯ ଝାଟ କରେନ ନାହିଁ, ବିଶେଷତଃ ବାଲେଷ୍ଟିନିଯାନେର ସ୍ବଭାବିକ ଉଗ୍ରଭାବକିଲେଓ ଅନେକ ମହିଂ ଗୁଣ ଛିଲ, ତିନି ଧର୍ମ-ବିଷୟେ ନିର୍ମଳମରତା ପ୍ରକାଶ କରିଯା ସକଳକେ ଆପନିର ବିବେଚନା-ହୃଦୟାଯି ଧର୍ମ ପାଲନ କରିତେ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରେନ ଏବଂ ବାଲକଦିଗେର ଶିକ୍ଷାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିର ହାପନ କରିଯାଛିଲେନ, ପରଞ୍ଚ ବାଲେନ୍ସେର ବ୍ୟବହାର ତାଦୃଶ ଛିଲ ନା ତିନି କୋନିର ବିଷୟେ ପ୍ରଜାର ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରିଯାଛିଲେନ ବଟେ କିନ୍ତୁ, ଏଇସମେର ଯତ ଅବଳମ୍ବନ କରିଯା କେଥୋଲିକ ଅର୍ଥାଂ ଶାନ୍ତ ବିହିତ ଶ୍ରୀର୍ମୋହାନ-ଦିଗେର ପ୍ରତି ତାଡନା କରେନ ଆର ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧିର ବିଷୟେ ମଞ୍ଜୁର୍ଗ ରୂପେ ବିରତ ଛିଲେ ।

THE HISTORY OF ROME.

The peace of the East and the West was equally disturbed under these emperors by barbarian invasions. The Alemani infested Gaul; the Picts and the Scot invaded Britain; the Goths threatened the integrity of the Eastern empire; and the revolt of Firmus endangered the provinces in Africa. The emperor of the West managed to extricate himself honorably from all his troubles. The brave Theodosius, his general, restored the tranquillity of Britain and of Africa by the expulsion of the barbarians from the one and the suppression of rebellion in the other; though the heroic conqueror himself fell a sacrifice to the jealousy and intrigues of his own countrymen, and, under the lasting disgrace of the imperial court, was publicly executed at Carthage. That court was not the under the government of Valentinian. His death had called his sons Gratian and Valentinian II to the throne. A. D. 375.

The Eastern empire was not so easily extricated from the inroads of barbarians. As the Goths had sent a detachment of their own countrymen to support the revolt of Procopius, Valens, soon after the usurper's death, despatched a body of troops against them, and took them all prisoners. This brought on a war with that barbarous people, but the honor of the Roman arms was sufficiently vindicated by the humiliation. Some time after this, an irruption of the Huns drove the Goths to the necessity of soliciting protection from the Roman emperor, who allowed them to settle in Thrace within his own territories. But

ଏହି ମହିପାଳଦିଗେର କାଳେ ଅମ୍ଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରା ପୂର୍ବ ଓ ପଞ୍ଚମ ଉତ୍ତର ଥଣ୍ଡେଇ ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ଗୋଲବୋଗ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ କରେ । ଆଜିମେନିରା ଗାଲଦେଶେ ଏବଂ ପିଙ୍କ ଓ କ୍ଷଟେରା ତ୍ରିଟେନ ଦେଶ ଉଂପାତ କରିଯାଇଲି, ଆର ଗଥେରା ପୂର୍ବରୁଷ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ କରିତେ ଉଦ୍ୟତ ହଇଯାଇଲି, ଅପର କର୍ମ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆକ୍ରମିକାଙ୍କ ପ୍ରଦେଶେ ମହା ଭୟ ବିସ୍ତାର କରିଯାଇଲି । ପଞ୍ଚମରୁଷର ଉପତି କୌଶଳକ୍ରମେ ଉତ୍ତ ବିପନ୍ନ ହଇତେ ମୁକ୍ତ ହଇଯା ଆପନାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିଯାଇଲେନ ଆର ଧିଗୁରୋମିଯସ ନାମେ ଏକ ଜନ ମହାବୀର ତାହାର ଶାସନେ ସେନାନୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରତ ତ୍ରିଟେନ ହଇତେ ଅମ୍ଭ୍ୟ-ଗଣେର ନିରାକରଣ କରିଯା ଏବଂ ଆକ୍ରମିକାଙ୍କ ବିଜ୍ଞାହିଦିଗକେ ଦମନ କରିଯା ହୁଇ ଦେଶେଇ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରେନ, କିନ୍ତୁ ଏ ବିଜ୍ଞମଶାଲି ସମାପତି ଏମତ ମହୋପକାର କରିଲେ ଓ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଲୋକଦିଗେର ମଳତା ଓ ଈର୍ଷ ହେତୁକ ଅବଶେଷେ ସ୍ଵର୍ଗ ବିନଶ୍ଟ ହସ୍ତେନ, ରାଜ୍ସଭାଙ୍ଗ ଲାକେରୀ କାର୍ତ୍ତର୍ଜ ନଗରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟକୁପେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଦଶ କରିଯା ମାପନାରଦେର ନାମ ଚିରକଳକିତ କରେନ, ପରମ୍ପରା ତଥକାଳେ ବାଲେଣ୍ଟିନିଆନ ରାଜ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛିଲେନ ନା, ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥାଏ ମୁଣ୍ଡିଯିଲ୍ ୩୭୫ ବସ୍ତେ) ପ୍ରେସିଯାନ ଓ ବ୍ରିତୀୟ ବାଲେଣ୍ଟିନିଆନ ନାମେ ଏହି ପୁତ୍ର ସିଂହାସନୋପବିଷ୍ଟ ହଇଯାଇଲେନ ।

ପୂର୍ବରୁଷେ ଅମ୍ଭ୍ୟଦିଗେର ଉଂପାତ ଏମତ ସହଜେ ନିବାରିତ ଯ ନାହି, ତଥାର ଗଥେରା ପ୍ରୋକୋପିଯମେର ରାଜ ଜୋହେର ମୁହୂର୍ତ୍ତ କରଗାନ୍ତିପ୍ରାୟେ ଏକ ଦଳ ଲୋକ ପାଠୀଇଯାଇଲି ଏକାରଣ ରାଜ୍ୟହାରକେ ମରଣାନ୍ତର ବାଲେନ୍ସ ମୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ ପୂର୍ବକ ଏମତ୍ୟ ଦଳକେ ବନ୍ଦୀ କରିଯା ଆନିଲେନ, ତାହାତେ ଗଥଜାତିର ହିତ ସ୍ପଷ୍ଟ ସୁଜ୍ଞ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହଇଲ କିନ୍ତୁ ତାହାରଦେର ଶୀଘ୍ର ଦମନ ଓଯାତେ ରୋମାନ ସେନାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ହଇଯାଇଲି । କିମ୍ବିଂକାଳେ ହେ ହନ ନାମକ ଆର ଏକ ଜ୍ଞାତିର ଉଂପାତ ଗଥେରା ରୋମାନ ଟ୍ରାଟେର ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିତେ ବାଧିତ ହଇଯାଇଲି, ରୋମାନ ଟ୍ରାଟ ଆପନାର ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ଥେବଦେଶେ ତାହାରଦିଗକେ ବାସ ରିତେ ଦିଯା ପରେ ଦେଖିଲେନ ଏମତ ଭୟାବକ ଅମ୍ଭ୍ୟଗଣକେ ମନେ ରାଖା ନହେ, ଏବଂ ତାହାରା ଓ ଅଲ୍ଲକାଳେର ପରେଇ

was no easy task to keep such fierce barbarians in awe of authority. Not long after their settlement in Thrace, they revolted against the emperor, and sought the assistance of the Huns, by whom they had been expelled from the other side of the Danube. Valens marched against them, but was defeated and slain in the battle of Hadrianople.

GRATIAN, VALENTINIAN. II, and THEODOSIUS.—Gratian was coming to the help of his uncle against the Goths, when he received intelligence of his defeat and death. He now assigned the empire of the East to Theodosius, son of the general who had restored peace to Britain and Africa. Theodosius, by his prudence, no less than his valour, remedied the disorder under which the empire had languished ever since the disastrous defeat of Valens, and restrained the progress of the Goths, who, flushed with their success, had been over-running the provinces with impunity. The emperor ultimately reduced the barbarians to entire submission by his kindness and hospitality. Athanaric the most powerful of the Gothic princes, was driven out by a faction at home, and forced to seek shelter at the court of Constantinople. Theodosius received him with great kindness, and as the barbarian died the same year, had him buried, after the Roman manner, with great pomp and solemnity. The attention paid to the remains of their chief produced so strong an impression on the minds of the rude Goths, that they formed the resolution of never more molesting the

ମୁଣ୍ଡାଟେର ଅତିକୁଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରତ ଦେନିଉବ ନଦୀର ଅପର ପାର ହଇତେ ଆପନାରଦିଗେର ନିରାକରଣକାରି ହନଦିଗେର ସାହାଯ୍ୟ ଲାଇଲ, ତାହାତେ ବାଲେମ୍ସ ତାହାରଦେର ବିକୁଳେ ରଣ ମଞ୍ଜା କରିଯା ହେଉଯାନୋପଲେର ଯୁଦ୍ଧେ ପରାଜିତ ଓ ହିତ ହଇଲେନ ।

ଗ୍ରେସିଆନ, ହିତୀଯ ବାଲେସ୍ଟିନିଆନ, ଏବଂ ଥିଓଦୋସିୟମ ।— ଗ୍ରେସିଆନ ଗଥଦିଗେର ସହିତ ପିତୃବ୍ୟେର ଯୁଦ୍ଧ ସଂବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଯା ସମେନ୍ୟ ତାହାର ତାହାଯ୍ୟାର୍ଥ ଆଗମନ କରିତେ ଛିଲେନ ଏମତ ମମୟେ ଶୁଣିଲେନ ବେ ତାହାର ପରାଜୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ହଇଯାଛେ ଅତେବ ବ୍ରିଟେନ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଶାନ୍ତି ହୃଦୟକ ମେନାପତିର ପୁତ୍ର ଥିଓ-ଦୋସିୟମକେ ପୂର୍ବରୁଥିଶେର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଲେନ । ଥିଓଦୋ-ସିୟମ ବାଲେମ୍ସର ପରାଜୟାବଧି ସେ ଗୋଲମୋଗ ବଶତଃ ରାଜ୍ୟର ଗହା ହାନି ହଇତେଛିଲ ସେ ସମସ୍ତ ଗୋଲମୋଗ ଆଜ୍ଞା ବିକ୍ରମ ଓ ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳ ଦ୍ୱାରା ନିବାରଣ କରିଲେନ, ଆର ଗଥେରା ଜୟଳାତ୍ମେ ଗର୍ଭିତ ହଇଯା ନିର୍ବିଷେ ଭୂରିର ଅଦେଶ ଉଚ୍ଛିନ୍ନ କରିତେଛିଲ ତାହାରଦିଗେର ଓ ଦମନ କରିଲେନ, ପରେ ଅମୁଗ୍ରହ ଓ ଆତିଥ୍ୟ ଧର୍ମ ଏକାଶ କରିଯା ଏ ଅସତ୍ୟ ଜାତିକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବଶୀଭୂତ କରିଲେନ । ଆଥେମେରିକ ନାମକ ଗଥଦିଗେର ଅତି ପରାକ୍ରମ-ଶାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗୃହବିଛେଦେ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ ହଇଯାଛିଲ, ତାହାତେ ଥିଓ-ଦୋସିୟମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମୁଗ୍ରହ ଏକାଶ କରତ ତାହାର ଅତ୍ୟର୍ଥନା କରେନ ଏବଂ ମେହି ବନ୍ଦରେଇ ଏ ଆଶ୍ରିତ ନୃପତିର ପକ୍ଷକୁ ହୁଅଥାତେ ରୋମାନଦିଗେର ରୀତଯୁଦ୍ସାରେ ମହା ଘଟା ଓ ମମାରୋହ ପୂର୍ବକ ତାହାର ମମାଧି ଦିଯାଛିଲେନ । ଅସତ୍ୟ ଗଥେରୀ ଆପନାରଦେର ରାଜ୍ୟର ମୃତ ଦେହେର ମହା ମମାଦର ଦେଖିଯା ଏମତ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ହଇଲ ଯେ

Romans, and of serving them by defending their frontiers.

Meanwhile a rebellion was excited in Britain by Maximus, whom the legions in that province raised to the dignity of Augustus, and who marched against Gratian at Paris. The unhappy emperor was deserted by his troops, and fell into the hands of the usurper, who made no scruple of putting him to death. Maximus desired to be acknowledged as colleague by Theodosius, who was obliged, by the distract state of his own affairs, reluctantly to comply with his wishes; but as the usurper aspired to the sovereignty of the dominions held by Valentinian and invaded Italy, Theodosius deemed it a fit opportunity of revenging the death of his benefactor Gratian. He marched to Italy at the head of a large army composed chiefly of his Gothic subjects, overthrew the usurper, and put him to death.

Valentinian was shortly after murdered by Arbogast, the count of the Franks, who raised Eugenius to the imperial dignity in the West. But Theodosius declared war against him and vanquished him in battle; the usurper was taken prisoner and slain. Arbogast, the real author of the rebellion, killed himself, for fear of falling into the hands of the conqueror.

The empire was now once more united in the person of Theodosius, whose power was acknowledged both in the East and the West. He was a prince of extraordinary valour and piety, and has, in consequence, been honoured with the surname of *the Great*.

ରୋମନଦିଗକେ ଆର କଥନ କ୍ରେଷ ନା ଦିଯା ବରଂ ରାଜ୍ୟେର ଶୀଘ୍ର ରଙ୍ଗା କରତ ତାହାରଦେର ପରିଚର୍ଯ୍ୟ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ବ୍ରିଟେନଦେଶରେ ମେନାରା ମାକ୍ସିମସକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରାତେ ତଥାଯ ମହା ଗୋଲଯୋଗ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହିୟାଛିଲ ତାହାତେ ମାକ୍ସିମସ ପାରିସ ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରେସିଯାନେର ମହିତ ଶୁର୍କାର୍ଥ ଗମନ କରିଲ । ସ୍ମୃଟ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ନିଜକୈମ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ତ୍ୟନ୍ତ ହିୟା ଏ ରାଜ୍ୟହାରକେର ହଣ୍ଡେ ପଢ଼ିଲେନ ତାହାତେ ମେ ସ୍ୱର୍ଗିତ ଅକାତରେ ତୀହାକେ ବଧ କରିଲ । ଅନ୍ତର ମାକ୍ସିମସ ଥିଓଦୋସିଯମେର ନିକଟ ମହିୟୋଗ ସ୍ଵରୂପେ ଆହ ହିୟାର ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରାତେ ଥିଓଦୋସିଯମେ ଆପନାର ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ଗୋଲଯୋଗ ଦେଖିଯା ଅନିଛା ପୂର୍ବକ ତାହାର ପ୍ରର୍ଥନାଯ ସମ୍ଭାବ ହିୟେନ, ପରେ ଏ ରାଜ୍ୟ ହଣ୍ଡେ ବାଲେଣ୍ଟିନିଯାନେର ଅଧିକାର ହରଣ କରିବାର ବାସନାଯ ଇତାଲି ଆକ୍ରମଣ କରାତେ ଥିଓଦୋସିଯମ୍ ମନେ କରିଲେନ ସେ ତାହାକେ ଦମନ କରିଯା ମହୋପକାରି ଗ୍ରେସିଯାନେର ବଧେର ପରିଶୋଧ ଲାଇ-ବାର ଉପଯୁକ୍ତ କାଳ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହିୟାଛେ, ଅତଏବ ଭୂରିର ଗଥ-ଜୀବିତ ପ୍ରଜା ଲାଇୟା ମହାକୈମ୍ୟ ସଙ୍କଳନ ପୂର୍ବକ ଇତାଲିତେ ଯାତ୍ରା କରିଯା ଏ ରାଜ୍ୟହାରକେର ପରାଜ୍ୟ ଓ ବଧ କରିଲେନ ।

କିମ୍ବକାଳ ପରେ ବାଲେଣ୍ଟିନିଯାନ ଫ୍ରାଙ୍କଦିଗେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଆର୍ବୋ-ଗାନ୍ତିସେର ଧାରୀ ହତ ହିୟେନ, ଏ ରାଜ ହଣ୍ଡା ଇଉଜିନିଯମ୍ସକେ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଲେର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ୟ ଦାନ କରେ, ଥିଓଦୋସିଯମ୍ ତାହାର ବିରକ୍ତ ରଣ ଯାତ୍ରା ଯୁଦ୍ଧ ପରାଜ୍ୟ କରିଲେନ ତାହାତେ ଭାକ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ସ୍ଵରୂପେ ଗୃହୀତ ହିୟା ହତ ହୁଯ । ଆର୍ବୋ-ଗାନ୍ତିସ ଯିନି ଏ ବିଦ୍ରୋହେର ପ୍ରକ୍ରତ କର୍ତ୍ତା ଛିଲେନ ତିନି ଜୟଶାଲି ସ୍ମୃଟେର ହଣ୍ଡେ ପ୍ରାଣ ଆଶକ୍ତାଯ ସହଣେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ ।

ଅତଏବ ଥିଓଦୋସିଯମ୍ ଏକାକୀ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମର ସ୍ମୃଟ ବଳିଯା ଗୃହୀତ ହୁଏବାତେ ସମ୍ଭବ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ବଚ୍ଚ ଏକ ବ୍ରାଜ୍ୟର ଶାସନେ ଯିଲିତ ହିୟିଲ । ଥିଓଦୋସିଯମ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକ୍ରମଶାଲୀ ଓ ଧାର୍ମିକ ଛିଲେନ ଏପ୍ରୟୁକ୍ତ “ମହାବ୍ୟାପି” ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହିୟା ସଶୋଭାଜନ ହେୟନ, ତାହାର ବ୍ୟବହାର କୋନମତେ ନିନ୍ଦନୀୟ ଛିଲ ନା, ଗାହ୍ୟରେ

character was irreproachable; his private life was adorned by the virtues which distinguished the Christian husband and the Christian father; his public acts proved his regard for the welfare of his subjects, and showed that success and prosperity, instead of inflating him with pride, had only increased his moderation and humanity.

His zeal for the extirpation of paganism was carried beyond the limits which the peaceful tenets of Christianity would prescribe. He was taught to believe that the prince who tolerated, rendered himself a partaker of the sin of idolatry; he accordingly destroyed the temples and suppressed the rites of the ancient religion of Rome, and enacted many penal laws against those who still adhered to it. The almost total ruin of paganism was the result. The persecutions of three centuries under heathen emperors had failed to exterminate the Christian Church, which, like the fabled Raktavija,* was multiplied, instead of being destroyed, by bloody executions. The fate of persecuted paganism was however far different. It depended chiefly on external supports, and began to languish and decline as soon as those supports were withdrawn. Theodosius reigned 16 years and died at Milan (A. D. 395) at the age of 50.

---

* Raktavija was a hero represented in the Puranas as an antagonist of Bhagavati. The poets say that, when wounded in battle, every drop of blood spilt on the earth from his body immediately produced a new warrior, as fierce and powerful as himself.

ବହୁତେ ଶ୍ରୀପୁତ୍ରେର ପ୍ରତି ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମନୁଷ୍ୟର ସନ୍ଦର୍ଭ କରାତେ ତାହାର ଚରିତ ମହୋଜ୍ଞୁଳ ହଇଯାଛିଲ, ଆର ତିନି ରାଜକୀୟ କର୍ମେଷ୍ଠ ଅଜ୍ଞାର ମଞ୍ଜଳଚିନ୍ତା ବିଳକ୍ଷଣ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଛିଲେନ, ଏବଂ ମୋତାଗ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧିତେ ଗର୍ବିତ ନା ହଇଯା ବରଂ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଧିକ ବିନୟୀ ଓ ଦୟାଲୁ ହଇଯାଛିଲେନ ।

ତିନି ପୌର୍ଣ୍ଣଲିକ ଧର୍ମ ନିର୍ମୂଳ କରଣାର୍ଥେ ଯେ ଉତ୍ସୁକ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେନ ତାହାତେ ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମର ଶାନ୍ତି ପୋଷକ କଥାର କିଞ୍ଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିକମ ବୋଧ ହୁଏ ହୁଏ, ତାହାର ଉପଦେଶକେରୀ ତାହାର ମନେ ଏମତ ସଂକ୍ଷାର ଜନ୍ମାଇଯା ଦିଯାଛିଲ ଯେ ଯେ ନୃପତି ଆପନାର ରାଜ୍ୟ ପୁର୍ବଲିକା ପୂଜାତେ ବାଧା ନା ଦେନ ତିନି ତେ ପାପେର ଅଂଶୀ ହେୟେନ, ଅତେବ ତିନି ରୋମେର ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ମନ୍ଦିର ଭଙ୍ଗ ଓ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡେର ନିଷେଧ କରିଯା ତଦବଳହିରଦେର ଉପର ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରେନ ତାହାତେ ପୌର୍ଣ୍ଣଲିକତାର ପ୍ରାୟ ମୁଲୋଂପାଟିନ ହୁଏ । ଶ୍ରୀକୀୟ ସଭାର ପ୍ରତିକୁଳେ ପୌର୍ଣ୍ଣଲିକ ରାଜାରୀ ତିନ ଶତ ବଂସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଡ଼ନା କରିଯାଛିଲେନ ତୁଥାଚ ତାହାର ଧୂମ ନା ହଇଯା ବରଂ ପୁରାଣ କଲ୍ପିତ ରଙ୍ଗବୀଜେର* ନ୍ୟାୟ ମଂଖ୍ୟାର ସୁର୍ଦ୍ଧି ହଇଯାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ପୌର୍ଣ୍ଣଲିକତାର ପ୍ରତି ଏ କୁପ ତାଡ଼ନା ହଇବାମାତ୍ର ତାହାର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଗତି ହିଲ, ଏ ଧର୍ମ କେବଳ ବହିଶ ଆଶ୍ରୟକେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ଏବଳ ହଇଯାଛିଲ ମୁତ୍ତରାଂ ମେହି ଆଶ୍ରୟେ ବିରହିତ ହୋଇତେ ହ୍ରୀମ ଓ କ୍ଷୟ ପାଇତେ ଲାଗିଲ । ଉତ୍ତର ଥିଓଦୋସିଯମ ୧୬ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ କରିଯା ୫୦ ବଂସର ବୟଙ୍କୟରେ ମିଳାନ ନଗରେ (ଶ୍ରୀକୀୟ ୩୯୫ ଶାଲେ) ଲୋକାନ୍ତର ଗମନ କରେନ ।

* ପୁରାଣେ ରଙ୍ଗବୀଜକେ ତଗବତୀର ବିପକ୍ଷ ବୀର ବଲିଯା ବର୍ଣନା କରିଯାଛିଲ, କବିଗଣେ କହେନ ଯେ ଅନ୍ତର୍ଧାତେ ଏ ବୀରେର ରଙ୍ଗ ମୃତ୍ତିକାଯ ପଡ଼ିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିନ୍ଦୁତେ ତାହାର ମଦୃଶ ଭୟାନକ ଓ ବଲବାନ ଆର ଏକ ବୀର ତଙ୍କଗାୟ ଉତ୍ସପନ ହିତ ।

ARCADIUS AND HONORIUS.—On the death of Theodosius, the empire was divided between his two sons Arcadius and Honorius. The Roman world was never reunited after this partition. Arcadius became emperor of the East, Honorius of the West; the counsels of the former were directed by Rufinus, those of the latter by Stilicho. The princes themselves were utterly destitute of the valour and activity which adorned the character of their father; they were accordingly entirely governed by their respective ministers. Unfortunately for the empire, the ministers were hostile to one another, and sowed the seeds of those jealousies and dissensions which afterwards divided the Greeks and the Romans. Stilicho contrived to destroy his rival Rufinus, with a view to aggrandise himself, but the agents he employed to procure the death of the minister of Constantinople betrayed his interest, and frustrated his views of ambition, and he found sufficient exercise for his talents in the dominions of his own sovereign. A revolt in Africa, connived at and encouraged by the court of Constantinople, had produced great consternation at Rome. Gildo, brother of Firmus, withdrew his allegiance from the emperor of the West, and aspired to an independent sovereignty in that quarter. The wisdom of Stilicho's measures were justified by the success with which he suppressed the rebellion, and recovered Africa.

The tranquillity of the empire was now distracte by a more formidable foe. The Goths entered into a revolt under the command of their chief Alaric, penetrated into Greece, and spread terror and devasta

ଆର୍କେଡ଼ିୟମ ଓ ହୋମୋରିୟମ ।—ଖିଓଦୋସିଯମେର ମରଣାକ୍ଷେତ୍ର ତାହାର ଛୁଇ ପୁନ୍ତ ଆର୍କେଡ଼ିୟମ ଓ ହୋମୋରିୟମେର ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟେର ବିଭାଗ ହିଲ, ତାହାର ପର ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଥଣ୍ଡ ଆର କଥନ ମୁଣ୍ଡ ହୟ ନାହିଁ । ଆର୍କେଡ଼ିୟମ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଲେର ଓ ହୋମୋରିୟମ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଲେର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ପ୍ରଥମୋତ୍ତ ନ୍ପାର୍ଟି ରୁଫିନମେର ଏବଂ ଶେଷୋକ୍ତ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତିଲିକୋର ମନ୍ତ୍ରାଗ୍ରହଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେନ, ତାହାରା ସ୍ୟବ୍ଦିପତାର ନ୍ୟାୟ ବିଜ୍ଞମଶାଲୀ ଅଥବା କର୍ମତଣ୍ଡପର ଛିଲେନ ନା ସୁତରାଂ ସ୍ଵର୍ଗ ଅମାତ୍ୟେର ପରାମର୍ଶୀମୁଦ୍ୟାର୍ଥି ବ୍ୟବହାର କରିଲେନ । କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟେର ହର୍ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଅମାତ୍ୟେରା ପରମ୍ପର ଦେଖି ହିଲ୍ୟା ଏମତି ଦ୍ଵୀର୍ଷା ଓ କଳହେର ବୀଜ ବପନ କରିଲ ଯେ ତାହାତେ ରୋମାନେରା ଓ ଗ୍ରୀକେରା ପରେ ମଞ୍ଚର କୁପେ ପୃଥକ ହିଲ । ସ୍ତିଲିକୋ ଆପନାର କର୍ତ୍ତ୍ବ ବାହଲ୍ୟ କୁପେ ସ୍ଥାପନ କରଣାଭିନ୍ଦ୍ୟାଯେ ରୁଫିନମେକି ନୟତ କରାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ଯେହ ଲୋକକେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ସାଧନେ ନିଯୁକ୍ତ କରେନ ତାହାରାଇ ବିପକ୍ଷ ହିଲ୍ୟା ତାହାର ଗୋରବାକାଙ୍ଗ୍ଜାୟ ବାଧା ଦିଲ, ଆର ତିନିଓ ସ୍ଵୀଯ ପ୍ରଭୁର ଅଧିକାରେ ନାନୀ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହେ ଯଥକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟାପ୍ତ ହିଲେନ । ତେବେଳେ କନ୍ସଟିନ୍ଯୋପଲିସ୍ ରାଜ ମତାର ଅଭ୍ୟମ୍ଭତି ଓ ଆମୁକଲେ ଆଫ୍ରିକା ଦେଶେ ଏକ ଉପନ୍ଦିବ ଉପଶିତ ହେଉଥାତେ ରୋମ ନଗରେ ମହାଭୟ ବିସ୍ତାର ହିଲ୍ୟାଛିଲ, ଫର୍ମମେର ଭାତା ଗିଲଦେଶ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଲଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନତା ତ୍ୟାଗ କରିଯା ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ ଆଫ୍ରିକା ଥଣ୍ଡ ଆପନି ସାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ହିତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲ, କିନ୍ତୁ ସ୍ତିଲିକୋ ତାହାର ମହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ଜୟ ଲାଭ ପୂର୍ବକ ତାହାର ଦମନ କରିଲେନ ଏବଂ ଆଫ୍ରିକାର ଆଧିପତ୍ୟ ପୁନଶ୍ଚ ଗ୍ରହଣ କରତ ଆପନ ରାଜକୀୟ କୌଶଲେର ପ୍ରଗାଢ଼ତା ସମ୍ପାଦନ କରିଲେନ ।

ଅନୁଷ୍ଠର ରାଜ୍ୟେର ମଧ୍ୟ ଆର ଏକ ହର୍ଦାସ୍ତ ଶକ୍ତର ଉଦୟ ହେଉଥାତେ ସହା ବିରୋଧ ଉପଶିତ ହିଲ, ଗଥେରା ଆଲୋରିକ ରାଜ୍ୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାଯି ଉପନ୍ଦିବ କରିଯା ଗ୍ରୀଶ ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ କରତ ମର୍ବିତ ଭୟ ବିସ୍ତାର ଓ ଉତ୍ୟାତ କରିଲେ ଲାଗିଲ, ପୂର୍ବାଞ୍ଚଲେର କର୍ମଚାରିରା ତାହାରଦେର ଦମନ କରିଲେନ ଏବଂ ଆଫ୍ରିକାର ଆଧିପତ୍ୟ ପୁନଶ୍ଚ ଗ୍ରହଣ କରତ ଆପନ ଶକ୍ତର ମହିତ ମନ୍ତ୍ରାଗ୍ରହଣ କରିଯାଇଛେ ଏଇ ସନ୍ଦେହେର ଆମ୍ପଦ ହିଲ୍ୟା ।

tion all over the country. The imperial officers in the East, far from being able to oppose their progress, were suspected of collusion with the enemy. At this critical juncture Stilicho advanced with an army to punish the barbarians for the ravages they committed, though not within the dominions of the West; but a peremptory mandate from Arcadius, which he could not disobey without embroiling the two emperors in a civil war, forced him to retire to his own provinces.

Alaric next turned his arms against Italy. The timid Honorius, terrified by his approach, contemplated the abandonment of his capital (Milan) to the fury of the barbarians; but the undaunted mind of Stilicho could not submit to such disgrace. He encouraged his sovereign to hope for success, and at last gained a glorious victory over the enemy at Pollentia. Alaric was defeated, his wife taken prisoner, and the magnificent spoils of Corinth and Argos, which he had brought from Greece, were wrested from his grasp.

The citizens of Rome, who had heard with terror of Alaric's invasion, were elated with joy when they received intelligence of Stilicho's success. They invited the emperor Honorius to honour the ancient metropolis with his presence, and celebrate the auspicious æra of the Gothic victory. Public games were exhibited on the occasion with a pomp and magnificence worthy of the pristine greatness of Rome. Nor were the inhuman combats of gladiators omitted in consideration of the emperor's Christian profession; but those cruel spectacles were now held for the last time. In the

ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହଇତେ ଲାଗିଲ, ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରା ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଲେର ବହି-ଭାଗେ ଉପଭୂବ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେ ସ୍ତିଲିକୋ ତାହାରଦିଗେର ଦଣ୍ଡ କରଣାର୍ଥ ସମେନ୍ୟ ଅଗ୍ରମର ହଇଲେନ କିନ୍ତୁ ଆର୍କେଡ଼ିୟମ ତାହାକେ ଏମତ ଦୁର୍ଘଟନାର କାଲେ ପୂର୍ବ ଥଣ୍ଡେ ରଣ ଯାତ୍ରା କରିତେ ନିଷେଧ କରିଲେନ ତାହାତେ ସ୍ତିଲିକୋ ସେ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରିଯାଇ ହଇ ରାଜାର ମଧ୍ୟେ ଗୃହ ବିଚ୍ଛେଦ ଉଥାପିତ କରିତେ ଅନିଶ୍ଚୁକ ହଇଯା ସ୍ଵକୀୟ ପ୍ରଦେଶେ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିଲେନ ।

ପରେ ଆଲେରିକ ଇତାଲି ଆକ୍ରମଣେ ଉଦ୍ୟତ ହେଁଯାତେ ହୋନୋ-ରିଯମ ଡ୍ୟାକ୍ଟର ହେଁଯା ଆପନାର ରାଜଧାନୀ ମିଲାନ ନଗର ଶକ୍ତି ହଞ୍ଚେ ସମର୍ପଣ କରିଯା ପମାଇତେ ଗାନ୍ଦ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ମହା ବିକ୍ରମ-ଶାଲୀ ସ୍ତିଲିକୋ ଏମତ ଜଙ୍ଗ୍ଲା ସ୍ଥିକାରେ ମଞ୍ଚାତ ମା ହେଁଯା ରାଜାକେ ନାନା ପ୍ରକାର ଉତ୍ସାହ ଦିଲେନ ଏବଂ ଅବଶେଷେ ସଶୋବିଷ୍ଟାର ପୂର୍ବକ ପୋଲେନ୍ସିଯା ନଗରେ ଶକ୍ତଜୟ କରିଲେନ । ଆଲେରିକ ପରାଜିତ ହଇଲେ ତାହାର ପତ୍ନୀ ବନ୍ଦୀସକ୍ରମେ ଗୃହୀତା ହଇଲ ଏବଂ କରିଛୁ ଓ ଆଗ୍ରମ ନଗର ହଇତେ ସେବ ମହାମୁଲ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଲୁଟ୍ଟନ କରିଯାଇନ୍ତି ଆନିଯାଛିଲ ମେ ମମନ୍ତ୍ର ହୃତ ହଇଲ ।

ରୋମ ନଗରରୁ ଲୋକେରା ଆଲେରିକର ଆକ୍ରମଣ ସଂବାଦେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭିତ ହେଁଯାଛିଲ କିନ୍ତୁ ଏକଣେ ସ୍ତିଲିକୋର ଜୟ ଲାଭେର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିଯା ହର୍ଷେ ପୁଲକିତ ହଇଲ ଏବଂ ହୋନୋରିଯମ ରାଜାକେ ଏଇ ଜ୍ୟୋପଲକ୍ଷେ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀତେ ଆସିଯା ଗଥଦିଗେର ଦମନ ହେତୁକ ଆନନ୍ଦୋଦୀସବ କରିତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଲ, ପରେ ରାଜାର ଆଗମନ ହଇଲେ ରୋମେର ପୂର୍ବତନ ମାହାତ୍ମ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ଘଟା ଓ ମମାରୋହ ପୂର୍ବକ ନାନା ପ୍ରକାର କୌତୁକ ବିଷ୍ଟାର କରିଲ, ଆର ଏଇ ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀରୂପ ଧର୍ମବଲସୀ ହଇଲେ ଓ ଖଜନାର ବନ୍ଦୀଦିଗେର ରକ୍ତାରକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ରହିତ କରିଲ ନା, କିନ୍ତୁ ଏଇ ସମସ୍ତେଇ ଉତ୍କଳ ନିଷ୍ଠୁର କ୍ଷୀଡ଼ାର ଅବସାନ ହୟ କେନନା ଯୋଦ୍ଧାରା କାଟାକାଟି କରିତେ ଛିଲ ଇତିମଧ୍ୟ ତେଲେମେକସ ନାମକ ଏସ୍ୟ ଥଣ୍ଡିଷ୍ଟ ଉଦାସୀନ ଏକ ଯୁଦ୍ଧି ପ୍ରାଣେର ଭୟନା କରିଯା ମାହସ ପୂର୍ବକ ରଙ୍ଗଭୂମିତେ ପ୍ରବେଶ କରିତ ଯୋଦ୍ଧାରଦିଗକେ ପୃଥକ କରିଯା ଦିତେ ଲାଗିଲ ତାହାତେ ଚତୁର୍ଦ୍ରିକ୍ଷ ଦର୍ଶକେରା ଆପନାରଦେର ଆମୋଦେର ବ୍ୟାସାତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

midst of those sanguinary conflicts, Telemachus, an Asiatic monk, boldly descended into the arena, careless of his own safety and bent only on separating the gladiators. The assembled populace, provoked by the interruption of their pleasures, overwhelmed the brave ascetic under a shower of stones; but his death in the cause of humanity filled them with regret when they thought soberly on the act; and, out of respect for his memory, they cheerfully obeyed the edicts of Constantine and Theodosius, now renewed by Honorius, prohibiting that horrid custom.

Italy was once more visited by a swarm of fierce barbarians, still more savage than the army of Alaric. The rude nations inhabiting the shores of the Baltic, poured down in formidable hordes under the command of Radagaisus; they overran and destroyed many cities as they passed, and at last laid siege to Florence. The bravery and skill of Stilicho provided again for the safety of the empire; the barbarians were defeated with great slaughter; their leader was taken and put to death; and the intrepid general of the West deserved once more the honourable appellation of the Deliverer of Italy. The wreck of the savage army joined itself with the troops of Alaric and proceeded to invade Gaul.

While the empire was thus distracted by the invasion of foreign enemies, it was likewise torn asunder by domestic commotions and political intrigues. Constantine, a private soldier, was raised to the throne by the legions in Britain, and came over to Gaul to

କୁପିତ ହଇଯା ଏ ସାହମିକ ମନ୍ୟାସିର ଉପର ପ୍ରସ୍ତର ଦୃଷ୍ଟି କରିଲ, ଅତ୍ୟବ ରକ୍ତାରତି ନିବାରଣ କରିତେ ଗିଯା ତାହାର ପ୍ରସ୍ତରାସାତେ ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲେ ପରେ ଲୋକେରା ମନ୍ୟାସିର ପୂର୍ବକ ବିବେଚନ କରିଯା ତାହାର ଜମ୍ୟ ବିମାପ କରିତେ ଲାଗିଲ ଏବଂ ତାହାର ମୁଦ୍ରାର୍ଥେ କନ୍ତୁନାନ୍ତିନ ଥିଲୋରିସିଯମ ଓ ହୋଲୋରିସିଯମ ରାଜାରଦେର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାନ୍ୟ କରତ ଏ ସ୍ମିତ କୌତୁକେର ପ୍ରଥା ରହିତ କରିଲ ।

ଅନ୍ୟତର ଆଲେରିକେର ସୈନ୍ୟାପେକ୍ଷକ ଆରା ଅମଭ୍ୟ ଏମତ ଅମଂଖ୍ୟ ଲୋକେ ଇତାଲି ଆକ୍ରମଣ କରିଲ ଅର୍ଥାଏ ବଳ୍ଟିକ ସମୁଦ୍ର ତୀରରୁ ବନ୍ୟ ଜୀତିରା ରାଜାଗେଣ୍ସିୟମେର ଶାସନେ ଭୟାନକ କୁପେ ଦଲବନ୍ଦ ହଇଯା ନିର୍ଗତ ହଇଲ, ତାହାରା ପଥି ମଧ୍ୟ ଭୂରିକି ଜନ-ପଦ ଝୁଣ୍ଟିତ ଓ ଉଞ୍ଚିମ କରିଯା ଅବଶେଷେ ଫ୍ଲୋରେନ୍ସ ନଗର ଆକ୍ରମଣ କରିଲ । ସ୍ତଲିକୋର ବୁନ୍ଦି ଓ ବିକ୍ରମେ ପୁନଶ୍ଚ ରାଜ୍ୟେର ରକ୍ତା ହଇଲ, ତିନି ଅମଭ୍ୟଗଣେର ଅନେକ ଲୋକକେ ବିନ୍ଦୁ କରିଯା ତାହାରଦିଗକେ ପରାଣ୍ଟ କରିଲେନ ଏବଂ ତାହାରଦିଗେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷକେ ବନ୍ଦୀସ୍ଵରୂପେ ଧରିଯା ବଧ କରିଲେନ ଏବଂ ମହା ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଦ୍ଵିତୀୟବାର “ଇତାଲି ରକ୍ତକ” ଏଇ ମୁଦ୍ରାନ୍ତ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହଇବାର ଉପରୁକ୍ତ ହିଲେନ । ପରେ ଅମଭ୍ୟ ଜୀତିରଦେର ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୋକେରା ଆଲେରିକେର ସୈନ୍ୟେର ସହିତ ମିଲିଯା ଗାଲଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ଗମନ କରିଲ ।

ସଂକାଳୀନ ରାଜ୍ୟେର ମଧ୍ୟ ବିଦେଶୀୟ ଶକ୍ତରା ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ଛିଲ ତଥକାଳେ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଲୋକେର ବିଦ୍ରୋହିତା ଓ ରାଜକୀୟ କର୍ମଚାରୀଦେର ଖଲତା ହେବକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୋଲିଯୋଗ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହିଲ, ତ୍ରିଟେନ ଦେଶର ମୈନ୍ୟରେ କନ୍ତୁନାନ୍ତିନ ନାମକ ଏକ ଜନ ମାନ୍ୟ ମେନାକେ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ କରାତେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଥଦିଗେର ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ସହେତୁ ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜ ଶକ୍ତି ବିଶ୍ଵାର କରଣାର୍ଥ ଗାଲ ଦେଶ

extend his authority as far as the state of the country, overrun by the Goths, would allow. And to crown the misfortunes of the empire, the weak mind of Honoriūs was persuaded to sacrifice his able minister Stilicho, the deliverer of Italy and the terror of the barbarians, to the machinations of an unworthy favourite, Olympius, who was himself indebted for his elevation to the person he maligned. Stilicho was iniquitously executed by the emperor's orders ; and with him the glory of the empire departed for ever.

The death of Stilicho emboldened the Goths to renew their incursions into Italy. Alaric advanced with his troops and laid siege to Rome ; there was no force in the **ETERNAL CITY** sufficient to repel such formidable assailants ; the degenerate inhabitants could only purchase their safety by appealing to the clemency of the conqueror, and by propitiating him with the payment he demanded. But the folly and vanity of the emperor who held his court at Ravenna provoked the barbarian king to pay a second visit to the ancient capital of the empire, and to trample upon the majesty of Rome by forcing on the affrighted people a monarch of his own creation. The protégé of the barbarian was soon forced to abdicate his ill-gotten power ; but Alaric was enraged by the insolence of Honoriūs and returned a third time to the siege of Rome. The Gothic king could no longer be propitiated ; he entered the city at the head of his troops, and plundered it without mercy. The licentious fury of the soldiers was only somewhat restrained by the

ଆଗମନ କରିଲ । ପରେ ହୋନୋରିଯମ ରାଜ୍ଞୀ ଜୀବ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୁକ୍ତି ଓ ଲିଙ୍ଗପ୍ରୟୁକ୍ତି ନାମକ ଏକ ଜନ ଅଧିମ ମିତ୍ରେର କାପଟ୍ୟ କୁହକେ ପତିତ ହଇଯା ଆପନାର କ୍ଷମତାପତ୍ର ଅମାତ୍ୟ ସ୍ତଲିକୋ ଯିନି ଇତାଲିର ରକ୍ଷକ ଓ ଅମ୍ବତ୍ୟଦିଗେର ଭୟଶାନ ଛିଲେନ ତାହାକେ ବଧ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲେନ, ଏଇ ଅଧିମ ଗିତ୍ର ସ୍ଵୟଂ ସ୍ତଲିକୋର ଅନ୍ତରେ ଉଚ୍ଚ ପଦଶ୍ଵର ହଇଯାଛିଲ ତଥାଚ ତାହାର ହିଂସା ଓ ଅପାଦ୍ମ କରିତେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହଇଲ ତାହାତେ ରାଜ୍ଞୀଜ୍ଞାଯ ଅତି ଅନ୍ୟାଯ ପୂର୍ବକ ସ୍ତଲିକୋର ପ୍ରାଗଦଶ ହେଯ ଆର ତାହାର ମରଣେ ରାଜ୍ୟେର ଗୌରବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରଙ୍ଗେ ଅବସନ୍ନ ହଇଲ ।

ସ୍ତଲିକୋର ମୃତ୍ୟୁ ସଂବାଦେ ଗଥେରୀ ମାହସ ପାଇୟା ପୁନର୍ବାର ଇତାଲିତେ ଉପଦ୍ରବ କରିତେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହଇଲ, ଏବଂ ଆଲେରିକ ଆସିଯା ରୋମ ନଗର ଆକ୍ରମଣ କରିଲ ତଥକାଳେ ଏଇ “ଅନ୍ତର ନଗରେ” ଏମତ ବଳ ଛିଲ ନା ଯେ ଏଇ ଭୟାନକ ଶତ୍ରୁର ନିରାକରଣ କରେ ଅତଏବ ନଗରୀୟ ଲୋକେରା ଦୁର୍ବଳ ହଇଯା ନୀଚେ ସ୍ଥିକାର ପୂର୍ବକ ଆଲେରିକେର ନିକଟ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲ ଏବଂ ତିନି ସତ ଅର୍ଥ ଚାହିଲେନ ତାହା ଦିଯା ମନ୍ତ୍ରିତ କରତ ଆପନାରଦେର ଉଦ୍ଧାରେର ଉପାୟ କରିଲ । ମନ୍ତ୍ରାବ୍ଦିତ ତଥକାଳେ ରାବନେ ନଗରେ ବାସ କରିତେନ ତାହାର ଅହକ୍ଷାର ଓ ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତାଯ ଏଇ ଅମ୍ବତ୍ୟ ରାଜ୍ଞୀ କୁଦ୍ଧି ହଇଯା ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ଞୀ-ଧାରୀତିତେ ଉପଦ୍ରବ କରଣାର୍ଥ ଯାତ୍ରା କରିଲ ଏବଂ ନଗରୀୟ ଭୀତ ଲୋକଦିଗେର ଉପର ଶାଶନ କରିତେ ଆପନାର ଯନୋନୀତ ଏକ ରାଜ୍ଞୀ ସେହାପୂର୍ବକ ହାପନ କରତ ରୋମୀୟ ମାହାତ୍ମ୍ୟର ମହା ଅମ୍ବଯାଦୀ କରିଲ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଅମ୍ବତ୍ୟଜ୍ଞାତିର ଆଶ୍ରିତ ନୃପତିକେ ଆପନାର ଅଶ୍ରୁକଣେ ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ହଇଲ । ଅପର ହୋନୋରିଯିନେର ଗର୍ଭ ଓ ଆସ୍ପଦ୍ଧାଯ ଆଲେରିକ କୁପିତ ହଇଯା ତୃତୀୟବାର ରୋମ ନଗର ଆକ୍ରମଣ କରିତେ ଆସିଲ ଏବଂ ଏବାରେ କୋନ ପ୍ରକାରେ କ୍ଷାଣ୍ଟ ନା ହଇଯା ମୈସନେନ୍ୟ ନଗର ପ୍ରବେଶ କରତ ନିର୍ଦ୍ଦୟଚିତ୍ରେ ଲୁଟ୍ଟନାଦି କରିତେ ଲାଗିଲ ତାହାତେ ତାହାର ସେନାଗଣ କେବଳ ଧର୍ମଭବ୍ୟେ ଆପନାରଦେର ଆକ୍ରୋଷ ସଂକିଞ୍ଚିତ ମସରଣ କରିଯାଛିଲ କେବଳ ଆଲେରିକ ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀକୀୟ ଧର୍ମବଳଶ୍ଵନ କରାତେ ଧର୍ମାଲୟେ ଈଶ୍ଵର ମେବାର ପବିତ୍ର ପାତ୍ର ମୂଳେ ହଣ୍ଡାପରିଣାମ

dictates of religion. Alaric, who had been converted to Christianity, respected the sanctity of churches, and spared the vessels consecrated to the service of God. But the sufferings of the populace were unspeakable; no regard was paid to age or sex; rapes and violences were committed without the least hesitation.

The barbarians did not however long infest Italy. They retired beyond the Alps, and took permanent possession of Gaul and Spain. They continued for some time to profess allegiance to the court of Ravenna, but those provinces were in reality now for ever dismembered from the empire.

Britain was also separated from the empire during the inglorious reign of Honorius. The emperor was obliged gradually to withdraw his troops from the island, and at last acknowledged its independence by leaving the inhabitants to provide for their own safety and government.

VALENTINIAN III.—But the reign of Honorius was now brought to a close by his death. After some temporary disturbances, occasioned by the usurpation of John, Valentinian III. was proclaimed emperor, with the consent of Theodosius II. who had succeeded Arcadius on the throne of Constantinople. The calamities of Rome were by no means alleviated in his reign. As he was only six years old on his accession, the regency was entrusted to the care of his mother Placidia, and her government was supported by two

କରିତେ ନିଷେଧ କରିଯାଇଲେମ ତଥାଚ ପ୍ରଜାରଦେର ସମ୍ରଗ୍ରାର ସୀମା ରହିଲ ନା, ତୈନ୍ୟେରା ଉପକ୍ରମ କରଣେ ପ୍ରେସ୍ତ ହଇଯା ଆବାଲ ବୃକ୍ଷ ବନିତା କାହାରଓ ପ୍ରତି ଦୟା ନା କରିଯା ଅକାତରେ ବଳାଂ-କାରାଦି ଅତ୍ୟାଚାର କରିତେ ଲାଗିଲ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିରା ଇତାଲିତେ ବହୁକାଳ ବ୍ୟାପିଯା ଉ୍ତ୍ତପ୍ତ କରେ ନାହିଁ, ତାହାରା ଆଲ୍ପସ ପର୍ବତେର ପାରେ ଯାତା କରତ ଗାଲ ଓ ସ୍ପେନ ଏକେବାରେ ଅଧିକାର କରିଲ, ଏବଂ ଏ ଦେଶ ଅଧିକାର କରିଯାଇ କିମ୍ବା କାଲେର ନିର୍ମିତେ ରାବେନା ନଗରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ସଭାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ବିକାର କରିଲ ପରନ୍ତ ତାହାତେଇ ଉତ୍ତପ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟ ହଇତେ ଚିର କାଲେର ନିର୍ମିତ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ହଇଲ ।

ହୋନୋରିଯମେର କୁଂସିତ ରାଜ୍ୟରେ କାଲେ ବ୍ରିଟେମ ଦେଶରେ ରାଜ୍ୟ ହଇତେ ପୃଥିକ ହୟ କେନନା ସମ୍ମାଟ ତଥା ହଇତେ କ୍ରମଶ ମଗନ୍ତ ତୈନ୍ୟ ହାନିକୁଣ୍ଡର କରିଯା ଏ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ଲୋକଦିଗେର ପ୍ରତି ଆପନାର-ଦେର ଶାଶନ ଓ ରକ୍ଷା କରଣାର୍ଥ ଭାବ ଦୟା ତାହାଦିଗକେ ସ୍ଵାଧୀନ ଜ୍ଞାତି ବଲିଯା ସ୍ବିକାର କରିଲେନ ।

ତୃତୀୟ ବାଲେସ୍ତିନିୟାନ ।—ଅନୁତର ହୋନୋରିଯମେର ମୃତ୍ୟୁ ହଇଲେ ତାହାର ରାଜ୍ୟରେ ଶେଷ ହଇଲ ତାହାତେ ଜୀବ ନାମେ ଏକ ଜନ ରାଜ୍ୟ ଚାରକ କିମ୍ବା କାଲେର ଜନୟ ଗୋଲିଯୋଗ ଉପଶିତ କରିଯାଇଲ କିନ୍ତୁ ପରେ କନ୍ସାସ୍ତିନୋପଲେର ରାଜ୍ୟ ଅର୍କେଡ଼ିଯମେର ଉତ୍ତରାଧି-କାରୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥିଓଦୋସିଯମେର ସମ୍ପତ୍ତିତେ ତୃତୀୟ ବାଲେସ୍ତିନିୟାନ ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହଇଲେନ । ତାହାର ଶାଶନେ ରୋମ ଦେଶେ ଦୁର୍ଗତିର କୋନ ପ୍ରକାରେ ହୁଏ ହୟ ନାହିଁ, ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର କାଲେ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁଣ୍ଡର ପ୍ରକାର ତାହାର ଜମନୀ ପ୍ଲେସି-ଦ୍ୟାର ଉପର ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହେର ଭାବ ଅର୍ପିତ ହଇଯାଇଲ ପ୍ଲେସିଦ୍ୟାର ଶାଶନେ ଇଶମ ଓ ବନିକେସ ନମ୍ବେ ଦୁଇ କ୍ଷମତାପତ୍ର ମନ୍ଦାପତି ଛିଲ, ତାହାରା ରାଜ୍ୟର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁଟେ ପରମ୍ପର ଉଷ୍ଣ କରିତେ ଲାଗିଲ ପରେ ଇଶମେର ଖଲତା ପ୍ରୟୁକ୍ତ ବନିକେସ ଆଫ୍ରିକାର ମଧ୍ୟେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଯା କୋଥିବଶତଃ ବାଲ୍ଦାଲଦିଗକେ ଆପଣାର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥ ଆହୁମ କରିଲ ଅତରେ ଏ ଅମଭ୍ୟ ଜ୍ଞାତିର

able generals, *Ætius* and *Boniface*. Unhappily for the empire, these officers were jealous of one another. *Boniface* was led to make a revolt in Africa, through the wiles of his rival, and in a moment of irritation invited the Vandals to his aid. *Geneseric*, the king of those barbarians, crossed over to that continent from Spain, and though *Boniface* afterwards repented of his rashness, Africa fell into the hands of the Vandals.

The two generals, *Ætius* and *Boniface*, after their attempts to undermine one another, at last met in battle with their respective armies; the party of *Boniface* proved successful, but their victory was accompanied with the death of their leader.

Ætius lived to signalise his name by a victory which crowned his arms in Gaul against *Attila*, the king of the Huns. These were the fiercest of all the savages by whom the empire was invaded. Though beaten in Gaul, *Attila* made an irruption into Italy and ravaged all the cities and villages in the course of his march. *Ætius* prepared himself for another encounter with the barbarian, but the timid emperor was induced to deprecate the fury of the enemy, by giving him the princess *Honorius* in marriage.

The eminent services which *Ætius* had done to the republic by checking the progress of the Huns in Gaul were ill rewarded by his sovereign; *Valentinian* killed him with his own hands, from a mere suspicion of his loyalty. But the ungrateful emperor did not long survive his general; he treacherously violated the wife of a senator, and the injured husband wreaked his vengeance by assassinating the hateful tyrant.

ରାଜ୍ଞୀ ଜ୍ଞନେଶ୍ୱରିକ ସ୍ପେନ ହଇତେ ପାର ହଇୟା ଏ ଥଣ୍ଡେ ଉପରୀତ ହଇଲ । ଯଦି ଓ ବନିଫେସ ଅବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ଏମତ ଦୁର୍ଦ୍ଵାନ୍ତ ଲୋକ-ଦିଗକେ ଆହୁନ କରିଯା ପରେ ତତ୍ତ୍ଵନ୍ୟ ଅନୁତାପ କରେନ ତଥାପି ତାହାରଦେର ହଣ୍ଡ ହଇତେ ଆକ୍ରିକାର ରକ୍ଷା କରିତେ ପାରିଲେନ ନା ।

ଇଶ୍ସ ଏବଂ ବନିଫେସ ଥଳତା ପୂର୍ବକ ପରମ୍ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରିତେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିଯା ଅବଶେଷେ ଆପନି ୨ ସୈନ୍ୟ ଜାଇୟା ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ ହଇଲେନ ତାହାତେ ବନିଫେସେର ମେନା ଆପନାରଦେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷେର ମରଗାନନ୍ତର ଯତ୍ନ ପ୍ରାସ୍ତ ହଇଲ ।

ଅନନ୍ତର ଇଶ୍ସ ଗାଲ ଦେଶେ ହନ୍ଦିଗେର ରାଜ୍ଞୀ ଆତିଲାର ବିରଜ୍ଜେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯା କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ଆପନାର ନାମ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରେନ, ରାଜ୍ୟର ମମନ୍ତ୍ର ଅମଭ୍ୟ ଆକ୍ରମଣକାରିରଦେର ମଧ୍ୟ ଏ ଜ୍ଞାତିଇ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଭୟାନକ ଛିଲ । ଆତିଲା ଗାଲ ଦେଶେର ପରାଭବ କରଗାନନ୍ତର ଇତାଲି ଆକ୍ରମଣ କରିଯା ପଥି ମଧ୍ୟ ମମନ୍ତ୍ର ପ୍ରାମ ଓ ନଗର ଉଛିପ କରିତେ ଲାର୍ଗିଲ ତାହାତେ ଇଶ୍ସ ପୁନଶ୍ଚ ତାହାର ଦମନାର୍ଥ ମମଜ୍ଜ ହଇଲେନ କିନ୍ତୁ ସ୍ମୃଟ ଭୀତ ହଇୟା ହୋନୋରିଯା ନାମୀ ରାଜକୁମାରୀକେ ଏ ଅମଭ୍ୟ ଶକ୍ତର ମହିତ ବିବାହ ଦିଯା ତାହାର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତି କରିଲେନ ।

ଇଶ୍ସ ଗାଲ ଦେଶେ ହନ୍ଦିଗକେ ଦମନ କରିଯା ରାଜ୍ୟର ସେ ଅଶେଷ ଉପକାର କରିଯାଛିଲେନ ବାଲେନ୍ତିନିଆନ ରାଜ୍ଞୀ ତାହାର ବିପରୀତ ପ୍ରତିକଳ ଦିତେ ମାନସ କରିଯା ତାହାକେ ରାଜଦ୍ରୋହି ବଲିଯା ମନ୍ଦେହ କରତ ସ୍ଵହଣ୍ଟେ ବଧ କରିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଆପନି ଏମତ କୃତଧୂତାର ପର ଅଧିକ କାଳ ବାଁଚିତେ ପାଇଲେନନ୍ତି ତିନି ବିଶ୍ଵାର ସାତକୀ ପୂର୍ବକ ଏକ ଜଳ ସେଲେଟରେର ପତ୍ନୀକେ ବଳାଂକାର କରାନ୍ତେ ତାହାର ସାମୀ କୁନ୍ତ ହଇୟା ଏମତ ସୃଷ୍ଟିତ ଅତ୍ୟାଚାରେର ପରିଶୋଧ ଲାଇବାର ଜନ୍ୟ ଏ ଦୁରାହାକେ ଗୋପନେ ବଧ କରିଲ ।

MAXIMUS, the injured Senator just mentioned, assumed the purple on the death of Valentinian, but could not enjoy his power long. The violence he offered to Eudoxia, his predecessor's widow, provoked her to invite the Vandals to come over to Italy. Genseric accordingly arrived from Africa, at the head of his formidable bands, entered Rome, and gave up the city to plunder. Maximus was slain in a tumult by his own subjects, at the approach of the barbarian king.

AVITUS was the next emperor; but Ricimer, the commander of the barbarian auxiliaries, soon procured his deposition, and raised Julian Majorian to the imperial dignity.

JULIAN MAJORIAN was not a feeble prince, but the very general who had placed him on the throne turned against him, and procured his dethronement.

LIBIUS SEVERUS was elected next, through the influence of Ricimer, who, without assuming the purple, was the real governor of the empire. Nothing is recorded of Severus, except his elevation to the throne.

ANTHEMIUS, nominated by the Court of Constantinople, succeeded to the government after Severus. He was a prince of superior qualifications, but could do nothing to save the sinking empire, and was himself slain in a revolt excited by Ricimer.

ମାକ୍ସିମସ ।—ଉଚ୍ଚ ସେନେଟରେ ନାମ ମାକ୍ସିମସ, ତିନି ବାଲେସ୍ଟିନିଆନେର ମରଣାନ୍ତର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାହଣ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ଅନେକ କାଳ ଡୋଗ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା, ଇଉଦୋକ୍ସିଆ ନାମୀ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତ ରାଜାର ବିଧବୀ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଉପର ଅତ୍ୟାଚାର କରାତେ ସେ ମହିଷୀ କୁପିତା ହଇଯା ବାନ୍ଦାଲଦିଗଙ୍କେ ଇତାଲିତେ ଆସିତେ ନିମ୍ନାଣ କରିଲ, ଅତେବ ଜେନେସେରିକ ଆକ୍ରିକା ହିତେ ଭୟାନକ ସୈନ୍ୟ-ମାନ୍ୟ ସମ୍ଭିତ୍ୟାହାରେ ଆଗମନ କରିଯା ରୋମ ନଗରେ ପ୍ରବେଶ କରତ ଲୁଟ୍ଟନ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଏ ଅମ୍ଭତ୍ୟ ନୂପର୍ତ୍ତିର ଆଗମନେ ରୋମୀୟ ପ୍ରାଜାରୀ କଲହ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ କରିଯା ମାକ୍ସିମସଙ୍କେ ବଧ କରିଲ ।

ଆବାଇତ୍ସ ।—ଇହାର ପରେ ଆବାଇତ୍ସ ନାମେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଁନ କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟର ଅମ୍ଭତ୍ୟ ସହକାରୀ ସେନାଗଣେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରିସିମର ତାହାକେ ଶୀଘ୍ର ପଦଚୁତ କରିଯା ଜୁଲିୟସ ମେଜୋ-ରିଯନ ନାମେ ଆର ଏକ ଜନକେ ସିଂହାସନାଳ୍ଲାଟ କରେ ।

ଜୁଲିୟନ ମେଜୋରିଯନ ।—ଏହି ରାଜାର ବିଲକ୍ଷଣ କ୍ରମତା ଛିଲ କିନ୍ତୁ ଯିନି ତାହାକେ ସିଂହାସନୋପବିଷ୍ଟ କରେନ ତିନିଇ ବିପକ୍ଷ ହଇଯା ପରେ ପଦଚୁତ କରିଲେନ ।

ଲିବିୟନ ସିବିରିସ ।—ରିସିମର ଆପନି ରାଜ୍ୟ ନା ହଇଯାଓ ତେବେଳେ ବାନ୍ତବିକ ସର୍ବୋପରି କର୍ତ୍ତ୍ଵ କରିଲେନ ଅତେବ ତାହାର ଶାସନେ ଲିବିୟନ ସିବିରିସ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହଇଲ, ଏବ୍ୟକ୍ତିର ବିଷୟେ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ବ୍ୟତିରିକ୍ଷି ଆର କୋନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବାର୍ଣ୍ଣିତ ହୟନାଇ ।

ଅଞ୍ଚିମିୟନ ।—ସିବିରିସେର ପର ଆଞ୍ଚିମିୟନ କନ୍ତାନ୍ତିନୋପଲେର ରାଜ୍ୟଭାବର ଆନ୍ଦୂଳ୍ୟ ରୋମୀୟ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହିଲେନ, ତିନି ଅତି କ୍ରମତାପର ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଭଦ୍ରପ୍ରାୟ ରାଜ୍ୟର ରକ୍ଷାର୍ଥ କୋନ ଉପାୟ କରିତେ ନା ପାରିଯା ବରଂ ଆପନି ରିସିମରେର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସାହିତ ଉପଦ୍ରବେ ନଷ୍ଟ ହିଲେନ ।

OLYBIUS was placed on the throne by that rebellious general, but died soon after his accession.

GLYCERIUS, an obscure soldier, now proclaimed himself emperor, but was soon deposed by **Julius Nepos**, who was elected by the emperor of the East.

JULIUS NEPOS, notwithstanding his interest in the Court of Constantinople, was intimidated by the approach of **Orestes**, general of the barbarian confederates, and induced to descend by voluntary abdication from the dangerous eminence to which he was elevated. Upon his retreat from the capital, **Orestes** conferred the imperial purple on his son, **Romulus Augustulus**.

ROMULUS AUGUSTULUS was the last emperor of Rome. He was a feeble youth, personally incapable of contending against the difficulties in which the empire was involved. His father **Orestes** was the real governor of the state; but he was unable to restrain and pacify the very people, by whose aid he had superseded the late emperor. The barbarians demanded that a third part of the lands in Italy, should be settled on them, and on the general's refusal of their request, resolved to obtain the object of their wishes by force of arms. **Orestes** was soon overpowered and then put to death, and **Odoacer**, the leader of the barbarians, seated himself on the throne of the Cæsars. **Romulus Augustulus** was stripped of the ensigns of the imperial dig-

ଶୁଣିବିଯମ ।—ଅନୁଷ୍ଠର ଉତ୍କୁ ଉପନ୍ନବି ମେନାନୀ ଶୁଣିବିଯମକେ
ମିଂହାସନୋପବିଷ୍ଟ କରିଲେନ କିନ୍ତୁ ମେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଭିଯେକାନୁଷ୍ଠର
ଶୀତ୍ର ପଞ୍ଚତ୍ତ ଆପ୍ତ ହଇଲ ।

ଗ୍ଲୋସରିଯ୍ସ ।—ପରେ ଗ୍ଲୋସରିଯ୍ସ ନାମେ ଏକ ଜନ ସାମନ୍ୟ ଦେନେ । ଆପନାକେ ରାଜ୍ଞୀ ବଲିଯା ସୋଷଣ କରିଲ କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବ ଖଣ୍ଡେ ସମ୍ମାଟ କର୍ତ୍ତ୍ତକ ନିର୍ବାଚିତ ଜୁଲିଯ୍ସ ନିପମ ତାହାକେ ଶୀଘ୍ର ପଦଚ୍ୟନ୍ତ କରିଲେନ ।

জ্ঞানিয়াস মিমস।—এই রাজা পূর্বাঞ্চলীয় সম্রাটের আশু-কল্প পাইলেও অসভ্য মহকারিদের সেনাপতি ও রেষ্টিসের আগমনে ভীত হইয়া রাজ্য ত্যাগ করত এবং মহাবিপদ সংক্রান্ত প্রাধান্যে আপনাকে ষেছাপূর্বক বর্জিত করিলেন। তিনি রাজধানী হইতে পলায়ন করিলে ওরেষ্টিস আপনার পুত্র রমুলস অগস্তুসকে রাজ পরিষ্কার প্রদান করিল।

ରମୁଳମ ଅଗସ୍ତ୍ୟମ |—ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ରୋମେ ଶେଷ ସମ୍ରାଟ, ତାହାର କ୍ଷମତା ମାତ୍ର ଛିଲ ନା ଓ ତାହାର ସମୟେ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ସେହି ବିପଦ ଘଟେ ତିନି ଅତି ଯୁବକ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ତାହାର କୋନ ପ୍ରତୀକାର କରିତେ ସ୍ଵର୍ଗ ସମର୍ଥ ହେଁନ ନାହିଁ ସ୍ଵତରାଂ ତାହାର ପିତାଇ ଦେଶର ବାସ୍ତବିକ ଶାଶନ କର୍ତ୍ତା ହଇଯାଇଲେନ, କିନ୍ତୁ ତିନିଓ ସେହି ଲୋକେର ଆସ୍ତକୁଳ୍ୟେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତିରାଜାକେ ଦୂରୀକୃତ କରିଯାଇଲେନ ତାହାରଦେର ଦମନ ଓ ଶାଶନ କରିତେ ପାରେନ ନାହିଁ, ଏହି ଅମଭ୍ୟ ମୋକ୍ତେରୀ କହିଯାଇଲ ସେ ଇତାଲିର ମଧ୍ୟ ଯତ ଭୂମି ଆହେ ତାହାର ତୃତୀୟାଂଶ ତାହାରଦିଗକେ ଦାନ କରିତେ ହଇବେ ଓରେଟିସ ତାହାରଦେର କଥାଯ ସମ୍ମତ ନା ହେଁବାତେ ତାହାର ବଲଦ୍ୱାରା ଆପନାମରଦେର ମନୋବାଙ୍ଗ୍ଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଲ । ଅତଏବ ଯୁକ୍ତ ଉପପତ୍ରିତ ହେଁବାତେ ଓରେଟିସ ପରାମ୍ପରା ହଇଯା ଅବିଲମ୍ବିତ ହିତ ହିଲେନ, ଏବଂ ଅମଭ୍ୟ ଗନ୍ଧେର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଦ୍ୱାରା ଗନ୍ଧେର (ଶ୍ରୀତୀଯ ୪୭୬ ବର୍ଷେ) ସିଜରଦିଗେର ମିଂହାଶନେ

nity, but his life was spared by the conqueror's mercy, in consideration of his youth, (A. D. 476). Odoacer was the first barbarian king of Italy.

The western empire was thus finally destroyed, twelve centuries after the foundation of Rome. It is said that the augurs in the age of Cicero had declared that the *twelve* vultures seen by Romulus before the building of the city, predicted the twelve centuries of its existence. But though the political ascendency of the city founded by Romulus has been destroyed, its celebrity and influence are still acknowledged and felt. The fortunes of Rome after her conquest by barbarians, are, however, the subject of MODERN HISTORY.

FINIS.

ଅରୋହଣ କରିଲେନ । ରମୁଲସ ଅଗ୍ନୁଲସ ରାଜପରିଷ୍ଠଦେ ବଞ୍ଚିତ ହଇଯା ଅଞ୍ଚ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ଅଯଶାଲି ନ୍ପତିର କରଣୀୟ ପ୍ରାଣେ ରଙ୍ଗା ପାଇଲେନ । ଏ ଓଦୋଏସର ଇତାଲିର ଅଥବ ଅମଭ୍ୟରାଜ ଛିଲେନ ।

ଏହି କ୍ରମେ ରୋମ ନଗର ନିର୍ମାଣେର ଦ୍ୱାଦଶ ଶତ ବ୍ୟସର ପରେ ପଞ୍ଚମ ରାଜ୍ୟ ଚିରକାଳେର ନିର୍ମିତ ବିନଷ୍ଟ ହଇଲ, କଥିତ ଆଛେ ଗଣକେରା ସିସିରୋର କାଳେ କହିଯାଇଲେନ ଯେ ନଗର ନିର୍ମାଣେର ପୂର୍ବେ ଯେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତୁନି ରମୁଲସେର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହଇଯାଇଲି ତାହାତେ ରାଜ୍ୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତ ବ୍ୟସର ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ଥାକିବେ ଇହା ଚିହ୍ନିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ରମୁଲସ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ନଗରେର ସଦିଶ ରାଜକୀୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହଇଯାଇଛେ ବଟେ ତୁଥାପି ତାହାର ଖ୍ୟାତି ଓ ଶକ୍ତି ଅନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ଆଛେ । ରୋମ-ଦେଶ ଅମଭ୍ୟଗଣେର ବଶୀଭୂତ ହଇଯା ପରେ ଯେ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଆଧୁନିକ ପୁରାବ୍ଲ୍ଲତେ ତାହାର ଅସଙ୍ଗ କରା ଯାଇବେ ।—ଇତି ।

ସମାପ୍ନୋହ୍ୟଂ କାଣ୍ଡଃ ।

No. V. (BIOGRAPHY PART I.) will be published in
February 1847.